

Düşünce ve Kuram Dergisi | SAYI 30

Demokratik Modernite

Üç Aylık Düşünce ve Kuram Dergisi

Yerel Süreli Yayın

Sayı: 30

Ocak - Şubat - Mart - 2020

ISSN: 2147-1703

Roza Yayınları Adına Sahibi

Adnan Kumek

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Berfin Dilan Güven

Dergiye gönderilen yazıların yayınlanıp yayınlanmaması

yayın kurulunun kararına bağlıdır.

Roza Yayınevi

İletişim
Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Dernek Sk.
No: 7/3 Beyoğlu/İstanbul
Tel: 0212 243 59 59

www.demokratikmodernite.org
facebook.com/demokratikmodernite1
twitter.com/dmodernite
instagram.com/demokratikmodernite

editor@demokratikmodernite.org
demokratikmodernite@gmail.com

Kapak Mizanpaj
Nesimi Aday

İç Mizanpaj
Osman Akın

Abonelik Koşulları
Yıllık Abonelik Bedeli: 40 TL
Yurtdışı Abonelik Bedeli: 50 Euro
Türkiye İş Bankası
Sancaktepe Şubesi / Nahit Onat
Hesap No: 1292-0579986
IBAN: TR 65 0006 4000 0011 2890 0837 69

Basım Yeri
Ceylan Matbaacılık Reklam Film
Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. 318 Güven San. Sit.
B Blok Zeytinburnu, İstanbul
Tel: 0 212 613 10 79

İçindekiler

4 Editör

6 Evrensel Hukuk İçinde Demokratik Anayasa İttifakı
Ali Fırat

15 Kürt Kültüründe Ahlaki Politik Direniş ve Zerdüşt'ün Sesi Üzerine
Zeki Bayhan

24 Cumhuriyet, Şark Islahat Planı ve Kürtler
Engin Elbistanlı

38 Antigone'nin Ahlakı Mı, Hammurabi'nin Yasaları Mı?
Nesrin Akgül

45 Ulusların Kendi Kaderini Tayın Hakkında Kürtler
Sonay Başaran

52 Devlet Hukuku, Ahlak ve Politik Olmak; Kürtlerin İktidarla İmtihanı!
Çetin Arkaş

59 AB Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Kürt Sorunu
Demir Çelik

68 Kürtler Kültürleriyle Var oldular. Ama…
Aysun Genç

75 Ahlak, Politika Oluşum İlişkisi ve Çelişkisi
Gökhan Polat

81 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çekinceler ve Kürt Çocuk Hakları
Çiğdem Ertak

86 Soykırıma Verilecek En İyi Cevap; Demokratikleşme Stratejisidir
Hasan Ali

102 Lozan ve Kemalizm'in Anlayışında Kürtler
Savaş Dede

108 1921 Anayasasında Kürtler
Selami Bulut

118 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında Kürtlerin Hukuk Dışına İtilişi
Av. Ayşe Acinikli

124 Söz Konusu Kürtlerse Hukuk Teferruattır
Kazım Bayraktar

134 Kadın Eksenli Demokratik Ulus Hukuku Ne Vadediyor?
Ruşen Seydaoğlu

142 Anayasal Yurtseverlik
Ahmet Çiçek

Değişen Dünya Düzeninde Ahlak ve Hukuk Arayışları

Editör

Ortadoğu'nun yeni bir süreci yaşadığı açıktır. 2011 yılında bölgede yaygınlaşan "Arap Baharı" diye ifade edilen kitlesel halk hareketleri, koşulların köklü bir değişime uğrayacağını gösteriyordu.

Sovyetlerin ya da "Reel Sosyalizm" biçiminde kavramlaştırılan Doğu Blokunun çözülüp dağılmasıyla birlikte, soğuk savaş yılları sona ermişti. Çift kutuplu dünya dağılmış, yeni durumun nasıl şekilleneceği sorusu gündeme oturmuştu. Yeni bir siyasi dünyanın vücut bulması kaçınılmazdı. Her ne kadar ABD'nin başını çektiği Batı Bloku sosyalizm karşısında zafer kazandığı düşüncesine vardıysa da durumun hiç de öyle olmadığı kısa zaman içinde anlaşıldı. ABD, kendi liderliğinde "Yeni Dünya Düzeni" projesi kapsamında yer küreyi dizayn edebileceği hayaline kapıldı. Bu yönlü ideolojik ve pratik saldırılarını yoğunlaştırdı.

Aslında reel sosyalizmin dağılması, sosyalizm yenilgisi değildi. Yenilen ve tarih sahnesinden çekilen kapitalist-modernist yaşamın bir versiyonuydu. Kimi farklılıklar gösterse de yenilen, özünde yetmiş yıldır yaşanan devlet kapitalizmi ve onun bürokratik yapısıydı. Kuşkusuz 1917 Ekim Devrimi, sosyalizm adına tarihsel bir çıkıştı. Ama görece sosyalizm, kapitalist-modernist yaşamdan köklü bir kopuş yapamamıştı. Hal böyle olsa da insanlığa yeni bir yaşamın mümkün olabileceğini de göstermişti.

1917 Ekim Devrimi ve sonrası yaşananlar, tarihi değerde büyük gelişmelerdi. Nitekim sosyalizmin iktidar ve devlet olgusunu aşma bilinci önemli oranda reel sosyalizm deneyimlerinden çıktı.

Reel Sosyalizm sonrası, kapitalist yaşamın dünyaya tam hükümran olma iddiası ve "Yeni Dünya Düzeni" projesi karşılık bulamadı. Ancak kapitalist sistem, iddialarından vazgeçmiş değildir. Dünyayı yeniden kuracağım demekte, fakat her adım atışında daha fazla batağa saplanmakta ve sorunları derinleştirmektedir. ABD'nin tek kutuplu dünya iddiasına karşı, çok sayıda küresel ve bölgesel aktör de ortaya çıktı. Yani kurgulanmak istenen bu ‘yeni dünya', tek başlı olamadığı gibi, çok aktörlü bir hal almıştır.

3. Dünya Savaşı, 1991 Birinci Körfez Savaşıyla başladı. Büyük Ortadoğu Projesi adı altında bölgemiz yeniden şekillendirmek istendi, isteniyor. 1991'den beri yürütülen savaş, önceki iki büyük dünya savaşından çok daha derinlikli ve kapsamlıdır.

Kapitalizmin karakteri itibariyle vardığı aşamada, sadece hükmetme, egemenlik kurma hedefleriyle savaşmıyor. Kapitalist modernite hemen her şeye savaş açmış durumdadır. Doğa, kadın ve çocukla başlayıp tüm canlı türlerine yönelen savaş, daha yıkıcı, parçalayıcı ve yok edici olabilmektedir. Bütün yerküreyi farklı biçim ve şiddette etkisi altına almaya çalışmaktadır. Savaşa karşı direniş içinde olan ekolojistler, işçiler, kadınlar, gençler, halklar büyük bir arayış içerisindedirler.

Yani küresel çapta bir arayış mevcuttur. Dünya zihinsel bir değişme ihtiyaç duymaktadır.

Sosyalizm toplumculuktur, yani toplumsal hakikattir. Onun politikası, ahlakı, yeni toplumsal modelin oluşturulmasına dönüktür. Bu yönelimler pratikleşiyor ve giderek daha fazla bölgesel, küresel çapta arayışa ve birliğe dönüşüyor.

Eski iktidarcı, devletçi zihin kodları yıkılıyor artık. Yeni paradigmalar, giderek zihinsel mücadelenin

birleşik halde çıkmasını kaçınılmaz kılıyor.

Savaşın en çok yoğunlaştığı yer Ortadoğu ve diyalektiği gereği Kürdistan olmaktadır. Dolayısıyla savaştan en çok etkilenenler Kürtler olmaktadır.

İki nedenden dolayı Kürtler savaşa karşı daha duyarlı hale gelmişlerdir

Birinci neden; 1. Dünya Savaşı sonrası dizayn edilen bölgemizde Kürtler ret ve inkar edilmişti. Ülkeleri dörde parçalanmış, her parça üzerinde farklı bir ulus-devletin hükümranlığı tesis edilmeye çalışmıştı. Kürt halkına uzun yıllar boyunca Türkleştirme, Farslaştırma ve Araplaştırma dayatıldı. Buna karşı koyan Kürt toplumsal kesimleri zaman zaman fiziksel soykırıma maruz kaldı. Ama sömürgeciler her seferinde Kürtlerin direnişleriyle karşılaştılar ve hedeflerine tam ulaşamadılar.

Kuzey Kürdistan'da 1921 Koçgiri'yle başlayan ve 1938 Dersim "Tertelesiyle" soykırım düzeyine ulaşan katliamlar gerçekleşmiş ve ardından kültürel asimilasyon (etnosid) yaşamın her alanında uygulanageldi. Kürt toplumun ahlaki ve kültürel değerlerine saldırı yoğunlaştırıldı, etno dinsel arındırma programları ile "Türkleştirme", "Araplaştırma", "Farslaştırma" siyaseti uygulandı. Bu siyaset doğrultusunda milyonlarca Kürt Türkleştirilmiş, Araplaştırılmış, Farslaştırılmış ve kendi kültürel değerlerinden utanır hale getirilmiştir.

Kürtlerin bütün bunlara rağmen arayışları sürmüş; özgür yaşam, özellikle toplumsal varlığını oluşturan ahlaki değerlerini yaşatma, özgür olma istemi ve mücadeleleri devam etmiştir. Ahlaki değerlerin erozyona uğratılıp, yerine ulus-devletin hukuku dayatılmıştır.

Kürtler, verilen özgürlük mücadelesiyle kendi özlerine dönüş sürecine girmiş, gelinen aşamada yeni ahlakı ve hukuksal formun zeminini oluşturma çabası içerisindedirler. Yani mevcut egemen ulus-devlet hukuku içinde yaşamayı ret ediyorlar. Ulaşılan düzey itibarıyla halklarla birlikte yaşamak için yeni bir sözleşmeye, anayasaya ve hukuki mevzuata ihtiyaç hasıl olmuştur. Demokratikleşme de ancak bu temelde gerçekleşebilir. Çünkü Kürtler açısından, tekçi ulus-devlet ile ortak yaşamın zemini bulunmamaktadır.

İkinci neden; 3. Dünya Savaşı yeni bir durum ortaya çıkarmıştır. Kürt ulusal bilincinin iklimi oluşmuş ve dört parça Kürdistan'ın ulusal birliğinin şartları olgunlaşmıştır. Artık parçalı durum aşılmış, Kürt ulusal yapısının birlik işaretleri toplumsal hayat içerisinde gelişmiştir. Yeni bir anayasa ya da hukuki mevzuata ihtiyaç hasıl olmuştur. Hal böyle olunca ret ve inkâra dayalı politikalar demode olmuş, eski ulus hukukuyla yaşama olanağı kalmamıştır. Bu yeni hukuki mevzuatın oluşumu sadece Kürtleri özgür ve demokratik bir mecraya taşımayacak; başta Arap, Türk ve Fars halkları olmak üzere, birlikte yaşanan tüm halkların demokratik bir düzende yaşaması da sağlanacak ve giderek bölgesel bir çözümü de geliştirecektir. Durum böyle olunca biz de yeni yapılanma sürecine giren bölgemizin anayasal ve hukuki boyutlarını tartışmaya açtık.

Kuşkusuz ulus-devlet yapısının aşılması, tek tip ulusun anlayışının da aşılması anlamına gelir. Bir etnisite ya da ulusu esas alan hukuki mevzuat, onun devletini inşa etmesi anlamına gelmemektir. Tüm sorunların kaynağında tekçilik bulunmaktadır. Hâlbuki demokratik ulus paradigması farklılıkları tarif etmez, zenginlik olarak görür, çokluk içinde birlikte yaşamayı esas alır ve bunlara göre bir anayasayı hedefler.

Ondan dergimizin bu sayısını "Ahlak, Hukuk ve Kürtler" konusuna Ayırdık. Zengin içerikli makalelerin tartışmalara katkı sunacağını düşünüyoruz. Keyifli okumalar. Gelecek sayıda buluşmak dileğiyle.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Evrensel Hukuk İçinde Demokratik Anayasa İttifakı

Ali Fırat

Ortadoğu ateş içinde, bir çözüm bulmalıyız. Sonucunda anayasayı da uzlaşarak yazacağız. Sol, Kürt ve İslam ittifakı Türkiye'de yeni anayasanın sosyolojisidir. CHP'nin ırkçılığı ile olmaz. Bu yeni anayasa ruhu oluşturulmalıdır. 1924 Anayasasında Sol, İslami gelenek ve Kürt bastırıldı. Yeni anayasa yapılacaksa bunlar tekrar konuşulmalıdır. Ama Beyaz Türk şovenizmini de ihmal etmemek gerekir. İstiyorlarsa beyaz Türkler de gelirler.

Yeni Anayasa'da Vatan tanımı, ulus tanımı, cumhuriyet tanımı, yetkinin yerele devri hususları değişecek. Ermeniler de, Süryaniler de, kadınlar, feministler ve benzerleri de demokratik birim şeklinde örgütlenebilirler. Asıl sosyalizm de budur. Anayasa çözümü, Kürt reformasyonu, demokratikleşme, yerel demokrasi, belediyeler, seçim, tüm bunları burada kavram ve kuram düzeyinde ele alacağız. Demokratik Anayasa ittifakına açığız. Demokratik anayasayı hangi parti istiyorsa bunu görüşebiliriz. CHP ile de olsa anayasa için ittifaka gideriz. 1923'ten 1924 anayasasına giderken Demokratik Anayasa imkânı vardı. Ama Meclis ikinci grubunun tasfiye edilmesi ile diktatörlük yolu açıldı.

Dokuz-on maddelik ana tartışmamız yerel demokrasi temelinde demokratik bir statünün elde edilmesi üzerinedir. Tüm kimlikler ve varlıkların (Cemaatler, tarikatlar, etnisiteler, sınıflar, inançlar, sivil toplum vb.) demokratik bir statü elde etmelerini hedefliyoruz. Demokratik statü, demokratik anayasa olarak ifade ediyorum. Demokratik özerklik demiyorum artık. Bazı hassasiyetleri dikkate alarak yerel demokrasi ifadesini kullanıyorum. Bu, demokrasinin yerel boyutudur. Ulusal boyutunu da tartışırız. Biz Türkiye'yi yerel demokrasiye taşıyacağız. Aynı zamanda özgür yurttaşı yapacağız. Yurttaşlığı yeniden tanımlayacağız. Vatandaşlık kavramı büyük bir karmaşa içindedir.

'Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa Süreci' olarak adlandırdığımız çözüm süreci sonrasına damgasını vuran ve Türkiye'nin geleneksel ikilemini aşmayan, dolayısıyla sürekli çatışmacı ve kutuplaştırıcı üslubun başta Kürt sorunu olmak üzere tüm toplumsal sorunları ağırlaştırdığı ortaya çıkmış bir sonuçtur. Cumhur ve Millet ittifaklarının bu gerçekliğine karşılık HDP'de ifadesini bulan 'Demokratik İttifak' ve bağlantılı demokratik müzakere opsiyonu çözüm odaklı olmayı esas almıştır.

Toplumsal sorunlara çözüm getirmeyen siyaset, siyaset değildir, lafazanlıktır. Örgütlenme gerekiyor

HDP demokrasi ittifakıdır, demokratik ittifak çizgisidir. Kutuplaştırmaya, ikili duruma tuz-biber olmayacağız, bu çatışma dilidir. Buna karşı biz Üçüncü Yol'u temsil ediyoruz. Bunu koruyacağız. Toplumsal uzlaşı derken, bunu kastediyorum. Gelinen tarihsel noktada toplumsal anlamda demokratik siyasi uzlaşıya ihtiyaç vardır. Ayrıştıran ve kutuplaştıran değil bir uzlaşma olmalıdır. Nedir bu uzlaşma? Türk-Kürt uzlaşması, toplumsal uzlaşma, siyasal uzlaşma, kültürel uzlaşmadır; Türkiye uzlaşmasıdır. İkincisi müzakere yöntemidir. Burada müzakere yöntemi demokratik müzakere yöntemidir. Herhangi

bir müzakere değil, demokratik müzakere olarak altını çiziyorum. Eski hataları tekrarlamayacağız. Onlardan ders çıkarıp benzer hataları yapmayacağız. Biz de devlet de bu hatalardan ders çıkaracak. Çıkacak sorunları demokratik müzakere yöntemiyle çözeceğiz. HDP bir müzakere partisidir. Türk-İslam milliyetçiliği (MHP-AKP) ile klasik Türk milliyetçiliği (CHP) arasında üçüncü bir müzakere yeri vardır. Müzakere derken demokratik müzakereyi kastediyorum. HDP demokratik müzakere yapacak, demokratik siyaset yapacak. Bahsettiğim iki kutuplu hal cumhuriyetin kurulmasından beri var; buna karşı Demokratik İttifak olarak ortaya çıkmak cesaret işidir. HDP Demokratik İttifak ruhuna uygun siyasetini güçlendirmelidir. HDP, demokratik müzakere partisidir; katalizör gibi çözüm siyasetini geliştirmelidir. Yumuşak gücü kullanacağız, bunlar akıl, politika, kültürdür. Akılla siyaset yürüteceğiz, eskisi gibi olmaz. Demokratik müzakere ve uzlaşma yöntemini kullanacağız. Giyotinle, savaş aygıtıyla sosyalizm kurulamaz, biz böyle yapmayacağız.

Akıllı siyaset yapmak cesaret işidir. Siyaset üretilmiyor, siyaset yapılmıyor Türkiye'de. Tartışmasını bile bilmiyorlar; küfürleşiyorlar, hep hakaret. Bunlar demagojidir, çatışmaya sebep olan tarz budur. Böyle siyaset olmaz, bu siyaset değildir. Akıllı siyaset ile çözüm gücü olmalılar. Toplumun en küçük yapısından, köyden başlayıp en yukarıya üstte doğru birçok sorun var. Bu sorunların en tepesinde toplam olarak siyaset durur; tüm bu sorunlara siyaset ile çözüm geliştirmeliler. Siyaset, toplumsal sorunları çözme sanatıdır. Toplumsal sorunlara çözüm getirmeyen siyaset, siyaset değildir, lafazanlıktır. Örgütlenme gerekiyor. Gönüllü, bu halka nasıl hizmet ederim, çalışırım düşünmeleri gerekiyor. Demokratik uzlaşı, özgür siyaset ve evrensel hukuk üçlü sacayağı üzerine demokratik siyaseti geliştirecekler. Evrensel hukuk İçinde Demokratik Anayasa İttifakı diyebiliriz. Kilit kavramımız, sözcüğümüz budur. Evrensel hukuka oturtulmuş şekilde Demokratik Anayasa İttifakını geliştirecekler. Evrensel hukuk içinde çözümü arayacağız, geliştireceğiz.

Gelinen aşamada politik üsluba egemen olan çatışmacı ve kutuplaştırıcı üslup sorunları çözümsüz bırakarak daha da içinden çıkılmaz hale getirmiştir. İşte Türkiye ağır bir bunalımdan geçiyor. Bunun nedeni toplumsal-siyasal uzlaşıyı tasfiye eden tekçi ulus-devlet anlayışıdır. Bu anlayış esnemek ve kendini demokrasiye açık hale getirmek zorundadır. Devlet mutlaka kendini demokratik temelde yeniden yapılandırmak zorundadır. Bunun için de, çoğulcu demokratik temelde, yani her tür kültüre, kimliğe yanıt veren, kesin tarihsel-toplumsal-siyasal uzlaşıya yanıt olabilen demokratik bir anayasa gerekiyor. Bu temelde ilkeli uzlaşmalara girmekten çekinilmemeli. Kardeşlerin birbiriyle üstünlük anlayışı ile değil birliktelik ve hak paylaşımını da kabullenerek yaşamaya ihtiyaçları vardır.

Demokrasi, devlet ile demokratik toplum arasındaki uzlaşmadır. Halk kesiminin kendini koruyarak hakları ve talepleri konusunda devletle bir uzlaşmaya varmasıyla, bunun demokratik anayasaya kavuşturulmasıyla demokrasi gelişebilir.

Uzlaşma, tavizler üzerinden değil ilkeler üzerinden olur, bunu unutmayın, bu çok önemlidir. Kalıcı çözüm ilkeler üzerinden olur. Taviz yozlaştırır. İlkeli olmaya tekrar tekrar vurgu yapıyorum. Önemli olan ilkeler üzerinde uzlaşmaktır, gerisi gelir. 'Demokratik Anayasa'nın İlkeleri' başlığıyla on ilkenin açılımını yaptım.

1-Demokratik Ulus İlkesi:

Bütünlük sağlayıcı ulusallık ulus-devlet olarak değil, demokratik ulus olarak inşa edilmeli veya var olan ulusallıklar demokratik ulus olarak dönüşüm yaşamayı hedeflemeliler. Ucu açık kimlik ve esnek ulus anlayışı bu hedef için yeterli bir başlangıç oluşturabilir. Burada önemli olan içinde bütünleşilecek ulusun iktidar zoruyla değil, demokratik gönüllülük içinde inşa edilmesi veya dönüşümle sağlanmasıdır. Demokratik ulusta hem bireysel hak ve özgürlükler hem kolektif hak ve özgürlükler bir madalyonun iki yüzü gibi birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Sadece vatandaşı içermez. Farklı sivil toplum, cemaatler ve halk gruplarını da kolektif birimler olarak bir zenginlik kaynağı sayar. Vatandaşlar ne kadar fonksiyonel bir kolektivitenin unsuru olurlarsa o denli güçlü bir konum teşkil ederler. Her kültürden, etnisite ve dinden (ucu açık

ve esnek kimlik anlayışından) olduğu kadar; temel hak ve özgürlükleri eşitçe paylaşan bireylerden oluşan; böylelikle kolektif ve bireysel hakların birbirinden ayrılmazlığı esasına dayanan demokratik ulus tanımı ortak vatan tanımıyla uygunluk içinde en kapsamlı bütünlüğü sağlayıcı niteliktedir. Dil, etnisite, sınıf ve devlete dayanmayan çok dilli, çok etnisiteli, sınıf ayrımına ve devlet ayrıcalığına yer vermeyen, özgür ve eşit bireylere dayanan demokratik toplumun ulus halini ifade eder. Demokratik ulus demokratik vatandaştan ve topluluklardan oluşur. Açık uçlu kültürel kimliklerden oluşan esnek ulus paradigmasını esas alır.

2-Ortak Vatan veya Demokratik Vatan İlkesi:

Ortak vatan veya demokratik vatan anlayışı esas alınmalıdır. Yani sadece tek dilli bir etnisite ve tek dine ait olmayan çok dilli, çok uluslu, çok dinli vatandaşlardan oluşan bir vatan anlayışı en gerçekçi olanıdır. Dolayısıyla, bütünlük ve kardeşliği daha çok karşılar, yaşar. Sadece bir etnik aidiyet hissi veren vatan anlayışı, vatandaşların büyük bir kısmını ötekileştirir. Kutuplaşmayı artıran ötekileştirme asıl bölücü rol oynayan anlayıştır. Aynı tornadan çıkmış vatandaş anlayışı açık ki faşizmden kaynaklanır. Farklılık hem doğanın hem toplumun yaşam zenginliğini ifade eder. Vatanseverlik duygusunu şovence ve ırkçı olarak değil, toprağa, ekolojiye, gelişime duyulan bağlılık olarak yaşamak en doğrusudur. Hiçbir etnik ve dini gruba mal edilmeden, ötekileştirmeye gidilmeden, ekolojik, ekonomik ve demokratik toplumun ve özgür bireylerin demokratik yurttaş olarak yaşadıkları mekân olarak tanımlanmalıdır. Bu tanım kendi başına en kapsamlı bütünlüğü sağlayacak zenginlikte anlam içermektedir. Demokratik vatan, hiçbir kişinin diğerini, hiçbir topluluğun diğer topluluğu ötekileştirmediği, eşit ve özgürce paylaşılan anavatanların toplamını ifade eder.

3-Demokratik Cumhuriyet İlkesi:

Devletin şekli olarak Cumhuriyeti ulus-devlet olarak yorumlamak, özellikle katı bir ulus-devletçilik biçimi ötekileştirmenin diğer bir etkenidir. Cumhuriyet için ideal olan devlet rejimi ulus-devlet değil, demokratik devlettir. Bir devlet hem ulus-devlet hem demokratik devlet olamaz. Bu iki sıfat birbiriyle çelişir. Demokratik devlet, demokratik sisteme açık olan, onunla uzlaşan devlettir. Ulus-devletin böyle bir hedefi olmayıp bilakis demokratik toplumu kendi içinde asimile eden devlettir. Demokratik çözüm ilkesi cumhuriyetle uyuşur, ama aynı uyuşumu ulus-devlet biçimiyle sağlayamaz. Önemli olan, cumhuriyeti, demokratikleşmenin çatı örgütü olarak düşünmek ve inşa etmektir. Devlet biçimini veya Cumhuriyeti ideolojikleştirmemek, bir etnisiteye, dine bağlamamak demokratik çözüm için önemlidir. Cumhuriyet için tüm vatandaşların demokratik çatı örgütü olarak hukuki bir tanım geliştirmek en doğrusudur. Yani cumhuriyeti tüm vatandaşların demokratik hukuk örgütlenmesi olarak tanımlamak büyük önem taşır. Böylelikle sosyal devlet ve laiklik ilkesi de en özlü şekilde tanıma içerilmiş olur. Cumhuriyeti ancak böylesine açıkça tanımlanmış olarak bir etnisiteye, dine, ideolojiye bağlamamış oluruz. Örneğin etnisite ve soy içeren Türk ve Kürt kavramlarıyla din ve diğer ideolojik ifadeler olan İslamilik, Hıristiyanlık, Sünnilik sıfatları eklenmeden ifade edilmek daha kapsayıcı ve bütünlük sağlayıcı olur. Devletin laik, hukuk ve sosyal niteliğinin belirleyici gerçekleştireni olarak demokratik toplumu temel alması gerektiğini ifade eder. Demokrasinin işlediği toplumun devlet şekli ideal olarak cumhuriyettir. Böylesi bir cumhuriyette laiklik, sosyal ve hukuksal nitelikler sonuç olarak ortaya çıkar. Demokratik cumhuriyet, devletin demokratik topluma ve bireye açık olmasını ifade eder. Devlet örgütlenmesiyle bireyin demokratik örgütlenmesi farklı olgular olup birbirlerinin meşruiyetine saygıyı esas alır.

4-Demokratik Çözüm İlkesi:

Demokratik çözüm ilkesi daha çok devlet olmayı hedeflemeyen devletin uzantısı da olmayan sivil toplumun demokratikleşmesini, demokratik toplumu esas alan çözüm modelidir. Devletin bünyesinde temel biçim değişikliklerine yönelmekten ziyade toplum bünyesinde işleyen bir demokratik rejim arayan çözümlere yönelir. Devlete ilişkin olarak en çok demokratik bir anayasa talep eder. Tabii ki

demokratik anayasanın oluşumu için teorik ve pratik çabalar tatminkâr olmalıdır. Devletten çok toplumsal esenliği esas almalıdır. Demokratik çözüm ilkesinin zıttı iktidarcı-devletçi çözüm zorlamalarıdır. İlke olarak demokratik çözüm, iktidar paylaşımıyla uğraşmaz. Hatta iktidardan uzak durur. Çünkü ne kadar iktidar o kadar demokrasiden uzaklaşmayı doğurur. Yalnızca hükümetler veya devletler adına toplumlar düzenlenirse ortaya çıkan düzen antidemokratiktir. Çünkü toplumsal güçler işin içine dâhil edilmemiştir. İktidar ve hükümet düzenlemeleri olumlu yönde olursa belki demokratikleşmenin önünü açar; ama demokratikleşmenin kendisini oluşturmaz. Demokratik çözümlerin hedefi de iktidar veya devlet olanaklarını paylaşmak olamaz. Devlete tutunmak, bir bloğunu teşkil etmek demokratik çözümün hedefi olamaz.

İlke olarak demokratik çözüm, iktidar paylaşımıyla uğraşmaz. Hatta iktidardan uzak durur

Demokratik çözüm ilkesinde temel husus, demokratik kurumlarla devlet kurumlarının barış içinde bir arada yaşamalarının anayasal güvenceye alınmasıdır. İki kurumsal varlık arasında yasal bir meşruiyet vardır. Varlıklarını birbirlerinin inkârına dayandırmazlar. Ne demokrasi adına devletin tasfiyesi gereklidir ne de devlet adına demokrasi eritilmelidir. Batı sistemindeki aşırı iç içelik ulus-devletin içinde demokrasinin göstermelik bir kuruma dönüşmesine yol açar. Demokratikleşmenin en güncel sorunu bu iç içeliği aşan iki kurumsal varlığın bir arada yaşamasını yeniden düzenlemektir. Demokrasinin, devleti sınırlaması ne kadar vazgeçilmez bir ilkeyse devletin de tecrübe ve uzmanlık birikimi olarak demokrasiye çatı işlevi görmesi o denli ilkeseldir. Tarihi süreç içinde galip çıkacak olan demokratik toplum olacaktır. Özcesi devletle demokratik kurumların barış içinde ama gergin duruşları rekabete yol açan bir durumu ifade eder ki, bundan gelişip güçlenecek olan demokratik toplumun kendisi olacaktır. Cumhuriyet kurumlarıyla demokratik toplum kurumlarının barış içinde birlikte var olmaları demokratik çözümün esasıdır. Bu tanım içinde ulus-devlet, kapitalizm ve endüstriyalizm tekelleri, demokratik toplumun demokratik konfederalist, ekonomik ve ekolojik komünalizm kurumlarıyla uzlaşıya dayalı barış içinde bir yaşamı kabul etmek durumundadır. Açıkçası demokrasisiz bir devlet ne kadar reddediliyorsa devletsiz bir demokrasi de dayatılmıyor.

5-Demokratik Anayasa İlkesi:

Demokratikleşme siyasi bir hareket olmasına rağmen toplumsal bir konsensüsle oluşturulmuş bir anayasaya dayanmadan kalıcı ve sistematik bir yönetim rejimi haline gelemez. Demokratik anayasalar, demokratik toplumla devletin uzlaşmasını ifade eder. Bireysel hak ve özgürlükler ancak demokratik toplumla anlam kazanabilir. Aksi halde muazzam güç yoğunluğu olan devlet karşısında korunması mümkün değildir. Devleti de sürekli problem oluşturan ağırlaştıran bir kurum olarak değil, uzmanlık ve tecrübe birikim alanı olarak çözüm sağlayıcı bir etken halinde tutmak için demokratik anayasa vazgeçilmez bir araçtır. Demokratik anayasa hem devleti işlevsel kılan tecrübe ve uzmanlık birikimi halinde tutan niteliğiyle toplum ve devleti bir arada tutan tutkal durumundadır. Son tahlilde demokratik vatandaşı ve toplulukları ulus-devlete karşı korumayı esas olan toplumsal konsensüsle oluşan anayasadır.

6-Bireysel ve Kolektif Hak ve Özgürlüklerin Birlikteliği İlkesi:

Demokratikleşme sorunlarının çözümünde hayati bir rol oynayan hak ve özgürlükler ilkesinin uygulanmasında bireysel ve kolektif ayrımına gitmenin kendi başına çözümden çok sorunları daha da ağırlaştırdığı ve içinden çıkılmaz hale getirdiğini, dünyadaki sayısız deneyimden öğrenmek mümkündür. Ayrıca bu ayrım toplumların doğasına aykırıdır. İnsan toplumunda birey hiçbir zaman ve mekânda haklı veya haksız; özgürlüklü veya özgürlüksüz olarak topluluksuz yaşamamıştır. Zaten insanın özelliği, en gelişmiş toplumsal varlık

olmasıdır. Dolayısıyla bireyin elde ettiği veya yaşadığı hiçbir hak ve özgürlük aidiyetini yaşadığı topluluklarla birlikte paylaşılmadıkça hiçbir anlam ifade etmez. Toplumdan soyutlanmış birey ne kadar anlamsızsa edindiği hak ve özgürlükler de o denli anlamsızdır. Uygulanma yeteneğinde değildir. Tersi de doğrudur. Bir topluluğa tanınan hak ve özgürlükler mensubu olan bireylere yansıtılmadıkça değer ifade etmez. Hak ve özgürlükler bireysiz yaşanmaz. Bireyleri hak ve özgürlüklerden yoksun bırakmak mensup olduğu toplumu aynı duruma düşürmekle mümkün olduğu gibi toplumu, kolektiviteyi hak ve özgürlüklerden yoksun bırakmak mensubu bulunan bireyleri aynı duruma düşürmek demektir. Özcesi hak ve özgürlükler ne bireysiz ne de toplumsuz birlikte olmadan, paylaşılmadan yaşanacak değerler değildir. Toplumlar kolektif oldukları kadar bireysel, bireysel oldukları kadar kolektif varlıklardır. İkisini ayırmak liberal safsatadır, sömürü ve baskı amaçlıdır. Bu oyunun önüne geçmek ancak bireysel ve kolektif hakların birlikte, etle tırnak gibi yaşanmasıyla mümkündür. Nasıl toplum bireylerden oluşan ama onların toplamından farklı bir şeyse, bireysel ve kolektif haklar arasında farklılık da olsa aynı toplumun iki yüzünü ifade eder. Tek yüzlü madalyonun olmaması gibi sadece bireysel veya kolektif haklı toplum veya bireylerde olmaz.

7-İdeolojik Bağımsızlık ve Özgürlük İlkesi:

Bu ilkeyle daha çok; kapitalist modernitenin dünya çapında egemen kıldığı, kaba materyalist ama özünde o denli idealist olan "pozitivist bilimci" geçinen ideolojik hegemonyacılığından kurtulmadıkça demokratikleşmenin ve özünde yatan özgürleşmenin sağlanamayacağını kavramak yatar. Pozitivist bilimcilik, Avrupa hegemonik uygarlığının başat ilkesidir. Bu ilkeyi hegemonik kılmadan diğer temel unsurları olan kapitalizmi, endüstriyalizmi ve ulus-devletçiliği dünya çapında kendine bağımlı olarak inşa edip yürütemez. İdeolojik hegemonya Ortadoğu'da oryantalist bilimle zihinleri fetheder. Ardından veya birlikte diğer temel unsurlarla fetih, işgal ve sömürgeciliğini çok çeşitli biçimler altında gerçekleştirir. Eski despotik yerel unsurlarla doğası gereği hep işbirliği içinde olan yeni sömürgecilik, demokratik sorunu daha da ağırlaştırır. Buna karşı gelişen her tür direniş, demokratik bir yan taşır. Bu demokratik yanın gelişip güçlenmesi ve kendisini ayakta duracak ve sistematize edecek biçimlere taşıyabilmesi için hegemonik ideolojiden kopması gerekir. Alternatif ideolojik seçeneklerin anlamlı olması için yerel, kentsel, bölgesel çoklu ulus ve ortak vatan kategorileri içermesi gerekir. Aksi halde başka bir ideolojik hegemonya gelişim gösterebilir.

Toplumsal hakikat, demokratik toplum gerçeklerinin özgürce ifadesidir

Geleneksel dinci ve ırkçı görüşler de en az kapitalist modernite ideolojisi pozitivist hegemonyacılık kadar hegemoniktirler. Bahsedilen ana kategorilerde özgürcülüğe dayanan ideolojik çıkışları özgürlük ideolojileri olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak bu özgürlük ideolojileriyle demokratikleşme sorunları ve çözüm yolları anlaşılır kılınıp uygulanabilir. İdeolojik özgürlük olmadan demokratikleşme adımları her an tökezlenebilir, hegemonik ideolojilerin kontrolüne geçebilir. İdeolojik özgürlük toplumsal doğanın hakikatiyle bağlantılı olup, demokratik toplumun gerçekleştirilmesi ve yaşanmasıyla kendini daimi olarak ifade eder. Toplumsal hakikat, demokratik toplum gerçeklerinin özgürce ifadesidir. Genelde sınıflı uygarlığın özelde kapitalist modernitenin ideolojik hegemonyasını aşmadan demokratikleşme sorunlarının çözümü sakat kalır ve eksik olacaktır. Özellikle Avrupa pozitivizmiyle, Doğu ve Ortadoğu kültürünü özgürce çözümlemek ve demokratik çözümlere taşımak zordur. Bu çözümleme ve çözümlere ancak kendi toplumsal doğasını ve tarihini özgürce kavram, kuram ve kurumlara kavuşturanlar erişebilir, özgür yaşamı gerçekleştirebilir. Demokratik ulus çözümü, kapitalist modernitenin pozitivist ideolojik hegemonyasını ve bireycilik olarak yeniden inşa edilmiş liberalist köleliğini aşmadan gerçekleştirilemez. Kendi toplumsal doğası

hakkındaki özbilinç, demokratik ulusal çözümün bilinç koşuludur.

8- Tarihsellik ve Şimdilik İlkesi:

Demokratikleşme sorunları ve çözüm olasılıkları tarihsellikle şimdilik arasındaki ilişkilerin doğru kurulmasıyla yakından bağlantılıdır. Tarihte ilgili sorunları ve çözüm olanaklarını göz ardı eden, sansürleyen bir zihniyetin sadece demokratikleşme sorunlarını değil, tüm toplumsal sorunları kavramak şurada kalsın daha da ağırlaştırıp içinden çıkılmaz bir hale; kriz, çatışma ve savaşlara dönüştürmesi kaçınılmazdır. Tarihte olup bitenler şimdiyi belirleyen en temel koşullardır. Şimdi veya güncel olan, tarihin kendini sorun ve çözüm olanaklarıyla sunma halinden ibarettir. Tek fark geçmişe müdahale edemeyiz ama şimdiye, güncele müdahale edebiliriz. Müdahalenin fikri temelleriyle ve maddi gücüyle bağlantılı olarak değiştirebiliriz. Değişimi hızlandırabiliriz, farklı yöne çevirebiliriz, özgür kılabilir veya daha çok köleleştirebiliriz. Bu tamamen müdahale güçlerinin konumlarıyla bağlantılı bir husustur.

> Kendini yaşa gerisi boştur bireyciliği tarihsel toplumun inkârıyla ilişkilidir

Önemli olan geçmiş, tarih ana halkasıyla şimdiye yansıtılmalı sorusuna verilecek yanıttadır. Şimdiyi tarihin özellikle ilgilendiğimiz sorunlarıyla ilgili alanlarının ifadesi olarak çözümlemek, toplumsal sorunların çözüm anahtarıdır. Bu anlamda tarih kavrandıkça en büyük güç kaynağımız olacaktır. Tarihini doğru kavramayan ve yazamayanların, şimdiyi doğru kavrayıp özgürleştirmeleri, demokratikleştirmeleri çok zayıf bir olasılıktır. El yordamıyla yaşanacak özgürlükler ve demokratikleşmeler kalıcı olamaz, nasıl elde edilmişlerse öyle elden kaçabilirler. Çok iyi bilmek gerekir ki toplumun kendisi en gelişmiş tarihtir. Kendisi bir tarih olan toplumu bu yüzüyle, hakikatiyle tanımadıkça onu sorunlarından kurtarmak, demokratik çözümlere ve yaşam tarzına kavuşturmak pek olası değildir. Bunun için despotların ilk yaptıkları eylem, toplumsal hafızayı yok etmektir. Demokratların da yapmaları gereken ilk şey, toplumsal hafızaya yani tarihe olanca doğrularıyla sahip çıkmaktır. Kapitalist modernitenin en büyük tahribatı insanlık hafızasını yok edici darbelere maruz bırakması ve şimdiyi sonsuz, daha doğrusu tarihin sonuymuş gibi sunmasıdır. Ona göre her şey sıkışmış şimdiden ibarettir. Bireycilik denilen hastalık, bu anlayışla bağlantılıdır. "Kendini yaşa gerisi boştur" bireyciliği tarihsel toplumun inkârıyla ilişkilidir. Böylesi bir zihniyetten toplumsal hakikat ve onun ifadeye kavuşacağı demokratik toplumculuk beklenemez. Bu açıdan liberal bireycilik, demokrasinin inkârıdır. Tarihte an'ı; an'da tarihi görmek sosyal bilimin doğru ilkesidir. Tarih şimdiki anı koşulladığı kadar, şimdi de tarihi somutlar. Aradaki fark şimdiye müdahale imkânı, dolayısıyla özgürleştirme şansını sunmasıdır. Şimdisiz tarih olmadığı gibi, tarihsiz şimdi de olmaz. Modernitenin tarihsizleştirme çabası, toplumu ve bireyi hafızasızlaştırma, ahlaksızlaştırma ve politikasızlaştırma yoluyla baskı ve sömürüye kolayca çekme ve alıştırma savaşıdır ki, hepten reddedilmelidir. Toplumsal gerçeklilikler, tarihsel gerçekliklerdir. Tarihte yaşanan gerçeklilikler çok az farkla şimdide de, güncel olanda da yaşar. Tarih ve şimdi arasındaki bağlar doğru kurulmadan kapitalist modernitenin tarihsizleştirilen bireyciliği ve homojen anlık, şimdilik toplum zihniyeti aşılamaz. Tarih ve şimdinin doğru kavranışı demokratik ulus çözümü için gerekli bir koşuldur.

9-Vicdan ve Ahlak İlkesi:

Batı sosyolojisi vicdan ilkesini tanımaz. Analitik zekâ olarak işler. Vicdan, duygusal zekâya gereksinim duyar. Analitik felsefe olarak başlayan modern sosyoloji, günümüzde bir yönetim tekniğine dönüşmüştür. Hâlbuki vicdan, toplumsal kuruluşu var eden ilkelerin başında gelir. Vicdan, toplumun adil yargısı olarak işlev görür. Yok sayıldığında toplum en tehlikeli canavar makinesi olarak işler. Dinin ve ahlakın özü de sayılabilir. Eğer kuru gelenek olarak din ve ahlakı bir tarafa bırakırsak bu iki kurumdan geriye kalanın toplumsal vicdan olduğu görülecektir. Toplumsal

vicdan, siyasi, askeri, ekonomik gücü olmayanın tek sığınacağı alandır. Bu alan tahrip edildiğinde toplumda sadece güç ilkesi işler ki o zaman herkes herkesin kurdu olur. Demokrasi vicdansız işleyecek bir rejim değildir. Tekelci güç ve sermaye sistemleri, vicdanın inkârı üzerine kuruludur. Demokratikleşme özünde bu vicdan inkârını geçersiz kılma ve toplumsal vicdanı kazanma hareketi olarak da tanımlanabilir. Güç ve sermaye tekelinin dışındaki devasa toplum ancak vicdan hareketiyle savunulabilir. Günümüzde toplumsal mücadele bir anlamda yitirilmiş vicdanı kazanmaktır. Demokratikleşme yitirilmiş olan vicdan değerlerini edinme hareketi olmadıkça tam anlamına ulaşamaz, birey ve azınlıklar haklarını ve özgürlüklerini kazanamaz. Tüm bu gerekçeler demokratikleşme sorunlarının çözümünde dinin ve ahlakın süzülmüş toplumsal değeri olan vicdan ilkesinin mutlaka devrede olmasını gerektirir. Soykırım gerçekleri vicdan devreye sokulmadan çözümlenemez. Kapitalist modernitenin tüm cinayetleri ve soykırımları ancak vicdan ilkesi harekete geçirildiğinde itiraf edilebilir ve adalete yol açabilir. Modernite, tüm toplumsal sorunlarda güç ilkesini esas alır. Gücü olan kazanır veya halleder, olmayan ise kaybeder ve gerçeklik olmaktan çıkar. Temelindeki en büyük hastalık budur. Toplum bu ilkeyle ancak taş devrini bile aratacak bir cangıla döner.

Soykırım gerçekleri vicdan devreye sokulmadan çözümlenemez

Eğer köklü toplumsal sorunlara ve bunların başta gelenlerinden olan demokratikleşmeye kalıcı, adil yanıtlar bulmak istiyorsak güç ilkesi yerine mutlaka vicdan ilkesine yer vermeliyiz. Doğu kültürü bu ilkeye yabancı değildir. Tersine tüm sorunlarında bu ilkeye baş yeri vermiştir. Kapitalizmin, gücün, kar hesapları uğruna bu ilkeden vazgeçemeyiz. Türkiye'nin demokratikleşme sorunlarına çözümler geliştirirken diğer tüm ilkelerin baş köşesinde vicdan ilkesine yer vermek, başvurmak durumundayız. Toplumsal sorunların çözümlenmesinde ve demokratikleşmenin sağlanmasında sadece ekonomik ve politik yaklaşımlar kendi başına yeterli değildir. Toplum, varlıksal olarak ve tüm tarihi boyunca hep ahlak ve vicdanla iç içe yaşamıştır. Modernitenin toplumsal ahlaka ve vicdana karşı açtığı savaş, baskının ve sömürünün meşrulaştırılması amacına yönelik olup, bu yaklaşımdan kaynaklanan ekonomik ve politik çözümler özde mümkün olmadığı gibi toplumsal sorunları daha da ağırlaştırır ve demokratikleşme çabalarını boşa çıkarır. Sorunların demokratik çözümünde güç ilkesine yer vermeyen; ahlak ve vicdan ilkesine mutlaka başvurmak gereği vardır. Hiçbir toplumsal sorun ahlak ve vicdana başvurulmadan sağlıklı bir çözüme varamaz. Modernitenin yalnız başına güç ve hukuk çözümleri, sorunları bastırmaktan ve çarpıtmaktan öteye sonuç vermez. Demokratik ulus çözümünde ahlak ve vicdandan kaynaklı empati şarttır.

10-Demokrasilerin Özsavunma İlkesi:

Bilimsel olarak kanıtlanmıştır ki tek hücreli canlıdan, cansız zannedilen ama öyle olmadığı tüm canlılık ilkesinin temeli olduğu da anlaşılan atom altı parçacıkların yaşamına kadar özsavunmasız varlığın olmadığı bilinen bir hakikattir. İnsan toplumları gibi son derece zekâlı ve esneklik düzeyi yüksek varlıkların özsavunmasız olamayacakları her yaşam anında ve mekânında rahatlıkla gözlemlenmektedir. Savaşlar bile uygarlık sistemlerinin çarpıklaştırılmış özsavunma anlayışlarıyla yakından bağlantılıdır. Demokratik toplumlar ve özgür bireyleri sınıflı uygarlıklar döneminde kendilerini korumak için büyük savunma sorunlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Hatta ilksel komünal toplumların uzun dönemli yaşamlarında kendi aralarında olduğu kadar daha çok da doğanın canlı ve cansız oluşumlarından kaynaklanan ölümcül tehlikelerle hep karşı karşıya kalmış ve özsavunmayı her anın ve her mekânın birincil görevi saymışlardır. Kapitalist modernite unsurlarının (ulus-devlet, kapitalizm ve endüstriyalizm) ekonomik, ekolojik ve demokratik toplumlarla; özgür ve eşitçi bireyleri üzerinde yürüttüğü tekelci baskı ve sömürüsüne karşı özsavunma sorunları hayati konuların başında gelmektedir. Özsavunmasız yaşam sadece ücret köleliliğiyle sonuçlanmamakta, her tür işsizlik,

hastalık ve yozluklara da yol açmaktadır. Daha da kötüsü çok sayıda fiziki ve kültürel soykırımları da beraberinde taşımaktadır. Modernite sistem olarak genelde toplumu ve bireyleri; özelde ve daha şiddetli olarak demokratik toplumları ve özgür bireyleri varlıklarını özsavunmayla zorunlu olarak karşı karşıya bırakmaktadır. Özsavunmanın başarılamaması halinde sadece özgürlükleri değil varlıkları da soykırım tehlikesine uğramaktadır. Modernitenin tekelci unsurları kendini sürdürebilir kılmak için toplumun ve bireyin özgürlüğünü ve varlığını tehdit altına almakla yetinmemekte, geç dönemlerinde yaşam için vazgeçilmez olan ekolojik koşulları da tüketmektedirler. Ekolojik koşulların tüketilişi, uzun vadeye yayılmış ve tüm yaşam üzerinde bir nevi soykırım olmaktadır. Demokratik toplum ve özgür birey, devrimci ve evrimci gelişmeler kadar onlarla birlikte özsavunma sorunlarına çare bulmak zorundadır. Modernitenin yapısal krizinin son dönemi, özsavunmayı tüm sorunların başına yerleştirmiştir. Her topluluk ekonomik, ekolojik ve demokratik bir birim olmak kadar, özsavunmalı bir birim olarak da yaşamak durumundadır. Aynı zamanda her eşit ve özgür birey ekonomik, ekolojik ve demokratik bir veya daha çok birimde yaşamak kadar birlikte, o denli bir veya çok sayıda özsavunma biriminde de yaşamak durumundadır. Tüm canlılar için geçerli olan beslenme, üreme ve korunma en çok insan toplumu için de geçerli vazgeçilmez üç yaşam koşuludur. Sadece canlı varlıkların değil cansız addedilen varlıkların bile her zaman ve her yerde özsavunma sistemiyle yaşadıkları bilimsel bir tespittir. Dolayısıyla demokratik toplumların, kurumların ve bireylerin kapitalist modernite unsurlarına (ulus-devlet, kapitalizm ve endüstriyalizm) karşı yeterli bir özsavunma sistemine sahip olmaları özgür ve eşitçe yaşamın vazgeçilmez bir gereğidir. Özsavunmazsız varlık olmadığı gibi doğanın en gelişmiş varlığı olan demokratik toplumlar özsavunmasız gerçekleşemez, varlığını sürdüremez. Demokratik ulusal çözümlerde özsavunma ilkesinin gerekleri karşılanmak durumundadır.

Türkiye'de güçlü bir demokratik seçeneğe ihtiyaç vardır. Onun için HDK ve HDP'yi kurduk. Ortadoğu'da üç siyasi güç var. Birincisi küresel güçler. İkincisi bölgesel statükocu güçler, üçüncüsü de demokratik güçler. Ben muhafazakâr demokratlığın olabileceğini belirttim, hatta onları anlamaya da çalışıyorum. Ama tüm toplumu etkisi altına alan hegemonik bir yapı kurmalarına da karşıyım. Türkiye'de Liberal demokratlar da var, her zaman da oldu. Liberal demokratlar, tarihin her döneminde var olmuşlar. Bir de Radikal demokratlar var. Radikal demokratlar toplumda ve siyasette rolünü çok iyi kavramalı ve oynamalıdır. Muhafazakâr, liberal ve radikal demokratların bir demokrasi paydasında buluşabileceklerini, Demokratik İttifak oluşturabileceklerini söylemiştim.

Her topluluk ekonomik, ekolojik ve demokratik bir birim olmak kadar, özsavunmalı bir birim olarak da yaşamak durumundadır

Muhafazakâr demokratlar, bir kesimi, bir kültürü temsil ediyor ama şu an yaptıkları İslami de değil. İslamiyet'in özü, muhafazakâr demokratlık adı altında yapılan işlerle bir ilgileri yoktur. Liberal demokratlar da hep var olmuştur ancak değişimi gerçekleştirebilecek güçleri yoktur. Asıl değişimi dönüşümü gerçekleştirebilecek güç radikal demokratlardır. Radikal demokratlar bu gücünü iyi kavramalıdır. Onlar değişime, demokratikleşmeye öncülük yapmalıdır. Bu üç grup da demokrasi prensipleri çerçevesinde bir araya gelebilirler. İspanya'daki gibi demokratik bir anayasayı gerçekleştirebilirler. Muhafazakârların demokratları, liberallerin demokratları yok denecek kadar az ve çok zayıftırlar. Asıl demokrasiyi, demokratik çözüm ve barışı getirecek, güçlendirecek olanlar radikal demokratlardır.

Barış ve çözüm için büyük bir çaba harcanmalı. Bunlar hep birlikte bir araya gelip bir Demokratik Anayasa Hareketi oluştursunlar demiştim. Şimdi de Demokratik Anayasa İttifakı diyorum. Anayasa şudur: Anayasa, egemen güçlerin birbirleriyle olan ilişkilerini ve halkın bunlarla ilişkilerini, hukukunu düzenler. Bu nedenle çok önemlidir. Bizim anayasa konusundaki tutumumuz şudur. Anayasa bir toplumsal sözleşmedir, toplumun taleplerinin ortaklaşmasıyla olur. 1921

Anayasası eksiklikleri olsa da bu niteliği yansıtıyordu. Önemli olan mevcut anayasada kendisini ifade etme imkânı bulamayan sınıfların, grupların, kesimlerin sesi olabilmektir. Önemli olan ötekileştirilen tüm farklı kimliklerin, inançların, milyonlarca yoksulun, emekçinin haklarının anayasal güvenceye alınmasıdır. Kürt meselesi hem Avrupa'da hem Türkiye'de bir anayasa, hukuk sorununa gelip dayandı. Bu, evrensel hukukun Türkiye'ye yansımasıdır. Demokratik uzlaşı, özgür siyaset ve evrensel hukuk üçlü sacayağı üzerinden demokratik siyaseti geliştirmeliyiz. Evrensel hukuk içinde Demokratik Anayasa İttifakı diyebiliriz. Kilit kavramımız veya sözcüğümüz budur. Evrensel hukuka oturtulmuş şekilde Demokratik Anayasa İttifakını geliştirmeliyiz. Demokratik anayasa nasıl olacak, bu nasıl sağlanacak? Hukukçular bu işi üstlenmeli. Evrensel hukuk içinde çözümü arayacağız, geliştireceğiz.

Kim demokratik tarzda gelirse onunla uzlaşılır. İlkeli olmaya tekrar tekrar vurgu yapıyorum

Avrupa'da olduğu gibi demokratik anayasalarla üç kuşak insan hak ve özgürlükleri bağlamında sınıf, din, dil, ırk, inanç gibi toplumsal çelişkilerini yıkıcılıktan yapıcılığa dönüştürmeyi başarmalıyız. Onlar bunu 'Yumuşak Güç' diye tabir edilen ideoloji/akıl, siyaset ve hukukla gerçekleştirdi. Biz de yapabiliriz. Bu temelde entelektüel gücü, politik gücü, kültür gücünü, edebiyat ve sanat gücünü, evrensel hukuktan kaynağını alan demokratik hukuk gücünü, Demokratik Anayasa İttifakını harekete geçirme zamanıdır. Kapital Finans tek tipleştirerek her şeyi denetim altına almak istiyor; ulusu da kadını da erkeği de. Senin geçmişini, kültürünü, inançlarını, farklılığını reddediyor. Yerine kendi belirlediğini koymaya kararlı. Şimdi buna karşı nasıl durulacak? Bizim demokratik gelişmemize tahammül edeceksin, biz de devlete tahammül edeceğiz. Uzlaşı temelinde ikisi bir arada var olacak. Benim önerdiğim Demokratik Medeniyet Uzlaşısıdır. Kürtler için demokratik çözüm ve Ortadoğu'da medeniyetler uzlaşısını ele aldım. Dikkat edin ulus-devletler uzlaşısı değil medeniyet uzlaşısı diyorum. Türkiye için de gerekli olan bir anti-tekel anlayışıdır. Türkiye'de bu anlayış zayıftır. Türkiye'ye üç şey gerekli ve bunlara ilişkin adımlar atılmalıdır. Bir; anti-tekel anlayış, iki; demokratik uzlaşı, üç; barış, savaşa karşı barış. Toplumsal ilerleme, uzlaşı, gelişme ancak radikal demokratların öncülüğüyle olur. Bir başkası bunu yapamaz. Bugün katı ulusalcı blok ve Türk-İslam bloğu zayıflamıştır, yeni bir demokratik uzlaşma zemini doğmuştur. HDP Demokrasi ittifakıdır, demokratik ittifak çizgisidir. Bunu üçüncü yol demiştim; biz üçüncü yolu temsil ediyoruz. Belirttiğim bu üçüncü yolun/ blokun (Demokratik Ulus Bloğu) da güvenceye alınmasıyla bir demokratikleşme sağlanabilir. Devletle bir uzlaşmamız olursa bu temelde olacaktır. Bu blok Kürtlerin, ezilenlerin, farklılıkların hepsinin, anayasa dışına itilmiş herkesin uzlaşma bloğudur. Bir toplumsal uzlaşma bloğudur. Toplumsal uzlaşma herkesin yararına, bundan herkes kazanır, toplum kazanır. Toplumsal uzlaşmayı sağlayan hedefleyen bütün felsefeler ve ilkeleri de bunu gerektiriyor, uzlaşmayı gerektiriyor. Müslümanlığın ilkeleri de bunu gerektiriyor, kardeş olmayı gerektiriyor. İslam'ın demokratik yorumu, demokratik İslam kimliği ile de uzlaşılabilir. Yeter ki demokratik uzlaşı kültürüne bağlı olsunlar. Herkes demokrasinin gerekli olduğunu anlamalıdır. Herkesin ihtiyacının demokrasi olduğu anlayışı topluma iyice yerleşmelidir. Bir kişilik cemaatten bin kişilik cemaate, örgüte kadar her yerde demokrasi ilkeleri işlemelidir. Cemaati olan dindar insanlarımızdan ateist insanlarımıza kadar herkes demokrasinin kurallarını özümsemelidir. Toplumsal anlamda demokratik siyasi uzlaşıya her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır. Kim demokratik tarzda gelirse onunla uzlaşılır. İlkeli olmaya tekrar tekrar vurgu yapıyorum. Önemli olan ilkeler üzerinde uzlaşmaktır. Demokratik kriterlerde uzlaşma önemlidir. Bu temelde diyalog ve demokratik müzakere yöntemiyle sorunun çözümünü gerçekleştirmek istiyoruz. Biz Türkiye'nin kaderinin önemli oranda demokrasi güçlerinin tutumuna bağlı olduğu düşüncesiyle tüm demokrasi güçlerini toplumsal uzlaşı ve demokratik müzakere yöntemini destekleyerek tarihi sorumluluklarını yerine getirmeye çağırıyorum.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Kürt Kültüründe Ahlaki Politik Direniş ve Zerdüşt'ün Sesi Üzerine

Zeki Bayhan

> "*Ondan korkacağına, ona adaklar adayacağına onu yatıştıracağına ona diren! Kötüden kurtuluşun tek yolu kötü olan her şeye direnmektir.*"
>
> ***Zerdüşt***

İnsan varlığı toplum, toplum varlığı ise ahlak koşuluna bağlıdır. Toplum, bir araya gelen insanların yaratıp etrafında yaşadıkları ortak değerler üzerinden varlık kazanan bir oluştur. Ahlak bu değerlerin omurgası, toplum oluşum kurucu, temel dinamiğidir.

Ahlakın toplum oluşun temel dinamiği olması nedeniyledir ki tarihsel olarak toplum karşıtı tüm sömürgeci güçler işe ahlaka yönelmekle başlamışlardır. Çünkü, ahlakı yozlaştırılmadan bir toplum sömürülemez. Özgür insan bilincindeki kölelik, kölece yaşamak yoktur. Onun bildiği tek yaşam ahlaki-politik ve özgür yaşamdır. Onu öldürebilir hapsedebilir ama köleleştiremezsiniz. Özgür bir insan için özgürlüğünü kaybetmek ahlakını, ahlakını kaybetmek toplumsallığını, insanlığını kaybetmektir. Egemenlerin toplum karşıtı projelerini gerçekleştirmek için aşındırmaya çalıştıkları ilk şeyin ahlak olması bundandır. Ahlakını yitiren toplumun sürüleşerek her türlü sömürüye açık hale geldiği ve yok oluşa sürüklendiği tarihsel ve toplumsal bir vakıadır.

Çağımız için en büyük sorun veya risk toplumun ahlakın yitirmeyle yüz yüze kalmış olmasıdır. Kapitalist sömürü sistemi de tüm egemenlik projeleri gibi ilk olarak toplum ahlakını yozlaştırma politikalarıyla işe başlamışlardır. Her şeyden önce sistemin temeline yerleştirilen bireycilik felsefesi toplumsal ahlakın altını oyan sinsi bir politikadır. T. Adorno'ya göre "ahlak" kavramının yerini "etik" (Latince "ethos"tan gelir) kavramının kullanılmasını bu nedenle eleştiriyordur. Etik, mizaç anlamına gelir ve bireyi çağrıştırır. Oysa ahlak toplumla ilgilidir. Adorno'ya göre "Ahlak sorununu etiğe indirgemek bir tür el çabukluğu yaparak ahlak felsefesinin tayin edici sorunu yani bireyle genelin ilişkisini kaybettirmek demektir" (Theodore Adorno, Ahlak felsefesinin sorunları, syf.39)

Birey özgürlüğü, birey ahlakı savunuları egemen sistem tarafından geliştirilen kurgulanmış yanılsamalardır. Toplumsal bağlamından kopuk birey özgürlüğü veya ahlakı düşünülemez. Bireycilik, ideolojiyle amaçlanan ahlaki jenerasyondur. Kapitalizmin temelini oluşturan bu proje önemli oranda sonuca ulaşmış, kendi sınırlarına dayanmıştır. Ahlakını yitiren dünya, insana körleşir sağırlaşır. Bugün bir yerlerde milyonlarca çocuk açlıktan ölüyorken başka yerlerde obeziteyle mücadeleye, eğlence sektörüne milyonlarca dolar harcanıyorsa bu dünyanın vicdanı körleşmiş demektir. Dolayısıyla çağımız yüz yüze olduğu en büyük sorun ve risk ne nükleer silahlar ne dünyanın sonunu getirebilecek küresel savaşlar, ne soykırımlar, katliamlar ne her yıl açlıktan ölen milyonlarca çocuk ne de artık nefes alamaz duruma gelen ekolojik doğadır. Çağımızın en büyük sorunu tüm bu felaketlerin gerisinde bulunan ahlaki yıkımdır. Ve bu hasta çağı kurtarabilecek yegâne güç ahlaktır.

Ahlaki Olmak Toplumsal Olmaktır

Ahlak soyut bir değer değil, yaşama yön veren asli toplum dinamiğidir. Toplum maddi ve manevi yönleriyle ilişkisel bir oluştur, bütünseldir. Ahlak bu oluşun temel dinamiği olarak toplumsal yaşamı organize eder, doğru yaşam tarzının ne olduğu, nasıl geliştirilebileceği sorularına yanıtlar sunar. Ahlak ve

politikanın toplum oluş sürecinin temel dinamiği olarak birbirinden ayrıştılamaz düzeyde iç içe geçmiş olması bu nedenledir. Arnold Ambarın toplumun temel dinamiği olarak ahlaki politik karaktere işaret etmesini bu bağlam üzerinde okumak gerekiyor. Zikretmek eylemiş olmak, eylemek zikretmiş olmaktır. O halde ahlaki olan politiktir demiş oluyoruz ki buda bizi ahlaki oluşun diğer bir koşuluna götürüyor: Özgürlük.

Dünden bugüne, doğudan batıya pek çok düşünce ekolu ahlak ve özgürlüğü diyalektik bir ilişkisellik temelinde ele almıştır. Başka türlüsü de düşünülemezdi, zira ahlak ile özgürlük birbirinin koşuludur. Bu nedenle özgürlük sorununu dışta tutarak ahlaktan konuşamazsınız. Peki, ahlaki yozlaşmanın egemen olduğu, egemen güçlerin tüm topluma baskı altında tutmaya çalıştıkları bir ortamda ahlakı nerede arayacağız?

Ahlaki yozlaşmanın yarattığı kaos yeni bir toplumsal çıkışı koşullar

Bütün kültürlerde haksızlığa, zulme karşı direnmek ahlaki bir eylem olarak yüceltilir. Çünkü haksızlık ve zulme karşı direniş insanların kendilerini, toplumsal varlıklarını korumaları olarak kabul edilir. Zulüm ve haksızlığın arz ettiği tehlike de onlara karşı direniş de toplumsaldır. Bugün toplum vicdanında yer edinmiş tarihsel kişiliklerin Sargon, Darius, İskender gibi imparatorlar değil; Mani, Halaç-ı Mansur, Bedrettin, Bruno gibi hakikat arayışçı direnişçiler olması bundandır. Egemenlik ve sömürü ilişkileri ile birlikte ahlaki duruşa yeni bir boyut eklenmiştir: Direniş. Özgür toplumsallaşma düzleminde ahlakın esas rolü inşa etmedir, kurucu unsurdur. Fakat genelde egemenlik, özetle devletli uygarlık sürecinin başlamasıyla birlikte ahlak ile ahlaksızlık, özgürlük ile özgürsüzlük, toplumsal politika ile politikasızlık iç içe geçmiş ve bir mücadele eksenine oturmuştur. Sözgelimi devlet, ahlakı hukuka dönüştürür ve iktidarın korunmasına hasreder.

Bu ahlakın yozlaştırılmasıdır. Çünkü ahlak iktidarın koruyucu kalkanı değil: özgür toplumsallaşma dinamiğidir ve iktidarı reddeder.

Ahlakın hâkim olduğu özgür toplumsallaşma düzleminde ahlaka, politikaya, özgürlüğe dair bir gündeme ve hatta bu kavramsallaştırmaların kendilerine de ihtiyaç duyulmaz. Zira onlar zaten yaşanıyordur. Ahlakın kavramsal olarak adlandırılması onun yozlaştırılmış olması ile ihtiyaç haline gelmiştir. Bu manada ahlak kavramını kendisini değil ahlaksızlığa, özgürlük kavramını özgürlüksüzlüğe politika kavramını politikasızlığa borçlu olduğumuz söylenebilir. Denilebilir ki: "Kötü" olan ön plana çıkıp "İyi"nin yerini işgal edince "İyi'nin direnişi başlar. Direniş eylemin ilk adımı adlandırmadır. Ahlaki direniş politik ve özgürlükçüdür. Bu noktada ayırt edici husus ahlaki direnişin ancak toplumsal olabileceğidir. Bireysel direniş toplumsallaşmadığı müddetçe gerçek anlamını bulamaz demek bile yersiz olur, çünkü sosyal bir varlık olan insan içinde bulunduğu dünyadan yalıtık yaşayamaz. Başka bir ifadeyle, yanlış bir dünyada doğru yaşama ahlakını yitirmiş bir toplumda ahlaklı yaşamak mümkün değildir. Bataklıkta lotus olmanın toplumsal yaşamda bir karşılığı yoktur.

Çağımızın büyük bir ahlaki bunalım çağı olması büyük ahlaki çıkışların da habercisidir. Toplumun varlığını sürdürebilmesinin başka bir yolu yoktur. Ahlaki-politik toplum önermelerini bir de bu yönüyle çağımızın duyduğu ihtiyaç üzerinde okumamız gerektiği açık.

Tarihte bunalım süreçlerinde büyük ahlaki çıkışların geçekleşmiş olması tesadüf değildir. Çin' de; Lou Tzu, Konfüçyüs, Hindistan'da; Budha, Kürdistan'da; Zerdüşt aynı dönemlerde M.Ö 7. ve 6. yüzyıllarda yaşamıştır. Sokrates yaklaşık iki yüzyıl sonraya denk gelse de onu önceleyen Yunan bilgeler de yakın zamanlarda yaşamışlardır. Hem Doğu hem de Batı ekseni için bu ahlaki ve felsefi çıkışların bu zaman diliminde yoğunlaşmış olmasının nedeni; bu zaman diliminin büyük toplumsal, sosyo-ekonomik bunalımlarla içi içe önemli bir tarihsel geçiş dönem özelliği arz ediyor olmasıdır. Bu toplum olup diyalektiği gereğidir. Zira ahlaki yozlaşmanın yarattığı kaos yeni bir toplumsal çıkışı koşullar.

Toplum için varlığını sürdürmek fiziki değil, değerlerle

ilgili ahlaki bir konudur. Bu nedenle devletli uygarlık süreci boyunca toplumların halkların varlıklarını sürdürebilmelerinin temel koşula ahlaki direniş olmuştur. Toplumlara varlık kazandıran ve varlıklarını geleceğe taşıyan güç büyük ordular, imparatorluklar değil büyük düşünce ve kültür yaratımlarıdır. Tarih bunun örnekleriyle doludur.

Kürdistan tarihi belki de bu konuda en çarpıcı halk tarihlerinden biridir. Çünkü devletli uygarlık tarihi boyunca nerdeyse sürekli bir direniş halinde günümüze gelmiştir. Kürdistan coğrafyası tarih boyunca bir savaş alanı olagelmiştir. Önce kent devletleri ile neolitik kültür coğrafyası arasındaki çatışma: ardından köleci imparatorlukların işgal ve istilaları Doğu-Batı arasında bitmeyen savaşlar; Safevi-Osmanlı savaşları 1639 da Kasr-i Şirin'de ikiye, Lozan da dörde bölünen coğrafya…

Her coğrafyada asimilasyon, kültürel yasaklar, kimliksizlik dayatmaları. Ama tüm bunlara rağmen Kürtler, kök saldıkları Mezopotamya topraklarına dilleriyle, kültürleriyle ve halk kimlikleriyle hala varlar ve hala direniyorlar. Bu büyük askeri ordular, büyük devlet veya devlet adamları sayesinde başarılmış bir şey değil. Ehmede Xane'nin "Olsaydı bizimde bir başımız" diye dert yandığı bu "başsız" halk bunu nasıl başarmıştır? Sadece bu yönüyle bile olsa incelenmeye değer bir tarihsel, toplumsal hakikattir Kürdistan gerçeği…

Kürdistan'da Ahlaki ve Kültürel Direniş

Kürt kimliğinin dinsel, kültürel kodları neolitik temellidir. Neolitiği yaratan topluluklardan biri olan Proto-Kürtler bu kültür üzerinde varlıklarını kimliklendirmişlerdir. İlk neolitik yerleşim yerlerinin çoğunun Kürdistan'da bulunması ve aradan geçen binlerce yıllık zaman rağmen Kürtlerin halen aynı coğrafyada yaşamaya devam ediyor olmaları kimlik ve kültür derinliği bakımından çok şey söylüyor olmalı. Bu kimlik şekillenmesi dolayısıyla Kürt kimliği ile neolitik kültür iç içe geçmiş; neolitik üretim sosyal yaşam, inançlar Kürt kimliğine içerilmiştir. Binlerce yılı bulan bir oluş sürecidir bu. Bu oluşun ilk büyük sınavı kent devleti sistemiyle karşılaşmasıdır. Gılgamış destanı" bu karşılaşmanın söylencesidir. Neolitik kültürün kent devleti kültürüyle Proto-Kürtler semitik kabilelerle karşılaşmasının destanıdır bu. Bu destana konu olan çalışmanın kazananı olarak kent devleti olarak resmedilir. Çünkü Gılgamış Enkiduyu yanına almış ve Humbabayı öldürmüştür. Bu destanda Gılgamış kent devletini, Enkidu neolitik tarafta olup kent devletleri safına geçenleri, Humbaba ise neolitik kültürde ısrar edenleri temsil eder. Humbaba öldürülmüştür ama burada kazanan kaybeden denklemi yapmak yanlıştır. Çünkü ortada bir saldırı ve buna karşı direniş vardır. Direniş yenilebilir ya da çekilebilir fakat kaybetmez…

Humbaba kendi olmakta (Xwebun), kendi kalmakta ısrar ve direnişte kültür temelli direnişin ilk temsilcisi olarak görülebilir. Yabancılaşmaya karşı kendi kimliğinde ısrar ahlaki bir direniştir.

Kürt kimliğinin oluşumunda rol oynadıkları konusunda tarihçilerin hem fikir aldıkları Hurri, Guti, Kassit, Mitanni… siyasal yapıları Proto-Kürtlerin karşılarında savaştıkları (Sümer, Azad, Asur) güçlere benzememe girişimleri olarak değerlendirilebilir. Dönem itibariyle henüz kimliksizleşme süreci tamamlanmamıştır.

Yeni Bir Kimlik ve Yaşam Felsefesi

Medler süreci Kürt kimlik oluşumunun dönüm noktasıdır. Kürtlerin, kimlik, dil, kültür ve ideolojik inançsal bakımdan yeni oluş sürecini ifade eder. Bu sürecin yaratıcı gücü Zerdüştî fikriyattır. Çünkü Zerdüştlük yeni bir yaşam felsefesi olarak Kürt aşiretleri bir araya toplatıp Asur zulmüne karşı harekete geçiren ahlaki politik öğretidir. Yazı kapsamı nedeniyle ayrıntılarıyla irdeleyemeyeceğimiz Zerdüşti fikriyatın kurucusu Zarathustra (Zerdüşt) 20 yaşına geldiğinde dünyevi zevklerden el çekerek inzivaya çekilir. İnzivaya çekilirken aklında şu soru vardır: "Dürüstlüğe en fazla istekli olan kimdir, kimdir fakirlerin kalkınmasına en fazla yardımcı olan." Zerdüşt inzivaya çekildiği Sabala Dağında 7 yıl kaldıktan sonra çıkar ve 2 yıl boyunca yeni inancı vaaz etmeye çalışır. Fakat muvaffak olamaz. Dönem itibariyle bölgede var olan inançlar Mitraizm, Zurvanizm, Daevayasnacılıktır. Ayrıca sapkın inançlar türemiştir. Grehma (kurban eti yiyici) inancıda bunlardan biridir. Bu inanç öz olarak kötü ruhları, onlara kurban kesme yoluyla teskin etme düşüncesine dayanır. Özetle farklı düzeylerde dini

yöneticiler, ruhani çevreler, büyücüler, ruh çağırıcılar vb. sahnededir. Böyle bir atmosferde Zerdüşt çıkıp "zengin ile fakiri güçlü ile zayıfı aynı kefeye koyar" Ahura Mazda'yı vaaz ediyor. Haliyle her yerden kovuluyor. Zerdüşt bunun üzerine ikinci bir inzivaya giriyor. Bu inzivanın ardından iki yıl içinde Zerdüştlük inancı yayılıyor.

Söyle Sen Kimsin?

Zerdüştlük bir dinden çok yaşam felsefesidir. Bu felsefede kutsanan insan ve insanca yaşamanın adil, ahlaki yoludur. Nitekim adaletle ilgili sorularla başlar yolculuğuna.

"Rivayet edilir ki, Zerdüşt tutkunu olduğu Zagros dağlarında güneş tüm parlaklığı ile doğarken bir ses duyar. Ve o sese şöyle bağırır: "söyle sen kimsin?" Bu düşence Zerdüşt'ün tanrı ile konuşmasına izafe edilen bir sahnedir. Arnold Ammar bunu "binlerce yıl Zagros halkının özgürlüğüne yöneltilmiş bir tehdit olan Sümerlik tanrı-kralların varlığı ile ilgili bir hesaplama"olarak değerlendirilir. (Arnold Ammar uygarlık tarihi-3.cilt-syf344)

"Söyle sen kimsin" ifadesi dönemin kulluk sistemine dair bir sorgumla sonucu ulaşılan kopuş kararının ifadesidir. Zerdüştî öğretinin genel bağlamı bunu tehdit eder. Kutsallık ve kulluk sistemi reddedilerek onların yerine ahlak ve insan geçerlidir. Zerdüşt düşüncesi temel olarak iyi ile kötünün mücadelesine dayanır. Sembolik olarak iyiyi Ahura Mazda kötüyü, Ahriman temsil ederken; toplumsal anlamda iyi neolitik ağırlıklı kültür ile özgür, adil yaşamı; kötü ise egemenlikçi tanrı-kral sistemi ile kastlaşmış kulluk kültürüne imler Gathalar (Ahura Mazda'nın Zerdüşt aracılığıyla yolladığı mesajlar) tümüyle bunu söyler. Toprak, tarım, hayvancılık ve ateş ibadet düzeyinde yüceltilir. Kurban kesimine karşı çıkılır. Başta kadın erkek eşitliği olmak üzere her düzeyde eşitlik savunulur ve herkes iyiye teşvik edilerek kötüye karşı durmaya çağrılır. Zerdüştîler inançlarının bu özellikleri dolayısıyla kendilerine üç asli sorumluluk yüklediğine inanmışlardır: Düşmanı dost etme, kötüyü iyi etme ve bilmeyeni bilgilendirme.

Zerdüşti ahlaki-politik bir öğretidir dedik. Zerdüşt'ün etnik aidiyeti Avestanın eski Kürtçe ile yazılmış olmasından açıktır. Zerdüşt'ün Sümerik tanrı-kral sistemine karşı koruyup reforme etmek istediği topluluklarda mensubu olduğu Proto-Kürtlerdir. Dönem itibari ile dağınık kabile, aşiretler şeklinde yaşayan Proto-Kürtlerin düşman saldırılarına karşı koyma imkânı yoktu. Zerdüştlük öğretisi bir üst kimlik olarak Kürt aşiretlerin birleşip konfederasyonlaşarak, Asur zulmüne son vermelerinde temel bir rol oynuyor. Bu, Zerdüşt inancının diğer aşiretsel inançların üstünde konumlandırıldığı anlamına da gelir. Zerdüştlerin inançlarına "Bahdin" adı vermiş olmaları Zerdüşt'e dair toplumsal algıyı göstermesi bakımından öğreticidir. Bah, beh, baş Kürtçede iyi anlamına gelir. Bah-din, iyi din. Bah-dini ise iyi dinliler demektir. Bahdinilerin kendilerini iyi dinliler şeklinde tanımlamalarına neden olarak akla ilk gelen Zerdüştlüğün iyiyi yücelten ahlaki karakteridir. Bağlantılı olarak Zerdüştlüğün eşitlikçi, özgürlükçü karakterinin toplum yaşamının geneli ve herkes için onun, dinlerin en iyisi kaldığı algısının da tanımlamada rol oynadığı söylenebilir. Zira dönem çok tanrıcılığın devam ettiği bir dönemdir. Tarihte coğrafyaların o bölgelerde yaşayan etnisite ve inançların adıyla anıldığı gözetilince Kürdistan'ın bugün de Behdinan adıyla anılan bölgesinin adı "Bahdini"den geliyor diyebiliriz. Behdinan: Bahdinilerin yeri yurdu…

Zerdüşti Öğreti ve Kawa Destanı

Zalim Dehak'a karşı Demirci Kawa şahsında geliştirilen isyanı konu alan ve Dehak'ın yenilgisiyle sonuçlanan destan Kürt halkının tarih sahnesine çıkmasının sembolü olarak görülür.

Şehnamede Şeytan tarafından yönlendirilen kana susamış bir canavar olarak tasvir edilmiştir. Dehak, omuzları Ahriman tarafından öpüldüğü için iki omzunda iki yılan türemiştir. Kendisi kanla beslenirken vücudunun birer parçası olan yılanlarda genç insan beyinleriyle beslenmektedir…

Bu tanımlar, Asur Kralının uyguladığı sömürü ve zulmün düzeyini sembolize eder. Kürtler için bir yabancı olan bu Kralın topraklarını istila edip kendilerine zulüm uygulaması şeytani bir durumdur. Dolayısıyla Dehak Ahrimanın kuludur ve kendilerine de sınırsız şiddet ve zulümle kulluk dayatmaktadır.

Buna karşı Kawa şahsında sembolize edilen Zerdüşt'ün "Söyle sen kimsin? Sorgulamasının ete kemiğe bürünmüş hali olarak Kürtlerin zulme karşı isyanıdır. İsyanın kentin çevresinde yakılan ateşlerle başlatılması ayrı bir sembolizmin işaretidir. Ateş, hem kutsal olup Ahura Mazda'dan gelmekte, hem de ahlaki bir arıtıcı olarak kötüyü (Ahriman ait olanı) yok etme savaşını imlemektedir.

Newroz ateşinin üzerinde atlama ritüeli de bir ahlaki arınma eylemi olarak gelişmiş ve günümüze ulaşmıştır.

Nevroz gününün Kürt kültüründeki yeri de Zerdüşt inanç kaynaklıdır. Zerdüştlükte Nevrozun kutlamalarla karşılanmasının dört nedeni vardır: Tanrının, insanları yaratmaya başlamasının son günü olduğuna inanılması (inanca göre tanrı 16 Mart günü insanları yaratmaya başlamıştır), ateşin yaratıldığı gün olarak kabul edilmesi, atalarının ruhlarının o gece eski evlerine döndüklerine inanılması ve o gün itibar ile gündüzün geceye, aydınlığın karanlığa galebe çalması. Kawa destanının bugünle özdeştirilmesi rastlantı değildir. Bu destanla Nevroz kutlamalarına beşinci bir sebep eklenmiş oluyor: Özgürlük Bayramı

Tanrısallıktan Toplumsallığa: İyi, Kötü Diyalektiği

İyi-Kötü mücadelesi eksenli Zerdüşti diyalektiği felsefe düşünce tarihinde ilk şeklinde değerlendirilen yorumcular var. Bu değerlendirme Zerdüştlüğünde bir bileşeni olduğu dönemin Doğu düşüncesi içinde geçerlidir. Zira Çin düşüncesindeki Yin-Yong benzeri argümanlarda diyalektik düşünüşün örneklerindendir. Tao, Budha, Zerdüşt gibi dönemin Doğu düşüncelerinde ahlaki yönün ön plana çıkması, tanrının geriye doğru itilmiş olması sayesinde mümkün olmuştur. Mutlak Tanrısallık ve kulluk anlayışı bu düşünce kültüründe ve özellikle de Zerdüştlükte açıkça reddedilmiştir. Tanrı geriye itilince insan, içinde yaşadığı toplum ve dünyayla ön plana çıkmıştır.

Zerdüşt düşüncesinde iyi ve kötü toplumsaldır, toplumsal ihtiyaçlara göre belirlenmiştir. Toprak, tarım ve hayvancılığın ön plana çıkarılması bölgenin üretim kültürüyle ilgilidir. Ateş kutsanmıştır çünkü uzun ve sert kışlar yaşayan coğrafyada ateş hayati önemdedir. Kışlar yakılan ateşler sayesinde atlatılabilmektedir. Magi denilen bu ateşler, etrafında tartışmaların yürütüldüğü kültürel platformlara dönüşür. Bu platformda bilgelikleriyle ön plana çıkan insanlar da zamanla Magi adıyla anılır olmuşlardır. Magiler, Herodot tarihinde bir aşireti olarak geçer. Kimi kaynaklarda rahipler grubu şeklinde işlenir. Oysa Magiler bilgelikleriyle ön plana çıkan insanlardır ve Zerdüşt'ün geliştirdiği inancı sahiplenerek önemli bir rol oynamışlardır. Zerdüşt iyi ile kötü, aydınlık ile karanlığın mücadelesinde "iyi düşün, iyi söyle, iyi yap" diyerek tercihin yönüne işaret eder. Fakat tercihte bir bilinç ve irade gerektirir.

Zerdüşt düşüncesinde iyi ile kötü birbirinden yalıtık, tümüyle ayrışmış olgular değil; her yerde her şeyde gerçekliğin farklı yüzleri olarak mücadele halinde bulunan bileşenlerdir

---

Zerdüşt düşüncesinde bilgi, bilinç yüceltilir. Bu tanım en açık haliyle Ahura Mazda adlandırmasında ifadesini bulur. Ahura "rab, tanrı,malik" anlamlarına gelir, Mazda ise büyük ve temiz akıl sahibi anlamına, böylece Ahura Mazda "büyük ve temiz akıl sahibi tanrı" olarak sıfatlandırılmış oluyor. Zerdüşt inancına göre her şeyi bilme ve iyilik Ahura Mazda'nın özellikleri iken bilgisizlik ve kötülük şeytani özelliklerdir. Ve fakat yüceltilen bilgiye bir koşul getirilir: İyi ve temiz.

Başka bir ifadeyle bilgi ahlaki dolayısıyla toplumsal iyiye hizmet etmelidir. Nitekim Ahura Mazda'nın sahip olduğu akıl büyük olduğu kadar temizdir de.

Zerdüşti öğretide derinliğine kavranması gereken en önemli yönlerden biri iyi ile kötünün ilişkisel diyalektiğidir. Çünkü Zerdüşt düşüncesinde iyi ile kötü birbirinden yalıtık, tümüyle ayrışmış olgular değil; her yerde her şeyde gerçekliğin farklı yüzleri olarak mücadele halinde bulunan bileşenlerdir.

Önemli bir felsefi derinliği bulunan bu bakış gibi, iyi ile kötü arasındaki mücadelenin her yerde derinliği bu mücadelede insan ve iradesine de alan açmış olur. Nitekim bu mücadelede iyi koruyup büyütecek, kötüyü sınırlayıp etkisizleştirecek olan insandır.

Özgür İnsan Tanrı Sensin

Zerdüşt kutsal tanrı ve kulluk kültürüne karşı insanı ve insan iradesini belirleyici düzeye yükselterek bir özgürleşme alanı yaratır. Avestaya göre insanlar tanrıya ve şeytani olana karşı bağımsızdırlar. Fakat tercihlerinin hesabını öldükten sonra ödeyecekleri bilinci taşırlar. Bu bağlamda insanın en temel sorumluluğu kendisinin ve toplumun kurtuluşuna hizmet etmesidir. İnsanların kötüye karşı direnişi toplumun kurtuluşuna hizmettir.

Kötüye Diren! Der Zerdüşt. Ondan korkacağına, ona adaklar adayacağına, onu yatıştıracağına ona diren, kötüden kurtuluşun tek yolu, kötü olan her şeye direnmektir. Kötü her yerdedir. Senin beynindeki düşüncede, senin dilinde ve eyleminde kötüyü ara ve ona diren. İçine dön, içini dinle, kalp ateşinin (atrium) yanı başında; seni baştan çıkarmaya çalışan kötünün fısıltılarını duyacaksın. Ateşli doğru ile korkutucu kötünün mücadelesini kendi nefsinde yakalayacaksın. Sen bu sırra erdiğinde tanrı sensin. Bu sırra ermekle kötüyü layığı olduğu cehenneme sürmüş olursun. Yeter ki senin "dayanan" yani içsel kişiliğin, içindeki o ilahi varlığın parlasın, yeter ki içindeki ben kötüye direnın.

İnsan irade ve özgürlüğünün bu düzeyde güçlü bir şekilde ortaya konmuş olması, öğretinin ahlaki derinliği ve bütünlüğünün de göstergesidir.

Zerdüştlük genel anlamda bir yüzünde kötüye direniş diğer yüzünde toplumsal inşa bulunan ahlaki politik yaşam felsefesidir. Kötüye direniş yüzünde tanrı-kral anlayışı ve kulluk sistemine itiraz, inşa yüzünde ise toplumun reforme edilerek yeniden örgütlendirilmesi bulunur. Başka bir ifadeyle bir yüzünde Asur zulmüne son veren Med Direnişi, diğer yüzünde yine Medlerle şekillenen Kürt kimliği ve Kürt kültürü vardır. Her iki eylemin yani direniş ve yeniden inşanın öznesinin aynı olması, öğretinin ahlak politik direniş ve özgür yaşam toplum oluşun temel diyalektiği olarak kurmuş olması nedeniyledir. Sonuç itibariyle Zerdüşti öğretinin ahlaki-politik direniş ve özgür yaşam felsefesi Kürt kimliğine, kültürüne içerilmiş, onu karakterize etmiştir. Bu gerçekliğin en somut gösterisi de Kürtlerin Medler sonrası yaşam ve direniş seyridir.

Zerdüştlük, Medler ve ardından onu resmi din olarak kabul eden Pers-Akamenidler zamanında Doğuda Hindistan, Batıda Yunanistan sınırlarına kadar yayılmıştır. Zerdüşt inancına Akamenidler sürecinde ve sonrasında farklı yerel inanç unsurları da dahil edilmiştir. Fakat esas olarak devlet dini haline gelmesi, iktidar çıkar ilişkilerinde araçsallaştırılması nedeniyle zamanla yozlaştırılmıştır. Zerdüşti rahipler şahsımda yaşanan yozlaşmalar Sasaniler zamanında o kadar derinleşmiştir ki, Maninin kapatılıp katledilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Zerdüştlük inancı yozlaştırılıp ahlaki, eşitlikçi karakteri ortadan kaldırılınca aynı topraklarda inançsal, felsefi itirazlar gelişmiştir. Mani ve Mazdek bu itirazların İslamiyet öncesi örnekleri ve Zerdüştlük inancının takipçisidirler.

Mani: Zerdüştlüğü Evrenselleştirme Girişimi

Mani M.S 216 yılında Babil'in kuzeyinde doğmuş, 241 yılında inancını yaymaya başlamıştır. 1. Şapur ve oğlu Hürmüz'ün Krallığı döneminde inancını yayma imkânı bulan Maninin koşulları 1. Behram zamanında kötüleşmiştir. Burada Mitra ve Zerdüştlük taraftarı din otoritelerinin kara propagandalarıyla kralı yönlendirmelerinin rolü büyüktür. Kral Maniyi saraya çağırır ve hapse atar. Mani baskılar karşısında açlık grevine girer ve hapsinin 26. Gününde 26 şubat 276 yılında ölür. Ardından Mani inancı taraftarlarına dönük büyük katliamlar başlar. Kaçabilenler Hindistan'a, Orta Asya'ya kaçarlar. Mani kendinden önceki gelen peygamberi sayarken Buda, Zerdüşt ve İsa'yı anar. Onların dini inançlarının tanrısal olduğuna fakat zamanla yozlaştırıldıklarının söyler.

Mani inancı da düalisttir. Zerdüştlükteki iyi ve kötünün karşılıkları Manide tanrı ve maddeye dönüşür. Buna ışık ve maddede diyebiliriz. Buna göre tanrı ışık iyidir, madde ise kötü. Maninin insan tanımı ilk insan olarak kabul ettiği Adem tanımlamasında gizlidir. Ona göre Adem in ruhu ışıktan yani tanrısal iken bedeni maddeden yani kötüdür.

Mani, madde olana değer vermediğinden bedenin yaşamasını da önemsemez. Her canlı aslında geldiği yere dönecektir, dönülecek yer tanrısal olduğundan dönüşü geciktirmenin bir yararı yoktur.

Bu nedenle Manide öz savunma amacıyla da olsa şiddete yer yoktur, hatta günah kabul edilir. Bu yönüyle İsa'dan etkilendiği düşünülebilir.

Zerdüştlüğün "iyi düşün, iyi söyle, iyi yap" ilkesi Manicilikte "ağzın mühürlenmesi, elin mühürlenmesi ve cinsel organının mühürlenmesi" şeklini alır. Mani ayrıca on ahlaki ilke geliştirir.

Mani inancına bağlı olanlar esas olarak Zerdüştlüğe inanırlar. Felsefi düşünsel temelleri büyük oranda Zerdüşti olan Maniciliyin yorum farkları yok değildir. Örneğin Zerdüşt iyi ve kötünün insanın canında (ruh) olduğunu söylerken Maniye göre can/ruh temizdir kötü olan bedendir. Zerdüştlük maddi manevi bir bütünlük arz ederken Manicilikte manevi yön çok baskındır. Zerdüştlükte yurt sevgisi ön planda iken Manicilik genele, evrensele hitap eder. Maniciler İslamiyet döneminde de büyük baskılara, şiddete maruz kaldılar. Bir bölümü zorla Müslümanlaştırıldı. İslami çevreler Manicilere zındık derlerdi.

Zındık kelimesinin "Zend Avestadan" geldiği söyleniyor. Zend Avestaya bağlı olanlar anlamında.

Mazdek: Eşitlikçi, Özgürlükçü Zerdüşti Yaşam Arayışı

Zerdüşti geleneğinin devamı olarak Maniden sonra kurucusu Mazdek adıyla anılan ortak yaşam perspektifli yeni bir çıkış gelişir. Mazdekin doğum tarihi bilinmiyor. Fakat 499 yılında katledildiği sabittir. Hamedanlı bir Kürt olduğu söyleniyor. Böylesi Tarihi kişiliklerin etnisiteleri çoğunlukla tartışma konusu olmuştur. Bu tarihi kişiler kahramanlar kültü üzerinde okuyan modernist tarih anlayışı ürünü sorunlu bir tartışmadır. Zira asıl olan kişiler değil bu hareketlerin dayandığı toplumsal taban ve halklardır. Kişilerde bu toplumsal bağlamdan kopuk ele alınamaz. Mazdek hareketi hem düşünsel, felsefi açıdan Zerdüşti (iyi-kötü, aydınlık-karanlık vb.) geleneğinin takipçisidir hem de dayandığı toplum sosyolojisi Zerdüştidir.

Mazdekizm olarak adlandırılan bu çıkışın gerisinde Sasani devlet sistemi ve yozlaşmış Zerdüşti rahiplere karşı dinsel ve sosyo-kültürel reform anlayışı vardır. Mazdek özgürlükçü ve ortaklaşmacı bir sistem geliştirmek ister. Kadın-erkek eşitliği ve ekonomik ortakçılığa dayalı bu hareket, insanın insan üzerindeki her türlü sömürüsünü reddeder. Mazdek bu taleplerle bölgede büyük bir taban bulmuştur. Zira bölge Mazdekin savunduğu inanç ve yaşam kültürüne aşinadır. Mazdekin nasıl öldürüldüğüne dair bazı rivayetler var. Savaşta katledildiği de söyleniyor. Sasani Kralı Hüsrev tarafından inancını vaaz edebileceği vaadiyle saraya çağrılıp katledildiği de. Mazdekin katledilmeden önce krala hitaben bütün halkı katledebilir misin? diye sorduğu rivayet edilmiştir. Bu inancın toplumsal tabanına işaret etmesi bakımından önemlidir. Mazdekin ölümünden sonra Mazdekilere dönük katliamlar devam eder. Mazdekin eşi Hürrem bu katliamlar sürecinde Rey şehrine gider ve orada Mazdek düşüncelerini yaymaya devam eder. Bu düşünceler süreç içinde Hürrenizm adıyla anılır hale gelir. Hürrenizm baskılar devam ettiği için mazdekiler/Hürremistler yer yer açık, yer yer farklı adlar altında ve gizlice örgütlenirler. Zerdüşti geleneğin bölge halkında güçlü bir karşılığının olması, bu damar üzerinde gelişen ahlaki-politik direnişlere hazır bir taban sunduğundan böylesi düşünceler hızla yayılabilmiştir. Mazdeki/Hürremist düşünceler de Babekin çıkışına kadar devam eder ve Babek hareketinin temellerini oluşturur.

Bu arada İslamiyet ortaya çıkmış ve hızla yayılmıştır. Bölge halklarını zorla Müslümanlaştırma sürecidir bu. 661 yılında kurulan Emeviler, İran dahil orta doğunun tamamını egemenlikleri altına almıştır.750 yılında bu kez Abbasiler Emeviler sayesinde yendikleri Ebu Müslim Horasani ye ihanet ederek onu katlederler, taraftarlarını katliamdan geçirirler (753-754). Bu gelişmeler yaşanırken İran'da İslamin Şia kolunu kendisine uyarlamış, İran Şialığını geliştirmiştir.

Babek: Özgürlük, Yalnız O'ydu Benim Secde Yolum

Babek Mazdeki/Hürremist hareketin zirvesi olarak değerlendirilir. Zerdüşti bir aileden gelen Babek 808 yılında Bezz bölgesinde Cavidan bin Süheyl önderliğinde başlayan Mazdeki /Hürremist isyanın devamıdır. Cavidanın ölümünden sonra Babek

isyanın başına getirilir ve 816 yılında programını tebliğ etmeye başlar .Tebliğ edilen Mazdeki hareketin eşitlikçi, özgürlükçü ortak yaşam savunucusudur.

Babek hareketi de Mazdekizm gibi etnik kimlikleri aşan bir karakter arz eder. Babek, Abbasi halifesinin Memun valileri aracılığıyla üzerine gönderildiği orduları pek çok kez yenilgiye uğratır. Memun öldükten sonra yerine geçen oğlu Mutassım 835 yılında Afşin komutasında bir orduyu Babekin üzerine gönderir. Afşin'in orduları yenildikçe yeni askerlerle takviye edilir. Üç yıl süren bu savaşın sonunda Babek Bezz kalesinde kuşatılır. Babek zarar görmesini istemediği halkın kaleden çıkılmasına izin verilmesini ister. Afşin Halifeden af dilenmesi şartı koşunca Babek reddeder ve bir yarma hareketiyle kuşatmayı aşarak Ermeni emirlerinden Suheyl İbn Sumbat'ın yanına sığınır. Planı Bizans tarafına geçerek yeniden toparlanmaktır. Fakat Ermeni amiri ona ihanet eder ve yanındakilerle birlikte Abbasilere teslim eder. Babek 838 yılında Dicle'nin kenarında bulunan Samarra kentinde katledilir. Babek'in teslim edildikten sonraki direnişi 30 yıl boyunca Abbasi ordularına kök söktüren Babek direnişinden daha büyük bir yankı yapmıştır.

Rivayet edilir ki halife (Mutassım) şayet af dilerse kurtulacağını söyler. Fakat Babek diz çökmez. Bunun üzerine halife, onun iki elinin kendi gözleri önünde kesilmesini emreder. Bir eli kesilince Babek diğer eliyle akan kanı yüzüne sürer. Halife bunun nedenini sorunca, Babek vücuttan akan kanın insan yüzünü sararttığını, bunun korkuya yorulmasını istemediğini belirtir. Zulüm oldukça direnişinde var olacağını ifade eden son sözleri ise özgürlük manifestosu gibidir: "Bütün müstebitler (zalim hükümdarlar) gibi sende yanılıyorsun

Çünkü benim destanım öyle bir destandır ki ne Babekle başlamıştır ne de Babekle bitecektir. Ey zavallılar siz hiçbir zaman özgürlük yangısının ne demek olduğunu anlamayacaksınız. O dehşetli yangın ki yüreği yakıp küle çeviriyor. Özgürlük, oister tatlı olsun, isterse acı yalnız oydu benim secdegahım. Ve müstebitki beni öldürüyor. O da hiçbir zaman anlamayacak ki ölümü ile özgürlük fedaisi büsbütün yok olmuyor." (Seyid Nefisi Babek)

Bu bir yaşam kültürüdür. Zerdüştlükle başlayıp Mani, Mazdek/Hürrem ve Babekte yine Zerdüşti çizgide devam eden ahlaki politik direniş kültürü Kürt kimliğinin asli birleşeni olarak varlığını koruyabilmiştir.

İslamiyet ve Kürtler

Arap İslam istilası Kürdistan bölgesine 637 yılı dolaylarında ulaşır. Bizzat halife Ömer'in emriyle Kürdistan bölgelerinde var olan bütün belgeler yakılır. Gerekçe şudur: "Eğer bu belgeler kurana uygunsa bu belgeler gereksizdir. Çünkü kuran vardır. Eğer bu belgeler Kurana aykırı ise yanlıştır. Halkın yanlışı öğrenmesi gerekmez". İslami yayılmacılığın karakterini gösteren bu kültür kıyımı aslında bölgenin inançsal, kültürel değerlerine duyulan korkunun dışa vurumudur.

Kürtlerin Müslümanlaştırılması zora dayalı gelişmiştir .Kürt üst sınıflarının öncesinde Sasanilerle kurdukları ilişkilere benzer biçimde Arap egemenlerle de uyumlu işbirlikçiler haline gelmiş oldukları biliniyor. Özelliklede 7. ve 11. yüzyıllar arasında Kürt üst sınıfları Arap aristokrasisiyle yakınlaşmış, hatta denile bilinir ki bütünleşmiştir. Türklerin 11. Yüzyılda Kürtlerin desteğiyle Anadolu'ya girmesi yeni bir sürecin başlangıcı olur.

16 yüzyılda (1501) İran'da Şii Safevi devletinin kurulması Kürdistan coğrafyası için yeni bir dönem başlamıştır. Çünkü Şii devletinin kuruluşuyla Kürtler, Osmanlı ve Safeviler arasında bir denge gücü haline gelirken, Kürdistan yeniden bir savaş alanına dönüşür. Kürtler her iki tarafla da ilişkilenir fakat daha çok Osmanlılar tarafında yer alırlar. Bu tercihte Sünnilikte önemli rol oynar.

1500'lü yılların başından itibaren Osmanlılarla gelişen ilişkiler İdris-i Bitlisi ile Osmanlı sultanı arasındaki anlaşmayla güçlenir. Kürtlere geniş özerklik hakkı tanınır, buna karşılık Kürtler Osmanlılarla birlikte hareket edecektir.17. yüzyılın sonlarına doğru Viyana Bozgununda (1683) sonra Osmanlıların Kürtlerle ilişkisi bozulmaya başlasa da İ. Bitlisi ile Yavuz arasında yapılmış olan anlaşma 19. Yüzyılın başlarına kadar sürer. Bu arada 1639 yılında Kasr-i Şirin anlaşması ile Kürdistan coğrafyası ikiye bölünmüştür.19. yüzyıl Osmanlının Kürtlere dönük ağır baskılarıyla başlar. Kürtler kendi özerk, özgür yaşamlarına

müdahaleyi reddeder ve 19. yüzyılı boydan boya bir isyan yüzyılına dönüştürür. Öyle ki bir isyanın yenilgisi hiçbir zaman Kürtlerin yenilgisi olarak kabul edilmemiş, çağa kalmadan yeni bir Kürt isyanı sahne almıştır. 19. yüzyılda sonuçlanmayan isyanlar sonraki yüzyıla taşmıştır. Kürt halk tarihinde ahlaki-politik direniş hattı Zerdüşten bu yana değişmemiştir. Baskı ve zulüm varsa direniş ahlaki ibadettir. İnançsal bakımdan İslamiyet sürecinde Kürt kültürel varlığını koruyup günümüze taşıyan inançların başlıcaları Alevilik ve Ezidiliktir. Bölgede vücut bulmuş farklı düşünce ve inançlardan etkilenmiş olsalar da Alevilik ve Ezidilik önemli oranda Zerdüşt inancının devamı niteliğindedir. Faik Bulut, "Alisiz Alevilik" adlı çalışmasında Zerdüştlük ile Alevilik arasındaki organik bağı; inanca dair çeşitli örnekler üzerinde irdeler.

Bölgede vücut bulmuş farklı düşünce ve inançlardan etkilenmiş olsalar da Alevilik ve Ezidilik önemli oranda Zerdüşt inancının devamı niteliğindedir

Sözgelimi Zerdüştlükteki "iyi düşün, iyi söyle, iyi yap" ilkesi 7 tanrı anlayışı, kutsal kemer, soma bitkisi gibi pek çok unsur ya aynıyla ya da belli bir değişim/uyarlamayla Alevilikte bulunur. Arnold Ammar Kürt Aleviliğinin kültürel karakterini şöyle değerlendirir. "Dağlarının mekanlarından anlaşılmaktadır ki Aleviler geleneksel direnişçi kültürel varlığını koruyan, asimilasyonu küfür sayan ve kendi kültürel varlıklarına uyuştuğu ölçüde İslami kabul eden radikal kesimin inanç kültürüdür. Aleviliğe tam olarak İslam kültürü denemez. Kendi kabile ve aşiret kültürlerine en çok bağlı kalan, kendi kültürleriyle uyuştuğu ölçüde bazı İslami değerleri başkaları için değil kendileri için asimile edip içselleştiren bir kültürdür. Bu özellikleri nedeniyle beş bin yıl öncesindeki Hurri kültürü ve dilsel varlığıyla benzerlik göstermeleri anlaşılır bir husustur. Dış istilalara karşı sürekli direnmeleri, dağların gerektiği sıkı kabileci yaşam kültürü bu sonucu doğurmuştur."(Arnold Ammer, Uygarlık Tarihi/5cilt sf. 106.107)

Ezidilerde tarih boyunca daha çok dağlık bölgede yaşayarak benzer bir direniş sergilemişlerdir. Ezidilik için Zerdüştlükten önce Kürt coğrafyasında var olan Daeva Esnacılık inancına dayandığı gibi yorumlar da yapılmıştır. Fakat Ezidi inancı iyi irdelendiğinde Ezidilikteki pek çok inancın Zerdüştide uygulanmakta olduğu görülmektedir. İslamin dışında kalan bir inanca mensup olmalarının da etkisiyle Ezidiler onlarca kez katliamlara uğramıştır. Fakat bütün baskı ve zulümlere karşı inançsal, kültürel, dilsel değerlerini koruyarak asimilasyona amansız direnmişlerdir. İnanç eksenli ahlaki-politik direnişler bağlamında Kürt Ehl-i Hak (Yaresan) inancını da ayrıca anmak gerekiyor. Ovalarda yaşayan Kürtler ise genel anlamda egemen inanç ve iktidar sistemlerinin etkilerine daha açık olmuşlardır. Fakat kültürel direnişler de yok değildir. Ovalarda yaşayan Kürtlerin inançsal, kültürel ve politik direnişçileri daha çok tarikat türü örgütlenmeler aracılığıyladır.

Kürt kültürünün, milli kimliğinin gelişiminde tarikatmedrese kültürünün rolü yadsınamaz. Fakat iktidarla ilişki de, iktidarlaşmaya da açık yönlerinin bulunduğu göz ardı edilemez. Özetle, Kürtlerin varoluş mücadelesinin bugüne gelmesinin temelinde kültür ve dil vardır. Neolitik üzerinden şekillenen bu kültürün toprakla-yurtla olan güçlü bağı Kürtlerin kimlikleştiği bu topraklara kök salmasını sağlamıştır. Bu kültürel temel, Zerdüşti inancın ahlaki, politik felsefesiyle güçlü bir düşünsel sisteme kavuşmuştur. İlk büyük sonucunu Kawa Destanına konu alan Medlerin Asur zulmüne karşı özgürlük mücadelesinde gördüğümüz bu kültürel ve ahlaki buluşma Kürt kimliğini şekillendirme ile sınırlı kalmamış, onu günümüze kadar taşıyarak ahlaki politik direniş doğrultusunu da belirlemiştir.

Son söz olarak denilebilir ki, Kürtler tarih boyunca mücadeleden, direnişten vazgeçmemiş olmalarını güçlü kültürlerine, dağlık coğrafyalarına ve en çok Zerdüşti ahlaki-politik, özgür yaşam felsefesine borçludurlar. Zira ahlaki politik direniş bir toplumsal varoluş mücadelesidir.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Cumhuriyet, Şark Islahat Planı ve Kürtler

Engin Elbistanlı

Osmanlıdan başlayarak Türkiye tarihi hep özel hal yöntemlerine tanık olmuştur. 18 kardeşini bir gecede iktidarın selameti için katleden bir rejimin başka türlü olması da mümkün değildir. Bu özel hal uygulamaları, denetim altına alınan toplumları, halkları, inançları, siyasal düşünce akımlarını, renkleri ezmek, çoğu zaman da başkalaştırmak için hep uygulana gelmiştir.

Osmanlının özel hallerle yönetilmesine en iyi örnek olarak, sözde Sultan Abdülaziz'in katledilmesi olayını incelemek için kurulmuş olan "Yıldız Mahkemesi" gösterilebilir. Abdülhamit'in güçlendiği bir dönemde, 1881 yılında yaşanan bu olaydan kaynaklı Mithat Paşa idam cezasına çarptırılsa da, padişahın emri ve iradesiyle bu ceza sürgün cezasına çevrilerek, esas iradenin padişah olduğu gösterilmiş oluyordu.

İttihat-i Terakkicilerin güçlenmek için en etkili bir şekilde hem düzenledikleri hem de yönettikleri 31 Mart Vak'asını araştırmak üzere Divan-ı Harp kuruldu. Divan-ı Harp'te yüzlerce kişi yargılandı. Ancak en dikkat çeken yanı ise, Divan-ı Harp'e dayanarak, zamanla Çırpıcı Çayırı'nda sarhoş olan, içki içenlerin "âdâb-ı umumiye ve milliyeye muhalif hareket etmek" suçuyla yargılanmaları oldu. Böylece 31 Mart Vak'asının hem muhalifleri tasfiye etmede hem de rejime engel teşkil edenlerin ortadan nasıl tek tek kaldırıldığı, kimin işi ve kime yaradığı da görülmüş oldu.

Divan-ı Harp ve olağanüstü mahkeme geleneğinin bir devamı olarak tarih sahnesine çıkan ve o zamanlar henüz kurulmamış olan TC devleti, benzer bir yöntem olan İstiklal Mahkemeleriyle, deyim yerindeyse toplumun üstünden bir silindir gibi geçti. Toplum Örfi İdari ile yani sıkıyönetimlerle kontrol altında tutulmaya çalışıldı. Bu mahkemeler güya 1927'den sonra kaldırılmıştı. Ancak biliyoruz ki bu olağanüstü mahkemeler hep devrede oldu, Örfi İdari yapı ise 1949 yılında kâğıt üzerinde, ancak kaldırılabildi.

1960'larda Adnan Menderesler ve arkadaşları Yassıada'da yargılanırken, bir hâkimin: "Sizi buraya tıkan kuvvet böyle istiyor!" sözleri olağanüstü hâl yönetimin ne demek olduğunun en iyi ifadesiydi

12 Mart sürecinde ve sonrasında kurulan Sıkıyönetim ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri de olağanüstü halin açıktan ifadesidir.

12 Eylül faşist cuntası ve ardından 19 Temmuz 1987'den itibaren Kürdistan'da uygulanan olağanüstü hâl uygulamaları, yine 20 Temmuz 2016 yılından bu yana KHK'lerle yürütülmeye çalışılan ülke profili bu gerçekliğin aralıksız devam ettiğini göstermektedir.

Buradan hareketle, Şark Islahta Planından başlayarak Kürtlere karşı geliştirilmiş olan plan ve projeleri mercek altına almak ve bu bağlamda Cumhuriyet tarihi boyunca Kürtlere yaklaşımı değerlendirmek daha yararlı ve açıklayıcı olacaktır.

İstiklal Mahkemeleri Niçin ve Nasıl Kuruldu?

Kurtuluş savaşı sürecinde TBMM Hükümeti kendi otoritesini sağlayamamıştı. Henüz ülke savaş altındaydı ve işgale karşı verdiği mücadelede, olumsuzluklar hat safhadaydı. Örneğin savaştan kaçan askerler oluyordu. Bu süreçte savaştan kaçan askerlerin firarlarının önüne geçebilmek ve caydırabilmek için 29 Nisan 1920'de Hıyanet-i Vataniye Kanunu çıkarıldı.

29 Nisan 1920'de Hıyanet-i Vataniye Kanunu Istiklal Mahkemelerinin oluşturulmasında bir rol oynamıştı. "Bir nevi ihtisas mahkemesi olarak İstiklâl

Mahkemelerinin kanunen tesis ediliş tarihi 11 Eylül 1920'dir." Bu tarihte çıkarılan "Firariler Hakkındaki Kanun" (Ek-II) bünyesinde İstiklâl Mahkemelerinin kurulmasına karar verilmiş, bu kanunun ilk maddesine on beş gün sonra (26 Eylül 1920) önemli bir ilave yapılarak (Ek-III) Mahkeme'nin yetki ve çalışma alanı genişletilmişti. 31 Temmuz 1922'de bu defa "İstiklâl Mehakimi Kanunu" adıyla yeni bir kanun (Ek-IV) kabul edilerek o güne kadar yapılan düzenlemeler yürürlükten kaldırılmıştı, İstiklâl Mahkemeleri fiilen 7 Mart 1927 tarihinden itibaren görev yapmamasına rağmen, 1922'de kabul edilen bu kanun 4 Mayıs 1949 tarihine kadar yürürlükte kaldı."

İddia edildiği üzere, bu mahkemelerin kuruluş amacı başı bozukluğu durdurmaktı. Bir düzen sağlamaktı. Ulusal kurtuluş savaşlarında kendi kendilerini örgütleyerek işgalci güçlere karşı durmak sıkça görülen bir husustu. Buna belki de en iyi örnek Maraş, Antep ve Urfa'da Kürtlerin, Ege'de Çerkeslerin işgalcilere karşı direnişidir. Böyle kendi kendine örgütlenmiş yapılar, zamanla çok fazla zorlayıcı olduklarından, giderek hakimiyetini sağlayan ya da sağlamak isteyenler için, bu tür yapılar kontrol edilmesi gereken güçler olarak görülüyor, öyle hareket ediliyordu.

Biliyoruz ki, İstiklal Mahkemeleri birçok kişiyi -başkalarını caydırmak amaçlı- infaz etmişti. Yine biliyoruz ki, oluşan yeni yönetime karşı muhalefet eden birçok kişi, bu durum fırsat bilinerek idam edilmişti. Hem de "Vatana İhanet" suçundan! Gücü elinde bulunduran güçler zamanla kendilerini esas irade olarak belirlemiş ve öyle de yargılamalarda bulunmuşlardı. "Kuvayı Tedibiye" namına yargılananlar az olmamıştır.

"Hakikatte Hıyanet-i Vataniye Kanunu(Ek-I) ile başlayan, Firariler Hakkında Kanun'a kadar uzanan ve 26 Eylül'de kabul edilen kanunlar silsilesi, İstiklâl Mahkemelerine neredeyse bütün kanun maddelerinin üzerine çıkacak ölçüde geniş yetkiler veriyordu."

İstiklal Mahkemeleri önceleri belli zaman dilimleri için ve belli alanlar için kurulan mahkemelerdi. Örneğin ilk kurulmaları ardından süreleri 17 Şubat 1921 yılında sonlandırılmışlardı. Bundandır ki kimi alanlarda bu mahkemeler önceleri hiç oluşturulmadılar ya da oluşturulamadılar.

İlginç olan bir durumu, ilk olarak 1921 yılının ağustos ayında görmekteyiz. 5 Ağustos 1921 yılında meclis yetkileri üç ay süresince Mustafa Kemal'e devrediliyor. Meclis devrinin kıyasıya bir mücadele içerisinde bulunan Mustafa Kemal'in hızlı karar alma ve bu kararları uygulayabilmesi için yapıldığı bir yere kadar anlaşılır olmaktadır. Çıkarılan kanunun bir maddesinde "Meclis lüzum gördüğü takdirde bu müddetin inkızasından (sona ermesinden) evvel dahi bu sıfat ve salahiyeti red edebilir" cümlesi geçmektedir ki, bu son derece önemliydi. Daha sonra mecliste alınan karar ile Mustafa Kemal'in bu yetkisi art arda üç kez uzatıldı. Kendi yetkilerini Mustafa Kemal'e devreden bir meclis, asıl olarak kendisini de fesh etmiş ve İstiklâl Mahkemeleri direk başkomandan sıfatıyla Mustafa Kemal'e bağlanmış oluyordu.

Şêx Said isyanı gerekçe gösterilerek 23 Şubat günü 12 il ve 2 ilçede bir ay süreyle sıkıyönetim ilan edilmişti

Biliyoruz ki, Mustafa Kemal bu süreçte hızlı bir şekilde yetkilerini kullanarak, "Tekâlif-i Milliye Emirleri"ni yayınladı. 7 Ağustos 1921'de yayınlanmış olan bu emirler, 10 maddeden oluşuyordu. Vergilendirmeden asker almaya, cephane ve silah temininden halkın maddi imkanlarının yüzde 40'ına el koymaya kadar, sıralayabileceğimiz birçok kararla seferberlik gibi bir durum yaratılmış oldu. Dahası, önceleri Meclis tarafından üyeleri belirlenen İstiklâl Mahkemesi üyeleri artık Mustafa Kemal tarafından belirlenmekteydi.

Mustafa Kemal'e sınırsız bir şekilde verilmiş olan bu yetkilere karşı o zamanlar Hüseyin Avni ismindeki milletvekili; "Cenabı-ı Hak, Peygamberine dahi bu yetkileri vermemişti" diyerek, bir kişinin aşırı güçlendirilmiş olmasını, bu sözleriyle eleştirmiş oluyordu. Nitekim, bu durumu yani olağanüstü hallerle idare etmelere karşı çok sert tepkiler gelişecek ve bunun sonucunda 1 Ağustos 1922'de

İstiklal Mahkemeleri kaldırılacaktı.

Ardından ise sırasıyla hilafet kaldırılmış, Tekke ve Zaviye kanunlarını çıkartılmış, Takrir-i Sükûn, İzale-i Şekavet, Şark İslahat Planı derken Kürtçenin yasaklanması, muhalif olanların mal varlıklarına el koymalar ile bu süreç ilerlemiştir

Her zaman olduğu gibi, tekçi zihniyet yapıları kendilerine bir gerekçe bulurlar. Nitekim, Şêx Said isyanı gerekçe gösterilerek 23 Şubat günü 12 il ve 2 ilçede bir ay süreyle sıkıyönetim ilan edilmişti.

Daha önceleri "Hıyanet-i Vataniye Kanunu" olarak bilinen yasaya bir de: "Dini veya mukaddesat-ı diniyyeyi, siyasi gayelere esas veya alet ittihaz eden cemiyetler teşkili" vatana ihanet tarifi içine alınarak, esasta Kazım Karabekir'in başında bulunduğu Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın tüzüğünde bulunan bir madde hedef alınarak, zamanla bu fırka terörize edilerek kapatılmıştı.

Ve nitekim 2 Mart 1925'de gerçekleştirilen bir toplantıda o zaman ismi Cumhuriyet Halk Fırkası olan ve sonra CHP olacak parti, zamanının Başvekili olan Fethi Okyar'ı, politikalarını yumuşak bularak istifaya zorlamıştı. Ardından ise 4 Mart günü onun yerine, Kürt düşmanı olan İsmet İnönü'yü atamıştır. İsmet İnönü birçok kanunu hem çıkarmış hem de 1922 yılında kaldırılmış olan İstiklal Mahkemelerini yeniden kurmuştur. Takrir-i Sükûn ile tam bir İstibdat Rejimi kuran İnönü'nün Kürdistan'da nasıl bir terör estirdiğini ise yazının ilerleyen bölümlerinde göreceğiz.

Takrir-i Sükûn Kanunu; günümüz Türkçesiyle: Huzurun Sağlanması Yasası, 4 Mart 1925'te Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmişti. İçeriği: "İrticaa ve isyana ve memleketin nizam-ı içtimaisini (toplumsal düzen) ve huzur ve sükûnunu ve emniyet ve asayişini ihlale bâis (bozmaya yönelik) bilumum teşkilât ve tahrikat ve teşvikat ve teşebbüsat ve neşriyatı (örgütlenmeleri, kışkırtmaları, yüreklendirmeleri, girişimleri ve yayınları), Hükümet, Reisicumhurun tasdikiyle ve re'sen ve idareten men'e mezundur (kendi başına yasaklamaya yetkilidir). İş bu ef'al erbabını (bu eylemleri işleyenleri) Hükümet, İstiklâl Mahkemesi'ne tevdi edebilir." Bu kanunun daha sonra -bugün de olduğu gibi- hep uzatıldığını da ekleyelim.

Takrir-i Sükûn Kanunu'nu meclisten geçirdikten sonra, hem Kürdistan hem de Türkiye'de iki İstiklal Mahkemesi kuranlar, hedeflenenlerin bu mahkemelerde yargılanmaları için hazırlıklarda yapmışlardı. Bunun sonrasında ise Kürdistan'a ordu sürüldü. Kürdistan baştanbaşa işgal edildi, yağmalandı, insanları katledildi, sürüldü-sürgün edildi, yakılıp yıkıldı. Kurulmuş olan İstiklal Mahkemelerinde ise binlercesi insafsızca, güya yargılanarak idam edildiler. Yapılanlara bir de hukuki kılıf uydurulmaya çalışıldı. Ardından ise bu baskılamayı Türkiye'ye taşırarak tüm muhalefeti ezdiler. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın taraftarlarına da yönelerek, bu yapıyı da ezerek kapattılar. Özcesi, Türkiye'de tek bir muhalefet bırakmadılar.

Bu durum üzerine, dönemin Başvekili İsmet İnönü'nün "Aslında Şeyh Sait isyanı ile ortaya çıkan fiili hareket olmadığını, asıl tehlikenin "memleketin umumî hayatında hâsıl olan teşevvüş (karışıklık) ve tezebzüb (kararsızlık)" olduğunu" söylemesi önemliydi.

Yine: "Bu müşevveş (karışık) hakayık-ı eşyayı (şeylerin hakikatleri) görmek için memleketin üzerine gerdiği kalın dumanı izale (ortadan kaldırmak) eylemiştir." Böylece iyi ve kötü birbirinden ayrıt edilebilmiştir" sözlerini de not etmek gerekmektedir.

Özcesi: Takrir-i Sükûn Kanunu "1924 Anayasası ile tanınan kişi haklarının askıya alınmasını, son derece esnetilebilir bir hükümet yorumuna muhtaç bıraktığı gibi, Meclis'i de bir denetim mekanizması olarak tamamen devre dışı bırakıyor ve adeta harp esnasında çalıştırılan İstiklâl Mahkemelerini hatırlatır bir tarzda, hükümetin beğenmediği her türlü eylemi bastırmak konusunda hükümete, hızlı, kesin ve kapsayıcı yetkiler" tanıyordu.

"Bu kanuna göre ilticaya, isyana, ülkenin sosyal düzenini, istikrarını, emniyetini tehdit etmeye yönelik her türlü örgütlenme, kışkırtma, özendirme ve bu gayelere hizmet eder mahiyetteki yayını önleme konusunda hükümet, Reisicumhurun da onayını alarak yetkilerini kullanabilecek ve zanlıları İstiklâl Mahkemesine sevk edebilecekti. Kanun metni dikkatle incelendiğinde görülmektedir ki Takrir-i Sükûn Kanunu ile baskı altına alınan tek

kurum basındır. Kanunda sayılan diğer cürüm ve eylemler, esasen muhtelif kanunlarla ve defalarca yasaklanmış bulunuyordu. Kanunun, bütün Türkiye'de uygulanacak derecede kapsamlı tutulması da dikkat çekmektedir."

Daha da dikkat çekici olan ise, aynı gün kararlaştırılmış olan İstiklal Mahkemelerinin alacakları kararların, özelde Kürdistan'da -yani Şark'ta- bulundukları yerde kimseye hesap vermeden uygulama yetkisinin verilmesidir.

Yine dikkat çekici olan başka bir husus ise, bu mahkemelerin tüm duruşmalarda bir şekilde yargılamaya çalıştıkları insanları, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile aralarında ilişki arama çabası olmuştur. Hiçbir bağ bulunmamışsa bile mutlaka "manevi" bir bağ aranması izaha muhtaçtır. Henüz 25 Mayıs 1925'e gelindiğinde bu partinin birçok şubesi kapatılmış durumdaydı.

Takrir-i Sükûn sessizleştirme, sesi kısma ise İzaleyi Şekavet güya eşkıyayı silahsızlandırmadır. Malum, Şark Islahat Planı ise ismi üzerinde Kürdistan'ı terbiye yani ıslah etmedir

Bu fırka kapatılmadan önce Mustafa Kemal'in aracılar göndererek kendi fırkalarını kendilerinin kapatmalarını tebliğ etmiş ancak olumlu cevaplar gelmeyince, yönelimlerin ülke çapına yayıldığı bilinmektedir. Bu yönelimlere dikkat çeken Tanin gazetesinin yayınladığı "Dün Gece Terakkiperver Fırka basıldı" başlıklı haberi neticesinde 16 Nisan 1925'de parti kapatılmıştır. Çok geçmeden 3 Haziran 1925'de TCF de kapatılmıştır.

Yine o zaman Resimli Hafta isimli derginin sorumluları İstiklal Mahkemelerine karşı çıkışlarından dolayı takibata uğramışlardır. Ve derginin sahibi olan Zekeriya(Sertel) ve Cevad Şakir (Kabağaçlı), sürgüne gönderilmişlerdir.

Anlaşılıyor ki, İstiklal Mahkemeleri için, zamanın da Tanin gazetesinin sahibi ve yazarı olan Hüseyin Cahit, boşuna "Herhalde böyle bir mahkemede hâkim olmaktansa mahkûm olmayı tercih ederim" dememiştir.

Terakkiperver Fırkasının kapatılması ardından bu kez mahkeme henüz ağustos ayında" Türkiye'de teşkilatlanmış sol eğilimli kişi ve gazetecilerin yargılanmasıyla ilgilendi. Bu münasebetle dâvaya konu teşkil eden Orak-Çekiç dergisiyle birlikte sol eğilimli yayın organları kapatıldı ve 12 Ağustos'ta yapılan duruşmada 6 kişiye 7 yıl, 6 kişiye 10 yıl, aralarında Şefik Hüsnü (Değmer) ve Nazım Hikmet'inde bulunduğu 4 kişiye 15 yıl kürek cezası verildi." Yine aynı davada yargılanıp da serbest bırakılmış olanlar da söz konusuydu. Ancak bunların bırakılmış olmaları demokratik içeriğinden değildi, tam tersine hem herkese gözdağı verilirken hem de güya mahkemelerin sadece suçluları yargıladığı algısını oluşturmaktı.

İstiklal Mahkemeleri sadece bunlarla da sınırlı kalmamıştır. İleride, 25 Kasım 1925 yılında tümden karar halini alacak olan şapka takmaya karşı çıkanlarda, Şapka kanuna muhalefetten yargılanacaklardı. Hem de; "Serpuşu şapka olup buna münafi bir itiyadın devamını hükümetmen" edecekti" diyerek.

Daha sonra ise 30 Kasım'da 677 sayılı kanunla Tekke ve Zaviyeler kapatılmışlardır. Karşı çıkanlar yine bu mahkemelerce yargılanmışlardır. Hem de Şêx Said İsyanıyla bağlantılandırılarak.

Zamanında İskilipli Atıf Hoca'nın yargılanmasına Şapka kanununa karşı çıkışı gösterilmiş olsa da, yürürlükte bulunan ve her muhalife ve farklı düşünenlere karşı kullanılmış olan İstiklal Mahkemeleri olmuştur. Üstelik İskilipli Atıf Hoca'nın bu kanunlardan çok önceleri kaleme aldığı yazıları gerekçe gösterilerek, idam edilmiştir. "İskilipli Atıf Hoca'nın, suç henüz tarif edilmeden ve oluşmadan önce yazdığı bir risale sebebiyle asılması, o günden beri amme vicdanını yaralayan bir hüküm olarak hatırlanmaktadır."

Ya böyle halkın ve toplumun vicdanını rahatsız eden, vicdanen yaralayan ne kadar dava şimdi de vardır?

"Bilhassa Şeyh Sait isyanı ve Şapka Kanunu aleyhtarlarının yargılanması, İstiklâl Mahkemeleri'nin bir resmi terör ve korku aracı olarak iyice ünlenmesini temin etti. Yaptıkları işle, Cumhuriyeti ve rejimi kurtardıkları zehabına kapılan Mahkeme üyelerinin, bu fonksiyonları sebebiyle, siyaset çevrelerinde büyük itibar kazandıklarını da ilave etmeliyiz."

Rıfkı Atay'ın sözleriyle ifade edecek olursak:

"Ne kadar yazık ki, yeni rejimin otoritesi, İzmir ve Ankara sehpaları üstünde tutundu. Bu kesin tasfiye, her türlü aleyhtarlığın ve geriрiliğin bütün cesaretlerini kırdı. Mustafa Kemal'e başladığı inkılâbı tamamlamak fırsatını verdi. Nasıl ki, Meşrutiyette ittihat ve Terakki otoritesi de taklibi hükümet hadisesinin sehpaları üstünde tutunmuştu.

Fakat, hükümet içinde hükümet gibi, bir de İstiklâl Mahkemesi otoritesi meydana geldi. Reisin evi hemen hemen "merci-i enam" idi. Bu hal, ismet Paşa'nın devamlı ısrarları üzerine bir akşam, Ankara Palas'ın bir balosunda Mustafa Kemal'in İstiklâl mahkemecilerini çağırıp hemen oracıkta vazifelerine nihayet vermelerine kadar sürdü."

Yukarıda dile getirilmiş olan İstiklal Mahkemeleri en çok da Şêx Said İsyanı sonrası Kürtlere karşı uygulandı. Bu bağlamda özel bir kıyım mahkemesi olarak Kürtlere karşı cumhuriyet dönemi boyunca çok acımasızca kullanıldı. Şêx Said İsyanı ardından bu kez İstiklal Mahkemelerinin gerçekleştirdikleri kıyımları siyaseten de taçlandırmak için 24 Eylül 1925 yılında Şark Islahat Planı adı altında bir soykırım planı tüm Kürtlere ve Kürdistan'a karşı geliştirildi. 27-28 maddesi bulunan bu planın özü, Kürt Soykırımı'dır. Ancak bu planlamadan önce de geliştirilmiş olan İzale-i Şekavet Kanunu bulunmaktaydı. Takrir-i Sükûn sessizleştirme, sesi kısma ise İzaleyi Şekavet güya eşkıyayı silahsızlandırmadır. Malum, Şark Islahat Planı ise ismi üzerinde Kürdistan'ı terbiye yani ıslah etmedir.

İzaleyi Şekavet Kanunu belirtildiği gibi güya eşkıyayı silahsızlandırma kanunudur. Kürdistan'da ise silah taşımayan yoktur. Halkların değer yargıları vardır. Kürtler daha doğrusu Kürt erkeği ve feodalizmi için; silah, kadın ve bıyık en başlı dokunulması tabu olan değerlerdir. Bu gerçekliği bilenler, silahsızlandırmaya karşı Kürtlerin nasıl tepki göstereceklerini bilmemeleri düşünülemez. Bu bağlamda İzaleyi Şekavet özünde Kürtlere karşı bir savaş başlatma ve açma kanunudur.

Şark Islahat Planı;

"Şark Islahat Planı 24 Eylül 1925 tarihinde kabul edilmiş olup toplam 27 maddeden oluşmaktadır:

1. madde: Kürdistan'da İdare-i Örfiye dedikleri sıkıyönetimin ilan edilmesi.

2. madde: Kürdistan, 5. Umumi müfettişlik mıntıkasına düzenlenir ya da bölünür.

3. madde: Mahakim-i Nizamiye ve Divan-ı Harb-i örfilerde yani sivil ve askeri mahkemelerde sivil hâkim bulunmayacaktır.

5. madde : "Van şehri ile Midyat arasındaki hattın Garbında Ermenilerden metruk araziye Türk muhacirleri yerleştirilecektir. Bunun için İdare-i Örfiye mıntıkasındaki vilayette bulunan Ermeni emvali maliyece satılmayacak ve hatta Kürtlere icar dahi edilmeyecektir. Yugoslavya'dan gelmekte olan Türk ve Arnavutlar ile İran ve Kafkasya'dan gelecek teşkil edeceği muhacirin evvelemirde Elaziz, Ergani, Diyarıbekir, Kiğı, Palu, Muş arasındaki Murat Vadisi, Bingöl Dağı'nın şark ve cenubu ve Hınıs, Murat vadileri, Muş Ovası, Van Gölü havzası, Diyarıbekir, Garzan, Bitlis hatlarında iskân edilecek. Bunlardan başka Rize, Trabzon Vilayetleri ile Erzurum Vilayeti'nin şimali şarki kazalarında mütekasif olan halktan inzimam ve muvafakatlar ile ve muhacirlerin iskanı için müttehez şeraitten istifade ederek Hınıs Çayı ve Murat Vadisi'ne ve Van Gölü'nün şimal mıntıkasına naklolunacaktır. Şarka yerleştirilecek muhacirin ve yerli Türklerin iskân edilecekleri mıntıkalara kadar hükümetin Vesait-i seriası ile nakilleri ve Esnay-i Nakilde İaşeleri ve evlerinin tarafı hükümetten inşası bir senelik iaşelerinin temini, hayvanat ve alatı ziraiyelerinin de kezalik tarafı hükümetten itası lazım gelir.

Türk muhacirinin yerleştirileceği Ermeni emvalini vesaik-i tasar rufiye ibraz edemeyerek ne sebeple olursa olsun işgal etmiş olan Kürtler çıkarılarak geldikleri eski yerlerine iade veya arzu ettikleri garpte

hükümetin irae edeceği mahallere naklolunacaktır.

Yerleştirilecek Türklerin, Kürtlerin taarruzundan muhafazaları için tedabir-i mahsusa alınacaktır.

1341 (1926 miladi) senesinde azami 50 bin nüfus sevk ve iskân edileceğine nazaran: 1.000.000 nakil masrafı otomobil, iaşe ve saire beher nüfusa 20 lira hesabile. Yani buraya nakledileceklerin masrafları karşılanacaktır.

Ayni veçhile 10 senede Yugoslavya, Bulgaristan, Kafkasya ve Azerbaycan'dan beş yüz bin nüfusun celp ve balada arz edilen mıntıkaya yerleştirilmesi için 1343 (1928 miladi)'ten itibaren her sene bütçeye ekalli beş milyon lira tahsisat konması lazımdır."

6. ve 7. madde: Kürtlerin ve Ermenilerin mal varlıklarını ve nüfus sayımını yapmayı ele alıyor.

8. madde: İsyan sürecinde ortaya çıkan tüm zararların, isyana kalkışanlardan tahsis edilmesine dönük bir karardır.

9. madde: "İsyanı teşvik ve idare etmiş olanlar ile bunların akraba ve taallukatı ve rüesadan hükümetin şarkta kalmalarını muvafık görmediği eşhas, aile ve taallukati ile beraber Garpta hükümetin göstereceği mahallere nakledilecektir. Terk edecekleri emval ve arazi hükümetçe satın alınarak bedeli nakden ita veya nakledilecekleri mahallerde ayni kıymette emlak ve arazi tefviz olunacaktır."

Yani direnmiş olanlar göçertileceklerdir. Devletin belirlediği yerlere bu göçertmeler yapılacaktır.

"İsyan harekâtı esnasında hükümete arz-ı hizmet ve sadakat edenlerden hükümetle beraber bizzat isyan aleyhinde hareket etmiş olan rüesanın nakilleri tehir olunacaktır."

Yani devlet yanlısı tutum takınanlar, işbirlikçiler ve kendi halkına karşı kullanılmış olanların bir müddet daha göç ettirilmeleri ertelenecektir.

10. madde: Aşiretlerin lağvedilmesine dönük bir karardır. Ancak bunu yapabilmek için bir sürü memura ihtiyaç vardır. Sayımı ve tespiti gerekecektir. Bunu yapacak memurlar kesinlikle Kürt olmayacaklardır.

Oraya gönderilen memurlar maaşlarına yüzde 75 zam alacaklardır. Üç yıl kalanlar başka yerlere yani Türkiye'de istedikleri yerlere terfi edilebileceklerdir. Ordu ailelerine mensup kişilere 1,5 kat fazla erzak artışı sağlanacaktır.

11. madde: Sınır illerde, Hakkâri ve Van gibi yerlerde askeriyenin sayısı artırılacaktır. Ek taburlar ve alaylar oluşturulacaktır.

12. madde: "Silahlar toplanacak ve silah taşınması men edilerek ancak vesika tahtında taşınmasına müsaade edilecektir. Vesikasız silahlar evlerde dahi olsa müsadere edilecek ve sahipleri Divanı Harbi Örfilere tevdi olunacaktır."

Yani silahlar yasak olacak, vesikasız silah bulunduranlar Sıkıyönetim Harp Divanı'na götürüleceklerdir.

13. madde: "Aslen Türk olup Kürtlüğe mağlup olmaya başlayan berveçhi ati Malatya, Elaziz, Diyarıbekir, Bitlis, Van, Muş, Urfa, Ergani, Hozat, Erciş, Adilcevaz, Ahlat, Palu, Çarsancak, Çemişkezek, Ovacık, Hısnımansur, Behisni, Arga, Hekimhan, Birecik, Çermik vilayet ve kaza merkezlerinde hükümet ve belediye dairelerinde ve sair mücessesat ve teşkilatta, mekteplerde, çarşı ve pazarlarda Türkçeden maada lisan kullananlar evamir-i hükümete ve belediyeye muhalif ve mukavemet cürmile tecziye edilirler."

Yani Türklükleri giderek zayıflayan ve Kürtlüğe mağlup olanlar Kürtçe konuşmaları durumda para cezasına çarptırılacaklardır.

14. madde: "Aslen Türk olan fakat Kürtlüğe temessül etmek üzere olan bulunan mevkide ve Siirt, Mardin, Savur gibi ahalisi Arapça konuşan mahallerde Türk Ocakları ve mektep açılması ve bilhassa her türlü fedakârlık iktiham olunarak mükemmel kız mektepleri tesis ve kızları mekteplere rağbetlerinin suveri adide ile temini lazımdır.

Hassaten Dersim, tercihan ve müstacelen leyli iptidailer açılmak suretiyle Kürtlüğe karışmaktan bir an evvel kurtarılmalıdır."

Yani aslen Türk olup da ancak Kürtlüğe doğru kayan ya da Arapça konuşulan yerlerde Türk Ocakları, okulları, özelde de kız mekteplerinin açılması özendirilmelidir. Bu durum özelde Dersim'de hızla uygulanarak Türk olup da Kürtlüğe kayanların önü alınmalıdır.

15. madde: Dersim'den çıkmak isteyenlerin, devletin göstereceği yere gönderilmeleri.

16. madde: "Fırat Garbındaki vilayetlerimizin bazı akvamında dağınık bir surette yerleşmiş olan Kürtlerin Kürtçe konuşmaları behemehal men edilmeli ve kız mekteplerine ehemmiyet verilerek kadınların Türkçe konuşmaları temin olunmalıdır."

Fırat'ın batısında dağınık yerleşmiş olan Kürtlerin Kürtçe konuşmalarının önüne geçilmeli, Kız Mektepleri 'ne ağırlık verilerek Türkçe konuşmaları garanti altına alınmalıdır.

17. madde: "Hükümet binaları ile jandarma karakolları ve askeriye ve hudut karakolları süratle inşa edilecektir."

18. madde: "Rejimin öncelik vereceği stratejik yerlere ulaşılacak şekilde yolların inşa edilmesi."

19. madde: "Şark şimendiferlerinin Erzincan'a, Sivas, Elaziz-Diyarıbekir, Elaziz-Çapakçur-Muş, Van Gölü'ne mümkün olduğu kadar az zamanda varmasını temine çalışmak lazımdır."

Yani yukarıda ismi geçen illere hızla demiryolların ulaştırılması için çalışılmalıdır.

20. madde: "Bilumum karakollar, müdafaaya müsait inşa edilmekle beraber telefon ve helyosta ile mücehhez olmalıdır. Bu mıntıkada behemehal birkaç telsiz istasyonu bulunmalıdır."

21. madde: "Kaçakçılık, istihbarat, casusluk ve emniyet noktaları gibi hususlarda sınır komiserleri genel sıkıyönetim idaresinden (Umumi Müfettişten) izin alırlar."

22. madde: "Kaçakçılığı engellemek için sınırlarda birkaç tane zırhlı aracın alınması."

23. madde: "Bu alanlarda görev yapacakların maaşlarına zam yapılması."

24. madde: "Bu mıntıkaya yabancı kişi ve kurumlar hükümetin izni olmadan giremeyecektir."

25. madde: "Nüfus sayımı yapılan yerlerde hızla askeri şubeler inşa edilecektir. Ve buranın insanları askerliklerini bu bölgenin dışında yapacaklardır."

26. madde: "Bu mıntıkada hükümet, bütün şuabat-i idarede halkın işini bilavasıta ve bizzat görmeli ve mutavassıtları şiddetle red ve men eylemelidir."

27. madde: "İllere ilişkin düzenlemeler gibi hususlar genel sıkıyönetim sürdükçe ertelenebilir."

Şark Islahat Planı çok açık bir şekilde gösteriyor ki, Kürtler kendi coğrafyalarından ya kopartılacaklar ya da kendi coğrafyalarında azınlığa düşürülerek peyderpey eritileceklerdir. Çünkü her bir karar ya da madde özü itibariyle Kürtlerin dilini, kültürünü hedeflediği gibi Kürtlerin var olmadıkları üzerine inşa edilmiştir. "Aslen Türk olupda Kürtlüğe meyil edenlerin" başka bir anlamı yoktur. Kaldı ki, Kürtçe'nin özenle yasaklanarak para cezasına çarptırılması, bu hususu net bir şekilde göstermektedir. Benzer bir şekilde Kürtlerin sosyal yapısının temelini oluşturan aşiretçiliğin tasfiye edilmeye çalışılması aynı gerçekliği göstermektedir.

Bir yandan Kürtlük böyle açıktan hedefleniyor, diğer yanda Kürdistan'ın demografyası değiştiriliyor ve bunun başarılması için ise her yere askerin hızla ulaşıp bastırabilmesi için ne kadar altyapı hazırlığı var ise geliştiriliyor.

Bu bağlamda Şark Islahat Planı Kürtleri tasfiye etmenin ve adım adım soykırımdan geçirerek Türkleştirmenin projesi oluyor.

Elbette Kemalist Rejim sadece Şark Islahat Planı ile yetinmiyor. İhtiyaç gördüklerinde yeni planlar, yeni projeler geliştirerek Kürt Soykırımını hızlandırmayı esas alıyor. Bu planın bu düzeyde uygulanabilinmesi için uluslararası desteğin şart olduğu kesindir. Bu desteği de esas olarak 5 Haziran 1926 yılında İngiltere ile Türkiye Cumhuriyeti arasında gerçekleştirilen Ankara Antlaşması veriyor. Bu Antlaşmanın özü şudur: Ver Musul'u al Kürtleri. Ver Musul'u, katlet Kürtleri.

Ali Fırat bu antlaşmaya ilişkin daha derinlikli değerlendirmelerde bulunarak; "Bu antlaşmayla Kürtlerle Türkler arasındaki tarihsel uzlaşmanın temeline dinamit konulduğu kesindir. 1925'teki Şeyh Sait önderlikli isyan aslında bu tarihsel ihaneti örtbas etmek için hem provoke edilmiş, hem de anlamsız yere çok acımasız ve kanlı biçimde bastırılmıştır. 1925 yılı bu anlamda sadece isyanın değil, asıl olarak komplonun, ihanetin ve soykırımın başlangıç tarihidir. Bunda belirleyici rolü İngiliz diplomasisi ve Yahudi unsurlar oynamıştır" demektedir.

Dahası: " Önce doğuda Kars Antlaşmasıyla (1921), sonra batıda Lozan Antlaşmasıyla kazanılanlar 5

Haziran 1926'daki Musul-Kerkük Antlaşmasıyla stratejik bir kayba uğratılmıştır.

Yine sanıldığının aksine, bu sınırın çizilmesiyle sadece Musul-Kerkük petrolleri değil, aynı zamanda Kürtler kaybedilmiştir, Kürt-Türk tarihsel kardeşliği kaybedilmiştir, Ortadoğu'nun tüm halklarının kültürel bütünlüğü kaybedilmiştir.

Halen günlük olarak coğrafi kaydırmalarla sözde düzeltilmeye çalışılması, sınır boyunca duvarlar örülmesi, elektrikli tel çekilmesi, çelikten örülmüş karakollarla donatılması, özel orduyla savunulması gibi yöntemlerle bu sınırın düzeltilebileceği ve korunabileceği sanılmaktadır. Bu yöntemlere başvurmak tam bir gaflet, tarihten ders çıkarmama, komploya bel bağlama veya alet olma demektir. Temel yanlışlıklar ancak kaldırılıp yerine temel doğrular konularak düzeltilebilir. Kaldı ki, İngilizler bu oyunu tüm Avrupa, Asya, Afrika ve Amerika, hatta Avustralya kıtasında oynayarak hegemonyalarını geliştirip sürdürebildiler. Yüzlerce, binlerce toplumsal kültür cetvelle çizilen sınırlar temelinde parçalanıp birbirine düşürülerek yönetildi. Ulus-devletçilik bu oyunun iktidar çatışması düzeyinde geliştirilen en tehlikeli biçimidir" diye değerlendirmektedir.

Şark Islahat Planı Kürtleri tasfiye etmenin ve adım adım soykırımdan geçirerek Türkleştirmenin projesi oluyor

Dikkat edilirse, Şêx Said İsyanı sonrası Kemalist Rejim ürkütülerek teslim alınmıştır. Bu teslimiyetin belgesi 5 Haziran 1926 antlaşmasıdır. Sözde bu antlaşmayla Türkiye Cumhuriyeti devleti sağlama alınarak, ulus-devlet olma yolunda, ancak Kürtleri ise soykırımda geçirme temelinde, ilerleyecekti.. Denilebilir ki, 5 Haziran 1926 Ankara antlaşması Kürtlere karşı geliştirilen bir soykırım belgesidir. Nitekim, bu antlaşmayla birlikte Şark Islahat Planı'nda kararlaştırılanlar adım adım uygulanmaya konulmaya başlanarak, Kürtlerin soykırımdan geçirilmesi hedeflenmiştir. Ardı ardına geliştirilen Te'dîb (-edeplendirme, hizaya getirme), Tenkîl – (cezalandırma, Taqtîl- katletme,) Tehcîr (göçertme,) Temsîl (asimile etme), Temdîn (medenileştirme) ve Tasfîye (ortadan kaldırma, etkisizleştirme) harekat ve uygulamaları, dile getirilen soykırımı ifade ediyor.

Bu soykırıma, Kürtlükten bilinçli bir şekilde hedef gözeterek çıkarmaya iyi bir örnek 1930'larda geliştirilen Türklük Genelgesidir.

Türklük Genelgesi

Vilayet İdaresi Kanunu'nun 31. maddesiyle Valiliklere görev veriliyor. 1930 yılı başlarında İçişleri Bakanlığınca Valiliklere gönderilen "çok gizli ve kişiye özel" bir Türkleştirme Genelgesi"nin bazı maddeleri şöyledir:

"1-Yabancı lehçelerle görüşen köyleri isimleriyle, nüfuslarıyla, görüşülen lehçeleriyle tespit etmek,

2- Çevrelerindeki köylerin de lehçeleri bakımından durum ve niteliklerini ve birbirleriyle ilişkilerini belirlemek,

3- Bu köylerden küçük dağınık olanları civar Türk köylerine dağıtmak,

4- Yeniden yabancı lehçeli hiç bir köyün, mahallenin kurulmasına izin vermemek,

8- Şehir ve köylerde dil dernekleri kurarak, yalnız Türkçeyi konuşturmaya çalışmak,

9- Türklüğe ve Türkçeye pay ve paye vermek, som Türklüğün ve özellikle Türkçe konuşmanın, yalnız şerefli olduğunu değil, maddeten kârlı olduğunu da kendilerine bilfiil göstermek,

10- Özellikle kadınlar arasında Türkçe'nin yaygınlaşmasına çalışmak; bunlardan Türk kızlarının Türkçe konuşmayan köylülerle evlendirilmesini teşvik etmek; Türkçe bilmeyen köylü kadınları şehirlere getirterek Türk evlerine uygun hizmet ve yöntemlerle yerleştirmek,

11- Türklük topluluğunun genel özelliklerine aykırı olan herhangi bir yabancı hissin zararını ve fenalığını kendilerine her vesileyle anlatarak eski alışkanlıklarından soğutmak,

12- Kıyafetin, şarkıların, oyunların, düğün ve toplum gelenek ve göreneklerinin de milliyet ve ırk hislerini daima uyanık tutan ve toplumları geçmişlerine bağlayan bağlar olduğu unutulmamalı; bundan dolayı lehçeyle birlikte bu gibi aykırı gelenekleri de fena ve zararlı görmek ve bilhassa kötü göstermek ve hiç bir suretle rağbet edilmeyerek ve cesaretlendirilmeyerek adi ve ilkel özellikleri her vesileyle sergilenerek kötülenmeli ve ayıplanmalı, o lehçeyi konuşan zümrelere mensup kişilerin ve ailelerin isim ve lakaplarını Türkçeleştirmek, nüfustaki kayıtlarını ve künyelerini fırsat düştükçe düzeltmek."

Genelge sadece bunlarla sınırlı kalmamakta, bu coğrafyada yaşayan diğer halkların ve renklerin de Türklük Ulus Zihniyeti içerisinde eritilebilmesi için, aynı genelgenin başka bir bölümünde; Kürt, Boşnak, Çerkez, Laz, Abaza, Gürcü, Türkmen, Tatar, Afşar, Pomak lakaplarının verilmemesinin talimatını içeriyor. Sonuçta lakaplarda bir kültürü ifade ettiği için, suni oluşturulmuş Türklük dışında her kültür ve zihniyet tasfiye edilerek, Türklük zihniyeti içerisinde eritilmeye çalışılıyor.

Daha somut olarak ifade edilecekse: "Özetle (bu nitelikteki unsurların) dillerini, geleneklerini ve dileklerini Türk yapmak, Türkün tarihine ve bahtına bağlamak her Türk'e düşen milli ve önemli bir görevdir." (Bkz. M. Bayrak: Kürtler..., s. 508-509)

Bu uygulamaya belki de en iyi örnek Tunceli Kanunu'dur.

Tunceli Kanunu

'Tunceli Kanunu, 25 Aralık 1935'te 2884 sayılı kanunla çıkartılmıştır. Dersim (Bileşik bir kelime olarak düşünüldüğünde gümüş kapısı ya da gümüşten kapı anlamına gelir) ismi değiştirilecektir. Kendilerince 'gümüş kapısını' bir Tunç Eli'yle fethedeceklerdir. Bunun için Dersim'in ismini Tunceli yapacaklardır. Kürdistan'da direniş ardından birçok yere Genel Müfettişlikler kurulur. Dersim birkaç il ile birlikte (Elâzığ, Erzincan, Bingöl) birinci genel Müfettişlik içerisinde yerini alacaktır. Ancak gelecekte saldırılarını daha sağlam merkezîleştirmek için Dördüncü Genel Valilik ve İstiklal Mahkemesi kurulacaktır. Başına ise Abdullah Alpdoğan getirilecektir. Alpdoğan, Koçgiri İsyanı'nda ve daha sonra İzmir'de Yunanlıların vahşice katledilmesinde birinci derecede rol almış olan Sakallı Nurettin Paşa'nın damadıdır. Alpdoğan, hem Dersim'in valisi hem de askeri kumandanıdır.

Abdullah Alpdoğan'ın Dersim'i nasıl Tunceli yaptıklarını anlatan yazısı, Türkleştirmenin nasıl işlediğini anlamak açısından oldukça öğreticidir:

Alpdoğan şöyle yazmaktadır: "Bizim büyük dedelerimiz henüz Orta Asya'da yaşadıkları zamanlarda tunç yapmasını öğrenmişlerdi. Bugün medeniyetin bayraktarlığını yapan Avrupa kıtası daha taş devrini yaşamaktayken Orta Asya'da Türkler, tunç devrine çoktan girmişler. Ve bu tunç medeniyetini de çok ileri götürmüşlerdi. Madenleri işlemesini çok hünerli bir şekilde becermişler. Bakır ile kalayı yekdiğerine birbirine karıştırarak daha kuvvetli ve daha dayanıklı şeyler vücuda getirmişler. Ve hatta ince sanat denilen işlemler ve zarif aletler yapmışlardır. Lakin artık bütün dünyaca öğrenilmiş olan o büyük kuraklık Asya kıtasının ortasındaki büyük denizleri bile kurutunca medeni hayat çölde kalamamış ve büyük göç başlamıştır...

İşte büyük göç ve akın günlerinde Asya dağlarına yol tutan Türkler, bu yolları takip ederek bugün Dersim dağları dediğimiz ve fakat Asya dağlarının devamı olan Toros dağlarına ulaşıyorlar. Şimdi Dersim denilen bölgede kendilerine en uygun tabiat şartlarını buldukları için burada yerleşip kalıyorlar. Maden işletmesini çok iyi bilen adamlar Dersim'de bakır ve kalay madenlerinin yan yana ve pek zengin halde bulunduğunu görüyorlar. Burada da yerleşiyorlar. Dersim'de ve bu dağlarda yerleşenler orada hemen kendi medeniyetlerini kuruyor ve bakırla kalayı işleyip yine tunç yapmaya başlıyorlar. Burada o günlerden kalan maden ocakları halen görülmektedir. İşte şimdiye kadar zanlar ve tahminler üzerine uydurmalarla, Dersim adıyla anılan ve bu güzel yerlere en uygun ve tarihin özünden süzülüp çıkarılan bu ad yeni Tunceli adı verilmiştir. Bu bölgenin bakırı ve kalayı, taşı ve toprağı kadar sakinleri de Türk'tür. Hem de soyları karışmamış dipdiri ve tam manasıyla Öz Türklerdir." (Altan, sayı: 15 taksim 1936)

Dikkat edilirse, bu yazının temel mantığı Dersimlilerin yani Kürtlerin aslen Türk oluşları üzerine kuruludur. Mantık bu olunca yapılması gerekli ilk ve en önemli şey Dersim'i hızla yeniden Türkleştirmektir. Çünkü Türklüklerini unutmuşlardır. Bu unutulan ve kaybedilen Türklüğün hızla yeniden tesis edilmesi gerekmektedir. Türkleştirebilmek için de ne kadar Kürtlük bilinci varsa, kökünden kurutulması gerekmektedir. Kürt kültürü tasfiye edilip, Kürt'ün Türk yapılması gerekmektedir. Kürt'ten nasıl Türk'ün yaratılabileceğine en iyi örnek olarak, şimdilerde CHP'nin başında bulunan Kılıçdaroğlu'nu göstermek herhalde yanlış olmayacaktır. Yine daha önce CHP'de milletvekili olan ve kendisini halis ve muhlis Türk olarak tanıtan Kamber Genç'te yeni Türk tipine iyi bir örnekti. Mehmet Metiner, Mehdi Eker ve buna benzer birçok kişi ve kişilik bu tiplemeye son derece iyi uymaktadırlar.

Sömürgecilik için en iyi insan, devşirilmiş ve kendi öz değerlerinden uzaklaşmış insandır

Dersim'in üzerinden silindir gibi geçildikten sonra sıra Dersim'i Türkleştirmeye gelinir. Bunun için onlarca misyoner Dersim'i ve çocuklarını Türkleştirmek için gönderilir. Bunun nasıl gerçekleştirildiğini ise bir misyoner olarak Kürdistan'a gönderilen Sıdıka Avar anlatır. Dağ Çiçeklerim adlı anı kitabında Avar;

"Atatürk genç misyoner kıza parmağını uzatıp "Git... Dağ köylerine git... Bir cemiyet kadın ve ana yoluyla fethedilir. Oradan alacağın kızları yetiştir... Sonra onları tekrar yerlerine gönder. Senin öğrettiklerini beraberlerinde götürecek, öğreteceklerdir" der.

Sıdıka Avar Elazığ'da bir kız okulu açar, burada tam yirmi yıl boyunca Dersim'in kızlarını alarak Türkleştirme eğitiminden geçirir. 7 ile 8 yaş arasındaki kızları alarak 4-5 yıl eğitim verir. Eğitim öncelikli olarak Türkçenin öğretilmesi ve Kürtçenin konuşulmamasına dönüktür. Diğer önemli bir eğitim ise Türk giyim ve kuşamının öğretilmesi ve Kürt giyim kuşamının horlanması ve hakir görülmesi üzerinedir. Ve başka bir eğitim gündemi ise Türk mutfağınının öğrencilere öğretilmesi ve Kürt mutfağının aşağılanmasıdır.

Atatürk'ün söylediklerini yerinde denetlemek için İsmet İnönü, birgün Elazığ'da Kürt çocuklarının Türkleştirilmeye alındığı merkezi ziyaret eder. Bir kız İsmet İnönü'ye selam vermez. İnönü, Türklüğün misyonerliğini yapan kadına bu durumun nedenlerini sorar. Kadın misyoner, Sıdıka Avar'dır: "Çünkü der Sıdıka Avar, "Büyük elini uzatmadan küçük uzatamaz. Paşa, Vali gelse, onlar elini uzatmazsa başımla selamlarım, elimi uzatamam" diye onlara anlatmış ve eğitim vermişim. İnönü tatlı tatlı gülerek, -Ben elimi veriyorum, diye uzanınca Elmas koştu, yere diz çöküp iki elinin üstünde o büyük eli hürmetle öptü ve alnına koyup durdu. Herkes duygulanmış, gözleri yaşarmıştı. İsmet İnönü ismini sorunca da, kız ayağa kalkıp; "ismim Elmas ve bu elbiseyi de ben diktim" der. İnönü Elması omuzlarından tutup kaldırdı. Mebusumuza hitaben,- İşte eser bu; " KÜRT" dedi. Bu söz üzerine ayağa fırlayan milletvekili, Elmas'ın sağ bileğinden yakalayıp havada sallayarak, -Bu el. Silah tutmaz, bu el kılıç tutmaz, bu el dost eli, bu yürek dost yüreğidir! - Kalem tutar, iğne tutar... diye bir nutuk çekti." (Sıdıka Avar, Dağ Çiçeklerim)

Kitabın başka bir yerinde ise daha ilginç bir sahne bulunmaktadır: "Yukarı Mahalle'de bizi askerden yeni dönmüş iki genç karşıladı. Evleri beraber dolaştık. Onlar da kızların okumaya gönderilmesini istiyorlardı. Volga ana, biz askere gidende okuma-yazma örgenirik, dünya görürük. Askerden dönende canımız istemez ki bu kızlarla evlenek. Bu köyde ne göriler ki örgeneler Hepi eşek. Biz de eskere gidende örgendik her şeyi. İnsan dünya göri, gözü acili. İkisinin de kız kardeşi vardı."

Türklerin askerliğini yapıpta gelen iki sözde Dersimli Kürt genç kendi köylerinde yaşayan kızlara "hepi eşek" sözleri esasta ne hale getirildiklerini göstermesine rağmen, sömürgecinin misyoneri için müthiş bir duygu seli ve kabarmasına yol açıyor. Halbuki dünyanın neresine bakılırsa bakılsın kendi toplumuna bu kadar uzaklaşmış olan insanlar,

insanlıktan çıkmış olarak kabul edilir. Ancak söz konusu sömürgecilik oldu mu durum farklılaşır. Sömürgecilik için en iyi insan devşirilmiş ve kendi öz değerlerinden uzaklaşmış insandır. Kendisini başkalarının değerlerine yatıran insandır. Haşa ama "eşek" haline gelen insandır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin uygulamaları ve kararları elbette bitmiyor, bitmek bilmiyor. Her fırsatta Şark Islahat Planı'nın güncellenmesi temelinde yeniden yeniden farklı isimler adı altında planlar hazırlanmakta ve uygulanmaya çalışılmaktadır.

Bu planlamalardan bir tanesi de "KENDİLERİNİ KÜRT SANANLARIN ASİMİLE EDİLMESİ PLANLAMASI ÜZERİNE" diye tarif edebileceğimiz plan ve projedir.

"Devlet Planlama Teşkilatı Müşteşarlığı tarafından hazırlanan 1961 gün ve DPT, SPD-DG-2400 sayılı ilişik "Devletin Doğu Güneydoğu'da Uygulayacağı Kalkınma Programının Esasları" adlı rapor, Bakanlar Kurulunun 18 Nisan 1961 günü yaptığı oturumda müzakere ve kabul edilmiş, neticede;

A-Mezkûr esasların Devlet Planlama Teşkilatınca planlama, koordine ve tatbikinin yapılması,

B-Esasların yerine getirilmesi için DPT'nin ilgili Bakanlıklar mümessilleriyle kuracağı özel komisyonlarda programlaşan hususların bakanlıklarca fiiliyat sahasına konulması,kararlaştırılmıştır. Bu karara dönemin belli başlı hükümet yetkilileri ve ve başta da Devlet Bakanı ve Başbakan Org. Cemal Gürsel imza atmışlardır. Ne var ki bu plan pratikleştirilmeden hükümet düşüyor ve yerine İnönü başkanlığında AP-CHP hükümeti geliyordu. Aynı plan bu kez Milli Birlik Komitesi olarak ülkeye el koymuş olan, darbenin devamcıları olan ordu tarafından bir muhtıra gündemleştiriliyor ve Kürt Dosyası adı verilen planın uygulanması için yeni hükümete görev veriliyor.

Daha sonra Ecevit bu planlamayı: DEVLETİN DOĞU VE GÜNEYDOĞU'DA UYGULAYACAĞI KALKINMA PROGRAM ESASLARI ismiyle önünde buluyor. Çok sonraları Atatürk'ün belgeselini yapmayla uğraşan Can Dündar ve Rıdvan Akar, arşiv taraması yaparlarken Ecevit'in önüne konulan bu belgeyle Ecevit'in arşivinde karşılaşıyorlar.

Raporda uygulanması için "KENDİLERİNİ KÜRT SANANLARIN ASİMİLE EDİLMESİNE İLİŞKİN" geliştirilen planlamanın önerileri şöyledir:

"Nüfus kompozisyonu değişmeli.

DPT, acilen Doğu ve Güneydoğu Bölgesi için özel Kalkınma Planları hazırlaması.

Beklenen yararlar:

A-Bölgede gelirin artmasını ve iyi dağıtılmasını sağlamak

B-Bölgeye diğer bölgelerden nüfus çekmek veya bölge nüfusunun bir kısmını-iktisadi teşvik tedbirleriyle-diğer bölgelere göndermek suretiyle, bölgenin nüfus kompozisyonunu değiştirmek.

C-Sosyolojik ve antropolojik araştırmalara dayanarak bölgenin sosyal yapısını-temsil sağlayacak yönde-değiştirmek..."

Hicret esasları:

Kürtlerin, Türk çocuklarının bulunduğu yerlere gönderilmesi esastır.

● Asimilasyon; hali hazır İskân Kanunu ve tatbikatını tespit edilen politika ihtiyaçlarını karşılayacak ve asimilasyonu temin edecek şekilde incelemek ve tadil etmek

● Hicret; Bölgenin, kendilerini Kürt sananlar lehindeki nüfus strüktürünü, Türk lehine çevirmek için, bölgelerdeki iktisadi şartların zorluğu karşısında başka taraflara hicrete mecbur kalan Karadeniz sahillerindeki fazla nüfusla, memleket dışından gelen Türkleri bu bölgeye yerleştirmek, bölgedeki kendilerini Kürt sananları bölge dışına hicrete teşvik ve bu hicreti finanse ederek, memleketin Türk çocuğu bulunan yerlerine iskân etmek…

● Irak Kürtlerinden ayırmak; Türkiye'de kendilerini Kürt sananlarla İran ve Irak'taki Kürtlerin irtibatını kesme bakımından bölgeyi, kendilerini Kürt sananların çoğunluğunu dağıtmak üzere, sistemli bir şekilde bölecek iskân sahalarına ayırmak…

● Kontenjan kadro; Bölgeden batıya ve batıdan bölgeye nüfus akışını temin maksadıyla doğu ve batıda resmi ve özel sektöre ait sanayi, zirai ve ticari

tesislerin personel kadrosunun muayyen bir nispetini diğer bölge halkından olan işçiler için kontenjan olarak tefrik etmek,

● Misyoner yetiştirmek; Planlanan bölge okulları, köy okulları ve meslek okullarının faaliyete geçirilmesi… Kız ve erkek misyoner yetiştirilmesi ve bunun için küçükten asimile edilen gençlere yüksek tahsil imkânı sağlanması…

● Kürt Memurlar; Doğuya kendilerini Kürt sananlardan vali, kaymakam, hâkim, jandarma subayı, ordu subayı, astsubay, öğretmen memur gönderilmesi…

● Radyoda propaganda; Radyo vasıtasıyla Türkçe güfteleriyle mahalli havaların çalınması ve mahalli radyoların, bölge için propaganda uzmanlarından müteşekkil gruplar tarafından hazırlanacak programları yayması…

● İnandırma faaliyetleri; Irk bakımından, Türk siyasi düzeninin kendi menfaatleri bakımından en elverişli, en emin ve en çok imkân sağlayan düzen olduğunu telkin eden bir inandırma faaliyetine girişilmesi…

● Tiyatrocular, aşıklar; uzmanlar tarafından hazırlanmış skeçler oynayacak küçük tiyatro ekiplerine, bölgenin lisanına vakıf saz şairlerine yukarıdaki fikirlerin aşılanması...

● Kürt meselesi yoktur; dünya entelektüel muhitine Türkiye'de bir Kürt meselesinin mevcut olmadığının anlatılması…

● Doğunun Türk Tarihi; Bir üniversiteye bağlı derhal bir Türkoloji enstitüsü kurularak kendini Kürt sananların menşelerinin Türk tarihinin yazılarak neşredilmesi…

● Dağlı Türkler; İslam Ansiklopedisi, Rus alim ve politikacısı Minorski'nin tarafgirane bir surette, kendini Kürt sananların menşeinin İran'i olduğunu iddia eden yazısını alarak, kendilerine Kürt sananlar kısmında neşretmekle, Lozan'da delegelere kabul ettirilen, kendilerini Kürt sananların dağlı Türkler olup, menşelerinin Turani olduğu tezi ile de tezada düşülmüştür. Doğulu münevverler arasında münakaşayı mucip olan ve ayrılık taraftarlarına tutamak veren bu hatanın, derhal tashih edilmesi...

● Menşeleri Turan; Kendilerini Kürt sananların, menşelerinin Turani kavimlere dayandığı hakkında, çeşitli yönlerden arayışlar yapılmaya ve neticelerinin türlü neşir vasıtalarıyla yazılması…" (Nevzat Çelik, 27 Mayıs'ın Öteki Yüzü, Sivas Kampı)

İstiklal Mahkemelerinin, Takriri Sükûnun, İzaleyi Şekavet'in, Şark Islahat Planı'nın ve diğer geliştirilmiş olan tüm Özel Planlama ve Uygulamaların özü; Kendilerini Kürt bilenleri, SANANLARI deyim yerindeyse eşek haline getirmektir, eşek kılmaktır. Çünkü KENDİNİ SANANLAR haline getirmeden, eşekleştirilemez. Eşek haline getirilemeyen ise kendi kültürünü ekerek başkası haline getirilemez. Frantz Fanon bu duruma getirilenler için: "Kendi omuzları üzerinde başkalarının kafasını taşımaya-gezdirmeye razı" edilme diyor.

Bunun da adı asimilasyondur, soykırımdır. Bu dayatılan SANMA ve EŞEK olma gerçekleştirilirse, eşek olmaya razı olunursa, Albert Memmi'nin dile getirdiği gibi, olacak olan: "Sömürgeleştirmeye hoşgörü gösterdiği sürece sömürge insanının tek olası alternatifleri asimilasyon ya da donup taş kesilmektir."

Abdullah Öcalan, "1925 yılı bu anlamda sadece isyanın değil, asıl olarak komplonun, ihanetin ve soykırımın başlangıç tarihidir" tespitini yapmaktadır. Bu tespit mercek altına alındığında karşımıza Şark Islahat Planı çıkmaktadır. Şark Islahat Planı'nın ne olduğunu madde madde sıralamaya çalıştık. Şark Islahat Planı'nın ise ilk maddesinden son maddesine kadar Kürt inkârı, asimilasyonu, imhası, başkalaştırılması yani soykırımını içerdiğini gördük. Şark Islahat Planı bu bağlamda Kürt Soykırımı'nın en bütünlüklü belgesidir. Şark Islahat Planı yekser Kürtleri hedef alan bir belgedir. Ancak ister Osmanlı İmparatorluğu döneminde ister İttihat-i Terakki döneminde ve isterse de Türkiye Cumhuriyeti döneminde 1894-95 yıllarından başlayarak 1915'e kadar Ermeniler, 1915'ten başlayarak 1924'e kadar Süryani-Keldani-Asuriler, 1921 yılında Çerkezler, 1922 yılında Rumlar ve daha sonra da Şark Islahat Planı ile birlikte Kürtler sistematik olarak katledilmişlerdir.

Vakit Gazetesi'nin, "...Türk süngülerinin bulunduğu hiçbir yerde Kürt sorunu yoktur..." manşeti özü itibariyle soykırımı en iyi ifade eden bir cümle olmaktadır.

Benzer hususları zamanın Adalet Bakanı olan Mahmut Esat Bozkurt daha rafine bir şekilde dile getiriyor: "Türk bu ülkenin yegâne efendisi, yegâne sahibidir. Saf Türk soyundan olmayanların bu memlekette tek hakları vardır. Türklere hizmetçi olma hakkı, köle olma hakkı."

Yıllar yılı boyunca ilkokuldan başlayarak lise son sınıfa kadar her Kürt'e okutulan, "Varlığım Türk Varlığına Armağan'dır" sözleri kadar sarih bir şekilde soykırımı ve soykırımla başkasının hammaddesi haline getirilmeyi ifade eden cümle yoktur.

"Kadında olsalar, çocukta olsalar bedelini ödeyecekler" sözlerinin yanına "ya sev ya terk et" sözlerini eklediğimizde, soykırımın ne olduğu, başkalaştırmanın, eşekleştirmenin, sanan hale getirmenin ne olduğu çokta bize yabancı gelmiyor.

Sonuç itibariyle Cumhuriyet tarihi boyunca Kürtleri yok saymanın, yok etmenin, eritmenin diğer adı Şark Islahat Planı'dır. Şark Islahat Planı en çok da Kürtlerin dillerinin tasfiyesi üzerinde durmuştur. Dil yasakları ve asimilasyonu üzerinde yoğunlaşmıştır. Kürtlerin kültürel değerlerinin yasaklanması ve ülkelerini terk etmeye zorlanmaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Kendi otantik isimlendirmelerini kaldırarak Türkçe yeni bir toplumsal bellek yaratma üzerinde yoğunlaşmıştır. Özcesi Şark Islahat Planı, Kürt halkına yönelik asimilasyon (eritme) ve soykırım (yok etme) üzerine kurulu bir plandır ve günümüze değin geçerliliğini koruyan uygulamalı bir planlamadır.

19 ve 20. Yüzyıldaki dünya milliyetçilik ve ırkçılık tarihi incelendiğinde, Şark Islahat Planı'nın nevi şahsına münhasır en soykırımcı ve faşizan toplumsal mühendislik örneklerinden biri olduğu ve kesinlikle yeni kavramlarla tanımlanması gerektiği kendiliğinden açığa çıkmaktadır. Bunun için A. Fırat, 'Çubuğu tersten bükmek' şeklinde bir tanımlama yaparak, "Kapitalist modernist uygarlığın söylediklerinin tersi doğrudur" demiştir. Kıssadan hisse olarak, köklere yeniden sıkı sıkıya sarılmadan Kürtlere karşı uygulanan kültürel soykırımı aşmanın başka bir yolu yoktur. Unutulmamalı ki A. Öcalan son savunmasına ilk önce 'Kültürel Soykırım Kıskacında Kürtleri Savunmak' ismini vermiştir. Bunun için Kültürel Soykırım Kıskacında olmayı hissetmek ve duyumsayarak yaşamak çok önemlidir. Zira başka türlü toplumsal varlık, zaman ve mekân bağlamında oluş halinin gerçekleştirilmesine imkân yoktur. Bu hem oldukça reel ve objektif olarak ontolojik varoluşun sahih koşulları açısından böyledir hem de düşünsel ve felsefik olarak insan-toplum-evren bağlamında kendi toplumsallığını, evrenle ilişki halinde tanımlayabilmesi ve anlamlandırabilmesi için böyledir. Dolayısıyla asimilasyon ve soykırım kavramlarını kendi gerçekliği içerisinde hissederek anlamlandırmak adeta olmazsa olmaz kabilinden bir ruhsal ve akli zorunluluktur.

Asimilasyonu A. Fırat, 'Uygarlık toplumlarında iktidar ve sermaye tekellerinin kölelik statüsü altına aldıkları toplumsal grupların üzerine uyguladıkları ve kendi eki, uzantısı durumuna indirgemek için tek taraflı ilişki ve eylemi' olarak ifade eder.

Asimilasyonda esas olan, iktidar ve sömürü mekanizmasına en az maliyetle köle oluşturmaktır. Asimile edilen grubun öz kimliği ve direnci dağıtılıp kırılarak hâkim elit içinde, hizmetlerine en uygun kölelerin derlendiği konuma düşülür. Burada asimile edilen köleye düşen temel işlev, efendisine mutlak benzeşme, eki, uzantısı olma uğruna her tür çabayı göstererek kendini kanıtlamak ve böylelikle sistemde kendine yer yapmaktır. Başka hiçbir çaresi yoktur. Yaşayabilmek için eski toplumsal kimliğini bir an önce terk etmek, efendilerinin kültürüne kendini en iyi adapte etmek tek seçenek olarak sunulmuştur. Asimilasyonu yaşayan toplum en uysal, en çalışkan ve uşaklıkta yarışan vicdansız, ahlaksız ve zihniyetsiz insan taslaklarından oluşur. Özgürce hiçbir karar ve eylemi yoktur. Tüm toplumsal kimlik değerlerine ihanet ettirilmiştir" diye tanımlamaktadır.

Soykırımı ise; "Asimilasyon yöntemleriyle üstesinden gelinemeyen halkın, azınlıkların, her türlü farklı din, mezhep, etnik grupların fiziki ve kültürel olarak tamamen tasfiyesini amaçlar.

Fiziki soykırım yöntemi genellikle hâkim elit kültürüne, ulus-devlet kültürüne göre üstün konumda olan kültürel gruplara uygulanır…

Kültürel soykırım denemeleri ise daha çok hâkim elit ve ulus-devlet kültürüne göre zayıf ve gelişmemiş durumda bulunan halk, etnik ve inanç gruplarının üzerinde uygulanır. Temel mekanizma olarak hâkim

elit ve ulus-devletin dil ve kültürü içinde tümüyle tasfiye edilmeyi amaçlayan başta eğitim olmak üzere her türlü toplumsal kurumların cenderesi içine alınıp varlıkları sona erdirilmeye çalışılır. Fiziki imhaya göre daha sancılı ve uzun sürece yayılmış bir soykırım türüdür. Yarattığı sonuçlar, fiziki soykırımdan daha felaketlidir. Bir halk veya herhangi bir topluluk için yaşamda karşılaşabileceği en büyük felaket niteliğindedir. Varlığını, kimliğini toplum doğasının tüm maddi ve manevi kültürel unsurlarını terk etmeye zorlanmak, uzun sürece yayılmış kitlesel çarmıha gerilmekle özdeştir" diye tanımlamaktadır.

Bu çerçevede bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti'nin Kürtlere cumhuriyet tarihi boyunca biçtiği tek bir rol ve misyon vardır, o da; taş kesilerek kendini inkâr etmektir. Taş kesilmeyi de çoğu zaman bu rejim yeterli görmüyor ve kabul da etmiyor. Tek kabul ettiği ve ısrarla dayattığı; Türk olmaktır, hem de birçok asimilados Kürt'ün ifade ettiği gibi, Türk oğlu Türk olmaktır. Ötesine geçilir ise, fiziki de dahil soykırımı göze almaktır!

Özcesi:

"*Beyaz adam babamı öldürdü*

Çünkü onurlu bir adamdı babam.

Annemi kirletti Beyaz adam

Annem güzeldi çünkü.

Beyaz adam belini kırdı kardeşimin

Güpegündüz, yol ortasında

Çünkü güçlüydü kardeşim.

Ve sonunda bana döndü Beyaz adam,

Elleri kan içinde.

Önce nefretini tükürdü yüzüme

Sonra "Hey velet," diye buyurdu,

Bir tanrı azametiyle,

"*Hey velet, bir leğen getir bana,*

Bir havlu

Ve su dök ellerime" dedi.

Cumhuriyetin soykırıma tabi tuttuğu Kürt'ten istediği işte tam da budur. Onca Kürt kıyımına rağmen:

"Hey velet, bir leğen getir bana, bir havlu, ve su dök ellerime."

Sıradan Kürt'e, Kürt olarak kalmak isteyen Kürt'e yapılan uygulama bu olduktan sonra, acaba siyasal olarak Türkleştirmeye, asimilasyon politikalarına karşı duran siyasal Kürt'e ne yapılmaz ki?

ALINTILAR;

- İstiklal Mahkemeleri, (Turan Alkan)
- Şark Islahat Planı, (Mehmet Bayrak, Kürtler ve Koçgiri Dersim)
- Dağ Çiçeklerim, (Sıdıka Avar)
- Sömürgecının Portresı Sömürgeleştırılenın Portresı, (Albert Memmi)
- Yeryüzünün Lanetleri, (Frantz Fanon)
- Kültürel Soykırım Kıskacında Kürtleri Savunmak, (Abdullah Öcalan)
- 27 Mayıs'ın Öteki Yüzü; Sivas Kampı, (Nevzat Çelik)
- Şiir, David Diop, Le temps Martyre-Şehitler Zamanı,
- Tarih Şimdidir, Kasım Engin

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Antigone'nin Ahlakı Mı, Hammurabi'nin Yasaları Mı?

Nesrin Akgül

"Antigone tragedyasında eylemin başlamasından önceki günlerde Thebai Kenti, sürgünde ölmüş olan Oedipus"un iki oğlu, Eteokles ile Polinikes arasındaki savaşla parçalanmış durumdadır. Eteoklesi kardeşlerin dayısı Kreon desteklemektedir ve savaşta iki kardeş birbirini öldürünce, Thebai tahtı Kreona kalır. Kreon, Eteoklese"e kahraman muamelesi yapıp saygın bir cenaze töreni ile gömülmesini sağlarken, vatan haini ilan ettiği Polinekes"i gömülmeden hayvanlara yem yapılması buyruğunu verir. Bu yasayı çiğneyen, taşlamarak ölüme mahkum edilecektir. Böylece Tragedyada eylem başlamış olur. Antigone, Polinikeside diğer kardeşi gibi gerekli dinsel törenleri uygulayarak gömmeye karar verir ve kentin yasasına karşı gelmek anlamına gelen bu kararını uygulamak için, kız kardeşi İsmeneden yardım ister. Ama İsmene kadın ve dolayısıyla çaresiz oldukları öne sürerek, devletin yasalarına meydan okumanın mümkün olmadığını savunur. Antigone cezalandırılacağını bilse de kardeşinin ölüsüne gerekli saygıyı göstermesinin kan akrabalığının zorunlu kıldığı dinsel görevi olduğunu düşünür ve kardeşini gömer. Sofokresin bu yapıtında iki farklı adalet anlayışının çatıştığı görülür. Biri Kral Kreonun ataerkil iktidarı ile katı şekilde simgelediği yazılı devlet kurallarıdır; diğeri Antigonenin simgelediği yazılı olmayan dinsel ahlaki kurallardır. Bu iki değer yargılarının çatıştığı Antik Yunan Atina polisinde, çatışmayı sağlayan süreç salon yasaları ile birlikte ölü gömme törenlerinin yasaklanmasıyla boy verir. Bu törenler aristokrasinin gücünü simgelediği kadar, esasında kadınların kamusal alandaki görünürlükleri yasaklanır. Bu çerçevede ölü gömme törenlerinde yasaklanarak, kadınlar yurttaşlık hakkından men edilirler. Antigone, bir kadın olarak bu yasaya karşı çıkar. Kan bağına dayanarak da olsa inandığı değerler uğruna Kreon şahsında somutlaşan eril iktidar yasalarına ölümü göze alarak karşı çıkar. Kreon, Antigonenin bu karşı çıkışına cevaben; "bundan sonra bunlar kadın olmalıdır, sokaklarda gezme özgürlüğüne sahip olmamalıdır." Kreon, kadınının erkek otoritesine boyun eğmemesi en uygun tutum olduğunu savunur. Ve Antigone ölüme mahkum edilerek tutuklanır. Kreonsa kibire bulaşmış inadından vazgeçerek, oğlu ve aynı zamanda Antigone"nin eşi olan Hoeman"ın sözünü dinler. Ancak geç kalmıştır. Çünkü Antigone kendini öldürmüştür.

Hukuk Aynı Zamanda ve Daha Fazlaca Erkek inşasıdır

Antigone adının da anlamı gibi" karşı durmak için doğmuş olan" bir kadındır. Kız kardeşi İsmine ise kadın oldukları için yasaya karşı çıkamayacaklarını hatırlatan,çaresiz ve güçsüz kadını temsil eder. Kreon"un bir tiran olarak ortaya koyduğu yasaya kan bağı nedeniyle bir kadın olarak karşı çıkan Antigone"ye dönük tavrı hurisi (aşırı gurur,kibir)olarak tanımlanır. Kral Kreonun taşıdığı hubrisin esas sebeblerinden biride bir kadının kendi ahlakı,geleneklerini ölümüne savunma direncini ortaya koymasıdır. Kreon tıpkı günümüz Batı uygarlığının düşünce yapısında olduğu gibi yazılı katı devlet kurallarını özel durumlarda dahi esnetmeyip,toplumsal ilişki ve değerlere yani ahlaka karşı duruş sergiler. H.Arendt de bu durumu Hitler ve Stalin göndermesi ile ele alarak kibrin ve determinizmin totaliterizmin kaynağı kalıp,bu totaliterlerin her şeyin yasasını bildiklerini iddia ettiklerini ve bu nedenle her şeyin mümkün olabileceğni belirtir. H. Arendt,totaliterizmin

yasalarına karşı, kendi yasa tanımı yapar ona göre yasa Roma"da kullanılan orijinal "lex" sözcüğünün, daha sonrasında Batı düşüncesinde kazandığı biçimiyle yüksek otoritenin verili emirleri değil, insanlar arasında ilişki sağlayan kurallar olarak tanımlar.Buda toplumsal ilişkilerde politik bir alan oluşturur. Yani doğruyu bulmak adına, yanlışı düzeltmek adına bir araya gelen insanlar konuşur, tartışır ve ortak adalet fikrinde uzlaşarak politik bir duruş sergilerler. Hasılı ahlaki bilinç, vicdani ölçülerde buluşan toplum, kendi sorunlarını bu düzlemde çözerek politik bir yapıya da kavuşmuş olur. Antigone"nin Kreon karşısındaki tutumunu kadının ahlaki değerleriyle, erkeğin devletçi yasa koyuculuğuna direnmesi üzerinden ele alarak, kadının hukuk karşısında toplumsal cinsiyetçilikle nasıl bir rol kazandığını ele alalım;

Ahlakın yerine inşa edilen hukuki devlet zoru işlevini görür

Kimin hukuku sorusuna, toplumsal cinsiyetçilik kuramıyla mercek altına alırsak verilecek cevap; her zaman ve daha fazla erkeğin hukuku olur. Hukuku yazılı kurallar bütünü olarak ele alırsak; yazı ve uygarlık ilişkisi bağlamında devlet organizasyonu ile karşlaşırız.Ve elbette beşbin yıllık ihtişamı ile erkek egemen uygarlık karşımıza dikilir. Öyleyse hukuk aynı zamanda ve daha fazlaca erkek inşasıdır. Hukuk yazılar kurallar bütünü olarak devlet zorunu meşrulaştıran, onu koruyan bir yapıdır. O zaman sormak gerekir; devlet zoru, onun zihniyet taşıyıcısı erkek zoru neye ve kime karşı kendini korumaktadır? Beş bin yıllık hukuki devlet düzeni öncesi toplumun kuralları neydi?

Toplumlar tarih boyunca kendi yaşamlarını en iyi, en güzel ve en doğru şekilde sürdürebilmek için düşünceye, vicdana dayalı kurallar belirlenmiştir. Toplumda birlikte yaşamayı mümkün kılan kurallar, pratik ve kurumlar bütünü olarak kendi yönetimlerini sağlamışlardır. İşte bu kurallar, yargılar bütününe ahlak diyoruz. Kürtçe karşılığında ahlakın "sinc" olarak etimolojik kökeni araştırıldığında, sincin çeper, çıt olarak kullanılması, aslında ahlakın anlam bağlamında toplumu koruyucu güç olarak kullanıldığını görürüz. Yine Ali Fırat, ahlakı tanımlarken toplumun politik hafızası, geleneğin kurulu gücü tanımını önceleyerek, toplumun kendini sürdürmesi için sağlanan ortak akıl, ortak vicdanın kendisi olduğunu vurgular. Yani toplumsal serüvenin başından beri iyi olan her şeyi deneyimleyip birikim haline getirip hafıza ve gelenek halini alır. Bu nedenle de ahlak toplumun politik hafızası olur. İnsanlık tarihinin % 98 "lik sürecide ahlaki toplumun kendini inşa ederek, devamlılık sağladığı dönemi anlatır. Bu kapsamda ahlakın tanımını yaparken mekân-zaman dayanağı oluşturup, devletçi sistemlerden önce var olan uzun süreye dayandırmalıyız. İlk toplumsal birim olan klanlarda "totem", "tabu" gibi kavramlarda yaşananı, aslında "ana tanrıçalık" olarak, inançsal formda anlam kazanan ahlak olduğu bilinmelidir. A. Fırat, "Başlangıçta ahlak, toplumun teorisi, dinse pratiği olmuştur. Din ilk toplumsal bilinç formu doğası ahlakla bütünlüklüdür. Bilinçten, giderek katı bir inanca dönüşüyor "demektedir. Yani tanrıça inanç formu şemsiyesi altında şekillenen ahlaki-politik toplum, kadın etrafında örülü ahlaki kurallarla şekillenmiş doğası toplumu temsil etmiştir. Yine Ali Fırat, "işin nasıl yapılacağını belirlemek zaten kuraldır. İşe ilişkin ilk eylem ahlaktır. İş derken her şeyi kastediyoruz. Yemek, uyumak yiyecek bulma, hayvanlarla dost olma v.s klan üyesi herkes bilgece yaşamaya yakındır. Bu anlamda kendini bilmek, yaptığı işlerin kuralının olduğunu bilmek çevre ve doğaya dayalı farkındalıktır. Doğaya dönük farkındalık, ahlaki kuralları belirler. Yani ahlaki kural, kendini bil olur "diyerek, toplumun ahlakı nasıl şekillendiğini sergiler. Ahlak üstten, toplumsal deneğimin dışında zorla benimsetilmez. Ahlak benimsenmiş toplumsal kurallardır. Beslenmeden, üremeye, korunmaya kadar toplumun var olmasını, kendisini sürdürmesini sağlatan tüm işler düşünme ve yapma gücüyle oluşur ve toplum bunun faydalılığını, iyiliğini tecrübe edinip, ortak akılla benimseyerek gelenek haline getirir. Böylece ahlak iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin, ayrışmasını da sağlatır. Toplumun o toplum bireyinin kendinde içkin kıldığı kolektif hafıza kabul-ret ölçülerini de belirler. İşte doğal toplumun bağrında gelişi, günümüze kadar kendini

aktaran ahlak, kadın eliyle işlenmiş ve kadını kutsal değer kılmış özelliktedir.

Doğal toplumdan, ana soylu sistemden devletçi sisteme geçiş erkek egemenlikçi toplumu da tanımlar. Bu devletçi sistem, toplumsal hafıza haline gelmiş ahlak karşısında, kendini hâkim kılmak için kendi yasalarını, yani hukuku oluşturur. Devletli uygarlık kendi sistemini kurumlaştırmak, mutlak kılmak üzere yazılı kurallar oluşturur. Hukukun toplum karşısında devleti korumak, kendi sömürür çıkarlarına dayalı olarak daha rahat meşru bir iktidarı sürgit kılmak adına geliştirildiğini görüyoruz. Devletin daha fazla sermaye ve iktidar oluşturmak adına kullandığı bir silah olmuştur, olmaktadır da. Ahlakın yerine inşa edilen hukuki devlet zoru işlevini görür. Ve, iktidar tekeli olarak devlet, toplumsal vicdanı ve onun aklını dışlayarak organize olan hukukla egemenlik faaliyetlerini yürütür. Artık toplum içinde toplumsal ahlakın yaptırım gücü yerine onun üstündeki devlet hukukunun yaptırım gücü hükmünü sürer.

Tarihte ilk yazılı hukuk Hammurabi Yasaları olarak bilinir. Babil kralı Hammurabi (M.Ö 1792-50) tarafından geliştirilen yazılı hukuk kurallarının dayanaklarını, Mezopotamya"da tarihteki ilk yasa koyucular olarak bilinen Sümer kuralları Ur-Nammu (Ur), Sulgi (Ur), Lipit İştar verilen kararlarından oluşturduğu da unutulmamalıdır. Hammurabi bir şef-kral olarak iktidarını şekillendirirken, oluşturduğu yasaların 282 dava ve ilgili yargısal karardan oluşan yasa metni aile,ceza medeni hukukun yanı sıra, ekonomik yaşam düzenlemelerini de ilgilendirdiği bilinmektedir. Hammurabi"nin bu yasaları kayalara yazması da dikkat çeker bu, adeta çekicidir. Bu adeta bu yasaların kaya gibi sert ve katı olduğunu anlatır. Üzerinde durmayı hak eden olay ise, bu yasaların tanrı Marduk adına yazılmış olmasıdır. Marduk"un annesi Tiamat"ı öldürerek iktidar olması, tarihin seyrini değiştirecek bir hamle olmaktadır. Çünkü Tiamat tanrıça kültürünü temsil eder. Babil dönemine kadar devletçi, erkek egemenlikçi sistem kendini inşa etmişse de, hala kadının gücünün yok olmadığını, toplumda etkisinin olduğunu ama zayıflamaya başladığını biliyoruz. Ana kadın gücü, yaşam kanunlarını temsil eden, evrenin de yaratıcı gücüdür. Tiamat"da kutsal ana tanrıçası olarak iyi ve güzel olanın, toplum yaşamının koruyucu gücü olarak kabul görmektedir. Ancak Babille beraber şeflik düzeni başlar ve yeni tanrı Marduk sadece tanrıları değil, tanrıları da güçsüz kılarak tek tanrı olarak iktidarlaşır. Artık evrenin tek yaratıcısı Marduk"tur. Marduk tek tanrılı dinlere geçişinde basamağı olur. Marduk yeni uygarlığında babasıdır. Onun iktidara geliş tarzı, kendinden sonraki uygarlıkların ruhu ve zihnini de besler. Marduk yalan ve hile ile öldürdüğü annesinin ölü bedeninden kendisine yeni bir dünya yaratır! Kadını her şeyin düşmanı ilan eder. Marduk"un kutsal emirleri olarak yazılan Hammurabi Yasalarını kadına dair çıkarılan yasalarla da incelemek gerekiyor.

Erkek kadını, eşi olarak görmediği kimi zamanlarda, durumlarda erkeğin kadını köleleştirme, suda boğma ya da kuleden atma hakkı vardır

---

Hammurabi Yasaları kadına miras hakkı dışında hiçbir hak tanımaz. Miras hakkıyla ilgili kimi haklarda şöyledir; babasının mallarından bu miras hukuku çerçevesinde pay alan kız evladın evlenmemesi durumunda, ölümünden sonra aldığı malları babasına verilir. Bu nedenle varlıklı aileler, kızlarının evlendirmeyip tapınağa göndererek, rahibeye yönlendirilir. Ve rahibeler üzerinde oluşturulan katı düzen nedeniyle kadınların uygunsuz davranışlarda bulunması onların yakılmasıyla sonuçlanır. Yine bu yasalarla kadın erkeğin mülkü, malı kılınmaktadır. "Soyun reisi ölürken, beraberinde, karılarını ve kölelerini de mezara götürür. Bunlarda tunç ve altın eşyalar gibi kralın malıdır." Yasanın buyurduğu şekilde kadınlar mezara konulurken ölü veya diri olmasının önemi yoktur. O nedenle, ölmemişse boğularak öldürülüp mezara konulurlar! Bu yasalarla kadının erkeğe yasal olarak bağımlılığı sağlanır. Ancak erkek için böylesi bir belirlemeye rastlanmaz. Erkek eşinden kolayca ayrılabilirken, kadının erkekten ayrılması için erkeğin rızası aranır. Yasalarca belirlenen şartlar ise şöyledir: Koca onu salıvermek istemezse, kendisine ikinci bir kadın alır; ilki ise bir köle gibi evde yaşamayı sürdürmek

zorundadır. Erkek kadını, eşi olarak görmediği kimi zamanlarda, durumlarda erkeğin kadını köleleştirme, suda boğma ya da kuleden atma hakkı vardır. Şayet evli bir kadın başka bir erkekle yakalanmışsa, her iki zina yapanda bağlanıp suya atılmalıdır hükmü ile erkeğin ikinci üçüncü eş edinme köleleriyle sınırsız ilişki yaşama hakkına sahip olduğunu belirtmeye bile gerek yok. Kadına yasalarca tanınan dikkat çekici bir hak olmaktadır. Kadının adı kanıtlanmaksızın kötüye çıkarılırsa, bir nehir sınavıyla suçsuzluğunu kanıtlama hakkı vardır. Kadına tanınan hak, ölümü göze alacak düzeydedir. Yani onu öldürmemek, ona tanınan bir hak olmaktadır! Bilinçli olarak çocuk düşüren veya çocuğunu aldıran kadın kazığa çakılır ve ölüsü mezara konulmayıp kıra bırakılarak çakallara, akbabalara yem yapılır. Kadının giyimine kadar müdahalede bulunan yasalarda, fahişe ve köle kadının peçeli, diğerlerinin peçeli olması yasaklanır. Asurlarda İbrahimi dinlerin, İslamiyetin aksine örtünme iffetin değil, iffetsizliğin belirtisi olarak kabul görmektedir.

Hammurabi kadına karşı geliştirdiği bu keskin yasalarla, toplumsal alanda yaşanmasını arzuladığı değişimleri zamana yaymadan, hızlıca gerçekleştirmek istemiştir. Çünkü toplum hala tanrıça kültürünün değerlerinden tam olarak uzaklaşmamıştır. Bu kaya gibi sert, erkeği tek güç kılan yasalar kadına indirilmiş bir darbe olmaktadır. Bu yasalarla beraber kadın toplumunun koruyucu gücü değil, erkeğin karısı olur. Kadının toplumdaki değeri pahada bile kıymetsizleşir. Bu yasaların açtığı izden yürüyen uygarlık, kadın aleyhine yasalar çıkartıp, hukuk düzenlemesine giderken, Hammurabi"nin suyunda yıkanıp, abdest almaktadır. O nedenle "pozitif hukuk" kurallarından tutalım, şeriat hukukuna kadar, kadın aleyhine yazılmış her türlü hukukun fikir babası Hamurabi olmuştu desek , abartıya kaçmış olmayız.

Erozyona Uğratılmış Namus Kavramı

Şeriat hukukunda, özelde de "pozitif hukukta" çokça adı geçen toplumsal zihniyetle karşılığını bulan namus normunun da, yarattığı bilinç cephanesi içinde incelemekte fayda vardır. Namus kavramının, günümüzde kadınlar için müşfik bir kavram olmadığı, yaşananlardan ortaya çıkmaktadır. Bir toplum için kutsanmış, özel anlamlar yüklenen bir kavramın, kadınlar için korkutucu olması, bir silaha dönüşmesi bünyesel bir çelişki olarak ele alınmalıdır. İktidar zihniyet inşasını sağlarken toplumsal değerleri sürekli tersine çevirerek, turnusol etkisi yaratmaktadır. Örneğin; demokrasi, kültür gibi kavramlar iktidarın elinde dikotomik bir ayrışmayı yaşamışlardır. Toplumsal düzlemde tarihsel oluşumuyla demokrasi devlet dışı kalabilecek bu kavram iktidar eliyle kirletilip, üzerinde oynama yapılırken; bu en fazla da cinsiyetçi kalemlerle yapılır. O nedenle kavramları anlamaya, doğru kullanmaya çalışırken etimolojik kökenini bilmek ve kadınca bir şüphe ile bakıp, dişi bir düşünce ile de yaklaşmak gerekiyor. Ancak bu şekilde zihniyet temizliği, sadeleşmesi sağlanabilir.

Namus kavramının, kullanıldığı anlamın da dışına çıkarak, toplumun namusunu kadın bedeninde cisimleştirilerek kullanıldığını görürüz

---

Namus kavramı da özelde devlet hukukunun hükmüne alınmış, ataerkil toplum ahlakında yeniden tanımlanan bir yargı haline getirilen kadın aleyhine yapılandırılmış bir kavram olmaktadır. Bu kavramın hiçte hafife alınmayacak düzeyde etkisinin olduğunu bilmek için, kadın cinayetlerinin ne adına işlendiğini ve toplumsal bellekteki karşılığını görmek yeterli olacaktır.

Yunancada ki "nomos" sözcüğünden gelen namus sözcüğü kavram olarak insan yapımı yazılı kuralları insanın kurucu edimine dayanan toplumsal, politik düzeni de ifade eder. Devletleşmemiş toplumlarda örgütlü yaşamın düzenini, yasayı temsil eden namus; kötülüklerin yasaklanıp, erdemlere göre yaşanmasını esas alır. Aristoteles"te bir kolektivitenin kurucu ilkesi olarak "namus" ayrıca "ev ekonomisi" anlamına da gelir. Yani ailenin tümünün ortak iyiliği için evin bilgece ve dürüstlükle yönetilmesi anlamını taşır. Namusa içkin tüm bu tanımlamalarda, kadının kurucu öğe olduğu doğal toplumun ahlaki ve politik gücünü

namus yani temel yasalarla inşa ettiği anlaşılır. Ancak bu kavram erkek iktidarın devletleşmesi ve toplumda hâkim zihniyet haline gelmesiyle beraber yapısal bir erozyona uğrayarak farklı anlamlar almıştır.

Namus artık mülk sınırları içinde tanımlanmaya başlanır. Şöylesi bir tanımla karşılaşıyoruz; "Herhangi bir topluluğun yurt edinme sürecinde kurumsallaştırdığı ilişkiler bütünü olarak mülkleşmenin geliştiği sınırlar içindeki yaşamın bütünüdür. Bu mülkleştirilmiş olanlar için, dıştan gelecek bir saldırı namus adıyla savunmaya alınır, korunur.

Ulus-devlet hiçbir dönemde olmadığı kadar ahlakın yerine hukuku geçirerek toplumu ideolojik olarak dizayn etmektedir

Namus artık o toprak, toprak üstündeki yaşamın korunmasını tanımlar. Bu koruma ve savunma durumu "kan davası" olarakta dönüşüm yaşar. Carl Schmitt " Siyasal Kavram" adlı kitabında; namus kavramının yurt edinme ve bununla doğan mülkleşmenin korunmasıyla bağdaşlaştırılmasını, siyasal iktidarında bu kavramı kullanıp içeriğini değiştirerek kendini bu şekilde yapılandırdığını belirtir. Kitabında şöyle demektedir; "… namus, yurt tutulan belli bir uzamda içerisi-dışarısı, dost-düşman ayrımlarının, dolayısıyla da yaşanmaya değer hayatta öldürülebilir hayatın nasıl kurulduğunu tarihsel olarak çözümler. İslamiyette de "namus" kurucu ilke, peygamberlerden gelen ilahi yasa, atalardan gelen övünülecek değerler olarak tanımlanır. Arapça birçok ayette ise namus, kavram olarak cinsel ahlaki kurallara bağlılık anlamında kullanılmaz, onun yerine ırz kavramı kulanılıyor. Irz kavramı aralık, yarık, çatlak olarak kadının cinsel ahlaki kodlaması olur. Kadının bekaretinin korunması ya da cinselliğin sadece topluluğun koyduğu sınırlar çerçevesinde yaşaması, yaşamını belirlenmiş sınırlar içinde sürdürmesi anlamında kullanılır. Bu şekilde namus kavramının, kullanıldığı anlamın da dışına çıkarak, toplumun namusunu kadın bedeninde cisimleştirilerek kullanıldığını görürüz.

Namus kavramının, doğal toplumdan günümüze korkunç zihniyetle ve toplumsal ilişkilerde yaşanan değişimlere göre deforme olduğunu görmekteyiz. Yaşanan anlam kayması ile kavram toplumsal ahlakı koruyan bir yasa olmaktan çıkıp, kadın bedenini, cinselliğini mülkleştiren bir yasaya dönüşür. Kavramın yaşadığı bu aksiyom sınırları çizilen, korumaya alınan mülkün, erkeğin sınırları içine hapsedilen kadın mülkü olarak açığa çıkar. Şayet kadın, herhangi bir şekilde o sınırların dışına çıkarsa, erkek meşru bir hak olarak buna müdahale eder, kadını öldürebilir. Ve namus kavramı toplumsal zihniyetle yaşanan değişimlerle yeni kodlamalar kazanır; töre cinayetleri, namus cinayetleri, ırza geçme, erkeğin kadın üzerindeki tahakküm hakkının anlayışıyla kendini üreten, yaşamda karşılığını bulan kavramlar haline gelir. Bu süreç, değişim ulus-devleti pozitif hukuku içinde de yer alır.

Kapitalist modernitenin ulus-devlet iktidarlaşması içinde ideolojik olarak nüfuz eden cinsellik algısı, insan bedenine dair en ince politikaların da geliştirilmesine neden olur. Faucoult"ın kavramsallaştırması ile "bio iktidar", insan bedeninin disiplin altına alınarak, itaatkar ve üretici kılınmasına kadar iktidarın bireysel veya toplumsal yaşamın en küçük ayrıntısına kadar nüfuz edip, yaşam ve ölüm hakkının dahi gasp edilmesidir. Ulus-devlet iktidarı kadın bedeni üzerinde, çocuk doğumundan tutalım, aile içi ilişkilere kadar müdahale alanı oluşturur. Zira pozitif hukuk çerçevesinde oluşan yasalarda buna delalettir. Bu hukuk içinde aile hukuku başlığı oluşur ve bu bağlamda baba aile reisi sayılıp, aile içi ilişkilerde cinsiyetçi roller belirlenir. Yine miras hakkına, soyadına kadar kadın aleyhine yasaların oluşturulması hukukun ataerkil yapısını ortaya koyar. Bu pozitif hukuk yasalarına erkek egemenlikli zihniyet öylesine işlemiştir ki, erkeğin namus adına işlediği kadın cinayetleri, yine namus normuyla meşrulaştırılıp, hafifletilerek ceza indirimine gidilebilmektedir. Hukuk sisteminde ki namus normu kadın bedenini, cinselliğini erkek egemenlikli toplumun koruması altında tutup; erkek terörünü besleyen, erkek şiddeti karşısında caydırıcı rol dahi oynamayan bir erkin

temsilini yapar. Şöyle ki; TCK"da ırza geçme sorunu kadını bireysel olarak bedenine, varlığına karşı işlenmiş bir suçtan ziyade, kolektif bir bütüne karşı işlenmiş bir suç olarak tanımlanmıştır. Bu şekilde kadının kendi bedeni üzerinde dahi hak sahibi olması mümkün olmamaktadır.

Modern devlet hukuku tüm dokusuyla kadını yok sayan, onun yaşam hakkına dahi müdahale eden, kadın sosyal ve siyasal tüm yaşamını şekillendiren kurallar bütünü olarak cinsiyetçidir. Kadının aile içi ilişkilerinden, aile kurumunun yapılanmasına, oy hakkından giyimi kuşamına kadar müdahalelerde bulunan bu yapı, ulus-devletin de ayakta kalmasına hizmet etmektedir. Zira kapitalist modernite ile beraber gelişen pozitivist bilimciliğin kendini hukuk alanına da yapılandırması sadece kadını değil, bir bütünen toplumu da olumsuz yönde etkilemiştir. Ulus-devlet hiçbir dönemde olmadığı kadar ahlakın yerine hukuku geçirerek toplumu ideolojik olarak dizayn etmektedir. Pozitivist hukukun bu şekilde gelişmesinin temeli de Roma hukuku ile atılmıştır. Roma hukuku ile beraber temsili demokrasiye cumhuriyet rejimi ile geçilir. Böylece kralların, monarşinin keyfi yönetimi sınırlandırılmak istense de, bu ehven-i şer durumu halkın doğrudan katılımını da sağlatmaz. Benzer şekilde İngiltere"de 1215"te geliştirilen Magna Carta belgesi de aynı kaynaktan beslenerek gelişir ve kadın yurttaş özgürlüğü ve kişisel malı üzerindeki yetkisini kaldırır. Elbette tüm bunlar özelde de Magna Carta belgesi orta sınıfın, monarşi karşısında ki gücünü koruyup, onun haklarını güvence altına almayı da hedefler. İngiltere"de gelişen hukuk ve demokrasi sistemi, ulus-devletin azmanlaşmasınıda engeller. Ali Fırat bu durumu "İngiliz toplumundaki demokrasi ve hukuk geleneği ile ulus-devletin azmanlaşmasına hep karşı koymuştur. Hukuk ve demokrasiyi ulus ve devlete feda etmemiştir." diye tanımlar. Böylece ulus-devlet ile toplum arasında belli bir denge kurulması sağlanır. Nitekim gelişen süreç içinde hakların vermiş olduğu mücadeleler, devletlerin yıkıcı etkisiyle meşruluğunu riske sokan politikalarına karşı hukuksal değişimlerin sağlanması da kaçınılmaz gelişmeler içinde yer almıştır. J.J.Rousseau"nun 18.yy"da geliştirdiği Toplumsal Sözleşmesi, bu temelde geliştirilen İnsan Hakları Bildirgesi, üç kuşak insan hakları bu gelişmelerin, mücadelelerin hukuksal düzlemde ki yansımaları olmuştur. Avrupa da yaşam 1. ve 2. Dünya savaşları sonrasında yaşanan çok yönlü tahribatlara karşı ulus-devletin varlığını sürdürmek amaçlı geliştirdiği kurumlaşmalarda olmuştur. AİHM, UNESCO, CPT Gibi kurumların yanı sıra, Cenevre Sözleşmesi, Lahey Mahkemesi bunların göstergesidir. Kapitalist modernite, Avrupa"da uygarlığın doğuş merkezinde yaşadığı yapısal krizlere karşı böylesi restorasyon çalışmalarına gitsede, bu yapılar politik dengelere göre işletilerek, yürürlüğe konulmaktadır. Örneğin; BM, AİHM, CPT gibi kurumlar ezilen haklar karşında ya rolünü oynamamakta ya da tersi bir konumlanmayla, toplum aleyhine iş görebilmektedir. BM, uluslararası sözleşmelerle, belli yasaları kabul etse de, bir başka ülkeyle çıkarları için müdahale edip, savaş çıkarma hakkını da kendinde bulmaktadır. 1999 komplosu sürecinde yaşananlar, Avrupa hukukunun nasıl siyasal bir yapıyla işletildiğini ortaya koyan turnusol kağıdı rolünü oynamıştır.

Yeni bir zihniyet kazanmak devletin erkek egemenlikçi cinsiyetçi zihniyetini değiştirmek için verilecek hukuk mücadelesinde Antigonen tavrı ile kazanmak ve yaşamak gerekiyor

---

Hem ulus-devlet hukukunun hem de devrimci mücadele içinde yer alan erkeklerin nasıl bir kadın düşmanlığı içinde olduğunu gösteren bu önemli örneklerden biri Olmpye de Gouges olmaktadır. Olmpye de Gouges ünlü 1789 İnsan Ve Yurttaş Hakları Bildirgesi"ndeki insan kavramının aslında erkek olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle Fransa"da kadınların birey ve yurttaş olma hakkına dair mücadelesi başlar. Ve Olympe de Gouges 1791"de Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesini yayınlar. Fransız Devrimi boyunca her düzeyde mücadele veren kadınlar, devrimden sonra sustururlar. Devrimin kadın karşısındaki bu tutumu zihniyetini de ortaya koyar. Ve "Devrimci Mahkeme" Olmpye"yi "kendi

cismine yaraşmayacak şekilde politikayla ilgilendiği için ve ölümü diğer kadınlara ibret olsun" diye giyotine mahkum edilir. Kadınlar Batı"da gelişen yeni ulus-devlet düzeni içindeki "demokrasi" anlayışına yurttaşlık anlayışına, temel hakların kadınlara uygulanmasına dair sürekli bir mücadelesi olmuştur. Bu mücadele sonucu 20. yy"da kazanılan oy hakkı, yurttaşlık hakkı önemli bir kazanım olsa da hem siyasal hem de sosyal alanda olması gereken eşitliği kazanamamıştır. Kapitalist modernitenin doğuş mekânı olan İngiltere"de kadına dönük geliştirilen yasalar sistemi anlaşılır kılmaya yeterlidir. Kadınlara genel oy hakkı 1928"de tanınır, ancak kadınların.

Çocukların velayeti koruma konusunda erkeklerle eşit hakları 1973"te sağlanır. İngiliz kocalar 1970 yılına kadar da eşleriyle zina yaptığı sabit olan erkeklerden tazminat isteme hakkına sahiptiler; bu kadının kocasının mülkiyeti altında görüldüğünü gösterir. Kadınlar 19. yy. ortalarına kadar da kocalarının mülkü sayılırdı ve mülk edinme hakları yoktu. Eşit ücret yasası 1970"te; cinsiyet ayrımcılığına son veren yasa 1975"te evlilik içi tecavüzü yasaklayan yasa ancak 1991"de çıkartılır. Kısacası burjuva liberal demokrasisi geliştirdi hukuk ve yasalarda insanı kavramsal olarak soyutlayıp erkeğe indirgerken onun haklarını da evrensel kılmaz. Bu temelde yükselen itirazlar ve verilen mücadelelerle uluslararası hukuk kadınlar açısından sorgulamaya alınmıştır. Sorgulanan temel hukuk kavramlardan biri de özel kamusal alan ayrımı olmuştur. Çünkü bu şekil sahte bir ayrımla devlet hukuku kamusal alana müdahale edilirken, özel alanı hukuksal düzenlemelerin dışında tutmaktadır. Elbette durumun böyle olması devletin özel alana hiç müdahale etmediği anlamına gelmez. Örneğin; devlet hukukunun aile içi evlilikte yaşanan tecavüz kavramına yer vermemesi; Türk Medeni Kanununun neyi düzenlemediğini ortaya koyar. Bu kanun ancak 2005"te TCK"da yer almıştır. Kadınların vermiş olduğu evrensel mücadelelerle BM 1979 da kadına karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi CEDAW sözleşmesinin kadınlarının insan hakları tanımasını sağlaması önemli bir adım olmaktadır. 1993 yılında BM Genel Kurulu kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması bildirgesi ile hem kamusal hem de özel alanda kadına karşı uygulanan şiddetin önlenmesi ve cezalandırılması için devletleri sorumlu kılar.

Gelişen mücadelelerle yapılan hukuksal düzenlemeler önemli bir adım olsa da uygarlığın ayıbını örten asma yaprağı rolünü oynar. Çünkü ulus-devlet geliştirdiği hukuk sistemi ile yaşamın tüm alanını düzenleyen alabildiğince ayrıntılı yasalar çıkartarak toplumun kendi kendini yönetmesinin de önünü almaktadır. Hukuk sistemindeki yasalar ne kadar ayrıntılı olsada o kadar müdahalecilikte gelişmiş olur. Böylece ahlak zayıflar, zihniyet körelir ve toplumlar devlet karşısında çocuklaşır. Zira kapitalist modernite yarattığı sistemle toplumu öylesine ahlaksız kılmıştır ki, bunun yarattığı toplumsal sorunlara karşısında sözleşme ve hukuksal yasalar çıkartarak, denetim sağlamak istemektedir. Herkeste iyi bilmektedir ki hukuk ne kadar gelişkin olursa olsun toplumsal zihniyet özgürleşmedikçe, toplumsal sorunlara çözüm sağlanamaz. Ancak bu durum verili hukuku tümden reddedeceğimiz anlamına gelmiyor. Özellikle kadınlar olarak verilen özgürlük mücadelesinin bir boyutuda hukuk olmaktadır. Hukukun cinsiyetçi karakterini teşhir ederek, kadına dönük pozitif ayrımcılık sağlayan düzenlemeler oluşturarak kadın haklarını güvenceye almak önemlidir. Demokratik ulus paradigması ekseninde kadının temel haklarının korunması ve güvenceye alınması için kadının toplumsal sözleşmesinin yapılması bunun tüm kadınların beraberliğinde politik tartışma zeminlerinde oluşturulup hukuksal güvenceye kavuşturulması gerekiyor. Rojava kantonundaki kadın yaşamı komiteleri oluşturulması kadın örgütleriyle beraber esas ilkeler ve genel ilkeler şeklinde yasaların belirlenmesi cinsiyet özgürlükçü paradigmasının bu yollarda topluma nüfuz ettirilmesi kadınların ütopyasının gerçekleşme alanı olmaktadır. O zaman yeni bir zihniyet kazanmak devletin erkek egemenlikçi cinsiyetçi zihniyetini değiştirmek için verilecek hukuk mücadelesinde Antigonen tavrı ile kazanmak ve yaşamak gerekiyor.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Ulusların Kendi Kaderini Tayın Hakkında Kürtler

Sonay Başaran

Öncelikle ulus kavramı ve kavramsallaşmasına dair birkaç şey belirtelim. Süregelen tarihsel toplumda toplumsallığın oluşumunu sağlayan kitlelerin belli aralıklarla farklı figürlerin etrafında kümelenerek kimlik edindiklerini ya da bir kimlik etrafında kümelendiklerini görmekteyiz. Bu süreç uluslaşma döneminde de kendisini açığa vurmaktadır. Klan, kabile ve aşiretin aşılarak topluluklaşmanın yeniden ilk şekillendiği yerlerden biride inanç-din olmuştur. Bu süreç Teokratik Çağ'la birlikte ilk olarak ümmet sonrasında ise kavim olarak açığa çıkmıştır. "Ortaçağda kavimcilik gelişmektedir. Dinler bu konuda önemli işlev görmektedir. Örneğin İslâm aynı zamanda Araplık bilinci ve yüceliğidir. Musevilik Yahudilik ile özdeştir. "[1]

Babil'den Mısır Krallığına kadar Yahudilerin bu konu da kendi kaderlerini tayin edebilme gayretleri tarih sayfalarında çokça anlatılır. Bir İbrani kavmi olarak kalmakta ısrarları binlerce yıla yayılmaktadır. Bu nedenden dolayı Mısır'dan sürgün edilmeleri ve Avrupa'da defalarca toplu katliam, soykırım, sürgün ve talanlara uğradıkları da bilinmektedir[2] "Hıristiyanlık, erken dönemde Hıristiyanlaşan Ermeniler, Süryaniler ve Grekler için çok önemli bir kavimsel kimliği de ifade ediyor. Karşılıklı birbirlerini besliyorlar. Tek tanrılı dinlerin en önemli bir diğer işlevi de kabile ve aşiret kimliğini aşmadır. Ulus bilinci ve kimliği kadar olmasa da, kavimsel bilinç büyük oranda ortaçağda Ortadoğu'da tek tanrılı dinlerin gelişmesinde etkili oldukları sosyolojik bir oluşumdur. Kavimsellikle bağlantılandırıldığında, dinler için proto milliyetçilik demek mümkündür. Türklerde din çok önemli bir kimlik aracıdır. İslâm olmasaydı, Ortadoğu'da Türk ve Arap kavimleşmesi büyük ihtimalle daha sönük olurdu. Örneğin Musevi Hazara Türklüğüyle Hıristiyan Arapların durumunda bu gerçeği gözlemek mümkündür. Her halk, kavim için din ilişkisi farklı roller oynamıştır"[3] Ulus kavramının en çok belirginleşmeye başladığı yer ve zamanın din kavimleşmesinin sosyal, ekonomik ve kültürel olarak kendini tamamlamasıyla açığa çıktığını görmekteyiz.

Dolayısıyla kavim sonrasında kavram olarak ulusun kendisinin "kabile bilinci + din bilinci + ortak siyasi otorite + pazar etrafında gelişen sosyal bir olgu veya ilişkiler toplamı."[4] olarak tanıma kavuştuğunu görmekteyiz. Kabile, soy ve aşiret bilincinin olduğu bunun yanı sıra imparatorluklar dönemi de diyebileceğimiz bir süreçten kaynağını alan ulus mefhumu; ilk olarak Batı Avrupa'daki feodalitenin ve teokratik devletlerinin yıkılmaya başladığı döneme denk gelmektedir. Bu dönem aynı zamanda burjuvazinin kapitalist ulus-devletlerinin kurulduğu ve coğrafyalarının çizildiği bir dönemdir. Batı Avrupa'da tam anlamıyla ulusların kendi kaderini tayin hakkı anlamına gelmese de, muhtariyet anlamına gelebilecek ilk antlaşma belgelerinden biri Magna Carta belgesi olmuştur.[5] Bu belge de "üzerinde

1 Kapitalist Uygarlık, Ali Fırat, S.161. Aram Yayınevi.

2 Tarih sayfalarında Ortadoğu'da M.Ö. 512'ye kadar süren bu trajedi Avrupa'da veba hastalığı ve de milliyetçi gerekçelerle ortaçağa kadar gitmektedir. Milyonlarca Yahudi'nin fırınlarda-gaz odalarında yakılması ve sefarad ismini almaları bu şekilde gelişmiştir.

3 Kapitalist Uygarlık, Ali Fırat, S.161. Aram Yayınevi.

4 A.g.e.161.

5 Magna Carta veya Magna Carta Libertatum, 1215 yılında imzalanmış bir İngiliz belgesidir. Tarihin ilk yazılı anayasası olan Magna Carta dünyanın özgürlük adına attığı en büyük adımı olarak kabul edilir. Magna Carta, İngiltere Kralı John'un, sınırsız yetkilerinden

güneş batmayan imparatorluk" olan Britanya Kralı ilk kez yetkilerini kısıtlamış ve derebeylere bazı haklar tanımıştır. İçerisinde ulusun olmadığı ve İktidarın yerele pay edilmesi olan bu durum, Batı Avrupa'da açığa çıkacak devrimsel süreçlerinde ön gelişmesi niteliğindedir.

Ancak ulus kavramsallaşması "ilk olarak 1581 yılında Hollanda'nın İspanya'dan bağımsızlığını ilan etmesiyle[6] gelişse de 18. Yüzyılın ikinci yarısına yani 1776 tarihli Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve 1789 tarihli Fransız İnsan ve Vatandaşlık Hakları Beyannamesine kadar somut bir gelişme gösterememiştir.[7] İngiliz ve İtalyan devrimlerinin ardından 1871 yılında Alman Prensliklerinin ulus-devletlerini kurmasıyla tam olarak belirginleşmeye başlar. Fakat bu sadece ulus kavramı olarak değilde; daha çok ulus-devlet olarak tarih sahnesine çıkar. Söz konusu dönemde halklar baskıcı sömürge rejimlerinden kurtulmayı beklerken, burjuvazi için aslında tüm mesele mevcut teokratik ve feodalitenin elindeki sınırları pazar ve sermeye uğruna parçalamaktır. Böylece kendi pazarını kurmak için iyi ve meşru bir gerekçe yaratmış olacaktır. Bunun için Batı Avrupa topraklarında düzinelerce savaş gerçekleşmiştir. İnşa edilmeye çalışılan bu ulus-devlet sistemi çok kanlı süreçleri doğurmuştur. Gerek farklı halklara ve dini topluluklar üzerinde hegemonya olan, gerek kapitalist üretim pazarına ve gerekse de tekçi kültüre sahip modern ulus-devletler haline gelmenin çabası içerisine girilmiştir. Bu nedenle ulusların kendi kaderi "ilerici" bir sınıfın öncülüğünde tayin edilmek istenmiştir.

Dünyanın birçok yerinde imparatorluk hakimiyetini kırmak için bu durum hem küresel güç olmak isteyen kolonyalist kapitalistlerce hem de ulusal burjuvazi için iyi bir malzeme olmuştur. Çünkü bu şekilde Doğu Avrupa'da ve Asya'da bastırılmış ezilen halklara isyan etmelerinin tüm koşulları yaratılıyor, birçok yerde bu isyanlara öncülük ediliyordu. Kuşkusuz bu da beraberinde devrim ve karşı-devrim antagonist koşullarını oluşturuyordu. Ezilen halklar kendi kaderlerini tayin edebilmek adına diktatörlükleri yıkıp devrimin koşullarını oluşturduklarında, bu sefer de karşı-devrim tehlikesiyle karşılaşıyorlardı. Bunun adı ise "kendi çocuklarını yiyen devrim" olarak tarih sahnesinde yerini alıyordu.

Şöyle bir baktığımızda aynı durum Ortadoğu ve Asya'da da kendini göstermektedir. Kronolojik olarak ilk Rusya'da 1905, İran'da 1906, Osmanlı Türkiye'sinde 1908, Çin'de 1911 ve Mısır'da 1922[8] yılında isyanlar patlak vermeye başlamıştır. Sanayinin neredeyse hiç gelişmediği ve sanayi burjuvazisinin yeterince güçlü olmadığı bu ülkelerde, (Batı Avrupa'dan farklı olmasından dolayı) patlayan isyanlar uzun bir sürece yayılmıştır. Ve nihayetinde bu şekilde Ortadoğu ve Asya da ulus-devletler ortaya çıkmaya başlar. Mısır, Suriye, Irak, gibi ülkelerde kolonyalist güçler atamalarla ulus-devlet kuruluşunu yaparken, Rusya'da 1917 Ekim Devrimi, Türkiye'de 1923 "Cumhuriyet Devrimi" ve Çin'de 1949 Halk Devrimiyle gerçekleşir. Diğerlerinden farklı olarak İran 1979 da teokratik olan İslam Devrimini yaşar. Netice de imparatorluklar yıkılmış ve yeni rejimler kurulmuştur. Burada "devrim" sözcüğünü kullanırken izninizle bir parantez açalım; elbette ki asıl konumuz olmadığı için burada devrimin genel olarak neliğini tartışmayı doğru bulmuyoruz. Ancak şunu belirtmeden de geçmek bir eksiklik olacaktır. Gerçekleşmiş olan bu "devrimleri" halkın tam anlamıyla egemen olduğu bir devrim süreci olduğunu düşünüyorsanız yanılıyor olabilirsiniz. Eğer iktidar=devleti olumluyor, destekliyorsanız, yeni bir rejim inşası olarak devlet ve ulus-devlet kurulumunu bir devrim olarak görmek doğru olacaktır.

Dolayısıyla buralarda devrim olmuştur demek doğrudur. Ancak ulusların kendi kaderini tayin edebilecek bir sürecin olmadığı ve böyle neticelenmesine devrim demek yanıltıcı olacaktır. Çünkü buralarda Devlet+Pazar=İktidarın kaderini tayin hakkı yaratılmıştır.

feragat ettiği, hukukun kendi arzularından daha üstün olduğunu kabul ettiği, tarihin akışını değiştiren bir antlaşmadır.

6 1648 Vestfalya Antlaşması

7 MOYNIHAN, Daniel P., Pandaemonium; Ethnicity in International Politics, Oxford-1993, s. 69; WILSON, age, s. 55.

8 Sene 1952: Kahire'de ‘Kara Cumartesi', Ayşe Hür, 07/07/2013, Radikal Gazetesi.

ULUSLARIN KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI(UKKTH) bir kuram olarak ilk kez Lenin tarafından kullanılmıştır. Lenin, "Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı" makalesinde "Ulusların kendi kaderini tayin hakkı yalnızca siyasi anlamda bağımsızlık hakkı, ezen ulustan siyasi olarak özgürce ayrılma hakkı anlamına gelir."[9] demiştir. Lenin, bu kuramla 1913 yılında Rus Çarlığının sömürgeci zulmüne karşı halkı ayaklanmaya çağırır. Rus İmparatorluğu içerisinde farklı etnisite ve inançlardan oluşmuş ezilen halkların bu farkındalıklarını Çarlığın oluşturduğu Rus milliyetçiliğine karşı harekete geçirmek ister. Lenin'e göre; ezilen ulusun bir diğer uluslarla bir arada yaşama isteği olabileceği gibi kendine ait bağımsız bir devlet kurma ve self determinasyon hakkı da bulunmaktadır. I. Dünya Savaşı'nda Çarlık askerlerin büyük bir kısmı Orta Asya ve Kafkas halklarından meydana gelmektedir. Devrimin öncüleri bu nedenle savaşmamaları için Çarlık Rus askerlerini ulusların kendi kaderini tayin etme hakkı üzerinden örgütlemeye çalışmıştır. "Halklar Hapishanesi" denilen Rus Çarlığının ezdiği halklara kendi ulusal devletlerini kurma hakkı vaat edilmiştir. Bu şekilde yüzlerce asker ikna olmaya başlamış ve devrimcilerin saflarına katılmışlardır. Dolayısıyla "Ulusal Sorun" adıyla ortaya atılan sav, stratejik başarı(!) olarak hayata geçmiştir. Bu şekilde kaleler içten fetih edilerek, "Büyük Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği" (SSCB) kurulmuştur. Devrimden sonra reel sosyalist sistemde ulusların kendi kaderini tayin hakkı prensibinden hareketle her biri ayrı "Sovyet" olarak Kafkasya ve Orta Asya'da devletler ve günümüz Rusya'sında da var olan federatif yönetimler inşa edilmiştir.

Aynı dönemde ABD başkanı olan Wilson, 1. Dünya Savaşı'ndan sonra yeni dünya düzeninin milliyetler esasına göre kurulacağını ön gördüğünden, adıyla birlikte anılacak ilkelerini kaleme almıştır. Ancak ABD Başkanı Wilson, UKKTH'nin sadece "bozguna uğramış imparatorlukların sınırları içinde kalan halklar için geçerli olduğunu" söylemiştir. Buna göre. "Ulusların kendi Kaderini Tayin Hakkı"ndan doğrudan söz etmeden hazırladığı ilkelerin önemli bir bölümü bununla ilgilidir. Amaç savaştan yenik çıkan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Alman-Osmanlı İmparatorluğu gibi yapıların topraklarında ulus-devletçikler kurmaktır. Bunun neticesinde onlarca ulus-devletçikler kurulmuştur. Ancak yukarıda da kısmi olarak belirttiğimiz gibi ulus-devlet kuramında her ne kadar ulus kavramı olsa da bu sistemde ulusun kendisi öznel bir eden değil, nesnel bir edilgendir. Asıl olan iktidar ve onun çıkarlarıdır. Ulus sözcüğü sadece bu dükkana vurulmuş bir tabela ismidir. Çünkü etnisite bakımından neredeyse homojen olan ulus-devletler halkı yönetime dahil etmeden onların adına kararlar alırken, çoklu etnisitelerin olduğu ulus-devletler ise asimilasyona dayalı tekçi sistemler olarak gerçekleşmektedir. Dolayısıyla açığa çıkan olgu ulusların kendi kaderini tayin etme değil, yeni bir sistemsel krize batmadır.

Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı (UKKTH) bu şekilde , ABD Başkanı Wilson döneminde politik bir ilke gibi sunulurken, Milletler Cemiyeti döneminde, 95 devletle varılan anlaşma ile uluslararası hukuki bir statü kazanır. Buna göre: O dönemde 95 üye devlet tarafından kabul edilmiş olunan Milletler Cemiyeti Bildirgesinin I. Bölüm kısmındaki amaçlar ve ilkeler bölümünde madde 1, paragraf 1 ve 2 de şöyle demektedir:

"1. Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla: barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak, saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak ve barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçı yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmek;

2. Uluslar arasında, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak

Yine bildirgenin devamındaki XI. Bölümdeki Özerk Olmayan Ülkelere ilişkin madde 73 de şöyle demektedir:

Halkların henüz kendi kendilerini tam olarak

9 V. I. Lenin, Prosveşçeniye dergisi, Nisan-Haziran 1914 sayıları.

yönetmediği bölgelerin yönetilmesinden sorumlu olan ya da bu sorumluluğu yüklenen Milletler Cemiyeti üyeleri, bu bölgelerde yaşayanların çıkarlarının her şeyden önce geldiği ilkesini kabul ederler. işbu Anlaşma ile kurulan barış ve güvenlik sistemi içinde bu bölgelerde yaşayanların refahını en yüksek düzeye çıkarma yükümlülüğünü kutsal bir ödev bilirler ve bu amaçla:

a. Söz konusu halkların kültürüne saygı göstererek onların siyasal, ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemelerini ve eğitim alanında gelişmelerini sağlamayı, onlara hakça davranmayı ve onları kötülüklerden korumayı;

b. Her ülkeye ve halkına özgü koşullar ve bunların çeşitli aşamalarına uygun olarak, bu halkların kendi kendilerini yönetme yeteneğini geliştirmeyi, onların siyasal özlemlerini göz önünde tutmayı ve kendi özgür siyasal kurumlarının giderek geliştirilmesinde onlara yardımcı olmayı;

c. Uluslararası barış ve güvenliği pekiştirmeyi;

d. Bu madde 'de belirtilen sosyal, ekonomik ve bilimsel amaçlara uygulamada ulaşmak üzere yapıcı gelişme önlemlerini kolaylaştırmayı, bilimsel araştırmaları özendirmeyi, birbiriyle ve koşullar elverdiğinde uluslararası ihtisas kuruluşlarıyla işbirliği yapmayı;

e. XII. ve XIII. Bölümler"in uygulama alanı dışında, sorumlulukları altında bulunan ülkelerin ekonomik, sosyal ve eğitim koşullarına ilişkin istatistiksel ve teknik nitelikte başka bilgileri, güvenlik gerekleri ve anayasalara ilişkin görüşler saklı kalmak üzere, bilgi için düzenli olarak Genel Sekreter'e iletmeyi kabul ederler."[10]

Bu şekilde direkt ulus demese de halkların siyasi, ekonomik, eğitim ve kültürel olarak kaderlerini tayin hakkını taahhüt altına almıştır. Ancak ne yazık ki tıpkı Wilson ilkelerinde olduğu gibi, Milletler Cemiyeti de birçok halk/ulusun ulus-devletler tarafından bu haklarının gaspına sessiz kalmakta ve üç maymunu oynamaktadır. Elbette ki bunda çok başlı olmanın ve lobi faaliyet etkilerinin etkisi vardır. Birleşmiş Milletleri nötr hale getiren Rusya, ABD, Çin gibi küresel güçlerin bu ulus-devletlerden aldıkları rüşvet neticesinde halklar taahhüt altına alınan haklarından mahrum edilmektedir.

Kürtlerin Kendi Kaderini Tayin Etme Mücadelesi ve UKKTH

Kuşkusuz bu mahrumiyeti yaşayan halklardan biri de kadim Kürt halkı olmuştur. Ortadoğu'da devasa bir kültürel miras ve tarihe sahip olan Kürt halkı yüzlerce yıldır parçalanmışlığın ve tahakküm altında kalmanın acısını, sancısını yaşamıştır. Kürdistan denilen ülkenin coğrafik olarak ilk önce İran-Osmanlı arasında Kasr-ı Şirin Antlaşmasıyla[11] ikiye bölünmesi, ardından ise bölgede inşa edilen ulus-devletler tarafından Suriye, Irak, İran ve Türkiye olmak üzere kurulan dört parçadaki ulus-devletlere pay edilmesi, Kürtleri kesintisiz bir savaş ve yıkım halinde bırakmıştır. Onlarca yıl işgali altına girdikleri bu ulus-devletlerin siyasi, ekonomik, kültürel ve askeri saldırı ve soykırımına uğramıştır. 20. Yüzyıl ile birlikte I. Dünya Savaşının ardından Kürdistan üzerinde uygulanan ulus-devlet sistemlerinin yarattığı etki, toplumu içine aldığı yok olma süreci bu şekilde gelişmiştir.

Her dört parçadaki Kürtler aşağı yukarı benzer saldırılarla karşılaştığı için sadece bir parçası olan Kuzey Kürdistan'ı tartışmak konuyu yeterince anlaşılır kılacaktır. Osmanlı imparatorluğunun egemenliğinde olan Kürtler kısmi de olsa muhtariyet prensibine sahip, kendi kaderlerini ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel olarak tayin edebilmişlerdir. Bu durum dönemin Osmanlı İmparatorluğuna kısmi vergi, asker verme ve toprak olarak ona bağlı olma şeklinde cereyan etmiştir. 1908'de Osmanlı İmparatorluğunun çatırdaması ile birlikte ise Kürt Teali Cemiyeti[12] gibi önde gelen Kürt aşiretlerinin çabaları sonucu uluslararası küresel güçler ve Milletler Cemiyeti bir

10 https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/6535501-Birles-mis-Milletler-Antlasmasi.pdf

11 Kasr-ı Şirin antlaşması: 1623-1639 Osmanlı-Safevi savaşını sona erdiren ve bugünkü Türkiye - İran sınırını belirleyen barış antlaşmasıdır.

12 Kürdistan Teali Cemiyeti 19 Kasım 1918'de kurulmuştur. Bu cemiyetin kurucuları arasında, Seyyid Abdulkadir Efendi, Hüseyin Şükrü (Baban) Bey, Dr. Mehmed Şükrü (Sekban) Bey, Muhiddin Nâmi Bey, Ba banzâde Hikmet Bey, Kâmran Ali Bedirhan, Necmeddin Hüseyin, Reşid Ağa, Kadızâde M. Şevki, Arvasizâde Mehmet Şefik, Mehmet Mihrî, Emin Feyzi, Vanlı M. Selim Begi, Berzencizâde Abdülvâhid, Dr. Hamid Şakir, Lâv Reşid, Dr. F. Berho, Hakkarili Abdurrahim Rahmi, Yemlekizâde Aziz, Hetzanîzâde Kemal Fevzi vardır.

araya geldikleri Sevr gibi yapılarda Kürtlere kendi kaderlerini tayin edebilme sözü vermişlerdir. Yine Ankara'da kurulan Büyük Millet Meclisinde (BMM) oluşturulan 1921 anayasasında Kürtler açık bir şekilde temsil edilmiş, muhtariyet anlamına gelecek haklar tanınmıştır. Aynı zamanda söz konusu dönemlerde Mustafa Kemal'in de birçok konuşma ve yazışmasında bunu görmek mümkündür. Mustafa Kemal'in 20 Ocak 1921 tarihinde belirlediği illerin kendi kendini yönetmesi ile ilgili muhtariyet maddesinin içeriği şöyledir: "Madde 11- İl, yerel işlerde manevi kişiliğe ve özerkliğe sahiptir. Dış ve iç siyaset şeriat, adalet ve askerlik işleri, uluslararası ekonomik ilişkiler ve hükümetin genel vergileri ile yararlanılması birden fazla iller kapsayan hususlar dışında Büyük Millet Meclisi'nin kabul edeceği yasalar gereğince evkaf, medreseler, eğitim, sağlık, ekonomi, tarım, bayındırlık ve sosyal yardım işlerinin düzenlenmesi ve yönetimi İl Kurullarının yetkisi içindedir." Mustafa Kemal o dönemin şartlarında, Türklerin ve Kürtlerin kardeş olduğunu, vatan toprakları üzerinde yaşayan herkesin etle tırnak gibi olduğunu belirtmiştir. Mustafa Kemal 16-17 Ocak 1923'te İzmit'te düzenlediği basın toplantısında şöyle der: "Kürt sorunu, bizim yani Türklerin menfaatine olarak da kesinlikle söz konusu olamaz. Çünkü bildiğiniz gibi bizim milli sınırlarımız içinde bulunan Kürt unsurlar öylesine yerleşmişlerdir ki, pek sınırlı yerlerde yoğun durumundadırlar. Fakat yoğunluklarını kaybede ede ve Türk unsurların içine gire gire öyle bir sınır oluşmuştur ki Kürtlük adına bir sınır çizmek istesek Türklüğü ve Türkiye'yi mahvetmek gerekir. Sözgelişi Erzurum'a kadar giden, Erzincan, Sivas'a kadar giden, Harput'a kadar giden bir sınır aramak gerekir. Ve hatta Konya çöllerindeki Kürt aşiretlerini de gözden uzak tutmamak gerekir. Dolayısıyla başlı başına bir Kürtlük taslamaktansa, bizim Anayasa gereğince zaten bu tür özerklikler oluşacaktır. Öyleyse hangi ilin halkı Kürt ise onlar kendi kendilerini özerk olarak idare edeceklerdir. Bundan başka Türkiye'nin halkı söz konusu olurken, onları da birlikte ifade etmek gerekir. İfade olunmadıkları zaman, bunlar kendilerine ait sorun çıkarmaları daima beklenir. Şimdi Türkiye Büyük Millet Meclisi hem Kürtlerin ve hem de Türklerin yetkili vekillerinden oluşmuştur ve bu iki unsur bütün menfaatlerini ve kaderlerini birleşmiştir. Yani onlar bilirler ki bu ortak bir şeydir. Ayrı bir sınır çizmeye kalkışmak doğru olmaz."[13] der.

Ancak bu sözler pratiğe geçirilmez ve Osmanlı İmparatorluğunun 1923'te tamamen çökmesiyle kurulan Lozan görüşmelerinde, Kürtler İttihat-Terakki Teşkilatı'nın komplosuyla baypas edilir. Türkiye heyetine başkanlık eden İsmet İnönü, 23 Ocak 1923'de yapılan oturumda, Kürdistan'ın Kurulacak olan Türkiye sınırları içinde yer alması gerektiğini şöyle savunur: "Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Türklerin olduğu kadar Kürtlerin de hükümetidir. Çünkü Kürtlerin gerçek ve meşru temsilcileri Millet Meclisine girmiştir… Büyük Millet Meclisinde milletvekilleri vardır, hükümet ve yönetim işlerine etkili olarak katılmaktadırlar." [14] diyerek Kürt halkını kurulacak olan Türk ulus-devletine tabi kılmıştır. Elbette ki burada şunun altını çizmek gerekmektedir. Lozan'da bir araya gelmiş olan küresel güçler her şeyin farkındadır. Ancak kulislerdeki diplomasiyle yapılan pazarlıklar neticesinde İttihat-Terakki'nin verdikleri söz ve Misak-I Milli sınırlarından vazgeçerek İngilizlere bıraktıkları Musul-Kerkük gibi kazanımlar; söz konusu dönemin Kürt aşiretlerinin verdiklerinden ağır basmış, bunun neticesinde küresel güçlerin onayını almışlardır. Bu şekilde Türk ulus-devleti kurulmuş ve 1924 Anayasası yazılmıştır. Bu anayasaya göre; Türkiye üniter bir ulus-devlettir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 3.Maddesinde "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir." denilmektedir. Türk devleti, Kürt halkının kendi kaderini tayin hakkını tanınmamayı kendi anayasal doktrinindeki "Türk ulusu" kavramının yorumuyla meşrulaştırmıştır. Bu nedenle kimlik yasaklanmıştır, kendini inkar geliştirilmiş, kendinden kaçış yaratılmıştır. Kürdistan'daki her türlü ticari, ekonomik, siyasal, sosyal, eğitsel ve kültürel yaşamın üzerinde şekillenmek istenen tekçi ulus-devlet yapılanmasına göre müdahale edilmiştir. Kürt insanı beyniyle, düşüncesiyle sömürgeleştirilmek, bir başka ulus için düşünür, onun çıkarına hizmet eden bir beyin

13 Vatan Gazetesi kurucu sahibi ve başyazarı Mehmet Emin Yalman, 17-17 Ocak 1923, İzmit.

14 https://m.bianet.org/bianet/siyaset/122984-bir-kez-da-ha-kurt-meselesi, Ayşe Hür.

haline getirilmek istenmiştir. Sadece örgütlenmesi ekonomik, sosyal, kültürel yaşamı üzerinde değil beyinsel, ruhsal, duygusal varlığı üzerinde de saldırı geliştirerek tümüyle tahakküm altına alınmak, ezilmek, değiştirilerek bir başka ulusal potada eritilmek istenmiştir.

Kürtler ise tüm bunlara karşı başından beri karşı koymuş, defalarca örgütlenmişlerdir. Ancak her seferinde büyük katliamlarla karşılaşmışlardır. Koçgiri, Şeyh Sait, Zilan Deresi, Dersim gibi onlarca katliam gerçekleştirilmiştir. Tüm bunlar yaşanırken Milletler Cemiyeti kurulmuştur. Ve hatta Filistin topraklarında daha az sıkıntı yaşayan Yahudiler için İsrail ülkesinin kurulmasına bile katkısı, desteği olmuştur. Ancak Lozan'da olduğu gibi Kürtleri görmezden gelinmiştir. Yukarıda paylaşmış olduğumuz MC maddeleri Kürtler için geçerli sayılmamıştır. Bu şekilde sadece Kuzey Kürdistan'da yaklaşık 20 milyon Kürt nüfusu sağlık, eğitim, siyaset, ekonomi ve kültürel olarak kendi kaderlerini tayin etme hakkından yoksun bırakılmıştır. Bunun için mücadele eden Kürt örgütleri kıyımdan geçirilirken Milletler Cemiyeti daha sonra yerine geçecek olan Birleşmiş Milletler üç maymunu oynamıştır. Halen siyaseten de olsa irili ufaklı birçok Kürt örgütlenmesi vardır. Bunların en büyüğü ise Kürt Özgürlük Hareketidir. Askeri Kürt yapılar arasında en son olarak 1978 de kuruluşunu ilan eden Kürt Özgürlük Hareketi halen kararlı bir şekilde bunun mücadelesini vermektedir.

Bir Çözüm Modeli: Demokratik Ulus

Marksist olarak tarih sahnesine çıkan Kürt Özgürlük Hareketi, İlk olarak Lenin'in uyguladığı ulusların kendi kaderini tayin hakkı stratejini esas almıştır. Kürtlere faşist ulus-devlet ordusundan uzaklaşma çağrısı yapmış ve " Bağımsız, Birleşik ve Demokratik Kürdistan" stratejisini geliştirmiştir. Bundan dolayı yıllarca Türkiye'den tam bağımsızlık istemiştir. Ancak NATO Kürt Özgürlük Hareketinin Marksist yapısı nedeniyle buna karşı çıkmış ve Türk Ulus-devletini savaşa teşvik ederek onu desteklemiştir. Kürt Özgürlük Hareketi her dönemin koşul ve ruhunu okuyabilen bir yapı olduğu için buna karşı koyacak şekilde ömrünü uzatmış; mücadelesini daha da büyütmeyi başarmıştır. SSCB'nin yıkılmaya başlamasıyla birlikte PKK Lideri Öcalan'ın politik kuruluş stratejisi de 21.yy'ın ruhuna göre değişmiş ve gelinen nokta da demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü paradigmayla Kürtlere; Türkiye devleti sınırları dâhilinde yaşadıkları bölgeleri yönetmek için demokratik özerklik ve ona güç verecek olan demokratik ulus kavramına dayalı bir federal model talebi geliştirmiştir. Öcalan, "Devlete dayalı ulus yerine, demokrasiye dayalı ulus modeli öneriyorum. Bütün etnik grupları kapsayan Türkiye ulusu kavramını tanımlamıştım zaten. Yalnız Türklere değil, dine ve ırka dayanmayan, insan haklarına dayanan bir ulus modeli. Bütün etnisiteleri, kültürleri bir arada toplayan bir demokratik ulus kavramı. Ben Kürtlerin milliyetçiliğine dayalı devletleşmeyi de yanlış buluyorum."[15] demiştir. Kapitalist moderniteye karşı demokratik modernite teziyle ulus-devleti tehlikeli bir iktidar olarak gören Öcalan, "yeryüzüne inmiş tanrı" olan ulus-devlete karşı, demokratik ulusun toplumu daha çok özgürlüğe yaklaştıracağını savunmuştur. Öcalan, Türkiye'de Kürtlerin kendi kaderinin tayini için özerklik verilmesi ve azınlık haklarına saygının sağlanması yoluyla, devletin toprak bütünlüğünü hiçbir şekilde tehdit etmeksizin sağlanabilir, demiştir. Ancak Türk ulus-devleti her seferinde tüm barışçıl taleplere büyük bir kıyımla cevap vermiştir. Bunun üzerine sadece milyonlarca destekçisi olmayan aynı zamanda bir askeri ordusu olan Kürt Özgürlük Hareketi "Kurtarılmış bölgeler" anlamına gelecek Özerklik ilanı yaparak şehirleri silahlı savunmaya geçmiştir. Neticede ayları bulan büyük bir savaş başlamış ve yüz binlerce göç yaşanırken, kimi şehirler Kartaca[16] durumunu yaşayarak büyük yıkıma uğramıştır. Normalde olması gereken şey, bu savaş başlamadan önce Birleşmiş Milletler müdahale etmesi gerekirdi. Eğer bunun bazı prosedür engelleri varsa da savaş başladıktan sonra müdahil olup oradaki halkı iki tarafa karşı barış gücü olarak koruması gerekirdi. (Çünkü yukarıda paylaştığımız BM antlaşmasında aynen böyle yapılması gerektiği yazmaktadır.) Eğer bu da

15 Demokratik Konfederalizm, A. Öcalan, S.26, A. Ö. Sosyal Bilimler Akademisi yayınları.

16 M.Ö. 264-146 yıllarında Roma ile Kartaca arasında gerçekleşen ve Kartaca'nın yerle bir edilerek ortadan kalktığı savaştır.

olmuyorsa bir çok savaş suçu işlendiği için soruşturma başlatıp yaptırım uygulamalıydı ki Kürt Özgürlük Hareketi Uluslararası Ceza Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Birleşmiş Milletlere bu konuda gerektiğinden fazlasıyla kanıt sunmuştur. Ne yazık ki bu da görülmemiştir. (Tıpkı Lozan'da olduğu gibi) yine ulus-devletin diplomatik olarak yaptığı lobi çalışmasıyla Birleşmiş Milletler üç maymunu oynamıştır. "Güneş balçıkla sıvanmaz" derler, bugün Kürtlerin geldiği nokta tamda budur aslında. Milyonlarca nüfusu olan bir ulus yok sayılmaktadır. Dilini, siyasetini, ekonomisini, kültürünü dilediği gibi yaşayabilecek, bu şekilde kendi kaderini tayin edebilecek bir halk, ulus-devletin tekçi ve imhacı baskısı altında direnmektedir. Uluslararası güçler ise Kürtlerin diplomasi tezgahlarında onlara daha az kazanım sunmaları nedeniyle kadersizliklerine terk etmiş durumdalar. Yani sözün özü; mesele kapitalist moderniteyi ve onun kapitalist ulus-devletçiliğini reddeden Kürt ulusu olunca ve tabi ki diplomaside de peşkeş çekecek çok şeyi olmayınca kendi kaderini tayin edebilmek için evrensel insan hakları, Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi bile bir işe yaramıyor ne yazık ki…

Sonuç Olarak

Görüldüğü gibi ulusların kendi kaderini tayin hakkı adı bu şekilde direkt konulsun veya konulmasın, dolaylı veya doğrudan olsun yüzlerce yıldır tarihin temel gündemleri arasında yerini almıştır. Sistemsel olarak hayat bulduğu form ise ulus-devlet ve yerel demokrasi denilen federatif sistemler olmuştur. Neticede şunu çok iyi anlıyoruz ki UKKTH tarih sahnesine iki şekilde çıkmıştır. Bunlardan biri küresel hegemonik güçlerin dönemin feodal rejimleri ve imparatorlukları yıkmak için bir argümantasyon olarak çıkarken, öte yandan devrimcilerin halk olarak ulusal kurtuluş mücadeleleri olarak gerçekleşmesidir. Avrupa ve Rusya dışında neredeyse tümünde ya kıyım yapılarak bastırılmış yada başarının adı ulus-devlet olmuştur. İster ulusal kurtuluş mücadeleleri olarak kurulan, isterse küresel güçlerin kurdukları tekçi ve tekelci ulus-devlet sisteminde; ulusların kendi kaderlerini tayin edemedikleri halen Ortadoğu'da yaşanan savaşlarda çok net bir şekilde görülmektedir. Kuşkusuz Kürdistan merkezli Ortadoğu'da yaşanan bu yapısal krizden çıkışın tek yolu sayın Öcalan'ın demokratik ulus ve konfederalizm önermesidir. Koloni halinde olan (Irak Kürt sistemi) ya da yok sayılan Kürtlerin böylesi bir önermeden hareketle ne zaman ki kendi kaderlerini tayin etmeye başlar; o zaman bu yapısal krizden çıkılır. Çünkü Ortadoğu'daki savaşın merkezi Kürdistandır. Ve gerek küresel güçlerin devletçi çözümüne, gerekse mevcut durumu korumak isteyen statükocu ulus-devletlere karşı oluşan bu 3.Yol model olarak çözümde nirengi taşıdır. Kürt ulusu 3.Yolda sistemini inşa edip Birleşmiş Milletlerde bir statü olarak kabul gördüğü anda diğer azınlık veya çoğunluk halindeki uluslarda milliyetçiliğin ve devletçiliğin tuzağına düşmeden, kendi kaderlerini tayin edebileceklerdir. Dolayısıyla Kürtlerin UKKTH mücadelesi aslında sadece kendilerini değil dolaylı da olsa tüm bölge uluslarını özgürleştirecektir.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Devlet Hukuku, Ahlak ve Politik Olmak; Kürtlerin İktidarla İmtihanı!

Çetin Arkaş

"Şiddet karşıtlarının görüntüsü hoştur; ne kurban ne işkenceci! Gelin bakalım şimdi. Oy verdiğiniz hükümet ve kardeşlerinizin hizmet ettiği ordu, hiç duraksamadan ve vicdan azabı duymadan soykırım işlerken siz kurban değilsiniz. O zaman kesinlikle işkencecisiniz."

J. Paul Sartre

Freud, hukuk ve hakkın şiddetten kaynaklandığını ileri sürüp, "En güçlünün kudretinden çıkıp hukuk kurumuna giden yol zaferin elde edilmesinden geçen; öyle ki, eğer yenilen ve daha zayıf olan grup üyeleri birleşince en güçlünün tahakkümüne meydan okuyabilirler. Bu nedenle hukuk, bireysel şiddetin yerini topluluğun örgütlü şiddetinin olmasıdır. Ve bu şiddet ona karşı direnene yönelir" tespitinde bulunurken, kuşkusuz eksik ancak doğru bir saptamada bulunuyordu. Doğru olan, hukukun bir toplulukça uygulanana örgütlü şiddet olduğuydu. Eksik öğe ise, örgütlü şiddet uygulayan topluluktan kastın belirsiz kalmasıydı. Freud, ismini oymaktan kaçınsa da aslında Darwin'den ve Hobbes'ten mülhemle "güçlü olan kazanır" organizmasının Kurt Kanununu (insan insanın kurdudur) yöneliyor, bu kanunun uygulayıcısı olmak örgütlü şiddetin ve örgütlü yalanın odağı olan devlet-iktidar topluluğunu işaret ediyordu. Hukuk denilen garabet, özünde iktidar-devlet topluluğunun kendisi dışındakilere uyguladığı örgütlü şiddetten başka bir şey değildir. Bu gerçeğin farkına erken zamanlarda varmış olan Konfüçyüs'ün ahlak anlayışından sonuna yaklaştığımızda, toplumsal insanın esasta yasaya ihtiyacı olmadığı gerçeğiyle karşılaşırız. "Çünkü o, bütün yaşama sanatını (adetleri) kendi içinde sindirmiştir. Yasa, bu yaşama sanatına erişme yetisine sahip olmayan barbarlar için çok daha uygundur." Konfüçyüs'ün toplumsal insanı yasaya ihtiyacı olmayan ahlak sahibi insan, yasa ile iş görmeye alışmış, insanı ise yaşama sanatına erişme yetisini gösterememiş barbar olarak nitelendirilmesi çarpıcı olduğu kadar, günümüzün devlet-iktidar zihniyetini ve zorbalığını kuşanmış gerçek barbarlar da iyi bir göndermedir. Bazen bir yaklaşımı Fransız bir hukukçu ve yazar Balzac'da görmek mümkündür.

Hukuk, sahiplik ettiği ideolojik muhteva gereği ne tarafsız ve ne de bağımsızdır

O da yasa toplum ilişkisi etrafında boy veren bağımlılığı ve beklentiyi cehalet haliyle ilinti içerisinde ele alıp değerlendirir; "cehalet toplumların bağında yer ettiğine ve kafalar karışık olduğunda, yasaların sayısı da artar. İnsanlar her şeyi yasalardan bekler ve her yeni yasa yeni bir düş kırıklığı olduğundan yalnızca kendilerinden, kendi eğitimlerinden ve kendi geleneklerinden gelebilecek olanı hep bekleme noktasına varırlar."

Gerçekten de bütün kodlamaları içerisinde ele alındığında görülecektir ki, hak ve adaletle bütün bağlantılarına karşın hukukun asıl işlevi devlet iktidarını kendisiyle daha da pekiştirmekten ve toplumun ahlaki-politik varoluş alanını daraltmaktan öteye bir içerik kazanmamıştır. Hukuk, genelde devlet sınıflarının, özelde ise burjuvazinin

geliştirmeye ve toplumsal ahlakın yerine ikame etmeye çalıştığı, bundan da önemli başarı sağladığı bir tekniktir. Burjuvazi neden ahlakı hedefler? Çünkü ahlak, insanın seçim yapabilme yeteneğiyle ilgilidir ve bundan dolayıda da özgünlükle yakından bağlantılıdır. Bu bağlamda İbn-i Haldun'unda belirttiği gibi, "Ahlak, özgünlüğü gerektirir, bir toplum esas olarak ahlakı ile özgünlüğünü belli eder. Dolayısıyla, özgünlüğü olmayanın ahlakı da olmaz. Bir toplumu çökertmenin en etkili yolu, ahlakıyla bağlantılısını koparmaktır. Dinin etkisinin zayıflatılması, ahlak kadar çöküntüye yol açmaz. Onun boşluğunu, bir nevi din haline gelmiş çeşitli ideolojiler ve politik felsefiler, ekonomik yaşantılar doldurabilir. Ahlakın bıraktığı boşluğu ise, ancak mahkûmiyet ve özgürlük yoksunluğu doldurabilir." Bundan dolayıdır ki devlet iktidarı açısından ahlakın yerine hukuku, politika yerine bürokratik idareyi ikame etmek varoluşsal bir durumdur ve bu nedenle de sürekliliği gerektirir.

Tabi, bunada, hukuku sadece devlet sınıflarının burjuvasının devreye koyduğu bir teknik olarak tanımlamak bizi eksik bırakır. Yüklendiği işlev itibariyle hukuk, anlaşılacağı üzere aynı zamanda içerdiği durumları, benimsediği değerler, göndermede bulunduğu kuramlar ve tüm bunları yayma özelliği göstermesi sebebiyle de ideolojiktir. Hukukun kendini üzerinde inşa ettiği ideolojik muhteva, egemen burjuva düzeni dayatıp ayakta tutabilmekte ve meşrulaştırabilmektedir. Hukukun "tarafsızlığı" ve "bağımsızlığı" iddiasını da bu gerçeğin ışığında değerlendirmek gerekir. Liberal şarlatanlık ve ulus-devlet tiyatrosu, mevcudiyetlerini bağlı oldukları bu yalanı sürdürmeye borçlu olsalar da, hakikat bunun aksini söylemektedir. Hukuk, sahiplik ettiği ideolojik muhteva gereği ne tarafsız ve ne de bağımsızdır. Aksine o, egemen, iktidar ve devlet ideolojisinin bir parçası hem tarafı ve uzantısı hem de müptelası ve aracıdır. O aldanmadan, iktidar ve devlet yapılanmalarının "hukuksal eşitlik" masalıyla toplumsal eşitsizliği perdelemesi ve bencil çıkarlarını "hukuk" adı altında örgütleyip meşrulaştırması mümkün olmayacaktı. Hukuk denilen olgunun ya da hukuk ideolojisinin yaratılış öyküsü burada yatmaktadır. Onu toplumsal bir ihtiyaç olarak algılamak ve sunmak kuralları yerine kendileri tarafından belirlenmiş iktidarın ve devlet oyununda topluma daimi kurban rolü biçmeyi, dolayısıyla ahlaktan ve özgürlükten yoksun toplum olmayı bir kader olarak dayatmak anlamına gelir.

Peki toplum bunu kabul edecek midir? Kapitalist modernitenin ulus-devlet yapılanması, zihniyeti ve bilumum ideolojik aygıtlarının kuşattığı, karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisindeki topluluk bu açıdan değişim emaresi gösteren bir belirlemede bulunmak güncel gerçeklikle uyuşmaz.

Tarihsel deneyimin ahlaki, politik topluma öğrettiği en temel gerçeklerden biri de devlet ve iktidar aygıtının anladığımız anlamda bir ahlaka sahip olmadığıdır

---

Ancak tarihsel toplum geleneğinin güncel hali olarak; ahlakı us (us mudur, üst müdür orijinal) politik toplum bileşenlerinin bu dayatma karşısında direniş içerisinde olacakları, ruhsuz ve mekanik devlet hukukuna teslim olmuş halde ahlaktan ve özgürlükten yoksun yaşamak yerine üzgün ve ahlaki bir varoluş için yaşamayı, direnişle ruhsuz zamanların ruhu ve isyan halindeki vicdanı olmayı tercih edecekleri açıktır. Çünkü tarihsel deneyimin ahlaki-politik topluma öğrettiği en temel gerçeklerden biri de devlet ve iktidar aygıtının anladığımız anlamda bir ahlaka sahip olmadığı ve olmayacağıdır. Bakunin'in de vurguladığı gibi devlet ve iktidar deneyimi yoktur ki insan varlığının kendi değerine ulaşmasına izin versin, kendi özü üzerinde gelişsin ve yerine tek bir ulus-devlet örneği yoktur ki, insan varlığını değersizleştirme yoluyla varlığını sürdürmesin.

Ezilen halkların ve soykırıma tabi tutulan ulusların tarihi, maruz kaldıkları bu türden uygulamalarla doludur. Kürtler bunun en güncel ve somut örneğini

oluşturmaktadırlar. Örneğin; Kürdistan uluslararası hukuk açısından neyi ifade etmektedir? Kürdistan ulusunun uluslararası hukukta bir yeri var mıdır? Uluslararası hukuk bir devletler hukuku olduğuna göre, devletsiz ulus olma farkını barındıran Kürtleri kapsaması ve bir yer tanıması mümkün müdür? Kasr-ı Şirin, Lozan, Abdullah Öcalan'a yönelik gerçekleştirilen uluslararası komplo ve güncelde Kuzey Kürdistan'da komplonun yeniden tekrarlanma çabası, uluslararası güçlerin şantaj politikaları ve BM'nin tutumu, aslında bu sorulara yeterince yanıt oluşturmuştur. Kürdistan'ın varoluş ahlaki ve özgün bir varoluş iddiasını koruduğundan, her türden ahlaksızlığın ve çıkarların bileşkesi olan devletler hukukunda yer bulması bir yana, söz konusu hukuk açısından her daim kirli pazarlıkların bir nesnesi haline getirilmek istenmiş ve her defasında "daimi kurban" seçilmiştir.

Hukuk açısından, Kürdistan var olmayan konumdadır. Kürtlerin varlığını kabule dair söylem ve değerlendirmeler, gerçek manada hukuki karşılığı olmayan söylem ve değerlendirmelerdir. Bazıları burada Walzen'in "Harp sırasında yasa sessizdir" gerekçesine sığınıp, bunu savaş koşullarına bağlamak isteyebilir. Ancak bunun böyle olmadığını gerek tarihsel gerek de güncel yaşantılarımızdan çok iyi biliyoruz. Mesela BM "Soykırım Suçunun Engellenmesi Ve Cezalandırılması Sözleşmesi", R. Lemkin'in soykırım tanımından yararlanmak siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik, biyolojik, fiziki, dinsel, ahlaki başlıkları altında soykırımı sekiz başlık altında ele almıştır. Peki Kürtler bu başlıkların tümünde soykırıma uğrarken ve bunlar bütün boyutlarıyla belgelenmişken, BM ne yapmıştır? Hiçbir şey! Yaklaşım bu kadar net, açık ve keskin.

Hukuken Var Olmayan Kürdistan'ı Ahlaken Var Olan ve Etkide Bulunan Hakikattir!

"*Ricaların, temsilcilerin, dostça pazarlıkların politikasına inandım. Ama artık bunların hepsi mahvoldu. Bunların bu hükümeti yola getirecek yöntemler olmadığını biliyorum. İsyan artık benim dinim oldu.*"

M.Gandhi

Varlık, eğer kendi doğasının peşinden gidiyor ve bu yolda kendisine düşen işi yapıyorsa iyidir ve o , iyi bir varlıktır. Fakat devlet, özelde de ulus-devlet zemininde iyinin bu hali tersyüz edilmiş, varlığın kendi doğasına yabancılaşması ve başkalaşması için her tür yöntemin devrede tutulmasına özen gösterilirken, bu amaç doğrultusunda hukuk da doğasını korumak isteyen hakiki varlığa yöneltilmiş en vurucu silah haline getirilmiştir. Varlık ne kendi doğasına aykırı düşer ve kendini yadsırsa ulus-devlet mühendisliğinin "vatandaş" üretme fabrikası için o kadar uygun ve biçimlenmeye hazır bir ham madde haline gelecektir. Hukuk, imalata dayalı bu üretimde Marangoz'un Hizası işlevini görmektedir. En azından Kürtler açısından ulus-devlet hukukunun hep bu tarzda işlediğini belirtmek mümkündür. Yargı ve yargılama adaleti tesis etmeyi amaçlarken ulus-devlet somutuna hukuk, yargının özüne en ters düşen kurumların başında gelmektedir. Milyonlara varan insan Kürdistanlı olduğu için kriminalize edilirken, yüzbinler de işkenceli sorgulamalardan geçirildi, suçlamalara maruz kaldı ve binlercesi özel yetkilerle donatılmış mahkemelerde, olağanüstü hal koşullarında yargılandı. Özel kurulmuş mahkemelerde ancak yargısız infaz olarak değerlendirilebilecek yöntemlerle hukuk adına olmadık cezalar yağdırıldı. Öcalan'ın da belirttiği gibi, "Hukuk aslında katıksız bir faşist uygulama rolü oynadı. İktidarın en gayri adil konumu işlevini gördü. Kürdistanlı olmak, hele hele onunla Kürdistan kimliği taşımak, suçlanmak için yeter de artardı bile. Kürdistanlı ve Kürt olmak tümüyle hukuk dışı ilan edildi."

Ulus-devlet hukuku açısından Kürtler bir yandan teorik olarak "var olmayan" pozisyonunda tutulurken, diğer taraftan fiiliyatta "varlık bulan" olarak –kendiyle çelişme pahasına da olsa- her türlü yasaklamanın öznesi haline getirilmişlerdir. "Var olmayan"ın her ne hikmetse varlık bulan kültürü, müziği, edebiyatı, tarihi ve ulusal renkleri yasaklama konusu yapılabilmiştir. Sarı, yeşil, kırmızı renkteki trafik işaret lambalarını bu gerekçeyle değiştirmek, parklardaki aynı renk uyumunu gösteren çiçekleri kaldırmak bu "üstün hukuk"a nasip olmuştur. Kürdistanı kültürü, edebiyat ve

tarihi konularında her kim yazıp çizmeye kalkmışsa, önce hukuk mengenesinden geçirilmiş, onlarca yılı bulan cezalara çarptırılmış, bu da yetmediğinde işsizliğe ve yoksulluğa mahkûm edilerek; adeta yaşam hakları ellerinden alınmış kendilik kültüründen vazgeçiş dayatmasıyla karşı karşıya bırakılmışlardır. Kürdistan'ın isyan ateşiyle tam da ulus-devlet hukukunun kendisine biçtiği "var olmayan" konumunun içinden kendini görünür hale getirmesi ve "var olan ve etkide bulunan" hakikat olarak hükmünü icra etmeye başlamasıyla bu süreç varlık bulma anlamında tersine çevrilmişse de, ulus-devlet faşizminin buna verdiği karşılık ekonomiyi, hukuku ve siyaseti daha etkili bir saldırı silahı haline getirmek olmuştur. Dünden bugüne ulus-devlet hukuku Kürtler için ne söylemiş ve eylemişse, günümüzde de daha inceltilmiş ve keskinleştirilmiş bir içerikte inkâr zihniyetini konuşturmaya devam etmektedir.

'Terörle mücadele' temelde bir polis operasyonu uygulamada ise toplumun güç ile yönetilmesi olayıdır

Değişim adına değerlendirilebilecek bir şey varsa, o da reel sosyalizmin çözülmesi ve kapitalist sistem açısından bir tehdit olmaktan çıkmasıyla birlikte özgürleşme mücadelesi yürüten halklar açısından gelişen aleyhteki yeni durumdur. Doğan boşluğu, kurtuluş mücadelesi yürüten halkların haklı davasını boğmak için değerlendirmek isteyen soykırımcılar, bu sefer "terörle mücadele" çarpıtması adı altında ezilen halkları ve onların özgürlük mücadelesini terörize etmeye yönelmiş, savaş hukukunda ifadesini bulan ve dolayısıyla hukuki bir karşılığı bulunan "düşman" ve "savaşçı" kavramlarını öteleyerek, yerine "suçlu" ve "terörist" kavramlarını yerleştirmiştir. Dolayısıyla direnen halkların ve ulusların meşru mücadelesi suçlu ve terör kategorisine düşürülerek kriminal adi suçlar muamelesine tabi kılınırken, sömürgeci saldırganlığın "terörle mücadele" adı altında uyguladığı devlet terörüne meşruluk kazandırma çabaları ise yeni dönemin çağımızın başat yöntemi olarak öne çıkarılmıştır.

Terörle mücadele adı altında geliştirilen, özünde ise devlet terörüne meşruluk kazandırmaktan öte bir anlam ve amaç içermeyen bu yöntem, ilk bakışta her ne kadar sadece halkların haklı davasına yöneltilmiş bir saldırı olarak görünse de bununla birlikte ulus-devletin yeniden dizayn edilmesi ve bu doğrultuda iktidar ve toplum kesiminin yeniden şekillendirilmesini hedeflemiştir. Haliyle hedef tahtasına sadece ezilen ulus ve kurumları değil, beraberinde iktidar sınıfları dışındaki tüm kesimleri ve muhalefet unsurlarını da konulmaktadır. Hukukçu J. Claude Paye'nin ifadesiyle, "Terörle Mücadele sürekli yeniden tanımlanan sanal bir düşmana karşı yapılan uzun süreli bir mücadeledir. Bu mücadelenin maço toplumun örgütlenmesini yeniden düzenlemektir. Bu süreç boyunca ceza hukuku yüksek otorite akti olmak belirleyici bir rol oynar. Terörle mücadele yasalarının amacı cezai takibatın soruşturmadan mahkemeye kadar her aşamasına olağanüstü usulün, yasa üzerindeki üstünlüğünü tasdik eder. Benzer önlemlerle internet trafiğinden blok edinilecek ve elektronik postaların gizliliği ihlal edilerek özel hayatın üzerinde denetim kurulur. Değişim öylesine belirgindir ki iç normun altüst olmasına kadar varır; istisnaların kural olur. Siyasal örgütleme şekli olmak olağanüstü usül kendisini anayasa ve kanun yerine koyar."

"Terörle mücadele" temelde bir polis operasyonu uygulamada ise toplumun güç ile yönetilmesi olayıdır. Burada polis, terörle mücadele politikasının merkezindeki aktördür. Böylece polis aygıtı adli soruşturma süreçleri üzerinde adeta bir tekel gibi işlerken, iktidar sınıfları dışında kalan ve risk grupları olarak değerlendirilen etnik, sosyalist, demokratik yapılanmalar, işsizler, kadın ve gençlik gruplarına yönelik politikaların oluşturulmasında da belirleyici bir rol sahibi olur. Mücadele stratejisi adı verilen uygulamalar bütünü, olağanüstü koşulların süreklileştirilmesi ve toplumun iktidar hedefleri doğrultusunda yönetilmesi iken, polis aygıtı bu yönetme stratejisinin merkez yürütmesi pozisyonundadır. Polis aygıtının bu tarzdaki yetkilendirilmesi, laik hukuk devletinde görülen

hakimlerin polis üzerindeki kontrol mekanizmasını gevşetirken, savcılığı polis aygıtına dahil ederek soruşturma hakimine karşı güçlendirmeye ve yargı erkinin yürütme erki karşısındaki kısmi özerkliğini yitirerek itaat ilişkisine çekilmesine yol açmıştır.

Son birkaç yıldır devlet sisteminde reform başlığı adı altında gerçekleştirilen değişimleri bu okuma doğrultusunda ele aldığımızda ve buna parlamentonun yetkilerini budamak; karar alma organından mecburi onaylama organına dönüştürülmesi, böylece varlık zeminini yitirerek işlevsizleşmesi operasyonunu eklediğimizde yaşananları anlamak daha da kolaylaşacaktır. Yaşanan bir rejim değişikliğidir; ulus-devlet merkezinde polisin olduğu devlete dönüşürken, aynı zamanda bir imparatorluğa dönüşme arzusu taşır. Bu zeminde "Başkanlık" bir "egemen diktatörlük" biçiminde kendini örgütler. Üstlendiği kurucu rol, sadece sivil toplum ve devlet ilişkisinin değişmesiyle siyasi düzeyde içten yeniden yapılanmasını içermez. Devletin şeklinde bir değişimi siyaset ile ekonomi arasında var olan ilişkide bir değişimi hazırlar. Bu da egemen diktatörlüğün, sermayenin yeni bir siyasal örgütlenme şeklindeki yönetim biçimi olduğunu gösterir.

"Terörle Mücadele", bu yönetim biçiminin hiçbir itirazla karşılaşmadan kendini gerçekleştirmesi için taktik değil, stratejik bir araçtır. Bu nedenle yeniden, yeniden sürekli yeni düşmanlar, yeni "terör" odakları üretmek durumunda olan bir mekanizmadır. Siyaset alanına yapılan müdahaleler de bu kapsam içerisindedir. Farklı toplumsal grupların çatışkı ve uzlaşı mekânı olan siyaset, bu doğasından çıkarılıp yeni dayatmayla tekçi zihniyete biata zorlanırken, bununla birlikte siyaset= teknik yönetim düzeyine çekilmek istenmektedir. Bu da kaçınılmaz biçimde "egemen diktatörlüğün çıkarları = ulus-devlet (imparatorluk) çıkarları türünden, tanrı-kral-tanrı-devlet eşitlemesini hatırlatan bir siyasal olmayan denklemle bizi karşı karşıya bırakmaktadır.

İsmi her ne konulursa konulsun, sonuçta vücut bulan görüntü toplumsal akla ve ahlaka ait değil, aksine, Hegel çizgisinde ruh bulan ve Hitler'in suretinde kendini ifadeye kavuşturan anti-toplumcu bilindik bir simadır bu: Adı faşizmdir! Ne diyordu H.Arendt; "Modern diktatörlüklerle geçmişin bütün tiranları arasındaki temel farklılık , terörün artık öncelikle muhalifleri korkutmanın ve yok etmenin bir aracı değil, tamamen boyun eğmiş halk kitlelerini yönetmenin daimi aygıtı olarak kullanılmasını dayatmaktadır." Mevcut gerçekleşmekte olan da bundan ibarettir.

Ahlaki Toplumla Hukuku Tecrit Etmek

"Bir hareketin devamlılığı ve geleceği, egemen düzenin yasadışılığa verdiği anlamı dönüştürme ve baskıya, ya da sonuçlarını onu uygulayanların aleyhine çevirme kapasitesine bağlıdır." E.Balibar

Faşizmin, Türkiye zemininde kendine yeni bir veçhe kazandırmak daimi bir yönetme aygıtı haline gelme ve böylece kalıcılaşma arzusu, şüphesiz geçmişin tiranlarından günümüzün diktatörlerine kadar uzanan mecrada ilk olmayan, ama hiçbir zamanda gerçekleşme olanağı bulamayan bir arzudur. Çünkü toplumsal ahlak tüm zorbalık ve aldatmalara rağmen ulus-devlet hukukunun ve türeme diktatörlerin hep hilafına işlemiş, kimseye kalıcılık bahşetmemiştir.

Bu gerçekliğine karşın, bir iktidar ve devlet kurmacası olarak hukuk vardır ve varlığını sürdürmektedir. İktidar ve devlet var oldukça kendini sürdüreceği açıktır. Bu realitenin farkında ve bilincinde olmak önemlidir. Fakat bunun bilinciyle hareket etmeyi değil, dönüştürmeyi ve hukuku İbn Haldun'un belirttiği gibi ahlakın ve politikanın hizmetine koymayı gerektirir. Nitekim ulus-devlet faşizm öncesinde geliştirilen neredeyse bütün hukuk kurmacalarının ahlakla adeta zorunlu bağ içerisinde, ancak giderek ahlaki daraltma ekseninde kendilerini formatladıklarına tanık oluruz. Ahlakın hukuktan tamamen dışlanması, ulus-devlet faşizminin üzerinde yükseldiği pozitivist hukuk anlayışının açığa çıkmasıyla birlikte start almış ve böylece günümüzdeki egemen düzenin işleyişi haline gelmiştir. Hitler faşizminin kendini temellendirirken hukukun pozitivizm zemininden fazlasıyla yararlanmış olması dikkat çekici bir örnek oluşturur. Nazizm döneminin hukukunu ve yargıçlarını değerlendirirken L. Fulien haklı olarak şunları belirtir; "Hukukla ahlak arasındaki

zorunlu bağın koparılması diktatörlüğe elverişli bir sistem ortaya çıkaracaktır. Hukuki pozitivizmin etkisi altındaki Alman hukukçuları, hukukun içsel ahlakına duyarsız kalmışlar ve hukuk adına yapılmış her şeyi hukuk kabul etmeye hazır hale gelmişlerdir. Nazi mahkemeleri bir partinin çıkar ve görüşleri doğrultusunda hareket etmiş ve devlet tiranlığının etkin hale gelmesi için korkutma ve gözdağı vermişlerdir. Yargı bağımsızlığı ve hukuka bağlılık bozulmuştur. Diktatör bir hükümet, amaçlarına uygun bazı yasalar yapabiliriz ama bütün bir maddi hukuk düzenini değiştiremez. Bunun teknik güçlüğünden başka zaman zaman çeşitli meselelerde keyfi kararlar vermesi daha kolay ve rasyoneldir. Suçun belirlenmesi ve cezalandırılması bakımından mahkemeler yasa yerine hükümetin emirlerine uyuyorsa hukuk yoktur."

Tarih ve şimdi ilişkisi bağlamında benzerliklerin zihinde uyandırdığı çağrışımları yakalamak kadar, yaratacakları sonuçların öngörüsüyle an'a yüklenmek ve sonuca etkide bulunarak değişime uğratmak önemlidir. Nihayetinde strateji dediğimiz şey, bilginin günlük hayata uygulanması, "orijinal bir fikrin sürekli değişen olaylara uygun biçimde geliştirilmesi" değil ise nedir? Koşulların zorluğu ve baskıların yoğunluğu zamana ve mekâna göre değişkenlik gösterse de her daim var olmuştur. Strateji denilen olgu, zaten bu koşulları altında faaliyet gösterebilme sanatının da kendisidir. Bağlamı böyle kurduğumuzda, Türkiye'nin hukukuna karşı Kürdistan'ın ahlakını yani özgürlük tercihini mücadelenin tüm kulvarlarında geliştirip yaymayı bir elzem ve en güncel görev olarak önümüze koymak durumundayız. İbn Haldun'un demesiyle, "özgürlük istiyorsak, en başta toplumun kolektif vicdanı olan ahlakı ve ortak akıl olarak politikayı tüm yönleriyle ve entelektüel gücümüzle yeniden ayağa kaldırıp işlevsel kılmaktan başka çaremiz yoktur."

"Ne Yapmalı?" sorusuna İbn Haldun böyle yanıt geliştirirken, felsefeci Slovaj Zizek'in bu konudaki 2015 değerlendirmesi de hem çarpıcı hem de günceli açıklayıcı olması sebebiyle hatırlatılmaya değerdir. "Kürtler, sadece dağlarda savaşan insanlar değil, aynı zamanda bölgenin en ilerici ve en demokratik halkı, topluluğudur. Kendilerini böyle tanıtmaları lazım. Anlayamıyorum. Batı Kosova'yı destekledi. Hakeza Çeçenistan'ı da. Ama Kürtler için kimse bir şey demiyor. Bence bu işin arkasında hangi global jeopolitik hareketler var, bunu siz Kürtler iyi tahlil etmek zorundasınız. Kürtler olarak bunu şiddet anlamında söylemiyorum çok zalim oynamak zorundasınız. Yani güçleri birbirlerine karşı kullanmak ve anlamak zorundasınız. Kürtlerin Ortadoğu'da Yahudilerin diğer bir versiyonu olması gerektiğini düşünüyorum. Yani öyle baskıcı, işgalci değil de öyle dinamik, açık. Kürtlerin duyarlılığını örnek alabiliriz. Kürtlerin özerkliği, büyük bir umuttu."

Toplumsal ahlak tüm zorbalık ve aldatmalara rağmen ulus-devlet hukukunun ve türeme diktatörlerin hep hilafına işlemiş, kimseye kalıcılık bahşetmemiştir

---

Terörist devlet modeliyle uzlaşma olmayacağına göre, onun hukukundan yana bir beklenti içerisinde olunamayacağı da açıktır. Bu nedenle direniş de çoklu, çeşitli değişim dinamiğiyle uyumlu, zamanın ve mekânın her tarafına yayılmayı hedefleyen bir yoğunluk olmayı başarabilmek zorundadır. Bu direnişin tüm toplumsal damarlara yayılacak tarzda kendisini yeniden kurması ve buna göre değer ve anlam oluşturması demektir.

Nasılına ilişkin Ebu İyad, 21. Yüzyılın kapitalizme alternatif mücadele stratejisi olarak geliştirdiği FDC'de muazzam bir çerçeve oluşturmakla kalmamış, ulus-devletin güncel saldırılarına karşı da pratikleştirilmeyi bekleyen somut önerilerde bulunmuştur. Örneğin; saldırı altındaki mekanlarda, savaş komünalizmini devreye koyma ve toplumun bu temelde örgütlenerek kendini savunması önerisi, E. Balibar'ın itaatsizliği meşrulaştırmak için olağan üstü hal ilan etme, "Demokratik Olağanüstü Hal"

önerisinden pek de uzak değildir. Aksine her ikisi de toplumsal dayanışma ahlakının örgütlülük içerisinde kendisini yeniden üretmesi ve yani bağlamlar oluşturarak devlet faşizmine karşı direnişi sürekli kavuşturması olayıdır. Ahlaktan yoksun ulus-devlet hukukuna karşı ahlakın yani özgürlüğün kendini savunması ve savunarak inşa etmesidir. Bu savunuyu yapmak için illa da derin bir ideolojik- politik bilinçlenmenin özneleri, militanları olmamıza gerek bulunmuyor. Çünkü saldırı altında alınan, insanın insan olma kapasitesi ve insanlığımızdır. Dolayısıyla günümüzde insan olmak, günümüz toplumun sorunlarını çözmek için akılcı ve yaratıcı düşünceli ve vizyon sahibi olmaktır. Ahlaki sorumluluğumuz bizi süreçlere müdahale etmeye ve onlara akılcı ve etik bir açılım geliştirmeye zorlamaktadır. İnsan olmak, yaşama ve süreçlere bilerek ve hissederek katılım göstermek olduğuna göre, zamanımızın sahte varoluşlarını aşarak ahlaki ve politik varoluşun hakiki öz zihniyet ve eylemlerini yaratmak dışında bir seçeneğimizin olamayacağı açıktır. İnsanlığımızı "vatandaşlık" kavramı adı altında vergi mükellefliğine indirgeyerek modern köleliğe yatıran zihniyeti, bu iddiayla alt etmek ve özgür yaşam tercihine evrilmek öncelikle hukuk kıskacına hapsedilmiş toplumsallığımızı çekip kurtarmaktan, tüm insani varoluşlarımıza anlam ve özgünlük katan ahlakı, bütün ilişkimizin kaynağı haline getirmekten geçmektedir. Ahlakı toplumsal ilişkilerimizin kaynağı haline getirdiğimizde, devlet ve iktidar eksenli hukuka başvurma ihtiyacının ortadan kalkması bir yana bu kıskacın örgütlü ahlak ve onun öz savunması karşısında kendini sınırlamak, geri çekilmek ve ahlakı içerimlemek gibi bir yaklaşım geliştirmek zorunda kaldığı görülecek. Değer ve anlam oluşturacak şey, bunun bilinciyle hayata katılmak ve bu yönde müdahil olmayı varoluş sebebi saymaktır. Bunun bir yolu da M.Gandhi gibi adaletsizliğe karşı isyanı din bellemekten ve onu örgütlemekten geçmektedir.

Bütün bunları Kürdistani varoluş üzerinden tanımlıyor oluşumuz, şüphesiz mevzuyu sadece Kürtlerle sınırlandırdığımız anlamına gelmiyor. Kürdistani varoluş, tarihi ve güncel bir direniş unsuru olarak zamana ve mekâna damgasını vuran dinamik özelliğe sahip olduğu gibi, ortak yaşam iddiası ve eylemiyle "büyüsünü yitirmiş dünya" ya büyüsünü yeniden kazandırma kararlılığının öncü gücü ve çabasıdır. Bu gerçekliktir onu güncel kılan. Yoksa Kürdistani olan her şey bir yanıyla Laz'dır, Çerkez'dir, Fars'tır, Türkmen'dir, Arap'tır, Süryani'dir ve Ermeni'dir. Yine biraz Zerdüşti, Musevi, İsevi ve Muhammedidir. Ezilenlerin ve sömürülenlerin, ret ve inkara maruz kalanların ortak gücü ve gerçekleşmesidir. Kürdistani ele alışı gerektiren diğer bir gerçeklik ise H.Arendt'te ifadesini kurduğu şekliyle şudur; "Size Yahudi olarak saldırılıyorsa kendinizi Yahudi olarak savunmanız gerekir."

İçindekiler İçin Tıklayınız...

AB Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Kürt Sorunu

Demir Çelik

Türk Devleti İmralı'da Sayın Öcalan'la yaptığı sayısız görüşmelerde Kürt sorununun çözümüne dair toplumda umuda yol açsa da, her seferinde çözümsüzlükte ısrar etmiş, yeniden güvenlikçi politikalara dönmüş. En son 2013 Ocak ayında başlayan görüşmede, PKK Mayıs'tan itibaren silahlı güçlerini sınır dışına çekecek, çatışmasızlık pozisyonunu koruyacaktı. Buna karşın devlette sorunun demokratik çözümü doğrultusunda adımlar atacaktı. Bu görüşmede devletin atma taahhüdünde bulunduğu adımlar; anayasada vatandaşlık tanımı yeniden yapılacak, buna bağlı olarak yasadaki tekçi, milliyetçi maddeler ayıklanacak, tekçi zihniyet terk edilecekti. Anadilde eğitimin önündeki engelleri kaldıracak ve kademeli anadilde eğitime geçişin koşullarını hazırlayacaktı. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi amacıyla Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na koyduğu şerhleri kaldıracak, demokratik çözüme fırsat verecekti. Ancak Türkiye taahhüt ettiği bu adımların hiçbirini atmaz, süreci kesintiye uğratarak, yeniden güvenlikçi politikalara geri dönmüştü. 7 Haziran 2015 seçimlerini yok hükmünde saymış, 30 Ekim 2014 MGK kararlarını uygulamaya koyar. O tarihten bu yana önceki dönemleri aşan şiddette topyekûn saldırıyla Kürt Siyasal Hareketini tasfiye etme yönlü milli güvenlik siyaset belgesi gereğince askeri, siyasi, sosyal, diplomatik, kültürel ve kadın kırımı devam etmektedir.

Kürt Siyasal Hareketi; yerel yönetimlerin idari ve mali özerkliğe kavuşturulması halinde Demokratik Özerklik' in inşasının meşruiyet kazanacağını, bu meşruiyet üzerinden Kürtlerin kendi kendilerini yönetmelerinin siyasal yolu açılmış olacağını öngörmekteydi. Bu nedenle AB özerklik şartını gündemde tutuyor, önemseyerek soruna yaklaşıyordu. İdari ve siyasal alanın paylaşılmasını reddeden Türk ulus-devletinin tekçi zihniyetine rağmen Demokrat Kürt Siyasal Hareketi kendisini ve bölgesini yönetme ısrarı ve arayışı meşru zeminlerde devam ediyor. DTK bu görüşme öncesinde 14 Temmuz 2011' de Demokratik Özerklik' i ilan etmişti. KSH, Demokratik Özerkliğin Kürt sorununun çözümü ve Kürt statüsünde yeni sınırlara ihtiyaç duymadan çözümün mümkün olduğunu ifade etse de, başta ulusalcı, milliyetçi kesim olmak üzere birçok çevre yerel yönetimlerin güçlendirilmesinin, dolayısıyla özerk yerel yönetimlerin ülkeyi böleceği propagandası yapmakta, buna karşı çıkmaktadırlar. Ulusalcı sol çevreler ise ulus-devleti koruma adına yerel yönetimlerin güçlendirilmesine karşı çıkarlarken, liberal sol çevreler ise "devletin küçültülmesi" adına bu adımları destekler görünmektedirler. Görüleceği üzere herkes ve her kesim kendi öncelikleri ve içinden geldikleri sınıf ile siyasal ve toplumsal kesimlerin hassasiyeti ile soruna yaklaşmaktadır. Kürtlerin siyasal ve kültürel taleplerinden çok kendi kaygıları, korkuları ve beklentileri siyasal konumlanışlarında belirleyici olmaktadır.

Yerellik ve Yerindelik

Demokratik modernitenin kapitalist moderniteye karşı mücadelesi devletçi-iktidarcı sistemi her gün yeni formlara doğru değişime zorlamaktadır. 1929 Ekonomik krizinin neden olduğu İkinci Dünya Savaşı siyasal, sosyal, kültürel ve ekolojik kırımlarıyla büyük alt üst oluşların yaşanmasına neden olmuştu. Savaş sonrasında ekonomik bunalımı aşmak adına kapitalist sistem, sosyal devlet politikalarına yönelmiş, devletin

ekonomiye müdahalesiyle kamu hizmetleri 'sosyal haklar' diye bedelsiz vermeye başlamıştı. 1973'te petrol krizi ve sonrasında yaşanan siyasi krizin nedenini devletin ekonomiye müdahalesinde gören egemen sınıf, bu uygulamadan vazgeçerek neo-liberal politikaya dönmüştü. Neo-liberalizm krizin nedenini devletin ekonomiye müdahalesinde görünce, çözümü devletin üretim ve hizmet alanlarından el çekmesi paralelinde, sosyalizmin de yakın tehlike olmaktan çıktığı o süreçte emperyalist-kapitalist sistem demokratik uygarlık dinamiklerini sisteme entegre etme, meşru taleplerini karşılıyor görünerek yerellere idari ve mali özerklik uygulamasına geçme kararına varır. Küreselleşme olarak ifade edilen bu süreçte, devlet kendisinin mutlak ve değişmez olduğuna insanlığı iknâ etmeye kalkışarak, bu süreci yönetmeye başlar. Kapitalist modernite 1989'da reel sosyalizmin çökmesiyle daha bir cesaretle dillendirmeye başladığı 'yeni düzen' söylemi aslında emperyalist kapitalist yayılmacılığın yeni formuydu. Küreselleşmenin yoğunca yaşandığı günümüzde, devlet değişimi çok derinden hissetmekte, her gün açığa çıkan yeni gelişmeler karşısında kendisini yeniden değişime evirmektedir. Toplumun doğal topluma erişmek için verdiği mücadelenin yol açtığı değişim dinamiği devleti otoriter, katı merkeziyetçi formdan âdem-i merkeziyetçi formlara doğru hızla değişime zorlamaktadır. Devlet, bu değişimi kendi bekasını riske etmemek adına, topluma değişimci tek dinamik olarak kendisini sunmaktadır. Desantralizasyon, ya da başka bir ifade ile adem-i merkeziyetçilik olarak ifade edilen bu süreç; yerelin ve yerelde yaşayan halkların, toplum kesimlerinin ve kültürlerin 'doğrudan doğruya' politik süreçlere dahil olması anlamındadır. Yerellik ve yerindelik ilişkilerinin öne çıktığı adem-i merkeziyetçi bu yeniden şekillenme, toplum-devlet ilişkisinin yürütülmesinde yeni anlayışların öne çıkmasına da neden olmuştur. Kapitalist modernite âdem-i merkeziyetçi anlayışıyla, kendisini yeniden sürdürmeye bakar.

1-Hizmet bireye en yakın birim tarafından yerine getirilmeli (Yerellik, yerindelik) ilkesi,

2-Toplumsallaşmanın odağına insanı almayı,

3- Gücün merkezileşmesi yerine, tabana doğru yatay dağıtılmasını (Egemenliğin paylaşımı)

4-Hizmetlerin üretilmesi ve yürütülmesinde olduğu kadar, kaynakların rasyonel kullanılması için katılımcılığın esas alınması kararlaşması içinde olur. (Katılımcılık ilkesi)

Bu değişim kendiliğinden de oluşmuş değildir. Tarih boyu kapitalist moderniteye karşı demokratik toplum mücadelesi ile merkeziyetçi yapılar, daha yumuşak yapılara dönüşerek, toplum dinamiklerinin sistem içine çekilmesi arayışı içinde olmuşlardır. Bu arayış son kırk yılda daha derinlikli ve hızla yaşanmaya devam ediyor. Yaşanan bu süreç, aynı zamanda uçların ehlileştirilmesi, sisteme entegrasyonu, radikal olanın törpülenmesi, sisteme dâhil edilmesi süreci olarak görülmelidir. "Az devlet, çok demokrasi" söylemi eşliğinde topluma pazarlanan "Yönetişim" halkın yönetime ve karar alma süreçlerine katılmasından çok, asıl olarak sermayenin sivil toplum kuruluşları (STK) üzerinden kamunun işleyişini ve kaynaklarını kendi ihtiyaçlarına göre belirleme ve denetlemesidir. Halkın karar alma süreçlerine katıldığı demokratik yönetim olarak sunulan bu yönetişim, esas olarak sermayenin üretim, dağılım ve kullanım için ihtiyaç duyulanın denetlemesini sağlamaktan başka bir şey değildir. Yerel yönetimler bünyesinde örgütlenen 'kent konseyleri' 'yerel gündem 21' gibi yapılanmalar, "halkın yönetime katıldığı" imajını vermekten başka bir işlevi olmamıştır. Merkezin planlama, karar verme, kaynak oluşturma sürecinin yetkilerini yerel yönetimlere, özerk yapılara devretmesi ile "kamusal hizmetlerin parayla karşılanan hizmetler haline gelmesi (ulaşım, eğitim, sağlık, temizlik, barınma, su vb.) sermaye için yeni pazar demektir. "Kalkınma ajansları" , "kararların halkın katılımı ile en yakın düzeyde alınması", "hizmetlerin en yakın birim eliyle götürülmesi de asıl amaç yerel kaynakların sermayeye sunulmasıdır. "Merkezin denetim ve yetkisinin sınırlandırılması", "hizmetlerin yerinde karşılanması", "halkın denetiminin ve katılımının sağlanması" gibi demokratik söyleme rağmen yerelleşme sürecinin öncülüğünü IMF ve DB gibi uluslararası sermaye örgütlerinin yapıyor olması, sermayenin sınırsız serbest hareketliliğine alan açmak içindir. Uluslararası tekelci sermayenin merkezi ulus-devletin bürokratik engellerini aşmak istemesinin yanında, yerel kaynaklara ve hizmet alanlarına

doğrudan ulaşabilmesini bize küreselleşme diye sunmaktadırlar. Demokratik modernitenin kapitalist moderniteye karşı mücadelesinde, devletçi-iktidarcı yapılar katı merkeziyetçi yapılardan konfederasyon, federasyon, otonom, kanton vb. yapılara doğru değişmektedir. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde bu mücadele neticesinde birçok devlet kendisini âdem-i merkeziyetçi yapılanmaya evirmek durumunda kalmıştı. Bu sürecin temel hedefi sermayenin önündeki ulus-devlet engellerinin kaldırılmasıydı. Devletin ekonomiye müdahalesinin sınırlandırılması ve sosyal güvenlik harcamalarının azaltılması adımıydı bu. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın esas olarak kapitalizmin sermayeye sınırsız, kuralsız yayılma özgürlüğünü sağlama amacına hizmet ettiğini bilmek durumundayız. Yerellik ve yerindelik denilen bu süreç yerel hizmetlerin piyasalaştırılması ve sermayenin yeni birikim alanlarına yönelmesi olduğunu unutmadan Kürt sorununun çözümüne olası katkılarıyla Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na yaklaşmamızda yarar vardır.

AB, 1980'lerin ikinci yarısında reel sosyalizmin çöküşü ve çözülmesi sonrasında merkezi yapılardan uzaklaşmaya çalışarak, kendisi için risk arz eden yapıları sistem içine çekerek kendisini revize eder. Merkeziyetçi yapıdan kendisini egemenliğin paylaşımına dayalı bölgesel ve yerel yönetimler sürecine eviren AB, nispeten demokrasiye daha duyarlı olur. Bölgelere ve yerellere idari ve mali özerklik tanıyarak değişime açık kalmakla kalmamış, toplum dinamiklerinin taleplerini karşılayan noktadan soruna yaklaştığından meşruiyeti daha az tartışılır olmuştu. Bu yönüyle hem yüksek maliyetten kendisini kurtarmış, hem de sistem dışılığı sisteme dâhil ederek riski ortadan kaldırmış oluyordu. Reel Sosyalizmin çöküşü ile birlikte Avrupa Konseyinin 1989 yılında imzaya açtığı Yerel ve Bölgesel Özerklik Şartı bu anlamda sistemin kendini revize etmesinin şartı dersek yanlış yapmış olmayız.

Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Özerklik Şartı; halkların ve toplulukların kendi kendi kendisini yönetmesinin ilk adımı olarak açığa çıkar. Bu şart, yerel yönetimlerin idari ve mali özerkliğe kavuşturulmasının yanında, devletinde demokratikleşmeye açık olmaya zorlayan bir işleve sahiptir. 20.Yüzyılın son çeyreği bu anlamıyla sistem içi yaşanan önemli değişimlere sahne olmuştu. Buna rağmen Türkiye gibi katı merkeziyetçi ulus-devletler 21.Yüzyılın ilk çeyreğinde, ya bu özerklik şartına kimi çekinceler koyarak ya da imzaladıkları şartın gereklerini yerine getirmeyerek ayak diremişlerdir.

AK Yerel Yönetimler Özerklik Şartı

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Avrupa Konseyi (AK) tarafından 15 Ekim 1985'te üye ülkelerin imzasına açıldı. Şart üç bölümden oluşur. Şarta göre;1. Bölümden en az 10 tane olmak üzere, toplamda en az 20 paragraf ile kendisini bu şarta bağlı kabul etmeyi taahhüt eden ülkeler, şartı imzalamış sayılmaktadır. Türkiye Şartı 1988 yılında imzalamasına rağmen 1991'de Meclis tarafından kabul edilen Şart, bir yıl sonra 1992'de Bakanlar Kurulunun bazı maddelerine çekince konmasıyla yürürlüğe girer. Özerklik Şartı sadece genel bir çerçeveyi tarif eder. Bu nedenle şartı imzalayan ülkelerde farklı uygulamalara olanak tanıyan bir esneklik söz konusudur. Bu esneklik "halkın yerellerde kendisiyle ilgili karar alma süreçlerine katılımı" ülkelerdeki siyasal ve toplumsal mücadele güçlerine bağlı olarak değişmektedir. Şarta katılım, kapitalist sistemin sınırlarını aşmayan düzeyde ve işleyiştedir. Başlangıç bölümünde: Avrupa Konseyi kendisini, "Atlantik sahilinden Rusya'nın uzak doğusuna kadar uzanan bir alanda, yaklaşık 800 milyon insanın kaygı, ümit ve emellerinin seslendirildiği bir ideal forum olmuştur. 1949'dan beri Konsey'in başlıca hedefi, Avrupa ulus ve vatandaşlarının vakarını, temel değerlerimiz olan demokrasiye, insan haklarına ve yasa düzenine saygıyı sağlamak yolu ile güvence altına almak olmuştur. Konsey, çocuk hakları, uyuşturucu bağımlılığı, hoşgörüsüzlük, azınlıkların korunması, biyo-etik ve gençlere daha geniş eğitim fırsatı sağlanması alanlarında Avrupa vatandaşlarının artan kaygılarına cevaplar getirmiştir.

İnanıyoruz ki, bu değer ve kaygılar, hoşgörülü ve uygar bir toplumun temellerini oluşturmalıdır. İnanıyoruz ki, bunlar Avrupa'nın istikrarı, ekonomik gelişmesi ve sosyal refahı için vazgeçilemez ögelerdir. Kısacası, Konsey, Avrupa'nın demokratik vicdanıdır. " diye tanımlar. İş bu şartı imzalayan Avrupa Konseyi

üyesi Devletler, Avrupa Konseyinin amacının üyeleri arasında ortak mirasları olan ideal ve ilkeleri korumak ve gerçekleştirmek için daha ileri bir birlik sağlamak olduğunu düşünerek; Bu amacın gerçekleşmesinin yollarından birisinin idarî alanda anlaşmalar yapmak olduğunu düşünerek, Yerel Makamların her türlü demokratik rejimin ana temellerinden biri olduğunu düşünerek, Vatandaşların kamu işlerinin sevk ve idaresine katılma hakkının Avrupa Konseyine üye Devletlerin topluluğunun paylaştığı demokratik ilkelerden biri olduğunu düşünerek, bu hakkın doğrudan kullanım alanının yerel düzeyde olduğuna kani olarak,

Gerçek yetkilerle donatılmış yerel makamların varlığının hem etkili hem de vatandaşlara yakın bir yönetimi sağlayacağına kani olarak, Değişik Avrupa ülkelerinde özerk yerel yönetimlerin korunması ve güçlendirilmesinin demokratik ilkelere ve idarede âdemi merkeziyetçiliğe dayanan bir Avrupa oluşturulmasında önemli katkı sağlayacağını düşünerek,

Bunun demokratik bir şekilde oluşan karar organlarına ve sorumlulukları bakımından, bu sorumlulukların kullanılmasındaki olanak ve yöntemler bakımından ve bu sorumlulukların karşılanması için gerekli kaynaklar bakımından geniş bir özerkliğe sahip yerel makamların varlığını gerektirdiğini teyit ederek,

Madde 1:Taraflar bu Şartı'n 12. Maddesinde belirtilen şekil ve ölçüde kendilerini aşağıdaki maddelerle bağlı kalacaklarını taahhüt ederler:

Bölüm I. Madde 2 - Özerk yerel yönetimlerin anayasal ve hukuki dayanağı: Özerk yerel yönetimler ilkesi ulusal mevzuatla ve uygun olduğu durumlarda anayasa ile tanınacaktır.

Madde 3- Özerk yerel yönetim kavramı: 1- Özerk yerel yönetim kavramı yerel makamların, kanunlarla belirtilen sınırlar çerçevesinde, kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkânı anlamını taşır. 2- Bu hak, doğrudan, eşit ve genel oya dayanan gizli seçim sistemine göre serbestçe seçilmiş üyelerden oluşan ve kendilerine karşı sorumlu yürütme organlarına sahip olabilen meclisler veya kurul toplantıları tarafından kullanılacaktır. Bu hüküm, mevzuatın olanak verdiği durumlarda, vatandaşlardan oluşan meclislere, referandumlara veya vatandaşların doğrudan katılımına olanak veren öteki yöntemlere başvurulabilmesini hiç bir şekilde etkilemeyecektir.

Madde 4 - Özerk yerel yönetimin kapsamı: 1-Yerel yönetimlerin temel yetki ve sorumlulukları anayasa ya da kanun ile belirlenecektir. Bununla beraber, bu hüküm yerel yönetimlere kanuna uygun olarak belirli amaçlar için yetki ve sorumluluk verilmesine engel teşkil etmez. 2- Yerel yönetimler, kanun tarafından belirlenen sınırlar içerisinde, yetki alanlarının dışında bırakılmış olmayan veya başka herhangi bir makamın görevlendirilmemiş olduğu tüm konularda faaliyette bulunmak açısından tam takdir hakkına sahip olacaklardır.3- Kamu sorumlulukları genellikle ve tercihen vatandaşa en yakın olan makamlar tarafından kullanılacaktır. Sorumluluğun bir başka makama verilmesinde, görevin kapsam ve niteliği ile yetkinlik ve ekonomi gerekleri göz önünde bulundurulmalıdır. 4- Yerel makamlara verilen yetkiler normal olarak tam ve münhasırdır. Kanunda öngörülen durumların dışında, bu yetkiler öteki merkezi veya bölgesel makamlar tarafından zayıflatılamaz veya sınırlandırılamaz. 5- Yerel makamların merkezi veya bölgesel bir makam tarafından yetkilendirildiği durumlarda, bu yetkilerin yerel koşullarla uyumlu olarak kullanılabilmesine, yerel makamlara olanaklar ölçüsünde takdir hakkı tanınacaktır.

6- Yerel makamları doğrudan ilgilendiren tüm konulara ilişkin planlama ve karar alma süreçleri içinde, kendileriyle olanaklar ölçüsünde zamanında ve uygun biçimde danışılacaktır. (Türkiye çekince koymuştur).

Madde 5- Yerel Yönetim sınırlarının korunması: Yerel yönetimlerin sınırlarında, mevzuatın elverdiği durumlarda ve mümkünse referandum yoluyla ilgili yerel topluluklara önceden danışılmadan değişiklik yapılamaz.

Madde 6 - Yerel makamların görevleri için uygun idarî örgütlenme ve kaynaklar: 1- Kanunla düzenlenmiş daha genel hükümlere halel getirmemek koşuluyla, yerel makamlar kendi iç idarî örgütlenmelerini, bunları yerel ihtiyaçlarla uyumlu kılmak ve etkin idare sağlamak amacıyla, kendileri kararlaştırabileceklerdir.

(Türkiye çekince koymuştur). 2- Yerel yönetimlerde görevlilerin çalışma koşulları liyakat ve yeteneğe göre yüksek nitelikli eleman istihdamına imkân verecek ölçüde olmalıdır; bu amaçla yeterli eğitim olanaklarıyla ücret ve mesleki ilerleme olanakları sağlanmalıdır.

Madde 7 - Yerel düzeydeki sorumlulukların kullanılma koşulları: 1-Yerel düzeyde seçilmiş temsilcilerin görev koşulları görevlilerin serbestçe yerine getirilmesi olanağı sağlayabilmelidir. 2-Görev koşulları söz konusu görevin yürütülmesi sırasında yapılacak masrafların mali tazmini ile birlikte, uygunsa, kazanç kaybının tazminine veya yapılan işin karşılığında ücra ve buna tekabül eden sosyal sigorta primlerinin ödenmesine olanak sağlayacaktır. 3- Yerel olarak seçilmiş kişilerin görevleriyle bağdaşmayacak işlev veya faaliyetler kanunla veya temel hukuki ilkelere göre belirlenir. (Türkiye çekince koymuştur.)

Madde 8- Yerel makamların faaliyetlerinin idarî denetimi 1- Yerel makamların her türlü idarî denetimi ancak kanunlarla veya anayasa ile belirlenmiş durumlarda ve yöntemlerle gerçekleştirilebilir. 2-Yerel makamların idarî denetimi normal olarak sadece kanunla veya anayasal ilkelerle uygunluk sağlamak amacıyla yapılacaktır. Bununla beraber, üst makamlar yerel makamları yetkili kıldıkları işlerin gereğine göre yapılıp yapılmadığını idarî denetime tabi tutabileceklerdir. 3-Yerel makamların idarî denetimi, denetleyen makamın müdahalesinin korunması amaçlanan çıkarların önemiyle orantılı olarak sınırlandırılmasını sağlayacak biçimde yapılmalıdır. (Türkiye çekince koymuştur.)

Madde 9- Yerel makamların mali kaynakları. 1- Ulusal ekonomik politika çerçevesinde, yerel makamlara kendi yetkileri dâhilinde serbestçe kullanabilecekleri mali kaynaklar sağlanacaktır. 2- Yerel makamların mali kaynakları anayasa ve kanunla belirlenen sorumluluklarla orantılı olacaktır. 3- Yerel makamların malî kaynaklarının en azından bir bölümü oranlarını kendilerinin kanunun koyduğu sınırlar dâhilinde belirleyebilecekleri yerel vergi ve harçlardan sağlanacaktır. 4- Yerel makamlara sağlanan kaynakların dayandığı malî sistemler, görevin yürütülmesi için gereken harcamalardaki gerçek artışların mümkün olduğunca izlenebilmesine olanak tanımaya yetecek ölçüde çeşitlilik arz etmeli ve esnek olmalıdır. (Türkiye çekince koymuştur) 5- Malî bakımdan daha zayıf olan yerel makamların korunması, potansiyel malî kaynakların ve karşılanması gereken malî yükün eşitsiz dağılımının etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik malî eşitleme yöntemlerinin veya buna eş önlemlerin alınmasını gerektirir. Bu yöntemler ve önlemler yerel makamların kendi sorumluluk alanlarında kullanabilecekleri takdir hakkını azaltmayacaktır. 6- Yeniden dağıtılan kaynakların yerel makamlara tahsisinin nasıl yapılacağı konusunda, kendilerine uygun bir biçimde danışılacaktır. (Türkiye çekince koymuştur) 7- Mümkün olduğu ölçüde, yerel makamlara yapılan hibeler belli projelerin finansmanına tahsis edilme koşulu taşımayacaktır. Hibe verilmesi yerel makamların kendi yetki alanları içinde kendi politikalarına ilişkin olarak takdir hakkı kullanmadaki temel özgürlüklerine halel getirmeyecektir. (Türkiye çekince koymuştur) 8- Yerel makamlar sermaye yatırımlarının finansmanı için kanunla belirlenen sınırlar içerisinde ulusal sermaye piyasasına girebileceklerdir. (Türkiye çekince koymuştur)

Madde 10- Yerel makamların birlik kurma ve birliklere katılma hakkı 1- Yerel makamlar yetkilerini kullanırken, ortak ilgi alanlarındaki görevlerini yerine getirebilmek amacıyla, başka yerel makamlarla işbirliği yapabilecekler ve kanunlar çerçevesinde birlikler kurabileceklerdir. 2- Her Devlet, yerel makamların ortak çıkarlarının korunması ve geliştirilmesi için birliklere üye olma ve uluslararası yerel makamlar birliklerine katılma hakkını tanıyacaktır.(Türkiye çekince koymuştur) 3- Yerel makamlar, kanunla muhtemelen öngörülen şartlar dâhilinde, başka devletlerin yerel makamlarıyla işbirliği yapabilirler. (Türkiye çekince koymuştur)

Madde 11 - Özerk yerel yönetimlerin yasal korunması Yerel yönetimler kendi yetkilerinin serbestçe kullanımı ile anayasa veya ulusal mevzuat tarafından belirtilmiş olan özerk yönetim ilkelerine riayetin sağlanması amacıyla yargı yoluna başvurma hakkına sahip olacaklardır. (Türkiye çekince koymuştur.)

Bölüm 11 Madde 12 – Yükümlülükler 1- Her Âkit Taraf, bu Şart'ın I. Bölümündeki paragraflardan

en az 10 tanesini aşağıdakilerin arasından seçmek üzere en az 20 paragrafı ile kendisini bağlı kabul etmeyi taahhüt edecektir. 2- Şart'a Taraf olan her Devlet onay, kabul veya tasvip belgesini tevdi ederken bu Maddenin 1. Paragraf hükümlerine uygun olarak seçtiği paragrafları Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirecektir. 3- Herhangi bir Taraf Devlet, bu Maddenin 1. Paragrafı hükümlerine göre Şart'ın henüz kabul etmemiş olduğu herhangi bir paragrafıyla veya paragraflarıyla kendini bağlı addedeceğini, daha sonraki herhangi bir tarihte Genel Sekretere bildirebilir. Sonradan kabul edilen bu tür yükümlülükler, böylece bildirimde bulunan Âkit Tarafın onay, kabul veya tasvip işleminin ayrılmaz parçası addedilecek ve Genel Sekreterin bildirimi aldığı tarihten sonra üç aylık süreyi izleyen ayın ilk gününden başlamak üzere aynı etkiyi taşıyacaktır.

Madde 13 - Bu Şartın kapsayacağı makamlar: Bu Şart'ta yer alan özerk yerel yönetim ilkeleri Âkit Tarafların ülkesinde mevcut bulunan yerel makamların tüm kategorileri için uygulanır. Bununla beraber, her Âkit Taraf, onay, kabul veya tasvip belgesini sunarken, bu Şart'ın yerel veya bölgesel makamların sadece hangi kategorileri için uygulanmasını öngördüğünü veya uygulama dışında bırakmayı öngördüğü kategorileri belirleyebilir. Avrupa Konseyi Genel Sekreterine daha sonra yapacağı bildirimlerle, yukarıdakilerden başka yerel veya bölgesel makam kategorilerini de Şart'ın kapsamına dâhil edebilir.

Madde 14 - Bilgi sağlanması: Her Âkit Taraf, bu şart'ın hükümleriyle uygunluk sağlamak amacıyla kabul ettiği mevzuat hükümleriyle aldığı diğer önlemler konusuna ilişkin bilgiyi Avrupa Konseyi Genel Sekreterine iletecektir.

Bölüm III Madde 15 - İmza, onay ve yürürlüğe girme 1- Bu Şart Avrupa Konseyi üyesi tüm Devletlerin imzasına açık olacaktır. Onay, kabul veya tasvip işlemine tabi olacaktır. Onay, kabul veya tasvip belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdi edilecektir. 2- Bu Şart Avrupa Konseyi üye Devletlerinden dördünün bu Şart'la bağlı olmayı kabul ettiklerini yukarıdaki paragraf hükümlerine uygun olarak daha sonra bildirmelerinden itibaren geçecek üç aylık süreyi izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girecektir. 3- Bu Şart'a bağlı olmayı kabul edeceğini daha sonra beyan eden herhangi bir üye Devlet bakımından, bu Şart, onay, kabul veya tasvip belgesinin tevdi tarihinden sonra geçecek üç aylık bir süreyi izleyen ayın ilk gününde yürürlüğe girecektir.

Madde 16 - Topraklara ilişkin hüküm 1- Herhangi bir Devlet daha sonraki herhangi bir tarihte yapacağı ve Avrupa Konseyi Genel Sekreterine muhatap bir beyan ile bu Şart'ın uygulanma alanını beyanda belirleyeceği başka herhangi bir toprağa teşmil edebilir. Şart, bu tür topraklar için, bu beyanın Genel Sekreterin eline geçtiği tarihten sonra geçecek üç aylık süreyi izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girecektir. 2- Yukarıdaki iki paragraf çerçevesinde yapılan herhangi bir beyan, bu beyanla belirlenen herhangi bir toprak bakımından, Genel Sekretere hitaben yapılacak bir bildirim ile geri çekilebilir. Bu geri çekme, Genel Sekreterin bu bildirimi aldığı tarihten sonra geçecek altı aylık süresi izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.

Madde 17 – Çekilme 1-Herhangi bir Taraf, kendisi bakımından bu Şart'ın yürürlüğe girişini izleyen beş yıllık bir sürenin geçmesinden sonra, bu Şart'tan çekilebilir. Bu durumlarda, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine altı ay önce bildirimde bulunulacaktır. Bu tür çekilmeler, Taraf Devlet sayısının dörtten az olmaması koşuluyla diğer Taraf Devletler bakımından Şart'ın geçerliliğini etkilemeyecektir. 2-Yukarıdaki paragrafta belirlenen hükümler çerçevesinde herhangi bir Taraf Devlet, 12. Maddenin 1. Paragrafında öngörülen sayı ve tipteki paragraflarla bağlı olduğu sürece, Şart'ın I. Bölümünün herhangi bir paragrafından çekilebilir. Herhangi bir Taraf Devlet bir paragraftan çekilerek 12. Maddenin 1. Paragrafının gereğini karşılamayan bir duruma geliyorsa, Şart'ın kendisinden çekilmiş sayılacaktır. İdari (4 ve 6. Maddeler) ile mali özerklik (9. Madde) Şart'ın ruhunu oluşturan maddelerdir. İdari özerklikte;"yerel yönetimlerin kanuni sınırlar içerisinde başka bir makamın görevlendirilmemiş olduğu bütün konularda takdir hakkına sahip olması" ile "ihtiyaçlarına bağlı olarak kendi iç örgütlenmelerine kendilerinin karar vermesi" önemlidir. Bu maddeler, merkezin yerel üzerindeki denetimini sınırlamakta ve yerele önemli oranda özgün ve özerk olmayı sağlamaktadır. Ancak mali özerklikle ilgili düzenlemelerde, halkın karar alma

süreçlerine katılımından çok ekonomik alanda halka yeni yükümlülükler getirme ve sermaye ile her türlü işbirliğinin önünü açma amacına yöneliktir. Yerel makamların kaynaklarından en azından bir bölümünün kendi koyacakları vergi ve harçlardan sağlanması (9. Madde, 3. Paragraf), yerel makamlara harcamalarındaki artışa uygun çeşitlilikte kaynaklar sağlanması (4. Paragraf) ve yerel makamların ulusal sermaye piyasasına girebilmelerine olanak tanıyan (8. Paragraf) mali özerk hizmet alanlarının ticarileştirilmesini ve sermayeye açık hale gelmesini sağlamaktadır. Yerel meclislerde temsiliyet, sivil toplumun örgütlülük düzeyi ve demokratik mücadelenin yarattığı kazanımlar üzerinden Avrupa'nın birçok ülkesinde devlet dışı halk kesimlerinin karar süreçlerine belli düzeyde katılabilmişlerdir. Devletin elindeki yetkiler yerel yönetimlere verilirse Kürtler ülkeyi bölme niyeti ile bu hakları kullanır korkusundan hareketle Türkiye Şart' ın önemli madde ve paragraflarına çekince koymuştur. Türkiye'nin uygulamayı taahhüt ettiği maddelere baktığımızda, Kürt belediyelerinin güçlenmesine yol açmayan, devleti sıkıntıya sokmayan düzenlemeler gözetilmiştir. Mali ve idari özerkliğe dayalı maddelerde, kendi bekası aleyhine sorun teşkil edeceğini düşündüğü paragraflara ise çekince koymuştur. Bununla birlikte yerel yönetim gelirlerinin bir kısmını kendi koyacakları harç ve vergilerden oluşması, yerel hizmetlerin ticarileştirilmesini sorun yapmamıştır.

Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi ve Kürt Sorunu

Türkiye'de yerel yönetimlere sınırlıda olsa özerklik hakkı 1921 Anayasasında tanınmıştı. 1921 Anayasasının 11. Maddesi: "Vilayet mahalli işlerde manevi şahsiyete ve özerkliğe sahiptir. Dış ve iç siyaset, şer'i, adli ve askeri işler, uluslararası iktisadi ilişkiler ve hükümetin genel vergileri ile birden fazla vilayeti ilgilendiren hususlar istisna olmak üzere Büyük Millet Meclisi tarafından konacak kanunlar gereğince vakıflar, medreseler, eğitim, sağlık, iktisat, tarım, bayındırlık ve sosyal yardım işlerinin düzenlenmesi ve idaresi vilayet şûralarının yetkisi içindedir." der. Bu Anayasada, her il yerel düzeyde vakıf, medrese, eğitim, sağlık, ekonomi, tarım, bayındırlık ve sosyal yardım konularında idari yetkilere sahiptir denilmiş, yerel özerkliğin sınırları belirlenmişti. Üç yıl sonra 1924 Anayasası bu maddeyi lağveder. Sonrasındaki hiçbir anayasada bu hak dile bile getirilmez. Tarihi boyunca ulus, üniter devlet esas alınmış, "idarenin bütünlüğü" ilkesi temelinde yerel yönetimleri denetim altında tutma, illeri ve bölgeleri atanmış valilerle yönetmek temel zihniyet olmuş, devletin yerel yönetimler üzerindeki denetimi ve mutlak otoritesi azalmadan devam etmiştir. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Kürt belediyelerine ve yerel yönetimlerine kimi fiili uygulama hakkı tanısa da, Kürt Statüsünü karşılamaktan uzaktır. Çünkü Kürt sorunu esasen siyasal, kültürel, toplumsal ve tarihsel bir sorundur. Şart "idari yerinden yönetim"e (idari adem-i merkeziyet) dayanmakta, yerel yönetime siyasi statü tanımamaktadır. Oysa KSH' nin savunduğu demokratik özerklik, esas olarak bölgesel özerklik statüsü olup bölgesel meclisi, bayrağı ve anayasası ile kendi kendisini yönetmesi demektir. Bununla birlikte Türkiye'nin Özerklik Şart'ına koyduğu şerhleri kaldırması halinde, Kürtler demokratik özerkliğin inşasında önemli imkân ve olanak sahibi olmuş olacaklardır. Devletin şerh koyduğu maddeler, Kürt sorununa yaklaşımın temel mantığını göstermektedir. Madde 4-6 "kendilerini ilgilendiren konularda yerel makamlara danışılması", Madde 6-1 "yerel makamların kendi iç idari örgütlenmeleri konusunda karar sahibi olabilmeleri", Madde 7-3 "seçilmiş yerel yöneticilerin görevleriyle bağdaşmayan faaliyetlerin hukuki ilkelere göre belirlenmesi ", Madde 8-3 "yerel makamların idari denetimi ile ilgili düzenlemeler", Madde 9-4, 6,7 "yerel makamların maddi kaynaklarının ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde çeşitlilik arz etmesi ve esnek olması ve yeniden dağıtılan mali kaynakların yerel makamlara tahsisinin nasıl yapılacağı konusunda kendilerine danışılması ile hibeler konusunda yerel makamlara takdir hakkı verilmesi", Madde 10-2.3"yerel makamların başka ülkelerin yerel makamları ile birlik kurma ve işbirliği yapabilmeleri", "yerel yönetimlerin yetkilerini serbestçe kullanabilmeleri" ve 11. Madde "özerk yönetim ilkelerine riayetin sağlanması için yargı yoluna başvurma hakkı" şerh konulan maddelerdir.

Şart'ın bu maddelerine şerh koymasının asıl nedeni Kürt sorununa yaklaşımındaki inkâr ve katliamcı zihniyet nedeniyledir. Türk Devleti çekince koyduğu maddelerle, Kürt belediyeleri üzerindeki idari ve mali denetimini, baskısını devam ettirmek istemiştir. Şart' ta yer alan yerelin kendilerini ilgilendiren planlama ve karar alma süreçlerinde söz sahibi olması, kendilerine tanınmış yetkileri serbestçe kullanması için yargı yoluna başvurabilmesi gibi düzenlemelere şerh koymasının temel nedeni; Kürtlerin özerklik taleplerinin önünü kapatmak istemesindendir. Belediyelerin uluslararası birliklere katılma ve işbirliği yapmasına konulan şerhle uluslararası sermayenin yerel yönetimlerle "işbirliği"'ni sınırlandırmak ve Kürt belediyeleri üzerindeki devletin ekonomik ablukasını sürdürmek, onları hizmet üretmez noktada tutmak istemesindendir. Bu şerh aynı zamanda dört parça Kürdistan'da Kürt belediyeleri arasında ekonomik, kültürel işbirliğini engellemek, dayanışma ve ortaklaşmanın yaşanmasını istenmemesindendir. Türkiye'de ve dört parça Kürdistan'ın yerel yönetimleri arasında siyasi, ekonomik, kültürel işbirliğinin geliştirilmesi, anadilde eğitim ve sağlık hizmetlerinin verilmesi demokratik özerkliğin inşasına olanak sağlayacağı gibi bölgesel ve küresel sorun olan Kürt sorununun uzun vade de çözümünü de kolaylayan olur. Yerel yönetimlerin idari ve mali özerkliği hem demokratik özerkliğin fiili olarak inşasına, hem de demokratik konfederal sistemin örgütlenmesine meşruiyet sağlar. Kürt Siyasal Hareketinin (KSH) toplumun sivil demokratik örgütlülüğü üzerinden demokratik özerklik inşa çalışmaları Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartından bağımsız olarak yıllardır sürmektedir. Kürdistan coğrafyasında Kürtlerin kendi özerk bölgesel yönetimlerini örgütlenmeleri onların halk olmaktan ileri gelen meşru haklarıdır. Özerklik Şartı bu hakkın kullanılmasında Kürtlere ve Kürt Siyasal Hareketine önemli meşruiyet verir. Türkiye, Kürtlerin ulusal demokratik mücadelesinin önünü almak için yerel yönetimlerin özerkliğini istemez. Devletin, Şart'ın kimi maddelerine çekince koyması; Kürt Statüsü önünü açacağı korkusundandır. Bu nedenle anayasal vatandaşlık, idari, mali özerklik ve anadilde eğitim olanaklarını sağlayan maddelere çekince koymuş, 2013 görüşmelerinde ana konu başlıkları olmasına rağmen çekinceleri kaldırmamış, tekçi zihniyet ile iktidarını paylaşmak istememiştir. Bu nedenle asıl olan devletin yanı başında, devletçi-iktidarcı sisteme karşı toplumun kendi özgürlükleri için öz gücüne dayanarak mücadele etmesidir. Bunun için demokratik siyaset ve uluslararası meşruiyet esasıyla hareket etmek önemlidir. Demokratik modernite bilinmez bir gelecekte var olacağı varsayılan bir toplum tahayyülü değildir. Demokratik modernite doğal ve demokratik topluma el konulduğundan beri zaten var olan, ahlâki ve politik topluma erişilinceye kadar da var olacak olan mücadeleler bütünüdür. Bu mücadelenin yol açtığı değişim dinamiğinin günümüz küreselleşmesine neden olduğu bilinmektedir. Küreselleşme kendiliğinden ortaya çıkmış değildir. Kapitalist modernite ile demokratik modernitenin tarih boyunca kıyasıya mücadelesi, devletçi iktidarcı sistemleri siyasal ve yapısal değişimlere zorlamaktadır. Mücadelenin giderek toplumsallaşması beraberinde yeni arayışları da gündemleştirmektedir. Bugün 3. Dünya Savaşı ile devam eden bu süreç: 1-Uluslararası sermaye ve iktidar biriktirme araçlarının sürekli olarak doğal toplum lehine değişiyor olması, 2-Her tür ulusal sınırın devasa ölçekte bilim ve teknolojik gelişmelerle aşılması, 3-Devletçi, iktidarcı yapılara karşı halkların demokratik toplum esaslı demokratik mücadelesi yüzünde yaşanmaktadır. Bu üç nesnel duruma rağmen otoriter, katı merkeziyetçi devletçi sistemin varlığını devam ettirmek istiyor olmasının neden olduğu, derin bir krizde yaşanmaktadır. Günümüzde devam eden sistem krizinin aşılamamış olmasının yol açtığı kaos aralığının devletçi sistemi ciddi düzeyde sıkıntıya soktuğu ve sarstığı da bilinen bir durumdur.

Yaşanan kriz yapısal ve tarihseldir. Yapısal ve tarihsel olan bu kriz, tarihi temel çelişki olan devletçi-iktidarcı yapıyla doğal demokratik toplum arası çelişki ile daha da derinleşerek devam edecektir. Devlet ve iktidarcı, hiyerarşikçi sistem tümden kaybedeceğine, toplumsal dinamikler mücadelesinin sistemi alabora etmesine fırsat vermeden seçenekler geliştiriyor olması, devrimsel hamleler olarak görülemez. Bu arayış; yıpranan, tökezleyen ve toplum karşısında itibarsızlaşan kapitalist modernitenin kendisini süsleyerek ve yeniden topluma tek seçenek olarak sunması çabasından başka bir şey değildir. Bu durum

devletin mücadeleler sonucunda katı merkeziyetçi formdan istemeyerekte olsa âdem-i merkeziyetçi yeni formlara açık olmaya evirilmesidir. Tarihsel temel çelişki olan devletçi-iktidarcı yapılarla doğal demokratik toplum arası çelişki, günümüzde: 1-Küresel emperyalist sistem bloğu ile ulus-devletler arası çelişki, 2-Bu her iki iktidarcı güce karşı devletsiz halkların çelişkisi şeklinde yaşanmaktadır Bugün genelde Ortadoğu'da özelde Suriye ve Rojava'da bu iki çelişki iç içe yaşanmaktadır.

Kapitalist modernitenin stratejik amaçlarını halklar üzerinden yürüttükleri vekâlet savaşlarıyla yürütüyor olması, küresel emperyalist güçlerle ulus-devletler arası çelişki kadar, bu her iki egemenlikçi anlayışa karşı devlet dışı, iktidar dışı toplum dinamiklerinin kendi alternatiflerini, ya da kendi seçeneklerini ete kemiğe büründürmesi mücadelesidir yaşananlar. Yapısal olan sistem krizi aşılamadığından; hiyerarşi ve tahakküm ile doğal toplum formları arası kaos aralığı da her geçen gün artarak devam etmektedir. Halkların doğal demokratik toplum seçenekleri henüz yeterince gelişmediğinden, demokratik modernitenin kapitalist moderniteye alternatif örgütlü mücadelesi ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde oluşmadığından sistem kendi içinde krizi aşmanın bir yoluna bakmakta, iktidarını sürdürmektedir. Devletçi, iktidarcı hiyerarşikçe yapı toplumsal dinamikleri bünyesine dâhil etme kapasitesine sahiptir. Devletin demokratik Modernite karşısında kendisini yeniden değişime tabii tutması, ona hem varlığına ideolojik gerekçe oluşturmaya, hem de toplumsal yaşamı siyasal, sosyal ve psikolojik olarak yeniden düzenlemesine fırsat verir. Bu özelliği ile toplumun üstünde topluma yabancılaşmış olmasına karşın, toplum tarafından vazgeçilmez olarak görülmeye başlar ki, asıl tehlike de burada yaşanmaktadı. Devlet, toplumsal mühendislik yöntemleri ve köklü ideolojik aygıtlarıyla bireye ve topluma, kendisinin mutlak olduğuna inandırır, rıza üretir. İtaat eden birey, itaat eden toplum üzerinden varlığını yeniden biçimlendirmeye çalışarak, sürdürülebilir yolları bulmakta son derece mahir sahibi olduğundandır ki, binlerce yıldır varlığını sürdüre bilmiştir. Küreselleşme, bu kaos aralığını yumuşatma, halklar mücadelesini sisteme çekme, uçları ehlileştirme ve sisteme dahil etme arayışıyla kendisini yeniden tek seçenek olarak halklara ve topluma sunma girişimidir. Toplum büyüdükçe toplumsal örgütlenme formu da büyüyecektir. Toplumsal ihtiyacın karşılanması devletçi, iktidarcı yapılara bırakılmayacak kadar meşru ve tarihseldir. Bu meşruiyet, devlet+ demokrasi paradigmasıyla devleti ne ret, ne de mutlak kabul eder. Halkların ve toplulukların öz güç ve öz yeterliliğine dayanarak kendi meclisleri ile eşitözgür yurttaşlar olarak kendilerini yönetmelerinin meşru ve hukuki gerekçeleri her zamandan daha çok evrensel ölçekte yaşanmaktadır. Devlet ve onun ideolojisi olmadan da toplumun kendisini devletin yanı başında demokratik, ekolojik ve ekonomik olarak örgütlediği, bir kez daha Kürt siyasal mücadelesi sayesinde görülmüştür. İktidarcı formlarla doğal toplum arasında binlerce yıldır süren mücadele, uzun bir süre daha süreceğe de benzer. Bu nedenle iktidar formunu mutlaklaştırmadan, onun yanı başında meşruiyete dayalı yaşam alanlarını inşa etmek esas olandır. Demokratik uygarlık mücadelesinde özgür toplum arayışımızı tahakkümcü, hiyerarşikçi sisteme ve onun insafına bıraktığımızda insanlık ve ekolojik felakete yol açmış oluruz. Eğer kapitalist sisteme karşı özgür toplumu gerçekleştirmek istiyorsak, sınıf çıkarlarına dayalı savaşların ideolojik yaklaşımlarına ve liberal demokrasinin basit sıradan sistemi iyileştirici politikalarına gelmemeli, sürekli mücadele eylemselliği içinde olmalıyız. Demokratik özerklik; özgür bireyin ve özgür toplumun kendisini devletin yanı başında örgütlemesi eylemselliği olduğundan aşağıdaki evrensel değerlerden referans alarak kendisini örgütler.

1-Demokratik Toplum Hukuku,

2-Ekolojik Toplum Hukuku,

3-Avrupa Konseyi Bölgesel ve Yerel Yönetimler Özerklik Şartı,

4-BM' in Yerli Halkların Hakları Sözleşmesi,

5-Evrensel Hukuk,

6-BM'nın Habitat Formunun İyi Yönetim Kriterleri.

Devletsiz halklar ile iktidar dışı kalmış toplum kesimleri bu alanların meşruiyeti üzerinden siyasal, sosyal ve kültürel taleplerini geliştirmeleri ve bu haklarını ete kemiğe büründürmeleri meşru ve demokratik haktır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Kürtler Kültürleriyle Var oldular. Ama…

Aysun Genç

Kürtler kültürleriyle var oldular. Ancak bu varoluş 20.Yüzyıla kadardı. 20.Yüzyıldan itibaren kendilerini çağın varoluşsallığına ulaştırmanın, kendini çağ içinde yeni kültürel değerlerle yaratmanın, zihniyet ve anlamsal yapısallıklarını oluşturmanın görünür adımları olmazsa, bugüne kadarki kültürel varoluş kendi ömrünü tamamlamış olur. Varoluştan söz ediliyorsa, mekan ve zamanın varlığından söz ediliyor demektir. Kürtlerin varoluşu sorunlu olduğundan, varlıkları inkar edildiklerinden, buna rağmen varolduklarından ve buna rağmen yok edilmeye çalışıldıklarından, Kürtlere mekan olan, Kürt ülkesi, Kürt vatanı yok hükmündedir. Ve Kürtlerin zamanı yok hükmündedir. Zaman ve mekan dışı bırakılmaktadır Kürtler. Bir toprak vardır üzerinde yaşadıkları, ancak buna Kürtlerin mekanı demek kolay değildir. Yaşadıkları anlar vardır, ama buna Kürtlerin zamanı demek pek kolay değildir.

Değişim nedir, Kürtler değişiyor mu? Değişim kendi dinamikleriyle ve kendi doğasında olmazsa değişim denemez. Asimilasyon, çözülme, bozulma da bir tür değişimdir. Değişim eğer varlık ve zamanın olması için bir şartsa, ve Kürtlerde bu temelde bir değişim yok ise, varlıktan söz etmek de güçleşmektedir. Ama Kürtler vardır. Az da olsa değişiyor, dönüşüyor, başkalaşıyorlar. Kimi kesimler hainleşiyor, Bekolaşıyor, bir Beko bin Beko oluyor ama bu Bekolar karşısında Kürt bireyinin yaşamını 21.Yüzyılda dünya egemenliğine rağmen yaşayan, temsil eden ve geleceğe taşımak isteyenler de var. Bu var oluşu yok sayamayacağımıza göre değişimin özgün bir biçiminin yaşandığı söylenebilir. Kürtlüğün yok edilmesi pahasına varlıklarına müsamaha gösterilen işbirlikçi kesimler giderek arttırılmaktadır. Ehmedê Xanî bugün yaşasa, Mem û Zîn destanındaki Beko karakterini tek bir kişide ele alır mıydı, tartışılır. Çünkü Bekolar giderek çoğalmaktadır.

Kendi tekil varoluşumuza rağmen, varolmamıza rağmen varlığımızı tartışıyor olmamız, toplumsal kimliklerin henüz oluşturulmamış olmasından, birey olarak varlığın, hakikaten varlık anlamına gelemeyeceğinden kaynağını alıyor.

"Kürtler kültürüyle varoldular" belirlemesi doğrudur ancak kapitalist modernitenin her şeyin üzerinden silindir gibi geçtiği kapitalist modernite çağında bu varoluşun salt kültürün maddi yapısıyla sürdürülmesini iddia etmek zordur. Kültür, toplumları vareden en temel gerçektir. Ali Fırat, kültürü "insan toplumunun tarihsel süreç içinde oluşturduğu tüm yapısallıklar ve anlamlılıklar bütünü" olarak tanımlıyor. Kurumlar ve bunların anlamı, maddi ve manevi çerçeve olarak somutlaşıyor.

Ancak A. Fırat, "Tek başına kurumsal ya da anlamsal toplumdan bahsetmek oldukça yanıltıcı olur. Tikel bir toplum ancak yeterli ölçüde kurumsal ve anlamsal bir düzey taşıyorsa kendisini bir varlık olarak kimliklendirebilir, adlandırabilir. Kendi başına kurumsal veya anlamsal toplumdan bahsetmek, bu tür toplumlar içinde insanca yaşanabileceğini varsaymak, tarihte tüm toplumların yaptığı gibi yanlışlık, sapma, ahlâksızlık ve çirkinlik olarak yargılanır." der.

"Yeterli ölçüde kurumsal ve anlamsal düzey taşımak" tanımı, Kürt toplumu söz konusu olduğunda özgün bir değerlendirmeyi gerektirdiğine çeker dikkatimizi. Daha ötesi, kurumsal olarak dağıtılan toplumun anlamından, hatta dar kültüründen bahsedilemeyeceğini belirtir. Tas kırılmış ve suyun varlığı artık söz konusu olmamışsa, kültürün varlığından da söz etmek zorluklar barındırmaktadır. Artık su, tasın kapsamında değil döküldüğü havanın, toprağın ya da iklimlerin bir unsuru olacaktır. 21.Yüzyılda büyük emek ve bedellerle tasın parçalarını bir araya getirip canımızı harç yapıp tası birleştirmemize rağmen, tas durmadan kırılmakta, sisifos'un lanetini başucumuzda hissettirmektedir.

"Zihniyet ve estetik dünyasını yitiren bir toplum çürümeye, vahşice parçalanmaya ve yenmeye terk edilmiş bir leşe benzer." Kürtler, toplumsal anlam, zihniyet ve estetik yitimi yaşıyor mu? Yaşıyorsa böyle bir durumda nasıl bir canlılıktan-varoluştan söz edilebilir. Böyle bir tam sayılamayan bir varlık durumundan dolayı, Kürtlerin iki yüzyıldır yaşadıkları süreğen çırpınış hali, nasıl bir boğazlaşmayla an an yüzyüze olduklarını açıklamaktadır. "Hem kurumsal hem de anlamsal olarak derin bir parçalanmayı ve zihniyet yitimini yaşadığı için, Kürt toplumu ancak bir 'kültürel soykırım altındaki toplum' olarak tanımlanabilir."

Dil Toplumun Kimliğidir

Kültürün temel oluşturucularından biri olan dil, en dar kültür tanımı olarak ele alınmakta ve toplumun tarihi boyunca yarattığı zihniyet, ahlak ve estetik duyguların, düşüncelerin birikimi, bilince çıkmış ve ifadeye kavuşmuş hali olmaktadır. Özcesi, dil, toplumun kimliğidir. Dildeki anlatım gücünün zenginliği, maneviyatla yüklü oluşu, zengin kelime hazinesi kadar zengin anlamsal oluşum dinamiği, o toplumun kültürel zenginliğini, evren içinde kendini yaratmadaki başarısını, gerçek anlamda kadimliğini gösterir. Toplumsal tarihin sözcüklerle şifrelenmesi olan dildeki fakirlik, yaşamdaki fakirliktir. Bu durumu, Kürtlerin yaşadığı son iki yüzyıl ve uğradıkları yoğun asimilasyon, uluslaşma dışı bırakılması ve uygarlığın dışına atılmışlığı değiştirmez. Çünkü Kürt dili, bin yıllar öncesinden inşa edilmiş, toplumsallaşmanın en zengin halini oluşturarak tüm toplumlara maya olmuştur.

Dil, temsil ettiği somut yaşamı, yaşam izlerini, yaşam parçalarını içine alan bir tür büyüdür. Başka dillerdeki kelimelerin bir toplumun diline girmesi, o toplumun büyüsünün bozulması anlamına gelir. Kelimelerin alındığı toplumun büyüsü içine girilir. Her kelimede, kelimenin temsil ettiği yaşam anlamı alınır. Türk diliyse bu, Türk kültürü alınır, zihniyeti şekillendirmeye başlar ve Kürt kültürünün büyüsü bozularak Türklük büyüsü inşa olmaya başlar. Karşılıklı demokratik etkilenmeler bu alışverişi kültürel zenginlik olarak kendi kimyasına katar ancak demokratik olmayanlar aynı anlamı yaratmaz. Bu bir anlamda kara büyüdür. Ve her kara büyü, etkisi altına aldıklarını takatten düşürür, hastalıklı hale getirir. Kürt toplumunun tüm mücadelesine, verdiği bedellere, yakaladığı gelişim düzeyine rağmen göreli hastalıklı durumu kısmen böyle açıklanabilir.

Kürtler entelektüel olarak çağın dışına atıldığından çağın bilgisinden mahrum kalmıştır. Bu durum Kürtleri sistem dışı bir konumda tuttuğu kadar, bulunduğu her yerde sistemin içine girmenin süreğen çabasıyla da başbaşa bırakmıştır. Aynı zamanda Kürtler çağın neredeyse tek varoluş şartı olarak görülen ulus-devlet tanımının da dışındadır. Güçlü uluslar, kurumlarıyla, yapısallıklarıyla, kendini savunmanın kurumsallaşmaları ve yetkinliğiyle, bunu tüm dünya ulusları içinde kabul ettirmişlikleriyle, ve nihayetinde kurdukları devletleriyle var olurlar.

Dil, temsil ettiği somut yaşamı, yaşam izlerini, yaşam parçalarını içine alan bir tür büyüdür

---

Ancak Kürtler ulus-devlet olmadıkları gibi tam uluslaşmayı da yaşamamışlardır. Tüm dünya ulusları ordularının büyüklüğüyle övünürken Kürtlerin bıçak taşıması bile suçtur bu çağda. Böyle bir durumda Kürtler hem fiziki hem de anlamsal-bilinçsel güç tanımının dışında bulunmaktadır. A. Fırat'ın belirttiği gibi "iktidar hem fiziki hem de entelektüel güç potansiyeli" olduğundan, Kürtlerin son iki yüzyıldır yaşadıkları iktidarsızlık durumu var olmalarını da güçleştirmiştir diyebiliriz. Ancak iktidar, yönetim olgusuyla kendini özdeşleştirmesine rağmen, iktidar özyönetim değildir. Özyönetimini yaratmayan toplumların sömürge olmaktan ve akabinde asimilasyon ve kültürel soykırım sürecinden kurtulamayacağı da kesindir.

Kürtlerin uğradığı kültürel soykırım, Kürt halkını yok etmenin zamana yayılmış formudur. Kültürel soykırım içinde tüm kültürel, maddi, manevi, emek değerleri, yeraltı-üstü zenginlikleri her şeyi talan ve yağma ile ya yok edilir ya da çalınır ve hakim kültüre duhul ettirilir. Geriye kalana Kürt denilemez. Kürt olmaya çalıştıkça sistem dışı-terörist, .Türk-Arap-Fars olmaya çalıştıkça köle olunur Aslında kültürel soykırıma uğramış

Kürt'e hiçbir şey olmak bırakılır. Kültürel soykırım çirkinleştirir. Kürt kültürü güçlüdür. Birçok yan kültürü, kendi içinde doğal yaşam seyrinde kendine katacak kadar kadim bir yürüyüşün tarihsel sahibidir. Kürtlerle yaşayan halkların, son yüzyıl dışında doğalında Kürt kültürünü benimsediklerini, dilini öğrendiklerini ve Kürt yaşamını önemseyip yaşadıkları görülür. Genelde son yüzyılda, özelde de Türk ulus-devletleşmesi sürecinde bu değişir. Kürt kültürü on yıllarca yok sayılmasına, yok etme saldırılarına maruz kalmasına rağmen yok edilememiş, kart-kurt teorilerini yaratanlar büyük özgürlük mücadelesi sonunda "bi her ben" (Kürtçe doğru yazılışı "bi xêr bên"dir. Onu bile beceremiyorlar.) demek zorunda kalmışlardır. Kürtleri yok sayanlar, Newroz Bayramı kutlamasını resmi devlet protokolünü yaptırmışlardır. Türk diline bakıldığında görülecek olan yüzlerce, belki de binlerce kelime, Kürt kültürünün gücünü göstermenin minimal örneklerindendir.

Ancak bu güçlü kültürü taşıyacak, koruyacak, kurumlaştıracak çok güçlü yapısallaşmalar yaratılamadığından bu yükü taşımak artık Kürt insanına dahi zor gelmektedir. Kapitalist modernite içinde erimek bir anlamda bu yükü taşımaktan vazgeçmek demektir.

Kürt'ü Devlet Eksenli Tarihte Değil, Kültürel eksenli Tarihte Aramak

Kapitalizme özenen feodal-kabile topluluklarının erken kapitalist dönemi çağrıştıran yaşamları, düz ilerlemeciliği, kesintisiz tarihsel akış mantığını kanıtlamaz. Zira onu ileri oldukları için değil başka çareleri olmadığı için, mecbur bırakıldıkları için yaşadıkları daha gerçekçidir. Başka çare yaratamadıkları için yaşıyorlar. Kürtlerin tarihi, düz ilerlemeciliğin yanılgılarını ortaya koymaya yetecek düzeydedir. Bu ve benzer durumlar, Kürtler şahsında tarihe yeni bir bakış açısı yaratmaya da zorlamaktadır.

Kürt gerçeğini devlet eksenli tarihte değil de kültürel eksenli tarihte aramak doğru olandır. Mitoloji ve destanlar, devletçi tarih anlatımından dah değerlidir. Bu anlamda kültürel tarih kavramını esas almış oluyoruz. Kültürel tarih uygarlıksal değişimleri de içine alır.

Kürtler de bu anlamda binlerce yıllık başat bir tarihe sahiptir. Temel karakteri kabile aşiret formunu güçlü yaşaması, tarım ve hayvancılık ekonomisinde devrimsel rol oynamasıdır.

Verimli Hilal'de davulu zurnasıyla kendi varlığını ilan eden ve bugüne dek yaşayan kadim Kürt kültürü bugün davul zurna çalmıyor, bugün silah sesleriyle kendi varlığını kabul ettirmeye çalışıyor. Zira kadim bir halkın bireyi olmak, o halkın inkar edilmişliğini görüp kabullenmekten daha zordur.

Göbeklitepe'de ortaya çıkan veriler Kürt coğrafyasının kadim toplumsallığını gösterir. Sümer ve Mısır şehir toplumlarına ilham veren Toros ve Zagros hattında yaşayan toplulukların, yukarı Mezopotamya kültürünün gücü, bugünkü Kürtlüğün gücüyle aynıdır. Kadim bir halk olan Kürtler olan Sümerler "kuzey ve doğudaki dağlık bölge halkı" anlamında "Kurti" adını vermiştir.

Verimli Hilal'i merkez alan 12 bin yıllık bir kültürel önderlikten söz edilmektedir ki, hiçbir kültürün bu kadar uzun dönemde kapsamlı öncülük etmesi görülmemiştir.

Devletleşmemeyi uluslaşmamakla özdeşleştirmemek gerekir. Devletleşmemiş olmak, birebir olarak demokratik olmak anlamına gelir. Devlet dışı kültürün başat örneği olarak Kürt kültürü, güçlü bir demokratik toplum örneğini ortaya koymaktadır. Kürt kültürü gücünü, uygarlığa devletleşmeye karşı direncinden, bu direncin ürünü olarak demokratikleşmesinden almıştır.

Ancak "M.Ö. 4300'lerden itibaren Aşağı Mezopotamya kökenli El Ubeyd kültürünün Yukarı Mezopotamya kültürünü etkilediğini tespit edebilmekteyiz. El Ubeyd kültürü, güçlü hanedanlar etrafında oluşan hiyerarşik toplumla daha önceki kabile kültüründen ayrışır."

Hurriler M.Ö. 2000'lerden itibaren önemli adımlar atmışlar ve Gudea Hanedanlığıyla M.Ö. 2150-2050'lerde Sümer kentleri üzerinde hakimiyet kurmuşlar. Yine M.Ö. 1600'lerden sonra İç Anadolu'da Hititler ve Yukarı Mezopotamya'da Mitanniler adında iki komşu imparatorluk kurmuşlardır. Bu oluşumların komşuluktan öte akraba oldukları da söylenebilir. Hitit ve Mitani örnekleri, Sümer kültürünün etkisindeki Hurrilerin en güçlü uygarlaşma örneğidir. Semitik

kökenli Babil ve Asur'a karşı birleştikleri, M.Ö. 1596'da Babil'i işgal ettikleri bilinir. Ancak Asur karşısında uygarlık gücü olarak dağılan Hurriler, kabile kültürüne dönmüş ve uzun süre yaşamışlardır. M.Ö. 1200-850 döneminde Nairi konfederasyonu olarak, katı olmayan kabile birlikleri şeklinde yaşamışlardır.

Hurri kökeni bulunduğu muhtemel olan ve dönemin Ermeni kültürel öğeleriyle sentezlenerek oluşan Urartu kültürü M.Ö. 850-600 merkezi uygarlık sisteminin güçlü bir halkasını temsil eder. Dünya hegemonu Asur'a karşı koyarak ayakta kalabilen tek güç olma özerkliğini savunur.

Asur başkenti Ninova'yı yıkarak imparatorluğa dönüşen Med Konfederasyonu Zagros dağ kültürünün zirvesidir. Ancak imparatorluğa dönüştükten sonra entrikalar sonucu iktidar M.Ö. 550'lerde Fars Akhamenit soylu krallara geçer. Perslerin dünya gücü haline gelmesinde Med kültürünün başatlığı belirleyici olsa da sadece İskender'in fetihlerine kadar bu başatlık sürmüştür.

Avrupa kendi tarihini Roma'ya dayandırmaktadır. Roma uygarlık kültürünün oluşumunda Aryen kültürün başatlığı etkindir. 12 bin yıllık neolitik ardından 2 bin yıllık uygarlık kültürünün inşasında Hurri, Mitani ve Hitit mayasını yok saymak, insanlık tarihini tümden inkar olur.

Sasaniler ve Romalılar, çağlarının son iki büyük gücü olsa da birbirlerini yıprata yıprata zayıf düşmüş ve İslami fetihlerin yolunu açmışlardır. İslamla birlikte artık yeni bir dönem başlamakta ve bu yeni dönem Kürt kültürü açısından da yeni bir sayfayı açmaktadır.

Dağ Kürtlerinin uygarlık kültürleriyle ilişkilenerek bu durumu kendi lehine değerlendirmesi, özümsemesi, Kürt kültüründe "uygarlığın yansımaları, bir anlamda kentli, sınıflı ve devletli zihniyet ve kurumların oluşması" şeklinde ele alınabilir. Bu süreç, uygarlığın gelişiminde İslamiyet'in geliş sürecinin ön aşaması olarak da tanımlanabilir. Söz konusu kesimler dağ etekleri ve ovalık kısımlarda gelişmektedir. Bu dönem Kürt kültürü içinde sınıflaşmanın ortaya çıktığı dönemdir. Dağ Kürtleri dediğimiz kendi öz dil ve kültürlerini yaşayan kesimler sonraki dönemlerin alt sınıfları olacaktır. Ova Kürtleri ise, benzeşmeye çalıştıkları uygarlıkların dil ve kültürlerinin etkisinde kalarak aristokratik üst sınıfı oluşturacaktır. Kürt kültürünün bu ikili tanımı bir karakteristik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kesim kendi öncülük ettiği uygarlıklarda bile kendi dil ve kültürünü egemen kılmaya çalışmamıştır.

Zerdüştlük Bir Anlamda Kürtlüğün Proto Uluslaşmasıdır

Ova Kürtlerine ters bir şekilde dağ Kürtleri de değişmeyen kabile ve aile kültürünü binlerce yıl içine kapanarak korumuş ve bugüne taşımıştır. İki kültür arasında uçurumlar vardır.

Kabile yapısını ortak zihniyet etrafında birleşmesini getiren Zerdüştlük, İslami çıkışa formatif öncülük etmiştir. İslami çıkış bir anlamda Zerdüştlüğün Arap yarımadasındaki versiyonudur.

Dağınık kabilelerin ortak anlayış etrafında birleşmesi için ayrışan yanlarını değil benzeyen yanlarını öne çıkarmaları ve esas almaları gerekecektir. Magi adı verilen bilgeler toplumun ortaklıklarını bulup çıkarmak ve görünür kılmak, bu yolla dağınık kabile yapısını ortak zihniyet etrafında toparlamakla görevlidir. Aryenik bir üst kimlik çıkmaktadır ortaya. Bu anlamda Zerdüştlük bir anlamda Kürtlüğün proto uluslaşmasıdır. Ümmet mantığı gerçekte İslam'dan çok önce Zerdüştlükte ortaya çıkmıştır.

Zerdüştlük Kürt kültüründe zihniyet devrimi yaratır. Üst kimlikte buluşan Aryenik topluluklarda büyük bir enerji ortaya çıkar. Bir araya gelemeyen kabileler bu kimlik altında bir araya gelir. Med aşiretler konfederasyonunu yaratan da bu enerjidir. Benzer bir enerjiyi tüm Kürdistan parçalarının özgürlüğünü hedefleyen ve Kürt uluslaşmasının çağdaş versiyonu olan Kürt Özgürlük Hareketinde görmekteyiz. Bu gerçeklik, tarih yazımı ve sosyoloji anlamında üzerinde daha fazla durmayı da gerektirir.

Sonraki dinsel çıkışlar kaynağını Zerdüştlükten alır. Geleneğin saptırılıp kendi özünden boşaltılması ve aristokratik üst sınıfların sömürü aracına dönüştürülmesinin gelip dayandığı yer, İslam'ı kabul edip kendine uyarladığını iddia eden İran İslam devletidir. Zerdüşt geleneğinin içi, Pers saraylarındaki despotizm tarafından boşaltıldıktan sonra geriye kalanların İskender ordularına direnmesi ve kendi kültürünü koruması zordur.

Yüzlerce yıllık baskıya rağmen devlet dışı toplum olma özelliğini bırakmayan, İslami fetihlere kapıyı aralamayan Alevi ve Êzidî toplulukların direnişinde dağ Kürtlerinin kendi özünü koruma geleneğini ve gücünü görmek gerekir.

“Êzidî Kürtlerinde neredeyse kurumaya yüz tutmuş bu tarihsel demokratik gelenek araştırılmaya değer önemli bir konudur. Êzîdî Kürtlerle Alevi Kürtler yakından gözlemlendiğinde, özellikle kadınlarında temsilini bulan Zerdeştî kültürün demokratik, özgür ve eşitçi özellikleri rahatlıkla fark edilebilir. Tüm bastırılmışlıklarına rağmen, doğayla bütünleşmiş, açık sözlü ve cesur yanları dikkate değerdir.”

Êzidî ve Alevi Kürtler arasındaki benzerlikler, yine Yarsan, Kakaî ve Alevi Kürtler arasındaki ortaklıklar Kürdistanî bütünlük anlamında büyük umut vermektedir. Bugün hepsine Zerdüştî denmese de, Zerdüştî özelliklerin yerele göre uyarlanışını, İslam öncesinin animist düşüncesine yakın bir inanç-yaşam formunu görmekteyiz. Kürtlerin İslam'dan etkilenmesi ağırlıklı olarak yıkıcı oldu. Kanlı fetih savaşlarıyla Kürt coğrafyası Emevi saltanatına alındı. İslam'ın Kürdistan'a girişinde yaşanan katliamlar, bugün DAİŞ karşısında yaşananlardan daha büyük ve fazladır. Kürt erkeklerin katledilmesi, kadınların ve çocukların kaçırılarak götürülmesi, köle yapılması gibi yöntemler, ilk İslam saldırılarında uygulanan bir yöntemdir. “Allahu Ekber” bağrışması ardından kan ve can veren Kürtlerin bilinçaltı da parçalanmıştır. Korkuyla karışık bir teslim olmuşluk Müslümanlığı benimseyen Kürtlerde derinden yaşanırken, Müslümanlaşmayan Kürtlerde de temsili düzeye indirgenen, sembolikleşen bir karşı koyuş ve direniş, ve yine de bununla karışık bir korkunun varlığından söz edilebilir.

Nihayetinde her iki durumda da Kürtlük, Kürt kültürü baskılanmıştır. Müslümanlaşanların tarikatlaşmaları, hatta tarikat öncülüğüne yönelmeleri iktidar İslam'ı dışında bir arayışı da göstermektedir. Hepsinin toplamında dinciliğin korkuyla hüküm sürmesi gerçeği vardır. Ki nihayetinde inanan cehennemle, inanmayan kılıçla korkutularak Müslümanlaştırılmış olan Kürtlerin zihniyetinde İslamiyet korkuyla özdeşleşmiştir.

Üst tabakalar zamanla Emevi saltanatıyla bütünleşip giderek Araplaşmış ve Araplaşmayı ayrıcalık olarak görüp kendi dilini terketmişlerdir. Öyle ki Kürdistan özgürlük hareketi kuruluşuna kadar çocuklarına Kürtçe isim koyan aile sayısı parmak sayısını aşmazdı. Üst tabakaların kendi kültürlerine inkârcı davranmalarına rağmen kapitalizmin gelişimiyle bu durum farklılaşır ve kültürel soykırıma kadar varır. Ancak Kürtlüğü de kendilerinin tanımlaması, belirlemesi ve inşa etmesi gibi bir iddiaları da vardır.

Bununla tam ters bir şekilde dağ Kürtleri İslam'ı kabullenmemiş, kendi kültürünü korumuş, asimilasyonu küfür saymıştır. Kurmançlık, aşiret ve kabilelerden çeşitli sebeplerle koparak köy ve kentlerde bağımsız güçlenen, Kürt halklaşmasının temel gücü olarak tanımlanmaktadır. Son yıllara kadar kendilerini “Kurmanç” olarak tanımlayan bu kesimlerin büyük kısmı Kızılbaş olarak tanımlanmış, bu tanım günümüze gelince yerini Alevi kavramına bırakmıştır. Kendi kültürel varlıklarıyla uyumlu olacak kimi İslami öğeleri kabul etme dışında İslamla alakaları yoktur.

Kürdün gerçek kültürü, özgür ruhlu dağ kültürüdür

“Aleviliğe tam anlamıyla İslâm kültürü denilemez. Kendi kabile ve aşiret kültürlerine en çok bağlı kalan, kendi kültürleriyle uyuştuğu ölçüde bazı İslâmî değerleri başkaları için değil, kendileri için asimile edip içselleştiren bir kültürdür. Bu özellikleri nedeniyle beş bin yıl öncesindeki Hurri kültürü ve dilsel varlığıyla benzerlik göstermeleri anlaşılır bir husustur. Dış istilalara karşı sürekli direnmeleri, dağların gerektirdiği sıkı kabileci yaşam kültürü bu sonucu doğurmuştur.”

Zerdüştiler zayıf bir halka olarak kalmış, giderek zengin zihniyet kaynakları kurumuştur. Sınıflaşmayı, özünde parçalanmayı yaşayan Kürt kültüründe, ova Kürtlerinde direnen kesimler de tasavvufi tarikatları benimseyerek devlet dışı İslam'ı yaşamışlardır. A. Fırat tarikat örgütlenmelerini işçi sınıfının tarikatlarına benzetir. Politikleşmeleri saptırılarak iktidar inşasında kullanılmıştır.

İslam'ın yükselişiyle birlikte Araplar, farslar ve Türklerden sonra dördüncü büyük milliyet

olarak belirginlik kazansalar da Kürtler, devletleşmediklerinden her üç ulusun da gerisinde bir konumda kalmışlardır.

Parçalanmış aşiretler gerçekliği, İslam'ın girişiyle ortaya çıkan Kızılbaş Sünni parçalanması Kürtlerin en zayıf noktası olarak Sünni Kürtler içinde etkide bulunmuş ve Yavuz Selim karşısında işbirlikçi bir konum yaratmıştır.

Yine Osmanlı tarihi boyunca Sünni İslam ortaklığı yaklaşımı Kürtlerin de Türk devlet aklı öncülüğünde ortaya çıkan ve farklı inançlardaki Kürtlere ve diğer halklara yaklaşımında ortaya çıkan sorunlu tarz, Kürdün iflah olmayışını önemli ölçüde etkilemiştir. Çünkü böyle zamanlardaki uygulamalar uzun yıllar boyunca unutulmamış, hafızalara yazılmış ve parçalanmışlık olarak derin izler bırakmıştır.

Kendi özünü arayan, kendi toplumsallığını inşa etmek için verili olanı reddeden, aslında verilinin de bir olmayan olduğunu görenlere dağlı-deli tanımının yakıştırılması, tarihsel bir bilinç olarak dağ Kürtlerinin kendi özlerine bağlılığını anlatır. Öcalan'a daha küçücük çocukken 'Dinê Çolê' (Dağın Delisi) denmesi de buna iyi bir örnektir. Kürdün gerçek kültürü, özgür ruhlu dağ kültürüdür. Çağın akıl çemberinden çıkarak deli olmayı gerektirir.

Sümerler Kurti, Luviler Kurdivana, Helenler Kardokya derken, ve yine Selçuk sultanı Sançar Kürdastan derken, Kürtlere vatan olan bir coğrafi bölgeye işaret ediyordu. Son yapılan ve tarihe geçen tanımlama olan Kürdistan, Osmanlı sultan fermanlarında da yer alarak resmi devletlerce kabul edilmiş, Osmanlı mirasıyla kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu cumhurbaşkanı da defalarca mecliste Kürdistan kavramını telaffuz etmiş. Ancak "1925'teki Beyaz Türk komplosundan itibaren Kürt, Kürdistan ve Kürtlükle ilgili her tür miras ve adlandırma birdenbire dehşet verici yöntemlerle yasaklanıp olgu olmaktan çıkarılmak istenmiştir." Kürt vatanı anlamına gelen Kürdistan kelimesini Kürtlerin kullanmada ve Türklerin kullanmama da bunca ısrarı, sosyolojik olmaktan ziyade siyasal çözümleme gerektirir.

Vatan, toprağın o toprak üzerinde yaşayan, kültür yaratan ve yaşamını sürdürenlerce sahiplenilmesi, tarih boyunca yaratılan kültürün yapısal ve anlamsal kurumlaşmalarının oluşturulmasıyla oluşur. Yani toprağın siyasal ve toplumsal bir anlama kavuşmasıyla oluşur. Bundan dolayı sosyolojik ve siyasal şartları önceleyen bir kavramdır. Salt maddi üretim ve kültürle inşa olmaz. Onun tarihselliği ve anlamsallığıyla inşa olur. Yapısal ve anlamsal kurumlaşması oluşmamışsa, o toprak üzerinde kim-nasıl yaşarsa yaşasın, o toprak vatan olamaz. Bundan dolayı toplum kültürle var olur derken, salt maddi kültürle varolmayacağı da güncel olarak da yaşadığımız süreçlerden ispat olmaktadır.

Salt maddi kültüre dayanarak toprak üzerinde yaşamak, kökü her an dışarı çıkarılıp atılabilecek bir bitki olmak gibidir

Salt maddi kültüre dayanarak toprak üzerinde yaşamak, kökü her an dışarı çıkarılıp atılabilecek bir bitki olmak gibidir. Türk devleti başta olmak üzere egemen sömürgeci devletlerin Kürtlere uyguladıkları ve Kürtleri bitkisel hayata mahkum eden kültürel soykırım sistemi, bu siyasal durumun sonucudur. Planlı bir soykırıma maruz bırakılan Kürt halkı, kadim kültürüne rağmen kendi dilini dahi konuşamaz durumdadır. Şark Islahat planı gibi vahşi bir uygulama, bugün tüm bölge egemenleri ve dünya hegemonları tarafından uygulanmaktadır. Kendi sistemini inşa etme çabaları, ilk adımda katliamla karşılık bulmaktadır. Tüm bu sonuçların sebebi, Kürtlerin kökleri derinlere dayanan kültürlerine rağmen bu kültürü anlamsal kurumlara kavuşturamamalarında barınmaktadır.

Ulus-devlet inşasının düşünce tarzı pozitivizmdir. Pozitivizmin sosyal bilimleri parçalayarak egemenlik ideolojilerine göre yeniden toplumları mühendisliğe tabi tutmasında Kürtler büyük darbe almıştır. Devletleşememiş olan Kürtler böyle bir düşünce sisteminin vahşeti altında, on binlerce yıllık kültürlerine rağmen yok hükmünde ele alınmıştır. Pozitivist bilim tanrı olmuş ve Kürtler yok sayılmıştır. Akabinde yok sayılmanın gereği yok etme politikalarını uygulamak mubah sayılmıştır. Gereken demirden kanunlar çıkarılırken bir yandan da bilim adamları,

yeni ürettikleri teorilerle Kürtleri yok saymanın ilmî zeminlerini oluşturmuşlardır.

Tüm dünya ulus-devletleşmenin zorluklarıyla uğraşırken Kürtlerin kaderine, dünya hegemonları elinde parçalanmak düşmüştür. İngiltere MusulKerkük petrolleriyle ödüllendirilirken, sosyalist teo-rinin düşünsel temellerini oluşturan Fransa, Türk ulus-devletine ve anayasasına da temel oluştur-muş, fikir babalığı ünvanıyla ödüllendirilmiştir.

Ruslar, Mahabad'da Kürtleri ulus-devlet anlayışına kurban edeceklerinin ilk denemelerini Bakur kür-distan'da başlatmış, Kürt varlığı ve isyanları karşısında Türk ulus-devletleşmesini, gericiliğe karşı bü-yük ilerici adım saymışlardır.

Dünya güçlerinin egemenliğinin günlük çıkarları uğruna kadim kültürel dayanağı olan Kürt halkının varlığı, vatanı bir çırpıda yok sayılmıştır. Kala kala maşa olarak kullanmak ve sistemin ileri karakolu olarak kullanılmak üzere bırakılan küçük bir Kürdistan olasılığı kalmıştı. Ermenilere yapılan, Kürtlere Başûr Kürdistan şahsında yapılmıştır. Hemen hemen tüm dünya ülkeleri ulus-devletleşmesini ta-mamladığında, tarihin kadim kültürü Kürtler neredeyse yok edilmiştir. Tüm kapitalist modernite güçlerinin yurtsuz saydığı Kürtler varlığının ve gerçekliğinin yarısını kaybetmiştir. Vatan'ı yok sayılan Kürtlerin nasıl ve hangi güç ile ayakta kalacağı, mucize kabilinden durumlara kalmıştır. Adı Welat olan bir gazetenin her sayısının ceza alması, Kürdün vatansızlaştırılmasının, kültürünün başka vatanların hizmetine alınmasından kaynaklanmaktadır. Böyle bir durumda her bir Kürt'ün boşlukta yüzmesi-yürümesi, özünde toplumsal olarak aklı başından alınmışlığı ifade etmektedir.

Her şeye rağmen Kürdistan bir hakikattir. Tüm yok saymalara, inkarlara, katliamlara, soykırımlara ve imhalara rağmen Kürdistan vardır ve bir hakikattir. Adını Almanya koyan kadınlar var mıdır Alman-ya'da bilemiyoruz, ancak Kürdistan'da kadınlar adını Kürdistan koymaya ve kutsal anavatan kavramı-nı kendilerinde yaşatmaya devam etmektedir. Kürdistan, tarihine ve toplumuna bağlı, özgür yaşam tutkusu olan son kişi varoldukça da varolacaktır. Bedelleri tüm toplum tarafından görülmekte ve karşılanmaktadır.

Bugün yok edilmek istenen tüm Kürt kültürel değerleri PKK'li sayılmakta, terörize edilmektedir. İnkarcı soykırımcı sistemlerin işbirlikçileri sürekli tehdit altında tutarak tüm Kürtleri Apocu sayarak ölüme mahkum etmeleri, özünde varolmak isteyen Kürt'ün ölümden başka bir seçeneğinin olmadığının savunulmasıdır. Sadece Kürdistan'da değil, dünyanın neresinde olursa olsun, özgür yaşamak isteyen her Kürt, bölgedeki egemen devletlerce ölüm listesine alınmaktadır.

Kürt gerçekliğine ve Kürt gerçekliğinin 20.Yüzyılda yeniden varoluşunun Zerdüştî çığlığı olan Kürdistan Özgürlük Hareketi'ne karşı soykırım savaşı yürütülmektedir. Kürtlerin ulus olarak varlığı PKK'nin varlığıyla özdeşleşmiştir. Kürtler, her gün her an dünyada benzeri olmayan soykırım saldırılarına maruz kalmaktadır. Afrika kabileleri, Kızılderili kabileler dahi Kürtlerin yaşadığı soykırımı yaşamamıştır ve yaşamamaktadır. Bu saldırılar altında Kürtlerin kültürlerine sahip çıkma, kültürlerini çağın evrensel toplumsallığına ulaştırma, kendilerini ulus olarak yaratma ve kültürün anlamsal kurumlaşmalarını yaratma görevleri vardır.

Tüm dünyanın gaddar tanrıları olan hegemonik güçler birleşmiş ve dilsiz, kolsuz, bacaksız, dahası akıl noksanı bir Kürt tanımı yapmaktadır. Böyle bir durumda, yaşamın anlamına zerre kadar ulaşan her Kürt için, ölüm, daha değerlidir. Böyle bir çağda Kürt olmak çok zordur. Ancak bu zorluklarına rağmen Kürtler binlercesini bedel verme uğruna özgür yaşam arayışlarını ve inşa çabalarını sürdürmektedir.

Kürt ulusal gerçekliği onu yok etmeye çalışan kültürel soykırımcı sistemler içinde varmış gibi görünmeyecek, bu kültürel soykırım gerçeğinin bilincinde olarak tüm parçalardaki Kürtlerin birlikte özgürleşmesi ve Kürt ulusal toplumunun inşa edilmesi temelinde var olabilecektir. Sonucu, iki yüz yıldır süren ulusal varlığını koruma ve toplumsal sistemini inşa etme direnişi, her alanda verilecek olan ölümüne bir direnişle, kapsamlı strateji ve taktiklerle yürütülecek mücadelenin kazanılması belirleyecektir. Sonucu özgürlük mücadelesi belirleyecektir.

Kaynak: Demokratik uygarlık manifestosu adlı kitap serisinin 5.cildi olan 'kültürel soykırım kıskacında Kürtleri savunmak' adlı savunmasından alıntılar tırnak işaretiyle belirtilmiştir.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Ahlak, Politika Oluşum İlişkisi ve Çelişkisi

Gökhan Polat

Kendini tanımak, toplumsallaşmış insanın en temel arayışıdır. Kim olduğumuzu, nerden geldiğimizi, neden yaşadığımızı ve nasıl doğaya sahip olduğumuzu anlamaya çalışan tüm öncüllerimiz, nesilden nesile aktarılan bir arayış ve mücadeleyle kendi cephelerinde bu sorulara cevap vermeye çalışmışlardır. En nihayetinde toplumsal bir varlık olduğumuzu ve ahlaki-politik bir doğaya sahip olduğumuzu kısmen de olsa anlamış bulunmaktayız.

"Ahlaki ve politik toplum" dediğimizde, önce kendi toplumsal varlığımızı tanımlamış ve adlandırmış oluruz. Ahlakilik ve politiklik neyi, nasıl ifade ediyor? Neden toplumsal doğa olarak kendimize ahlaki ve politik diyoruz? Ahlak ve politikanın içerdiği anlamlar, birbiriyle ilişki ve çelişkisi nedir? Bu sorulara yanıt bulmaya çalışırken ölçümüz ve referans noktamız her zaman toplum olacaktır. Zira toplumsal bir varlığız ve dolayısıyla da tüm kavram, kuram, anlamsallık ve yapısallıklarımız toplumsallığı içermek zorundadır.

Uyarı niteliği taşıyan bu belirleme şu açıdan önemlidir: Son beş bin yıllık tarihi geçmişe dayanan hakim iktidar-devlet sisteminin topluma dair ne varsa hepsini kendine mal ettiği bilinmektedir. Buna dayanarak da kavramları toplumsal içeriklerinden boşaltarak, kendi mantık ve zihniyet örgüsüyle doldurmaktadır. Toplumsal doğamızdan bir sapma olarak tanımladığımız bu sistemin anlam bozumu ve çarpıtmalarına karşı kavramları sahiplenmek ve onlara gerçek anlamlarını iade etmek bu nedenle önem arz eder. Ahlak ve politika kavramlarını da bu anlayış içinde incelemeye çalışacağız.

Toplumsal Gelişim Sürecinde Ahlak ve Politikanın Oluşumu

Toplumun zora dayanmayan yasaları olarak ahlak ve özgür düşünme gücü olarak politika, toplumsal varoluşumun temel taşları olup, insanlaşmaya doğru atılmış ilk adımla birlikte filizlenir. Toplumsal yaşam esas olarak bu olgular üzerinden temellenir. Bunu anlamak için toplumsallaşmanın kök hücresi olan klan yaşamına kısa bir göz gezdirmemiz gerekmektedir. Zira ahlak ve politikanın tohumları burada atılır ve ilk filizlenme burada gerçekleşir. Tüm toplumsal süreçler bu temel üzerine bina edilir. Nasıl ki bir bitkinin tüm varlıksal özellikleri onun çekirdeğinde kodlanmışsa, insanın varoluş kodları da klanın yaşam tarzında gizlidir.

Bilimsel araştırmaların sunduğu veriler, klanla başlayan toplumsal gelişim serüveni hakkında önemli bir çerçeve çizer. Gerisi anlamlandırma ve yorum gücüne kalmaktadır.

İnsan doğasının toplumsallığı içerdiği, genel kabul gören bir görüştür. Toplumsallık birlikteliği, birliktelik ise kurallı ve kolektif yaşamayı içerir. Yaşamı birlikte karşılamak; pratiklere birlikte el atmak, zorlukları birlikte göğüslemek, acılara birlikte katlanmak, sevinçleri hep beraber paylaşmak, ortak bir duygu, düşünce ve zihin dünyasında buluşmak toplum olmanın temel direktifleri olup özü itibariyle kolektifleşmeyi dile getirir. Kolektifleşme hem pratikte, hem düşüncede kendisini gösterir; ikisi içiçe gelişir. Avcılık biçiminde yapılan iş bölümü kolektif komünal yaşamın ilk örneğini oluşturur. Yaşamın doğasına uygun olarak yapılan bu iş bölümünde her klan üyesi kendi rol ve misyonunun gereklerine göre hareket eder. Kim neyi yapabiliyorsa, yetenekleri, fiziki yapısı ve düşünce gücü neye el veriyorsa onu yapar. Kadınların fiziki yapısı, hamilelik süreçleri, annelik içgüdüsü (çocukları yalnız bırakmama) gibi özgünlükleri nedeniyle toplayıcılığı tercih ettikleri görülmektedir. Buna karşın erkeklerin görece daha çevik olması, hareket kabiliyetini sınırlayan özgünlüklerinin olmayışı onları tercihen avcılık yapmaya sevk eder.

Her iki faaliyetde klanı besleme amacı güder. Elde edilen tüm ürünler her klan üyesinin ihtiyacına göre komünal bir anlayış içinde paylaşılır. İş bölümü her zaman keskin çizgilerle birbirinden ayrılmaz. İhtiyaca göre görev alanları değişebilir. "Şu iş kadın işi, şu iş erkek işi" diye bir ayrım söz konusu değildir. Herkes yapabildiği her işi yapabilir. Kadınların av partilerine, erkeklerinde toplayıcılık faaliyetlerine katıldığı bilinmektedir. Esas olan, günlük olarak kimin hangi ihtiyacı karşılayabildiğidir.

Toplumsallık birlikteliği, birliktelik ise kurallı ve kolektif yaşamayı içerir

Coğrafik koşullar, imkan ve olanaklar neye el veriyorsa, ihtiyaç neyse yönelimde ona dönük olur. Genel olarak avcılık ve toplayıcılık biçiminde somutlaşan iş bölümü, yaşamın diğer alanlarına daha farklı biçimlerde sirayet eder, örneğin kadınların, toplayıcılık faaliyetlerinin yanında çocukların bakımı, avcılık ve toplayıcılıkta elde edilen ürünlerin paylaşılması gibi işlerde de birinci derecede rol sahibi olduğu; erkeklerin tehlike esnasında klan savunmasında yer aldıkları, yaşlıların kendi deneyimlerini çocuklara aktarmak suretiyle onları eğittikleri bilinmektedir. Yaşam alanı derinleşip farklılaştıkça rol ve misyonlarda buna bağlı olarak yenilenir. Düşünce gücü ve iş yapma becerisi bakımından bir klan üyesinin bir adım ilerde, diğerinin bir adım geride olması çok önemli değildir. Bir birine üstünlük taslama gibi anlayış ve eğilimlerin klan yaşamında yeri yoktur. Her zaman belirleyici olan ortak zihniyet; emek, ruh, duygu ve düşünce birliğidir.

İş bölümü ve dayanışma ekseninde gelişen pratik yaşam, ortak düşünce ve karar birliğini içerir. Düşünceyle pratik birbirini besleyerek gelişir. Düşünce pratiği pratik de düşünce ve zihin dünyasını etkileyerek onu yeniden üretir, genişletir ve derinleştirir. Günlük olarak klanın ihtiyaçlarını tespit etmek; ne ile besleneceğini, nasıl avlanacağını, hangi bitkileri tüketeceğini, hangi tehlikeden nasıl korunacağını, nerede barınacağı, çocukların nasıl beslenip büyütüleceği gibi temel yaşamsal ihtiyaçlara çözüm bulmak, bir düşünce etkinliği olup, sürekli olarak muhasebe yapmayı, tartışmayı, sorgulamayı ve ölçüp biçmeyi gerektirir.

Yaşam koşullarının dayattığı zorluklar dikkate alındığında, bunun klan açısından ne kadar hayati olduğu görülür. Zira tek bir gün dahi bu düşünce etkinliğini yapmazsa, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya gelmesi kaçınılmazdır. Klan açısından düşünmeden yaşamak sağnak yağmurda vadinin ortasında durmak gibidir; her an bir sel felaketine kapılmakla karşı karşıyadır. Günlerce bir şey yiyip içmeden hayatta kalmaya devam edebilir, ama bir gün bile düşünmeden yaşamayı hayatına mal olabilir.

Düşünce gücüyle hareket etmesi klanın en iyi özsavunma biçimidir. Hiçbir kaba kuvvet yada maddi/teknik araç insanı düşünce gücünden daha iyi koruyup savunamaz. Nitekim toplumsal bir varlık olarak insan, kaba kuvveti yada herhangi bir teknik gücüyle bütünleştiği oranda işlevselleşir. Düşünce gücü, doğası gereği toplumsallığı içerir. Hiçbir şey toplumdan bağımsız bir şekilde, kendi başına bu gücü elde edemez, en fazla sınırlı düzeyde bir düşünebilme yetisi edinebilir. Düşüncenin gelişimi özü itibariyle bir toplumsal zihin etkinliğidir; toplumsal bir enerjidir. Toplumsal etkileşim ve kolektifleşmeyi içerir. Toplumda yer alan tüm bireylerin pratik ve zihin etkileşiminden doğar; sürekli birikir, aktarılır ve toplumsal bir forma dönüşür. İlk toplumsal form olması hasebiyle bunu ilk örneği ya da filizlenmesi klan şahsında somutlaşır.

Klan yaşamında düşünce ve pratik içiçe ve bir bütündür. Biri mutlak anlamda diğerini belirlemez. Aralarındaki ilişki diyalektikseldir. Karşılıklı olarak birbirini besler, genişletir, derinleştirir ve bir üst formda sentezlenir. Toplumun kolektif zihin etkinliği olarak düşünce, kendisini sürekli üreterek ve yenileyerek pratik üzerine doğrudan etki eder; klanın ihtiyaçlarının tespit edilmesi, yeni avlanma teknik ve taktiklerini geliştirilmesi, daha kullanışlı barınakların keşfedilmesi, toplayıcılık tekniklerinin zenginleştirilmesi, mevsim değişikliklerinin hesap edilmesi, iklim koşullarına göre kendini planlama, doğayı tanıma, sürekli keşfetme ve daha da sıralayabileceğimiz yaşamsal bulgular düşünce gücüyle yeniden düzenlenir, genişletilir ve derinleştirilir. Klanın düşüncesi tıpkı serbestçe akan

bir nehir gibi özgürdür. Doğal bir zeminde ilerler; nereden nasıl olacağını, yolunu nasıl bulacağını bilir.

Aktıkça gürleşir, gürleştikçe en zor engelleri aşar ve engelleri aştıkça yeni hakikatlere açılır. Varlık mücadelesinin en iyi savunma gücü olması kadar; farkına varmanın, kendini-doğayı-evreni tanımanın ve yeniden keşfetmenin en temel ve belki de tek gücü olma yolundadır.

Düşünebilen insan (klan) sadece hayatta kalmayı, varlığını sürdürmeyi başarmakla kalmaz; doğayla bütünleşme ve evreni keşfetmenin yolunu da açar. İlk taşın yontulması, ilk mızrağın yapılması, ilk kulübenin inşası mağara duvarlarına nakşedilen ilk resimler ve diğer tüm ilkler evreni keşfetme yolunda atılmış ilk adımlardır.

Büyük zorluklara, acılara ve bedellere mal olan pratik deneyimler, düşünceden etkilenerek biçim aldığı gibi, düşünce dünyasını etkileyerek onu yeniden formatlandırır, genişletir ve derinleştirir. Klan yaşamında dile gelen bu anlatımlar özü itibariyle politikanın ne olduğu ve güzel olanı bulma arayışıdır.

Avcılık ve toplayıcılık etrafında günlük olarak beslenme, güvenliğini sağlama ve soyunu devam ettirme gibi temel sorunlara çözüm üretmekle başlar ve yaşamın akışı içerisinde kapsam alanı genişleyerek ve derinleşerek devam eder. Politikanın temelinde özgür düşünce ve kolektif bilinç yatar. Bu anlamıyla toplumsal bir düşünce etkinliğidir. Temel işlevi, toplumun tüm maddi ve zihni ihtiyaçlarını tespit etme, yeni üretim alanlarını ortaya çıkartma, yaşamı zenginleştirme, günlük ya da daha uzun vadeli sorunlara çözüm üretme biçiminde sıralanabilir. Birlikte hareket etme; yaşamı kolektif/komünal bir anlayış içinde paylaşma; tüm zorlukları, acıları birlikte göğüslemek; sevinçleri birlikte yaşamak ve iyisiyle, kötüsüyle yaşamı ören daha birçok olgunun vücut bulmasında politikanın rolü belirleyici bir önem arz eder. Politika doğası gereği günlük olarak düşünmeyi, tartışmayı, sorgulamayı ve her şeyi ölçüp biçerek karar vermeyi içerir. Bu etkinlik demokratik bir anlayış içinde tüm bireylerin katılımıyla gerçekleşir. Kararlar birlikte alınır ve birlikte uygulanır. Her birey kendi deneyim ve düşünce gücü oranında bu dahiliyeti gerçekleştirir. Kimin neyi ne kadar söylediği değil, ortak ihtiyaçlara ne kadar çözüm ürettiği önemlidir. Tüm deneyim, tecrübe ve düşünce birikimleri bu amaçla kullanılır. Klan öncülüğünde dile gelen bu toplumsal etkinlik ve düşünce sistemi süreç içerisinde geleneğe dönüşerek kurumsal bir kimliğe kavuşur.

Ahlak

Kurumsallaşma toplumsal var oluşumun iskeletidir; ona belli bir biçim kazandırır ve kalıcılaşmasını sağlar. Bir toplum kendi maddi ve zihni kurumsallıklarını oluşturmadan kendisini geleceğe taşıyamaz. İlk toplumsal kurumsallaşma ahlak yasaları olarak somutlaşır.

Politika ile iç içe ve bütünlük halinde gelişir. Politika klan toplumunun kolektif düşünce gücü olarak işlevselleşirken ahlak onun kolektif vicdanı olarak yaşamsallaşır. Toplumun uzun yıllara dayalı deneyimler sonucu kabul ettiği ve gelenek haline getirdiği iyi, güzel ve doğru olan tüm ilişki biçimleri, konuşma tarzları, davranışlar, hoşgörü, dayanışma, sevgi ve saygı ölçüleri birer ahlak kuralı olarak yer edinir. Bireyin toplumla, toplumun doğayla olan ilişkisinin düzenlenmesi, ölçü kazanması ve belli bir formda cisimleşmesi ahlak kurallarıyla sağlanır.

Kurallara, geleneklere göre yaşamak toplum olmanın belki de ilk şartıdır. Birlik kurmak, birlikte hareket etmek, yaşamı birlik içinde karşılamak kural oluşturmayı koşullar. Evrende her şey kuralına göre işler. Kuralsız rastgele gelişen hiçbir şey yoktur.

Evren, sonsuz bileşeniyle bütünlük oluşturan kurallı bir bileşimdir. Atom altı parçacıklarından galaksi sistemine, tek hücreli canlılardan en gelişmiş hayvan sürülerine kadar her oluşum belli bir düzen içerisinde kendi iç kurallarıyla var olur. Söz konusu toplum olunca, kurallı yaşam ayrı bir önem taşır. Bunun en somut halini yine klan şahsında dile getirilen yaşam tarzından anlamaktayız. Klan yaşamı kurallı bir yaşamdır; öyle olmak zorundadır. Zira kuralsız bir birliktelik yaşamın doğasına aykırıdır. Klan ve daha genel anlamda toplum olgusu da en karmaşık birlik olduğuna göre, kural içermek durumundadır. Buna genel olarak, toplumun ahlakı denir. Diğer bir ifadeyle "ahlak kuralları" diye ifade edilir.

Ahlak kurallarının iki yönü vardır. Bunlardan biri; birey-toplum, kadın-erkek ve toplumun diğer

bireyleri arasındaki ilişki biçimini belirleyen kurallar/ yasalar olurken, diğeri toplumla doğa arasındaki ilişkileri belirler. Her iki boyut da iç içedir ve bütünlük halinde işlevselleşir. Yaşamın diyalektik akışı içerisinde birey-toplum ve toplum-doğa ilişkisini düzenleyen, besleyen, geliştiren ve güzelleştiren tüm eylem, icat ve ilişki biçimleri kolektif vicdandan geçerek ahlak kuralı ve toplumsal değere dönüşür. Toplumsal yaşam kendi içinde dinamik, uyumlu ve anlamlı olması kadar, doğayla da uyumlu olmak durumundadır. Birey kendisine gösterdiği kadar toplumuna, toplumuna gösterdiği kadar da doğaya saygı gösterdiği, onunla simbiyotik ilişki çerçevesinde bir bütünlük oluşturduğu oranda anlamlı bir varlık olma vasfına erişebilir. Farkına varmış erdemli insan bunu ifade eder.

Evrende her şey kuralına göre işler. Kuralsız rastgele gelişen hiçbir şey yoktur

Doğaya zarar vermeden, ihtiyaçtan fazlasına yönelmeden ondan yararlanmak; emek, komünalite , dayanışma, hoşgörü, sevgi ve saygı ölçülerine göre yaşamak erdemli insanın temel niteliğidir. Erdemli olmak ise ahlaki ve politik olmayı ifade eder. Bunun dışına çıkılması durumunda toplum her zaman zarar görmektedir. Bu nedenle, daha oluşumunun en başından beri toplum, yaşam ve ilişkilere zarar veren tüm eğilim, ilişki ve davranış biçimlerini ahlak dışı sayarak reddetmiştir.

Ahlak kuralları yaşamın doğal diyalektik akışı içerisinde ortaya çıkar. Özgür tercih ve kolektif vicdana dayanır. Birlikte yaşamın gereği olarak gönüllülük esasına dayanır. Bir kişi ya da bir kesim tarafından üstten, zorla dayatılamazlar. Birlikte yaşamın gereği olarak gönüllülük esasına dayanırlar. İlk klan toplumlarıyla birlikte olmaya başlar ve günümüze kadar çerçevesi genişliyerek devam eder. Ahlakın kaynağında toplumsal bilinç yatar. Toplumsal bilincin ya da hafızanın katılaşmış, biçim kazanmış ve geleneğe dönüşmüş hali olarak da ifade edilebilir. Temelleri klan toplumunda atılır. Toplumsal bir varlık olarak insanın, en iyi yaşayabileceğini, birey-toplum ve toplum-doğa ilişkisinin neye göre kurulacağı ve bir bütünen yaşamın içeriğini oluşturan tüm olguların ilişkiselliği, bu temeller üzerine inşa edilir. Toplumsal yaşam gelişip daha karmaşık formlar aldıkça, buna bağlı olarak ahlak kuralları da değişir, yenilenir ve çerçevesi daha da genişlenir. Klandan kabile-aşiret formuna geçiş aşaması olarak ifade edilen neolitik tarım-köy toplumlarında ahlak kuralları daha karmaşık ve belirgindir. Ana-kadın etrafında (öncülüğünde) kurulan yaşam düzeninde emek, paylaşım, adalet, eşitlik, dayanışma, doğaya saygı, doğadaki her şeyi kendisi gibi –zarar verilmesi gereken- canlı görme gibi ahlak içerikli öğelerin yeri belirgindir. Günümüze kadar gelen tüm toplumsal gelişim süreçlerinde, tüm acılara, zorluklara ve devletçi uygarlık güçlerinin baskı ve saldırılarına rağmen toplumu ayakta tutan bu ölçüler olmuştur. Yapıcı, birleştirici ve bütünleştirici rolü nedeniyle toplumda her zaman belirleyici olan ahlak kuralıdır. Topluma üstten, zorla dayatılan suni hukuk kurallarına rağmen toplumu bir arada tutan temel ölçü ahlak ölçüleridir. Toplum içerisinde ahlak ölçüleri aşındırılabilir, zayıflatılıp geriletilebilir ama tamamen yok edilemez. Yok edilirse, toplumun kendisi de yok olmuş olur. Zira toplumsallık doğası gereği ahlakı içerir. Ahlaksız bir toplum düşünülemeyeceği gibi, bir toplumu tümden ahlaksızlaştırma da mümkün değildir. Ahlakın değer yargıları en çok aşındırılan, zayıflatılan ve geriletilen birey ya da toplumlar dahi sonuçta yine ahlak ölçülerine dayanarak var olurlar. İktidarcı-devletçi sistemlerinin, daha özel olarak günümüz kapitalist sistemin tahakkümü altında yaşayan toplumların(ki şu an bu sistemin sirayet etmediği toplum yok gibidir) temel sorunu ahlaki yoksulluk değil, ahlakın aşındırılması, zayıflatılması ve geriletilmesidir. Bu sorun toplumun politika sorunuyla iç içedir ve birlikte çözüm beklemektedir.

Ahlak ve Politika İlişkisi

Ahlak ile politika birbiriyle sıkı ilişkisi olan temel toplumsal olgulardır. Biri diğeri olmadan düşünülemez. İkisi birlikte toplumun öz dinamiğini ve varoluş karakterini oluştururlar. Adeta toplumun can damarı ve kök hücresi gibidirler. Kök hücre bir

toplumun varoluş karakterini temellendiren tarihsel-toplumsal değerler ile birleştiği yerdir; tıpki bir bitkinin toprağa bağlanması gibi. Her bitki, bulunduğu toprak ve coğrafyanın özellikleriyle bütünleşerek var olur. Onun varlığını temellendiren ve kimlik örgüsünü oluşturan bir çok olgu vardır. Ama en önemlisi onu toprağa bağlayan kökleri ve beslenmesini sağlayan can damarlarıdır. Bir bitkinin toprak yüzeyindeki kısmı tümüyle kesilip atılsa bile o bitki yine kökleri üzerinde kendini var edebilir. Ama toprakla bağı kesildiği ya de kökleri (can damarları) tahrip edildiği andan itibaren çürümeye yaz tutar. Kökler canlılığın ve devinimini merkezidir. Köksüz bir bitki devinemeyeceğinden canlılığını yitirir ve başka bir varlığa dönüşme sürecine girer. Ahlak ve politika da toplum açısından böyle bir anlamı taşır.

Politika analitik zekanın yaratıcı gücüne, ahlak duygusal zekanın adalet gücüne dayanır

Toplumsal yaşam ahlak ve politikanın filizlenmesi ve diyaletiksel ilişkiselliğiyle başlar, onunla gelişir, güzelleşir, derinleşir ve farkındalık yaratır. Aynı zamanda bu olguların işlevsizleştirilmesi, aşındırılması için başlatılması ve aralarındaki ilişkinin koparılmasıyla bir sorunlar yumağına dönüşür. Bu anlamıyla ahlak ve politika tüm yaşamın düğüm noktası, onun başlayıp bittiği yerdir. Varlıkları ve birbirleriyle olan ilişkiselliği bu denli hayatiyet arz eder. Diğer tüm toplumsal olgular ahlak ve politikanın ilişki ve işlevselliği ile vücut bulur.

Politika toplumsal akla dayalı bir düşünme, sorgulama, tartışma ve karar alma gücü olup, toplumun günlük ya da daha uzun vadeli maddi ve zihni ihtiyaçlarını tespit ederek rolünü oynarken; ahlak politikanın tespit ettiklerini toplumsal vicdanla sınadıktan sonra uygulamaya koyarak rolünü oynar. Politika analitik zekanın yaratıcı gücüne, ahlak duygusal zekanın adalet gücüne dayanır. Analitik zekanın esnek karakterinden, kaynağını alan politika, sürekli üretmeye meyillidir. Bu anlamıyla toplumun temel dinamiği ve yaratım gücüdür. Ali Fırat'nın deyimiyle " toplumun özgürlük alanı gelişmenin anlam ve iradece türetildiği yaratım alanıdır" (DUM-5). Sürekli yeni maddi ve zihni üretim alanlarını yaratarak yaşam alanını zenginleştirir, genişletir ve derinleştirir. Duygusal zekanın yapıcı, kaynaştırıcı özelliğinden beslenen ahlak ise, politikanın ortaya çıkardığı tüm üretim alanlarını kontrolden tutarak , belli bir ölçü ve kurumsal kimlik almasını sağlar. Politikayı sürekli akan bir nehir gibi düşünürsek , ahlakı da onun yatağı olarak düşünebiliriz. Nehir kendi yatağında akar ve onunla birlikte düzen, ölçü kazanarak ilerleyişini sürdürüyor. Ahlak da politikanın belli bir zemine oturmasını ve o zemin üzerinden ölçülü bir biçimde hareket etmesini sağlar. Ahlak ile politika ilişkisini madde-enerji ilişkisine de benzetmek mümkündür. Enerji-madde ilişkisinde, enerji sürekli kendi başına ölçü kural tanımayan bir hareket tarzına meyillidir. Aynı özün birbirini tamamlayan iki yüzü olan bu davranış biçimleri iç içedir ve kendi eğilimleriyle birbirini dengeler, tamamlar ve anlamlandırırlar. Bir nevi kendi eğilimlerini kısmen birbirine aktararak birlikte ölçü kazanır ve esnek, canlı, dinamik bir varoluş tarzını gerçekleştirirler. Bazen birbirinden iki ayrı olgu olarak düşünülen ahlak ve politika ilişkisi de bir bakıma madde-enerji ilişkisine benzer; ahlak madde, politika ise enerji rolünü oynar. Politika analitik zekaya dayalı olarak sürekli kendi başına hareket etme eğilimini gösterir. Buna karşın ahlak onu sürekli duygusal zekaya yakınlaştırarak dengede tutar; aynı zamanda politikadan beslenerek görece esnek bir karakter kazanır. Bu anlamıyla aralarındaki ilişki diyaletikseldir. Sürekli birbirlerini besler, genişletir, biçim verir, derinleştirir ve birlikte toplumsal gelişim sürecinin yönünü belirlerler. Eş deyişle topluma ölçülü bir yürüyüş sağlarlar.

Toplum tıpkı bir canlı organizma gibidir. Sürekli hareket ve eylemsellik halindedir. Doğası gereği eylemsellik iş yapmayı içerir. Toplumsal yaşam bu anlamıyla bir iş üretme ve iş yapma alanıdır. İş derken, tüm toplumsal faaliyetler kast edilmektedir. Bilim, sanat, edebiyat, ekonomi, sağlık eğitim gibi toplumsal faaliyetlerin her biri bir iş alanını ifade eder. Tüm bu faaliyetlerin birbirleriyle olan ilişki ve davranışları üzerinde etki ederek yaşam yeniden formatlanırır. Tüm bu üretim

alanları bir düşüncenin ürünü olarak ortaya çıkarlar. Bir çoğu binlerce yıla dayanan düşünsel ve eylemsel deneyimlerin sonucunda gerçekleşir. Hepsinde ortak nokta toplumsal yaşamı kolaylaştırma, güzelleştirme, derinleştirme ve anlamlı kılmaya dönüktür. Toplumun yararına olan ve onun ihtiyaçlarını karşılayan en doğru, iyi ve güzel işi bulmak toplumsal bir düşünce etkinliği olup, günlük olarak sorgulama, araştırma, tartışma gibi bilinç hareketlenmelerini içerir. Öz olarak buna toplumun özgür ve bilinçli düşünebilme gücü denir. Bunun diğer anlamı politika yapmaktır. Politika daha çok işin "NE" liğiyle ilgilenir. "Toplumun neye ihtiyacı var?" "Toplumun faydasına olan şey nedir?" "Toplum ne ile yaşamalı?" gibi sorular politikanın ilgi alanına girer. Politika yaratıcı gücüyle sürekli bu sorulara en doğru cevabı bulma arayışına girer. Doğru olanı ararken, yanlış olanıda tespit eder.

Ahlak ise daha çok "NASIL" sorusuna cevap verir. Yani işin "NASIL"lığıyla ilgilenir. "Şu iş en iyi nasıl yapılabilir?" sorusu ahlak alanına girer. Burada toplumsal vicdan harekete geçer. "Nasıl?" sorusu toplumun kolektif vicdanından geçerek yanıtını bulur. Tabiri caizse toplum, aklına getirdiğini yüreğinden geçirerek yaşama uygulamaya koyar. Toplumun bünyesinde ortaya çıkan tüm iş, ilişki, üslup ve davranış biçimleri ahlak ölçülerine göre biçimlendirilir ve hepsinin diyalektik sentezinde toplumsal yaşamı belirir.

Ahlak ve Politikanın Çelişkisi

Ahlak-politika ilişkisi kadar çelişkisi de üzerinde önemle durmayı gerektirir. Doğası gereği ahlak katı kural içerir. Bu özelliği nedeniyle bir noktadan sonra tutuculaşma, doğmatikleşme eğilimini gösterir. Bu eğilim diyalektik ilkesine ayrı düşer; aşılmazsa zamanla çürüme ve yozlaşmayı getirir. Doğmatikleşmiş ahlak durgun suya benzer; devinemediğinden bir süre sonra bozulmaya, kokmaya ve işlevini yitirmeye başlar. Bunun sosyolojik karşılığı toplumsal çürümedir. Ahlakın doğmatikleşmesi, onun politika ile olan bağının kopması anlamına gelir. Politikayla ilişki halinde olan ahlak, sürekli devinen ahlaktır. Politika, ahlakın temel devindirici gücü olma rolündedir. Sürekli ahlakı besleyerek, yenileyerek, çerçevesini genişletip derinleştirerek, değişen toplumsal ihtiyaçlara cevap olmasını sağlar. Bu ilişkisellikte aşınma gelişirse, ahlak politikadan koparılırsa, devinim gerçekleşmeyeceğinden mevcut ahlak kuralllları tutuculaşır. Bir süreden sonra değişen toplumsal ihtiyaçlara cevap olamaz ve toplum açısından tehlike oluşturmaya başlar. Günümüz Ortadoğusunda DAİŞ gibi çeteler böylesi bir düşüncenin üründürler.

Politika açısından da benzer durum geçerlidir. Analitik zekanın ürünü olması hasebiyle ahlaktan kopması halinde daha tehlikeli bir hal alır. Ahlakla bağı kopmuş politika sel felaketine benzer, daha ileriye giderse tsunamiye dönüşür. Hiçbir ölçü / kural tanımadığından yıkıcı olur. İktidar-devlet olgusu böyle bir gerçekliği ifade eder. Genelde beş bin yıldır süregelen açlık, savaş, kriz ve kaosun temelinde politikanın ahlaktan, analitik zekanın duygusal zekadan kopuşu yatar. Mevcut kapitalist ulus-devlet rejimlerinin tahakkümü altındaki toplum, derin ahlaki aşınma ve yozlaşmaya uğratılarak politikanın dışına itilmiş bulunmaktadır. Bunun yerine suni hukuk kuralları ve devlet idareciliği ikame edilir. Toplumsal düzen bu şekilde üstten, zorla dizayn edilerek sürdürülmeye çalışılır. Derin toplumsal sorunlar yumağına sokularak devlete güdümlenmiş mevcut toplum gerçekliği ahlaki aşınmaya uğratılıp politikasız bırakıldığından her türlü sürüklenmeye, kullanıma ve istismara açıktır. Kendi hakkında düşünemez, söz söyleyemez, hesap soramaz ve karar alamaz bir konumu yaşamaktadır. Bu nedenler egemen güçlerin, iktidarların çıkar ilişkileri arasında oradan oraya savrulur durur. En nihayetinde ahlakipolitik aşınmanın toplumsal gerçekliğimizde yarattığı derin yarılma ve tahribatların sancılarını yaşamakta, acısını çekmekteyiz.

Her şeye rağmen hala toplumu ayakta tutan ve yürüten onun ahlaki politik değerleridir. Toplum bu değerlere tutunarak yaşama bağlanır. Temel sorun bu değerlerin yok olması değil; zayıflatılmış, aşındırılmış ve parçalanmış olmasıdır. Bu değerleri yeniden canlandırmak, ahlak ve politikanın diyalektik ilişkiselliği temelinde toplumsal yaşamı kendi kökleri üzerinde yeniden örmekte ahlaki ve politik görev olarak önümüzde durmaktadır.

- Yararlanılan kaynaklar: Ali Fırat, BHS, DUM 10,2,3,4,5

İçindekiler İçin Tıklayınız...

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çekinceler ve Kürt Çocuk Hakları

Çiğdem Ertak

Çocuk hakları sözleşmesine bırakılan çekinceli maddeleri ve Kürt çocuklarının hakları bağlamında bir değerlendirme:

Çocuk, tarih boyunca yetişkinlerin özellikle ebeveynlerin üzerinde söz sahibi olduğu, ilgiye ve dikkate alınmaya değer bulunmayan ve çoğunlukla ekonomik gelir kaynağı olan varlık olarak değerlendirilmekteydi. Tarihçesi çok da eskilere dayanmayan çocuk ve hak tartışmaları günümüzde hala ve daha da hassasiyetle üzerinde düşünülmesi gereken savunuculuk konusu olarak önümüzde duruyor. Öyle ki; çocuk hakları, insan hakları kavram ve mücadelesinden çok sonra ortaya çıkmış olması ile birlikte hali hazırda insan hakları mücadelesinin önem ve dikkatle ele alınan alanı durumundadır.

Çocukların hak sahibi olduğu, korunması ve gözetilmesi gerektiği düşünce ve tartışması 20. Yüzyılda gündeme gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında; Milletler Cemiyeti tarafından, 1924 yılında Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi ilan edilmiştir. 5 maddeden oluşan bildirge ile çocukların sağlıklı ve güvenli bir ortamda, yaşanacak bir felaket halinde çocuklara öncelik verilerek korunmaları ve her türlü istismara karşı himaye edilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşının patlak vermesi nedeniyle Bildirgenin uygulanırlığı da ortadan kalkmıştır.

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte savaştan en çok etkilenen, zarar gören, en çok şiddet ve felakete maruz bırakılan kesimin çocuklar olduğunun görülmesi üzerine çocukların bir daha böylesi hak ihlallerini yaşamamaları için yeni bir çocuk hakları bildirgesi hazırlanmasına karar verilmiştir. Birleşmiş Milletler tarafından ilan edilen 1959 tarihli Çocuk Hakları Bildirgesi Başlangıç bölümünde de belirtildiği üzere "İnsan soyu, çocuklara her şeyin en iyisini vermekle yükümlü olduğu için..." denilerek, Bildirgede 10 ilke düzenlenmiş; çocuğun fiziksel ve ruhsal olarak korunmaya ihtiyacı olduğu vurgulanmış, çocukların özel olarak korunması, ayrımcılık yapılmaması, gelişmesi için fırsat ve olanakların yaratılması gerektiği vurgulanmıştır.

Gelişen dünya ve insan haklarına duyarlılığın artması ile birlikte çocuk haklarının da daha teferruatlı ele alınması ve tüm dünyada eşit standartlarda uygulanabilirliğinin sağlanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle 10 yıldan fazla süren çalışmaların sonucunda oluşan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletlerin 44. Genel Kurulunda oy birliği ile kabul edilmiştir. Sözleşme'nin kabul edildiği 20 Kasım tarihi aynı zamanda Dünya Çocuk Hakları günü olarak da kutlanmaktadır.

Çocuk hakları mücadelesi için en önemli mihenk taşı özelliği taşıyan Sözleşme ile çocukların yaşama, korunma, gelişme, güvenlik ve katılım hakları gibi pek çok hakkın güvence altına alınması amaçlanmıştır. İmzaya açıldığı ilk gün dahi çok sayıda ülkenin imzacı taraf olduğu, bugün ise en çok sayıda imzacı taraf devletin kendisini yükümlü olarak kabul ettiği sözleşme özelliği taşımaktadır.

Sözleşmede taraf devletlerin ayrım gözetmeksizin, çocuğun barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesi gerektiği belirtilmiş, çocuğun korunması ve uyumlu gelişimi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin

ve kültürel değerlerinin taşıdığı öneme atıfta bulunulmuştur. Sözleşmenin uygulanmasına dair izleme ve değerlendirme yapan BM Çocuk Hakları Komitesi tarafından dikkat edilmesi gereken beş hak sayılmıştır. Şemsiye haklar olarak nitelendirilen bu haklar; ayrım gözetmeme, çocuğun yüksek yararı, yaşama, gelişme ve hayatta kalma hakkı, çocuğun katılımı ve devletin kaynak ve uygulama yükümlülüğüdür. Komite, Sözleşmede düzenlenen bütün diğer hakların uygulanması sırasında bu beş temel hakkın gözetilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Mağdurun Kürt çocuğu olduğu davalarda, derin ve kalın bir zırh içerisinde cezasızlık kültürünü yeşertmekte, adil ve etkin bir yargılama süreci yürütmemektedir

Türkiye'ye baktığımız zaman, özellikle de Kürt çocukları açısından değerlendirilecek olursa; Sözleşmenin düzenlediği hakları çocuklara ulaştırma ve yükümlülüklerini yerine getirme açısından karnesi oldukça zayıf bir ülkedir. Devlet öncelikle adalet, yaşama, eğitim, sağlık ve sosyal hizmet alanlarında karanlık bir tablo içerisindedir. Çocuk işçiliği, çocuğun cinsel istismarı, çocuk yaşta zorla evlilikler, ebeveynleriyle cezaevinde olan çocukların maruz kaldığı hak ihlalleri gibi pek çok başlıkta ciddi hak ihlalleri yaşanmaktadır. Çocukların çocuk ceza adalet sistemine göre alternatif, çocuğa uygun tedbirlere tabi olmaları gerekirken haklar ya kağıt üstünde kalmakta ya da hiç düzenlenmemektedir. Çatışmalı süreçler, mayın ve savaş artıkları, zırhlı araç veya polisin yarattığı şiddet sonucunda çocukların yaşam hakkı ellerinden alınmaktadır. Yargı makamları da, yaşam hakkı başta olmak üzere çocuk hak ihlallerine karşı etkin soruşturma yürütmemekte, ne iç düzenlemeler ne de uluslararası düzenlemelere uygun kararlar vermemektedir. Özellikle mağdurun Kürt çocuğu olduğu davalarda, derin ve kalın bir zırh içerisinde cezasızlık kültürünü yeşertmekte, adil ve etkin bir yargılama süreci yürütmemektedir.

Türkiye tarafından Sözleşme 1990 yılında imzalanmış, 1995 yılında da yürürlüğe girmiştir. Ancak Sözleşmenin 17, 29 ve 30. Maddelerine çekince bırakan Türkiye, bunu da T.C. Anayasası, 1923 tarihli Lozan Antlaşma hüküm ve ruhuna uygun yorumlama hakkı olarak gerekçelendirmiştir.

BM Çocuk Hakları Komitesi tarafından yıllardır bu çekincelerin kaldırılması gerektiği vurgulandığı halde henüz bu yönde bir girişim ve bu yönde bir niyet göstergesi de görülmemektedir. Temel mesele şu ki; Sözleşmenin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmekte, birbirini tamamlayan maddeler arasına çekince bırakılması ile aslında sözleşmenin ruhuna da, sözleşmenin bütününe de uyulmadığı anlamına gelmektedir. Komite tarafından belirtilen ve taraf devletin, çocuğu ilgilendiren her kararı ve uygulamasında şemsiye hakları gözetmeli yönündeki değerlendirmesine dikkat etmek gerekir. Dolayısıyla tekrar etmek gerekirse Sözleşmede düzenlenen hakların bir kısmına çekince koymak, devletin imzacısı ve yürütücü olma taahhüdü ile uyuşmazlık taşımaktadır.

Burada; otuz yılını dolduran ve 54 maddeden oluşan Sözleşmenin üzerinden geçen zamana karşı Türkiye tarafından Sözleşme çerçevesinde uymak ve uygulamakla yükümlü olduğu halde yürüttüğü politikalara değinilecektir. Esas olarak ise Türkiye tarafından Sözleşmeye çekince bırakılan üç madde incelenecektir. Çekince bırakılan 3 madde çerçevesinde, Kürt çocukların kendi dillerinde eğitim görmeleri, kendi kültürlerini yaşayabilecekleri ortam ve uygun koşulların yaratılması hakkı değerlendirilecektir.

Çekince koyulan maddelere bakılacak olursa;

17. maddede; Taraf devletin, çocuğun özellikle sosyal, ruhsal ve ahlaksal esenliğini ve bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeyi amaçlayan, bilgi ve belge edinmesini sağlarken, azınlık gruba mensup yahut yerli bir ahaliden olan çocuğun dil bakımından gereksinimlerine özel önem vermesi gerektiğini bunu teşvik etme yükümlülüğü olduğu vurgulanmıştır.

29. maddede; Çocuğun kendi kültürel kimliğine, diline ve değerlerine saygısının geliştirilmesi; anlayış, barış, hoşgörü, cinsiyetler arası eşitlik ve tüm halklar, etnik, ulusal ve dinsel gruplar ve yerli halk kökenli kişiler arasında dostluk ruhu içinde, özgür bir toplumda sorumluluk sahibi bir insan olarak yaşamayı sağlamayı gerekmektedir.

30.maddede ise; azınlık ya da yerli halka üye çocuğa ait olduğu topluluğun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılmayacaktır denmektedir.

Sözleşme ile düzenlenen bu haklardan Kürt çocuklarının faydalanmamaları amacıyla çekincenin koyulduğu çok açıktır. Öyle ki Türkiye'nin söz konusu bu maddelere çekince koymasına gerekçe olarak belirttiği Lozan Antlaşması ve Sözleşmede işaret edilen hakların azınlıklar için düzenlendiğini ifade etmesinin bir çarpıtma olduğu ortadadır. Sözleşmenin 2. maddesinde belirtildiği üzere; taraf devletler, çocuğun anne-babası veya kanuni vasisinin ırkı, rengi, cinsiyeti, dili, dini, siyasal veya diğer görüşü, ulusal, etnik ya da sosyal kökeni, mülkiyeti, engellilik durumu, doğumu ya da başkaca statüleri her ne olursa olsun hiçbir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın Sözleşmede düzenlenen haklarına saygı gösterecek ve bu hakları güvence altına alacaktır.

Bir anlamda Kürtlerin azınlık değil asli unsur olduğu dolayısıyla Kürt çocukların anadilde eğitim, kültürel değerlerini yaşama ve saygı görme hakkına sahip olmadığını savunan Türkiye, aradan geçen 30 yılda bu kararından vazgeçmemiştir.

Mesele şudur ki; azınlık kelimesinin sosyolojik anlamına bakıldığı zaman "Bir ülkede, o ülkenin yurttaşı olmakla birlikte soyu, dili ve dini yönünden ülkenin sayıca baskın öğesi olan halktan az olan topluluk" olarak tanımlandığını görüyoruz. Peki – konumuz itibariyle- Türkiye'de yaşayan Kürt çocukları az önceki tanımlamaya göre nereye koyabiliyoruz. Cevabı elbetteki hiçbir yere. Nitekim Türkiye'de azınlık olarak nitelendirilen kimi halk çocuklarının kendi anadillerinde –çoğunlukla da ülkede görece ılımlı politik havanın estiği, demokrasinin belki de ucundan göründüğü zamanlarda- eğitime erişebildiklerini görebiliyoruz. Fakat Kürt çocukları için gelişen en iyi adım özel kursların açılmasının konuşulduğu ama bunun da hayata geçirilmediği kısa bir süreçten bahsedebiliyoruz.

Azınlık olan halkların dil, din, kültürel ya da ulusal temelde hakları var ve en başta belirttiğimiz gibi Birleşmiş Milletler nezdinde hazırlanan Sözleşme ile bu hakların koruma altına alınması amaçlanmıştır. Ancak Kürt çocukları ne 'azınlık' ne de 'asli unsur' olarak haklarına erişememektedirler. Üstelik uluslararası hukuk düzenlemeleri ve evrensel ilkelere göre bunlar vazgeçilmez ve devredilmez temel, en doğal hakları iken.

Kürt çocukları ne 'azınlık' ne de 'asli unsur' olarak haklarına erişememektedirler

Yine çekince bırakılması gerekçelerinden biri olarak da Anayasa'ya işaret edilmiştir. Anayasa'nın 42. maddesine bakıldığında burada eğitim dilinin yalnızca Türkçe olduğu vurgusu yapılarak, başka hiçbir dilin anadil olarak okutulamayacağı ve öğretilemeyeceği düzenlenmiştir. Tablo açıkça ortaya çıkmaktadır ki yukarıda da ifade etiğimiz üzere Kürt çocukların kendi anadillerinde eğitime erişmeleri, anadilleri ile gelişimlerini tamamlamalarının engellenmesi içindir olan biten. Dolayısıyla Kürt çocukların maruz kaldığı haksızlığın adı ekmeğe ekmek demek kadar net olarak ifade etmek gerekirse, asimilasyondur. Çocukların anadillerini öğrenememeleri, kültürlerini yaşayamamaları sonucunda uzun vadede dillerini ve kültürlerini unutmalarıyla, hatta önemli bir çocuğunluğunun hiç öğrenmemesi ile sonuçlanacaktır. Bu durum şehirlerin büyümüşlüğü ve metropolleşme adı verilen büyük yaşam alanlarının getirdiği dezavantajlarla belki de çok daha hızlı bir şekilde gerçekleşecektir, ve gerçekleşmektedir.

Türkiye, 2003 yılında, özel kursların açılmasına izin verildiği bir yönetmelikle, dil öğretimin yapılmasının önünün açılmasına karar vermiştir. Sonrasında 2012 yılında yayınlanan bir yönetmelikle, yaşayan dil

ve lehçe adı altında Kürtçenin seçmeli ders olarak okutulacağı belirtilerek Milli Eğitim Bakanlığı'nın müfredatına dahil edilmiştir. Ancak uygulamada, düzenlemelerin tam aksine olacak şekilde hareket edilmiştir. Kürt çocukları ne özel kurslarla ne de devlet okullarında seçmeli ders alarak anadillerini öğrenip geliştirebilecekleri bir ortam ve şarta sahip olamadılar. Bahsi edilen düzenlemeler de zaten ülkede çözüm ya da yumuşama süreci diye adlandırılan süreçlerde söz konusu edilmiş, süreçlerin akamete uğramasıyla birlikte, uygulamadan da gündemden de düşürülmüştür.

Anadili, eğitim dilinden farklı olan çocuk ilk süreçte okuduğunu, duyduğunu anlayamama, iletişimsizlik ve şiddet türlerine maruz kalabilmektedir

Çocuğun; ayrımcılık yapılmaksızın anadili bakımından gereksinimlerine özel önem verilmesi ve anadilini kullanmasından yoksun bırakılmaması, kendi kültürel kimliğini kullanma ve yaşama haklarına bırakılan çekinceler durduğu müddetçe de Türkiye'nin Sözleşmeye uyduğundan, imzalayarak ve yürürlüğe koyarak sorumluluk ve yükümlülükleri yerine getirme taahhüdünü uyguladığından söz edilmeyecektir. Sözleşmenin bütünü ve ruhu ile taban tabana zıtlık teşkil eden bu yaklaşımın; Kürt çocukların kendi anadillerini, kendi kültürlerini yaşamalarına engel olma, doğal getirisi olarak da dillerini ve kültürlerini unutarak asimile olmaları amacı taşımasından başka bir açıklaması da bulunmamaktadır.

Uluslararası hukukun bir gereği olarak siyaset üstü yaklaşım sergilenmesi gereken, atılacak her adım, belirlenecek her politikada çocuğa ilişkin bir husus olup olmadığı hassas bir şekilde irdelenmeli ve ayrım gözetilmeksizin çocuğun yararına olacak seçeneğin tercih edilmesi gerekir. Dünya örnekleri ile karşılaştırıldığında, diğer ülkelere kıyasla, Türkiye tarafından eğitim politikaları ve uygulamaların, çocuğun yüksek yararı değil de devletin yüksek yararı esas alınarak yürütüldüğünü görüyoruz.

Kürtçenin Kirmancki lehçesinin giderek yok olması durumu söz konusudur. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü UNESCO tarafından, güvensiz durumda olan diller arasında, Kirmancki de sayılmıştır. Kurmanci lehçesi açısından da çok büyük bir farklılık olmadığı kanaatindeyim. Yazıktır ki bunu sağlıklı bir şekilde ölçecek bir veriye bile sahip değiliz. Yani anadil ve kültürümüzün yaşaması ve yaşatılmasının gündelik yaşamdaki karşılığına dair ne bir veri ne de analize sahip değiliz.

Peki 'azınlık' veya 'asli kurucu' daha da ileriye gidilecek olursa vatandaş veya ülkesinde ikamet eden göçmenlere dönük eğitim politikaları ve bunun sosyoloji, çocuk gelişimi, dil ve kültür hakkının kullanılması yaşatılabilmesi açısından karşılaştırmalı örneklerine bakacak olursak;

Çocuk gelişimi açısından bakıldığında çocuğun anadilinden farklı bir dilde eğitim görmesi sonucunda özellikle eğitimin ilk yılında son derece sıkıntılı sonuçların doğduğu, yetişkinliğe geçiş ve yetişkinlik döneminde bile etkilerinin görüldüğü bir takım sonuçları görülmektedir. Öyle ki; anadili, eğitim dilinden farklı olan çocuk ilk süreçte okuduğunu, duyduğunu anlayamama, iletişimsizlik ve şiddet türlerine maruz kalabilmektedir.

Doğal bir hak ve gereksinim olarak bakılması gereken anadilde eğitim ve gelişim hakkına erişememek yukarıda da ifade edildiği üzere bireyin tüm yaşamına etki eden, kendini gerçekleştirmesi, özgüven kazanması önünde set oluşturan bir olgudur. Kürt çocukları açısından bakıldığında da anadili Türkçe olan çocuklarla aynı eğitim sistemi içerisinde okutulmakta, anadili Türkçe olanlara göre aslında gerçekliği yansıtmayan başarısızlık ve çeşitli adaletsizliklere maruz kalmaktadırlar.

Örneğin İspanya örneğine bakılacak olursa; diktatör Franco döneminde uygulanan dil yasağı, döneminin sona ermesiyle kaldırılmıştır. Bugün çift dilli eğitimin verildiği ülkede Basklı çocuklar hem anadilleri olan Bask dilini hem de İspanyolcayı beraber öğrendikleri bir eğitim görmektedirler.

Yapılan araştırmalar, halihazırda devam eden problem ve zorluklara karşılık Franco dönemine oranla İspanyol ve Basklıların birbirlerine karşı çok daha hoşgörü içinde olduklarını ortaya koymuştur. Dünya örneklerine bakmaya gerek de yokken; insana insanca, eşitçe, adilce yaklaşımın beraberinde barış ve huzur getireceği ortadadır. Dolayısıyla temel insani hakların yok sayılması, engellenmesi ayrımcılık ve adaletsizliğin sebep-sonuç paradoksundan ötede değildir.

Peki ne yapılması gerekir?

Burada anadil hakkı ve Kürt çocukların bu hakka erişimi önündeki engelleme ve politikalara karşı, ciddiyet ve hassasiyetle bir yaklaşım sergilenmediğini söylememiz yanlış olmayacaktır. Çocuğun kendi varoluşuna sahip bir birey olduğunu unutmadan, ancak kendisini koruyup haklarını savunma gücünün yetişkin dünyasında oldukça zayıf kaldı ülkemizde. Aslında çocuğun gelişimini sağlama ve kendi kültürü ile kendini gerçekleştirme hakkına erişebilmesi için öncelikle çocuk hakları aktivist ve insan hakları savunucularının gündemi haline gelmesi gerekmektedir. Bugün hak savunucuları, sivil toplum örgütleri ve hukukçuların gündemleri ve çalışma alanları arasında bu haksızlığa karşı bir politika ve duruşun sergilenemeyişi trajik bir durum olarak karşımızda durmaktadır.

Dünya örneklerine bakıldığında; ABD, Kanada, İspanya, İsviçre, İsveç, Güney Afrika, Çin, Bolivya, Hollanda, Almanya, Hindistan ve İsrail'de çift dilli veya çok dilli eğitim sistemleri uygulandığı görülmektedir. Kimisinin iki, kimisinin üç resmi dili kimsinde de tek resmi dil olmasına karşın anadilde eğitimin verildiği eğitim modelleri uygulanmaktadır. Bu ülkeler anadilde eğitimin verilmesine mali kaynak yaratıp destek vermekte, dolayısıyla çocuğun dil ve kültür hakkını kullanmasında koruyucu bir rol oynamaktadırlar. Bu ülkelerin hiçbirinde anadilde eğitimin ayrımcılık yaratmadığı aksine ayrımcılığı ve asimilasyonu önlediği, çok kültürlü bir barış ve hoşgörü ortamı yarattığı görülmektedir.

Farklı dil ve kültürlerin bir arada yaşaması, çocukların bu haklarına erişmesi üzerine hem çocuklar hem de yetişkinlere yönelik farkındalık çalışmalarının yürütülmesi, hak ve özgürlük arayışında önemli bir çalışma alanı olarak belirlenmelidir.

Taraf devletlere bir yaptırım içermiyor olsa bile Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesine bireysel başvuru hakkının kullanılması, anadil ve kültürel haklara erişim, uygun ortam ve koşulların oluşturulması yükümlülüğünün yerine getirilip getirilmediği hususunun izlenmesi için etkili bir mekanizma olarak önümüzde duruyor. Dolayısıyla Komiteye bireysel başvuru yapmak, Kürt çocukların haklarına erişmeleri için bir aksiyon planının önemli ayaklarından birini oluşturmaktadır.

Bunun yalnızca Kürtlerin sorunu olmasından çıkması, uluslararası hukukun, devletin yükümlülüklerinin yerine getirilmesi gerektiğinin altının tabiri caiz ise kalın bir şekilde çizilmesi gerekmektedir. Yani bu meseleye, lütuf değil bir gereklilik, en insani, doğal hak olarak bakılması gerekmektedir.

Sözleşme üzerindeki çekincelerin kaldırılması için duyarlılık ve farkındalık çalışmaları yapılarak Türkiye'nin Sözleşme yükümlülüklerini yerine getirmesi sağlanmalıdır.

Her çocuğun kendi anadilinde, kendi kültüründe eğitim alması, kendi diline ve kültürüne saygı gösterilmesi ve değer verilmesi, bunun için uygun ortam ve koşulların yaratılmasını isteme hakkı; günümüzde Kürt çocukları için geçerli değildir. Bunun bir hak olduğunu ve bu hakkın doğal olarak barış ve hoşgörü ortamı yaratacağını anlatmak gerekmektedir.

Bu nedenle yaşanan hak ihlalini çeşitli söylem ve davranışlarla meşrulaştırmak yerine farklılıkların zenginlik olduğu söylemini ısrarla dile getirmek ; çocuk haklarının özel bir statü, yetişkinlerce ve özellikle devletlerce içselleştirilerek yükümlülüklerin yerine getirilmesi için mücadele etmek temel görevimizdir.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Soykırıma Verilecek En İyi Cevap; Demokratikleşme Stratejisidir

Hasan Ali

Kürtler üzerinde günümüzde uygulanan soykırım politikalarının ne anlama geldiğini anlamak açısından Kürtlerin bu coğrafyadaki yerini, Ortadoğu'daki halklara neler kattığını ve tüm insanlık için ne anlam ifade ettiğini anlamak gerekir.

Homo Sapiens denen ilk insan türünün Afrika'nın batısında Afrika Rif'i denen yerde tarih sahnesine çıktığını görüyoruz. Buralarda on binlerce yıl klan biçiminde yaşayan bu tür daha sonra başka alanlara yayılmıştır. Böyle uzun süre klan toplumsallığında yaşaması kuşkusuz insanın daha kapsamlı toplumsal yaşama geçişine büyük etkide bulunmuştur. Neolitik toplum dahil insanlık yaşamının %98'i devletsiz, iktidarsız, sömürüsüz toplumsal yaşam biçiminde geçmiştir.

Kadının toplumdaki öncülüğü ile toplumsallığın kapsamlılaştığı ve derinleştiği neolitik toplum, bugün Kürdistan olarak ifade ettiğimiz Yukarı Mezopotamya'da gerçekleşmiştir. Altın Hilal, Verimli Hilal denilen Toros-Zagros silsilesi etekleri insan ve toplum yaşamı için çok elverişli imkanlar sunmaktadır. Şimdiye kadar yapılan kazılar köy biçimindeki ilk yerleşim yerlerinin Kürdistan'da kurulduğunu kanıtlamaktadır. Neolitik toplum devriminin M.Ö. 20 bin yıllarına kadar gittiği görülmektedir. Şu gerçek göstermiştir ki insanlığın yerleşikliğe dayalı ilk kültürü burada şekillenmiştir. Yine, daha sonra geliştirilen tüm teknik gelişmelerin kökü ve icat edildiği zaman da neolitik toplum dönemine aittir. Kadının toplumsal işlerinden dolayı baskın olduğu neolitik toplum binlerce yıl sürmüştür. İnsan ve toplumun tüm önemli karakteri, özellikleri bu dönemde yaratılmıştır. İnsan ve toplum kültürel ve toplumsal varlıktır. Toplumsallaştığı anda insan olmuş, yeni bir varlık haline gelmiştir. Bu açıdan sömürüyü, iktidarı ve devleti tanımadan binlerce yıl yaşamıştır. Böylece insan toplumunun temel özellikleri oluşmuştur. İnsanlığın ilk kültürü bu dönemde yaratılmıştır. Bu yönüyle de insanlık kültürü, yani insanlığın kök hücresi bu döneme aittir. Bu değerlerle yaşamak o kadar uzun sürmüştür ki; insanlığın davranışından mimiklerine, oturuşuna, kalkışına, ilişkilerine, doğaya bakışına, diline, sesine, türküsüne, sevincine, öfkesine bu değerler sinmiştir. Kuşkusuz bu değerlerin yaratımında birçok halkın da katkısı olmuştur. Ancak esas olarak Kürtlerin coğrafyasında bu kültür yaratıldığından özellikle Kürt kültürü, yani Kürtler insanlığın kök hücresi olma vasfına, karakterine sahiptir. Nasıl ki bazı tarihi eserler insanlığın ilk kültürünün çok önemli değeri ise Kürt kültürü de insanlık açısından böyle bir anlama ve değere sahiptir. İnsanlığın en temel toplumsal, kültürel değerleri buradan her tarafa taşınmıştır. Ana kültür kaynağı burasıdır. Diğer alanlardaki toplumsal kültür oluşumları buranın çeşitli versiyonlarıdır. Kuşkusuz zaman ve mekan nedeniyle belirli özgünlüklere kavuşmuşlar ve bazı katkılarda da bulunmuşlardır.

Kürtler neolitik toplumun yaşandığı coğrafyanın halkı olarak tabi ki özgünlüklere sahiptir. Kuşkusuz her insan toplumu önemlidir. Her halkın tüm insanlık için ayrı bir çeşitliliği ve zenginliği vardır. Ancak Kürtlerin kültürel olarak ve bugüne taşıdıklarıyla özel bir karaktere sahip olduğu açıktır. Bu değerlendirmeyi milliyetçilik ya da bir toplumu beğenmişliği ile izah etmek yanlış yaklaşım olur. Ortadoğu ve insanlık için taşıdığı anlam gerçekten de özgündür ve özeldir. Eğer kültürü önemli görüyorsak, toplumsal kültürün yerleşik ve kalıcı hale gelmesinde neolitik dönemin

belirleyici rolü varsa o zaman bu coğrafyanın halkını ve bugüne kadar taşıdıklarını önemli görmek gerekir. Bu kültürün korunmasında da tüm insanlığın sorumluluk taşıması gerektiği de açıktır.

Kürtler toplumsallığın yaratıldığı coğrafyada halk olmuşlardır. Kabile ve aşiret toplulukları olarak toplumsallığı bin yıllar boyu yaşamışlar; neolitik toplumda yaratılan değerleri derinleştirip kapsamlılaştırarak kendi öz değerleri haline getirmişler, kapitalist modernite saldırısına kadar da toplumsallık içinde yaşamışlardır. Kürtler, devlet olmayarak neolitik toplumda yaratılan sömürüsüz, iktidarsız toplumcu değerleri önemli oranda korumuşlardır.

Kürtler insanlığın kök hücresi olma vasfına, karakterine sahiptir

Kuşkusuz neolitik dönemin son aşamasında ortaya çıkan hiyerarşi ve bu hiyerarşide erkeğin etkili olmasıyla ataerkillik gelişmiş olsa da toplumculuğun devletçilikle zehirlenip saptırılmadığı koşullarda kadının hakim olduğu çağların etkisi tümden silinememiş; kadına dayalı neolitiğin yaratıldığı bu coğrafyada kadın etkisi varlığını sürdürmüştür. Bu konuda yüzyıl önce belgelere yansımış bir gerçeklik vardır. Lozan görüşmeleri sırasında Musul ve Kerkük vilayetinin nereye bağlanacağı önemli bir tartışma konusudur. Birleşmiş Milletlerin oluşturduğu bir komisyon Başurê Kürdistan'da araştırma yapıp bir rapor sunacaktır. Hala çarpıcı bilgiler taşıyan "Musul Raporu" adlı bu belgede Türk heyeti Kürtlerle Türklerin aynı kültüre sahip olan ortak bir millet olduğunu ileri sürer. İngiltere heyeti buna itiraz eder. Kürtlerle Türklerin aynı millet olmadığına dair birkaç argüman ileri sürer. Bunlardan en çarpıcı olan ise Kürtlerde kadının özgür karakterli olduğunu ama Türklerde böyle olmadığı tezidir. Türk kadınının tamamen erkek hakimiyetinde, toplumsal yaşamda pasif ve hiçbir iradesi olmadığını söyler. Kürtlerde ise kadının yaşamda özgürce davrandığını vurgular. İngilizlerin bu içerikte bir argüman ileri sürüp Kürtlerin ayrı bir millet olduğunu belirtmeleri çarpıcıdır. PKK Lideri Abdullah Öcalan Kadın Özgürlük Hareketini yaratırken neolitiği yaratan kadının bu coğrafyanın anaları olmasına dayandırır.

Kürtlerin Ortadoğu'daki en önemli özelliği diğer halklar gibi bir devletleşme yaşamamış olmasıdır. Kapitalizmin modernitesinin Ortadoğu'ya soktuğu milliyetçilik fitnesi nedeniyle Kürtler 150 yıldan fazladır önemli olumsuzluklarla karşılaşmıştır. Türk, Fars, Arap milliyetçilikleri altında büyük zulme uğramışlar, soykırımla ve yok olmayla karşılaşmışlardır. Ancak devletlerin krize girdiği, demokrasinin yükselen değer haline geldiği günümüzde Kürtlerin devlet tanımamış olması en güzel yanı ve temel gücü haline gelmiştir.

Devleti tanımamış olmaları, toplumculuğu Ortadoğu'da canlı tutmaları güzel değerlerin yaşanması ve taşınmasında Kürtler önemli rol oynamışlardır. Kuşkusuz devletlerin var olduğu coğrafyalarda da kır toplumu ağırlıklı olarak devlet dışı toplum olarak yaşamaya devam etmiştir. Zaten devletleşme ile birlikte toplumculuğun arkaik olarak geride kaldığı tespiti doğru değildir. Sadece Engels'in kaynak aldığı Morgan'ın 'İlk Toplum' adlı kitabındaki kabileler toplumcu değerlerle yaşamamıştır. Devletin ortaya çıktığı Ortadoğu'da da toplumculuk binlerce yıl varlığını sürdürmüştür. Zaten İbrahimi dinlerin Ortadoğu'da çıkmasının nedeni toplumcu yaşamın ve değerlerin en fazla bu coğrafyada olmasından dolayıdır. Bu açıdan Marks ve Engels'in devletle birlikte toplumun tümden devletlerin köleleri haline geldiği tespiti yanlıştır. İktidar ve devlet güçlerinin varlığı hala toplumculuğun yaşandığı denizler içindeki adalar gibidir. Askeri-siyasi hakimiyet sağlamışlar, şehirleri ve ticaret yollarını kontrol etmişlerdir. Ancak özellikle kırlarda toplumsal değerlerle yaşayan bir insanlık vardır.

Feodal Denilen Dönemlerde Yerellerin Özerkliği Esastır

İbrahimi dinler devlet zulmü ve sömürüsüne karşı toplumculuğu derin yaşayan, Ortadoğu'da toplumcu değerlerin isyanı olarak ortaya çıkmışlardır. Kullanılan literatür ne olursa olsun temel gerçeklik budur. Kuşkusuz İbrahimi dinler de burada

toplumculuğu yaşayan ve yaşatan diğer inançlardan çok şey almışlardır. Dinler devletleşse de kültürel olarak toplumcu değerlerle varlığını sürdürmüştür. Devletleşen din yanında bir de devletleşmeyen kültürel İslam, kültürel Hristiyanlık kalmıştır. Ortadoğu'da çıkışından itibaren etkin olan İslamiyet dini olmuştur. İslamiyet Hristiyanlıktan daha erken devletleşmiştir. İslamiyet'in devletleşen yanına karşı çeşitli tarikatlar, cemaatler tarih sahnesine çıkmışlardır. Kürtler ise hiç devletleşmemiş olarak İslam'ı hep toplumcu ve kültürel olarak yaşamışlardır. Bu nedenle Kürtlerin İslami inancı devlet etkisiyle toplumsal değerlerinden kopmamıştır. Eğer Ortadoğu'da İslam'ı özüyle, kültürüyle yaşayan bir halktan söz edilecekse bu da Kürtlerdir. Kuşkusuz ilk önce Arap coğrafyasında çıktığı için Araplarda da İslam birçok yönüyle o toplumun kültürü haline gelmiştir. Ancak Arapların da uzun yüzyıllar devletleşmeyi yaşamaları, İslam inancının devlet hizmetine sokulması gerçekliği yaşanmıştır. İslam'ı çıkarları için kullanan bir gelenek Arap, Türk ve Fars toplumsal gerçekliğinin içine yerleşmiştir. Bu toplumlarda üst tabakada olduğu gibi alt tabaka da bazı yönleriyle bu gelenek tarafından şekillendirilmiştir.

Kürtlerin İslam inancı devlete bulaşmamıştır. İslam inancı toplum içindeki medreselerde var olmuş, bunlar da toplumla iç içe yaşayan kurumlar olmuştur. Devletin, dolayısıyla çıkar güçlerinin dini kendilerine hizmet ettirdiği son yüzyıllarda devlet dinine karşı toplum dini ve toplumu savunmayı esas alan tarikatlar ortaya çıkmış ve güçlenmişlerdir. Bunların tümüne yakınının kurucusu Kürt'tür. Devlet dışı toplum olarak yaşamış Kürtler devlet dışı dinin de koruyucusu ve öncüsü olmuşlardır. Kadiri, Nakşi, Xiznevi ve daha başka tarikatlar içinde Kürtlerin etkinliği kesinlikle Kürt toplumunun devlet dışı kalmışlığı ile ilgilidir. Devlet dışı toplum olmanın geçmişte dinler için oynadığı olumlu rolü, demokrasinin yükselen değer haline geldiği 21. Yüzyılda toplumcu demokrasinin gelişmesinde de oynayacaklardır.

Kapitalist modernite öncesi iktidarcı zihniyetle, İslam maskesiyle ilk önceleri Arap, sonraları Türk kültürünün etkisini artırma çabaları olsa da bunların etkisinin sınırlı kaldığı söylenebilir. Kapitalist modernitenin devlet anlayışı gibi bir etnisitenin hakim kılınması zihniyeti ve politikası feodal toplum ve önceki dönemlerde yoktur. Tek etnisite-millet, tek dil, tek vatan ve tek kültür anlayışı yoktur. Kuşkusuz devletin askeri ve siyasi hakimiyetini sağlamak isterler. Ama bu siyasi hakimiyet, kapitalist modernite gibi toplumun her köşesine nüfuz etme biçiminde değildir. Feodal denilen dönemlerde yerellerin özerkliği esastır. Hatta federatif denilebilecek yerel-bölgesel ilişkiler vardır. Yerel iktidarlara, yerel özerk yapılara fazla karışılmaz. Devletleşen dinler de birçok yere zorla hakimiyetini götürür, bazı katliamlar yaşanır, ancak hiçbir zaman kapitalist modernite dönemi kadar soykırımlar, tümden ortadan kaldırmalar görülmez. Bunu en somut kanıtı dinler coğrafyası olan Ortadoğu'da tüm etnik grupların, farklı dinsel toplulukların kapitalist modernitenin kendini dayattığı son iki yüzyıla kadar varlıklarını önemli oranda sürdürmeleridir. Ermeniler, Süryaniler, Aleviler, Ezidiler bu topraklarda varlıklarını sürdürmüşlerdir. Binlerce yıl bu topraklarda yaşayan bu halkların son iki yüzyılda varlıkları bitme noktasına gelmiştir. Bu gerçeklik bile kapitalist modernite öncesi siyasi anlayışın, ahlak ve vicdanın bugünküne göre daha toplumsal ve insani olduğunun kanıtıdır. Dolayısıyla kapitalizm öncesini geri, modernite zamanını ilerici göstermek kapitalizmin ideolojik çarpıtması ve hakimiyetidir.

Kapitalist modernite öncesi hem yerel otoritelere dokunulmadığı, tekçi bağnazlık olmadığı, hem de dinde bulunan ahlaki ve vicdani değerler var olduğundan Kürtler etnik, kültürel, dil ve bir bütün halk, millet olma özelliklerini sürdürmüşlerdir. Kürt ve Kürdistan'la ilgili değerlerin yok edilmesi, soykırım gibi tehdit ve tehlike altında olmamışlardır. Bu dönemlerde devlet hukuku esas olarak bir bölgenin ve toplumun o devletin askeri ve siyasi hakimiyetini kabul etmesine dayanır. Merkeziyetçi hukuk yoktur. Hukuk normları şimdiki gibi toplumun her şeyine karışan durumda değildir. Toplum birçok işini binlerce yıl oluşmuş toplumsal değerlerle ya da bunun dinsel formu ve değerleriyle yapmaktadır. Kürdistan'da bu daha fazla geçerlidir. Aşiret yapısı toplumsallığın önemli oranda korunduğu bir formdur. Toprak ağalığı Kürdistan'da sınırlıdır. Avrupa'daki derebeylik düzeni olmadığı gibi, Osmanlının Bizans'tan devraldığı Has, Zeamet ve Tımar gibi devlete bağlı bir toprak düzeni de yoktur.

18.-19. Yüzyıllarda devlet baskısı olsa da 19. Yüzyıldan

itibaren isyanlar gelişse de Kürtlerin Osmanlı İmparatorluğu içinde konumlarını korudukları görülür. İç içe yaşadıkları Ermeniler ve Süryanilerle zanaat, ticaret, tarım ve hayvancılık temelinde birbirini tamamlayan bir yaşam kurmuşlardır. 19. Yüzyılda aralarında bazı sorunlar çıksa da bu iç içe yaşam önemli oranda sürmüştür. Abdülhamid'in Kürtlerin Müslüman olmalarını kendi politikaları doğrultusunda kullanarak aşiret mektepleri kurması, Kürtlerden Hamidiye Alayları oluşturması Kürtlerle Hristiyan halklar arasında husumetlerin ve sorunların çıkması durumunu yaratmıştır. Kuşkusuz Kürt aşiret liderleri ya da egemen sınıflar üzerinden bunlar yapılsa da Kürt toplumuyla bu topluluklar arasında eski ilişkilerin bozulmadığı açıktır. 1. Dünya Savaşı içinde Ermeni soykırımının gerçekleşmesinde devletle ilişkiler geliştirmiş bazı Kürt aşiretlerinin ve egemen sınıfların da kullanılması gerçekliği görülmüştür. Bir Kürt siyasi iradesi yoktur. Ermeni ve Süryani soykırımından Osmanlı siyasi iradesi sorumludur.

Devletleşen din yanında bir de devletleşmeyen kültürel İslam, kültürel Hristiyanlık kalmıştır

Kapitalist modernitenin Ortadoğu'ya soktuğu fitne olan milliyetçilik ve ulus-devlet zihniyeti; Ortadoğu'nun bin yıllardır yaşanan ahlak ve vicdana dayalı dostluk ilişkilerini dinamitlediği gibi bu durumdan Ermeniler ve Süryanilerden sonra Kürtler de büyük zarar görmüştür. Kürtlere de Türk-Fars-Arap milliyetçiliği ve bunların ulus-devlet siyasi, idari anlayışı ve hukuku dayatılmıştır. Buna bir de Osmanlı İmparatorluğunun dağılması ve toprak kaybıyla birlikte büyük bir imparatorluğun merkez etnisitesini oluşturan Türklerin Anadolu'ya sıkışmaları, Türk egemenlerinde etnik-ulus yaşam alanlarını genişletme gibi soykırımcı bir zihniyeti ortaya çıkarmıştır. Toprak kaybeden Türk egemenlerin şimdiki siyasi zihniyeti elden geldiği kadar fazla toprak elde tutmak ve bu topraklarda Türk uluslaşmasını hakim kılmak yönünde şekillenmiştir. Lozan Antlaşmasını ve bunun ortaya çıkardığı Ortadoğu siyasi düzenini ve bunun Kürtlere yönelik ortaya çıkardığı politikalarını ve sonuçlarını iyi anlamak önemlidir. 1. Dünya Savaşı sonrası İstanbul dahil Batı Anadolu'nun önemli bölümü işgal altındadır. Anadolu'da büyük karışıklıklar vardır. Bu dönemde Mustafa Kemal ve arkadaşları esas olarak Kürdistan'a ve Kürtlere dayanarak Anadolu'yu kurtarma harekatına yönelmiştir. Bu dönemde Kürtlerden sonra en fazla dayandığı halklardan biri de Çerkezler olmuştur. Kuşkusuz dayanılan bir Türk etnisitesi de vardır. Ancak 1919 ve 1920'de Kürtler ve Çerkezler desteklemeseydi M. Kemal ve arkadaşları ne Anadolu'da yaşanan iç karışıklıkları, sorunlarını çözebilir ne de Yunan ordusuna karşı bir askeri harekat yapabilirdi. Sırtını Kürdistan'a dayandırmış; içteki isyanları da Çerkez Ethem komutasındaki silahlı güçlerle bastırmıştır. Ancak daha sonra ilk önce Çerkezler, sonra da Kürtler T.C kuruluş sürecinin kurbanları olmuşlardır. Çerkezler Anadolu'da dağınık da olsa önemli bir nüfusa sahiptiler; kültürel değerleri de güçlüdür. Çerkez Ethem'in tasfiyesinden ve Çerkezlerin bir bütün asimilasyona tabi tutulması ve kültürel soykırıma uğratılmasında askeri olarak hakim oldukları alanda Türk uluslaşmasını hakim kılma anlayışının etkisini göz ardı etmemek gerekir.

Sivas Kongresinde kabul edilen Misakı Milli Kürtlerin ve Türklerin ortak vatanı olarak kabul edilmiştir. Ancak Lozan Antlaşmasıyla birlikte Kürtler soykırım sürecine alınmıştır. Bunu anlamak için Lozan Antlaşmaları sürecini ve bu anlaşmaya yol açan etkenleri irdelemek gerekir. Misakı Milli Kürtlerle Türklerin ortak vatanı iken nasıl oldu da Kürtler yok sayılıp Kürdistan Türk uluslaşmasının yayılma alanı haline getirildi? Türkler Musul ve Kerkük'ü de Kürtlere dayanarak kendi egemenlik alanlarında tutmayı amaçlıyordu. Ancak İngiltere buraları bırakmak istemiyordu. Kendi kontrolünde olacak Irak'la tutmak istiyordu. Uzun görüşmeler sonrası İngilizler Türkiye sınırları içinde Kürtleri soykırıma uğratmasına göz yumacağını gösterdi. Nitekim Lozan Anlaşması'na Hristiyan azınlıklar için bazı maddeler konulmuş olsa da diğer halklar ve topluluklar dikkate alındığında nüfusu Türk etnisitesi kadar olan Kürtlerin hiçbir doğal ve temel hakkı konusunda bir ifade yoktur. Sadece bazı genel ifadeler kullanılmıştır. Yeni kurulan

Türkiye de Kürtler üzerinde eritme politikasına göz yumulması karşılığında Başurê Kürdistan'ı yeni kurulan Irak Krallığına bırakmıştır. Kürtler üzerinde yürütülen özümse politikası Lozan'da Türk hükümeti ile İngiltere hükümeti arasında yapılan anlaşma sonucu uygulanmıştır. Dolayısıyla Lozan'a dayalı yeni Ortadoğu dengeleri ve statüsü Kürtler üzerinde yürütülecek soykırım düzeni üzerine kurulmuştur. Bu açıdan Kürtler üzerinde yürütülen soykırım politikası ve sokırım amaçlı kurulan siyasi ve hukuki sistemden Türk egemen sınıfları kadar 1. Dünya Savaşı sonrası Ortadoğu dengelerini ve statüsünü oluşturmada birinci derecede rol oynayan İngiltere de sorumludur. İngiltere kadar olmasa da Fransa'nın da bu durumdan sorumluluğu vardır.

Anayasa, tüm kurumlar, tüzükler, yönetmelikler ve talimnameler Kürt'ü yok sayma üzerine kurulacaktır

Lozan'la birlikte Kürtler kendilerinin yok sayıldığını ve inkar edildiğini görmüşlerdir, kabul etmemişlerdir. Lozan'la hem bölgede hem dünyada Kürtler bir kıskaca alınmıştır. 1925 ve 1938'de olduğu gibi 1970'lere kadar tüm ahlaki, vicdani değerler ve evrensel normlar bir kenara bırakılarak tam bir ezme ve sindirme saldırısı yürütülmüştür. Bu uygulamalar herhangi bir yerdeki sömürgeci uygulamalar değildir. Tamamen bir halkı fiziki katliam ve kültürel soykırımlarla tümden yok etmeye yöneliktir. 1926 Şark Islahat planı ve hazırlanan Dersim Raporları Kürtler üzerinde uygulanan soykırımın ne kadar örgütlü ve planlı olduğunun kanıtıdır.

Ulus-devlet ve milliyetçilik tüm Ortadoğu toplumunun tarihsel toplumsal yapısına bir saldırı olmuştur. Ortadoğu'nun tarihsel toplumsallığı içinde yaşadıkları olumlu özelliklerinde önemli bir aşınma yaratmıştır. Öcalan, ‘Binlerce yılda oluşan ortak kültürel değerler son iki yüzyılın ulus-devlet bombardımanıyla darmadağın edildi. Hiçbir fiziki silahın gösteremeyeceği etkide bir dağılma ve parçalanma yaşadı' biçiminde değerlendirmektedir. Nitekim başta Türkler olmak üzere Ortadoğu'da ulus-devlet haline gelen Araplar ve Farslar da bu aşınmadan nasibini almıştır. Türkiye Cumhuriyeti döneminde ulus-devlet anlayışının yarattığı yönetim ve siyasi sistem altında Kürtlere yaşattıkları; 900 yıldır Kürtlerle yaşanan komşuluk ilişkilerinin bir tarafa bırakılarak komşuyu ortadan kaldırma saldırısına dönüşmüştür. Hukuk Kürtleri yok saymış, vicdan Kürtleri yok saymış, ahlak Kürtleri yok saymış, kültür Kürtleri yok saymıştır. Yok saymaktan öte yok etmek için her yol ve yöntemi denemiştir. Kürtler üzerinde denenmeyen yol ve yöntem kalmamıştır. Bu tür yol ve yöntemler normal bir devlet tarafından uygulanamaz. Çünkü bu uygulamaların açık bir biçimde yapılmasını ne dünya ne de toplumlar kabul edebilir. Kendi toplumuna bile bu uygulamaları kabul ettirmesi kolay değildir. Bu açıdan Kürtleri ve yaşadıkları toprakları Türk uluslaşmasının yayılma alanı haline getirme biçimindeki temel ulusal strateji bir özel savaş devleti haline gelerek uygulanmıştır.

Türk ulus-devletinin temel stratejisi içte Çerkez, Laz, Abaza, Gürcü, Arap, Boşnak, Pomat, Arnavut gibi tüm toplulukları ve Kürtleri Türkleştirme olmuştur. Diğer topluluklar hem az hem de dağınık yaşadıkları için onları Türkleştirmek zor olmayacaktır. Ancak hem aynı coğrafyada homojen olmaları hem de nüfus yoğunlukları Kürtler üzerinde çok kapsamlı bir özel savaş uygulamasını gerektirmiştir. Bu nedenle anayasa, tüm kurumlar, tüzükler, yönetmelikler ve talimnameler Kürt'ü yok sayma üzerine kurulacaktır. Aslında bu, tek maddelik anayasa ve buna dayalı diğer kanunlar olmaktadır. Ekonomide bile Kürt'ü yok etme stratejisi dikkate alınacaktır. Kürt'ün kültürel özümsemeye hizmet etmeyen hiçbir kurum TC'nin kurumu olamaz. TC'nin tek kanunu, yani Tunç Kanunu olan Kürt'ü yok etmeyi hedefleyen ulus-devlet kurumları olmak zorundadır. Tabi ki din ve diyanet de bunu gözetecektir. Kuşkusuz Kürtler bunları gönüllü kabul etmezler. O zaman asker dipçiği, postalı, polis copu kafalarından eksik edilmeyecektir. Kürtler asker ve polis, ordu ile gözlerini açmasınlar ki bu politikalar uygulansın ve amaçlar gerçekleşsin. Tabi ki Türkiye'de demokrasi olursa bazıları bu politikaya itiraz eder; Kürtler de demokratik ortamdan yararlanır. Bu nedenle Türkiye'de gerçek anlamda demokrasi olmamalıdır.

Türkiye'de sözde tek bir anayasa ve hukuk sistemi vardır. Ancak gerçekte böyle bir şey yoktur. Çoğu zaman sıkıyönetim, OHAL ve kanun hükmünde kararnamelerle ayrı bir hukuk uygulanır. Bunlar olmadığı zamanlarda da hiçbir hukuk, adalet, eğitim, kültür, ekonomi ve din kurumu Kürtlere ve diğer topluluklara aynı biçimde uygulanmaz. Kürtlere uygulama farklıdır. Bu da Kürt'ün kendini inkar etmesi ve Kürtlerin Türkleşmesini sağlayacak biçimde uygulamalardır. Zaten asker ve polis hiçbir zaman Kürdistan'da yaptıklarını, uyguladıklarını Türkiye'nin genelinde yapamazlar.

Aslında tek tek kurumlar incelenerek her kurumun Kürtlere yönelik özel savaş aracı olarak çalıştığı ortaya konulabilir. Kuşkusuz bu yönlü araştırma ve inceleme yapanlar olmuştur. Hatta daha fazla da üzerinde durulabilir. Anayasada hangi maddeler, ifadeler ve kurumlar bunun için kurgulanmıştır, adalet sistemi bu doğrultuda nasıl çalışır, eğitim sisteminde bu özel savaş nasıl yürütülür, sanat ve kültürde nasıl pratikleşir, basın bu konuda nasıl işler görür? Hiçbir zaman özgür basın olmadığı, basının da Kürt'ü Türkleştirmeye nasıl hizmetinde olduğu çok kapsamlı ortaya konulabilir. Kadın, gençlik, sağlık ve spor politikalarının da tek maddelik anayasa hedefine hizmet eden biçimde ele alındığı gösterilebilir.

Özel savaşın Kürtlere yönelik politikaları uygulanırken uygarlığa karşıdırlar, uygar gelişme istemedikleri için isyan ediyorlar, askeri harekatlar tedip, yani terbiye etme harekatlarıdır, buralara uygarlık götürülüyor, denilerek Kürtleri Türkleştirme politikası normalleştirilme ve meşrulaştırılmaktadır. Dersim'de soykırım yapılırken Dersimliler geri gösterilmek için onlar 'beyaz don giyen ve gıl gıl yiyen' geri insanlar olarak tanımlanmıştır. Öyle ki Kürtleri geri gösteren deyimler de bu dönemde üretilmiştir. "Kuyruklu Kürt, Kürt ne bili bayramı hor hor içer ayranı", gibi deyimler son yüzyılda kullanılmıştır.

Kürdistan Sözcüğünden Söz Etmek Çok Tehlikeli!

Türk devleti çift partili sisteme geçişi de Avrupa Birliği'ne girişi de Kürtler üzerindeki politikayı uygulamada kullanmıştır. Kuşkusuz NATO'ya girişinin başka etkenleri olmakla birlikte, NATO üyesi olmayı da Kürtler üzerinde yürüttüğü politikada fazlasıyla kullanmıştır. Son zamanlarda NATO'nun 5. maddesi uygulansın, bizimle birlikte Kuzey-Doğu Suriye'deki sistemi ortadan kaldırmak için harekete geçsin demesi; geçmişten beri Kürtler üzerinde uyguladığı baskı politikasına yaptırdığı ortaklığı, şimdi de yaptırmak istemektedir. Üye olduğu uluslararası kurum ve ilişkileri de Nalıncı Keseri gibi Kürt karşıtı politikalarında kullanmayı hedefleyen ve bu doğrultuda yorumlayan bir Türk devlet gerçeği vardır. Öte yandan uluslararası güçlerle, kurumlarla ilişkilerinde ve üye olduğu kurumlarda şerh koydukları ya da imzalamadıkları maddelerin tümü de Kürtlerle ilgilidir.

TİP sadece kongresinde Kürt sorunuyla ilgili bir konuşma yaptığı için kapatılmıştır

Türkiye'de anayasa ve hukuk sistemi ve kurumlar Kürtleri Türkleştirme amaçlı şekillenmiştir. Demokrat kültüre, ahlak ve vicdana sahip herkes durumun böyle olduğunu teslim eder. Kuşkusuz bir özel savaş devleti olduğundan, kurumlar da özel savaş karakterinde olduğundan bir görünürdeki yüz, bir de arkasındaki gerçek vardır. Asıl olan da görünen yüz değil, arkasındaki gerçekliktir. Türkiye'de yaşanan olaylara ve kurumlara bakışı böyle olanlar doğru analiz yaparlar ve doğru sonuçlara ulaşırlar. Yoksa kim olursa olsun; ister muhalif, ister liberal, ister solcu, ister demokrat olduğunu söylesin özel savaşın yönlendirmesi altında olur ya da çizdiği çerçeveden ötesini göremez.

Kürtler örgütsüz ve mücadelesiz olduğu dönemlerde bu politikalar örtülü ve normal biçimde sürdürülmektedir. Mücadelesizlik dönemleri bu politikaların gerçek karakteri görülmeden uygulanmaya imkan ve fırsat vermektedir. Ancak Kürtler ve demokrasi güçleri bu devlet ve hukuk sistemine karşı mücadele içine girdiğinde yasaların ve kurumların gerçek yüzü kendini gösterir. Bu da Türkiye'deki siyasi sistemin ve bunun yarattığı hukuk sisteminin ne olduğu konusunda bir

bilinçlenme ortaya çıkarır. Türkiye'de 1960'lı yılların ikinci yarısından itibaren demokratik güçlerin, sosyalistlerin örgütlenme ve mücadelesi ortaya çıkar. Bu dönemin sosyalist partisi(TİP) içinde Kürtler de örgütlenir. Bazı Kürtler milletvekili seçilir. Türk devletinin siyasi partiler dahil hiçbir hukuk metni ve kurumun da Kürtlere yer yoktur. Kürt sorununa değinen her örgüte, siyasi güce, kişiye, sanatçıya ve edebiyatçıya karşı kanunlar ve emrindeki kurumlar harekete geçer. Bu açıdan Türkiye'nin büyük sosyalistlerinden Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya parti programında ve tüzüğünde neden Kürtlere yer vermiyorsunuz diye sorulduğunda "Kürt sorunu tüzük sorunu değil, … sorunudur" yanıtını vermiştir. TİP sadece kongresinde Kürt sorunuyla ilgili bir konuşma yaptığı için kapatılmıştır. Sosyalistlik yapabilirsiniz ama Kürt sorununa dokunmadan, mesajı verilmiştir. Türk devletinin Kürt sorununa bakışını anlamak açısından eskiden emniyet müdürlüklerinde asılan bir dövizi buraya aktarmak çok öğretici ve açıklayıcı olur. Bu dövizde birçok suç sayılır; sonunda ise "bunlar affedilir ama bölücülük asla" denir. Bölücülükten kastettikleri; Kürtlerin Kürt gibi yaşama arzuları ve bu yönlü talepleridir.

Türkiye gerçeğinde gerçek demokrat olmanın ölçütü Kürt sorununa yaklaşımla belli olur. 1970'li yıllardaki devrimci hareketlere ve onun önderlerine düşmanlığın bir boyutu SSCB'nin güneyinde bir sosyalist ülke kurmak istemeleriyken bir boyutu da Kürtlerin varlığını ve özgürlüğünü savunmalarıdır. Kürtleri ayrı bir halk görmek, diliyle, kültürüyle, kimliğiyle özgür yaşamasını istemek bu devlet için işlenecek en ağır suçtur. Bu nedenle Mahir Çayan ve 9 arkadaşı katledildiler. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan idam edildiler. İbrahim Kaypakkaya işkencede bunun için ser'ini verdi. Başka nedenler Türk egemen sınıflarını öfkelendirmiştir, ama Kürtlerden söz etmek bu öfkeyi tavana sıçratmış ve bu devrimcilerin 'halledilmesi' için el kaldırılmış ve onay verilmiştir.

1960'ların sonunda dünyadaki gelişmelerden etkilenen kimi Kürt gençleri ve aydınları Kürt ve Kürdistan gerçeğinden söz etmeye başlar. Kürdistan sözcüğünden söz etmek çok tehlikeli görüldüğünden daha fazla da Kürtlerin varlığı ve temel hakları konusu dillendirilir. 1973'lerden itibaren Türkiye'de gelişen devrimci harekete paralel olarak Kürdistan'da da devrimci fikirler ve örgütlenmeler kendini gösterir. Birçok Kürt örgütü ortaya çıkar. Kürt ve Kürdistan adına örgütlenmelere girilir. Bunlar içinde en dikkat çeken ise 1973 baharında Çubuk Barajında oluşan Apocu gruptur. Bu grup Kürt ve Kürdistan gerçeğini çok çarpıcı biçimde ortaya koyar. Kürdistan için sömürge, der. Türk devleti Kürdistan'ı Türk uluslaşmasının yayılma alanı haline getirmek istiyor, derler. Bu çok farklı bir bilinç ve tanımlamadır. Türk devletine ve Kürdistan'daki uygulamalarına yeni bir bakışın getirilmesidir. Türk devlet gerçeğinin tüm şifrelerinin bir cümlelik tanımlamada deşifre edilmesidir. Bu açıkça Kürtler için bir varlık yokluk sorununun var olduğunun gösterilmesidir. Kuşkusuz sömürgecilik de çok önemli bir tanımdır. O dönemdeki değerlendirmeler dikkate alındığında köklü ve radikal bir bakıştır. Ancak bu bakış, Kürdistan'ın Türk uluslaşmasının yayılma alanı haline getirilmek isteniyor belirlemesi ile beraber ele alındığında bunun nasıl bir bilinçli kadro, örgüt ve mücadele anlayışı ortaya çıkaracağı açıktır.

12 Eylül 1980 askeri darbesi Kürtlerin uyanışına ve özgürlük mücadelesine yönelik bir müdahale ve bastırma harekatıdır

Kürtler ve ulusların kendi kaderini tayin hakkı en temel tartışma gündemidir. Türkiye'deki sol hareketler de ayrı örgütlenme dışında Kürtlerin özgürlüğünü ve Kürdistan'ın federasyon ya da bölgesel özerkliğini kabul etmektedirler. 'Halklara Özgürlük' sloganı dönemin önemli sloganlarından biri haline gelmiştir. Öyle ki CHP mitinglerinde bile bu slogan atılmaya başlanmıştır. Özellikle CHP'nin Kürdistan'daki mitinglerinde bu slogan daha fazla atılmıştır. Demokratik sol parti olduğunu iddia eden CHP'nin lideri bu sloganları duyduğunda hemen tepki verir; halklar yok halk var, derdi. Bu nedenle bazı CHP mitinglerinde kavgalar bile çıkmıştır.

1970'li yıllar Türk devletinin ulus-devletçi, milliyetçi ideolojisinin ve onun Kürdistan'daki uygulamalarının en yoğun sorgulandığı yıllardır. Bu konuda devletin yarattığı ideolojik hakimiyet sarsılmıştır. İdeolojik hakimiyet sarsıldıktan sonra diğer yapılanmaları uzun süre ayakta tutmak mümkün değildir. Aslında hem Türkiye Cumhuriyeti hem de Kürtler açısından bu yıllar yeni bir döneme girmeyi ifade etmektedir. Kürtler üzerinde artık eskisi gibi ideolojik hakimiyet kurulması kolay değildir. Devletin de Kürdistan'ı Türk uluslaşmasının yayılma alanı haline getirme politikasını boşa çıkaran bir engelle karşılaştığını görmüştür. 12 Eylül askeri darbesinin yapılmasının başka gerekçeleri de bulunmaktadır. Ancak öncelikli olanın Kürtlerde yaşanan uyanış ve üzerlerindeki ideolojik hakimiyeti kırmalarıdır.

12 Eylül 1980 askeri darbesi Kürtlerin uyanışına ve özgürlük mücadelesine yönelik bir müdahale ve bastırma harekatıdır. 12 Eylül müdahalesini iyi anlamak gerekir. 1990'lı yıllardaki kirli savaş da, bugünkü imha saldırıları da 1980 yılındaki saldırıların devamı niteliğindedir.

12 Eylül'ü herhangi bir askeri darbe olarak görmemek gerekir. Bu darbeyle Türkiye'nin ideolojik ve siyasi yapısının yeniden yapılandırılması hedeflenmiştir. Kürtlerin örgütlülükleri dağıtılacak, sosyalistler ve tüm demokratik örgütlenmeler tasfiye edilecek, başta Kürtler olmak üzere tüm Türkiye halkı üzerinde yeniden tekçi ulus-devletçi ideolojik zihniyet hakim kılınacaktır. Öyle bir ideolojik ve siyasi düzen kurulacaktır ki, 50 yıl bu doğrultuda yürünecektir. Bu yolun sonunda da Kürt tümden Türkleşmiş, Kürtlerin yaşadığı topraklar da Türk uluslaşması tamamlanmış olacaktır.

12 Eylül Kürtleri ve özgürlük mücadelesini bu ütopyada engel görmektedir. Bu nedenle 12 Eylül Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasındaki ideolojik-siyasi yaklaşımında bazı değişiklikler yapmıştır. Kürtleri yalnızlaştırmak ve amaçlarına daha kolay ulaşmak için işbirlikçi siyasi İslam'ı sistem içine alma karar vermiştir. Yine olabilirse bazı sol kesimler de sistem içine alınıp Kürtlerin karşısına çıkarılacaktır. Siyasal İslam'ın sistem içine alınması bir 12 Eylül projesidir.

12 Eylül, Kürtlerin bir daha ayağa kalkıp örgütlenememesi için Kürdistan'ı yeniden işgal etme harekatı başlatmıştır. Kürtlerin iradesini kırıp tümüyle umutsuzluğa düşürmek ve Türkleştirme politikasına teslim olmalarını sağlamak için her yol ve yöntem denenmiştir. Kürt ve Kürdistanla ilgili fikirlerin tümden kökünü kazıyıp bunun üzerinden hızlı ve yoğun biçimde kültürel soykırım gerçekleştirilecektir. 1925 ve 1938 idam ve katliamlardan sonra uygulanan beyaz soykırım yoğunlaştırılarak kısa sürede sonuç alınacak biçimde sürdürülecektir. Diyarbakır Zindanında yapılan uygulamalar da bu çerçevede anlaşılır hale gelmektedir. Bu cezaevi de sindirmenin ve Kürtleri Türkleştirme amacını güçlendirmenin zemini olarak kullanılacaktır. En fazla Kürt-Kürdistan diyen, bu konuda iddialı olanlar teslim olmuşsa halkın teslim olmaktan başka yolu yok mesajı verilmek istenmiştir. Kuşkusuz sonuç tersi olmuştur.

12 Eylül Kürt'ü kimlik, dil ve kültürel olarak ortadan kaldırmak için sadece anayasayı değil, tüm kanun ve kurumları yeniden şekillendirmiş ve düzenlemiştir. Sadece 1970'lerin yarattığı ideolojik, siyasi ve örgütsel ortam tümden dağıtılmayacak; artık Kürt'ün adı hiçbir biçimde anılmayacak, hiçbir siyasi güç, kurumlaşma ve örgüt Kürtlerle ilgili hiçbir şey konuşmayacak, bu konuda ideolojik ve siyasi yaklaşım içinde olmayacaktır. Kürt'ü Türkleştirmeye dayalı Tunç Kanunu daha da pekiştirilmiş biçimde uygulanacak. Bu açıdan ideolojik hakimiyet alanları sağlayacak tüm kurumlar Tunç Kanununa göre yeniden yapılandırılmıştır. Üniversiteler, tüm eğitim kurumları ve müfredatları, basının yayın çizgisi, kültür kurumları da bu Tunç Kanununa göre yeniden şekillendirilmiştir.

12 Eylül anayasası kurumsal faşizmi de yeni koşullara göre uyarlamıştır. Cumhuriyet boyu Kürt inkarına göre şekillendirilmiş kurumlar, günümüz koşullarına göre yeniden düzenlenmiştir. Çünkü dünyada değişiklikler olmaktadır. Türkiye'nin üye olduğu Avrupa Birliği bir ideolojik ve politik sistem olarak dünyada etkin olmak istediğinden bazı değerleri önemsemektedir. 12 Eylül bu tür şeyleri boşa çıkarmak için de yeni kurumlaşmalar oluşturmuştur.

12 Eylül faşizmi Kürtler başta olmak üzere Türkiye halkları üzerinde mutlak bir ideolojik hegemonya

kurmak istemiş, sadece Diyarbakır Zindanında tutsakların direnişi 12 Eylül'ü ideolojik yenilgiye uğratmıştır. Böylelikle de öngördüğü sistemi onlarca yıl sürdürme projesi büyük bir darbe yemiştir. 15 Ağustos Eruh ve Şemdinli'ye yönelik eylemler Kürtler üzerinde kurulmak istenen ideolojik hakimiyete zindan direnişinden sonra da büyük bir darbe vurmuştur. Böylece Kürtlerde özgür ve demokratik yaşam özleminin ideolojik hakimiyetinin gerçekleşmesi durumunu ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucu Serhıldanlar gerçekleşmiş; bu temelde de Kürtler açısından ulusal, toplumsal, siyasal, kültürel-sanatsal açıdan bir devrim yaşanmıştır. Kavramın tam anlamıyla bir demokratik devrim gerçekleşmiştir.

Uluslararası Komplo ve Yeni Durum

Türk derin devleti bu gelişmelerin kökünü kazımak için binlerce köyü yakıp yıkmış, binlerce faili meçhul cinayet işlemiştir. 6 Milyon Kürt Türkiye metropolleri ve dünyanın dört bir köşesine zorla göçertilmiştir. Bu zihniyetin ne olduğunu anlamak için sadece Turgut Özal değil, birçok bürokrat ve asker bu zihniyeti benimsemediği için bertaraf edilmiş. Demokrasi ve özgürlüklerden söz eden herkes hain ve düşman ilan edilmiştir. Tüm partiler de istisnasız bu politikaya boyun eğdirilmiştir. Buna uymayan DEP'liler ya katledilmiş ya da cezaevine atılmışlardır. Hukuk her zaman Kürt karşıtıydı; ancak bu defa Kürt karşıtı hukuk bile bir tarafa bırakılmıştır. Dönemin cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de bazen rutinin dışına çıkmalar olur, olmuştur, diyerek bu hukuksuzluğu normalleştirip meşrulaştırmaya çalışmıştır.

Anayasalar ve kanunlar ne kadar Kürt karşıtı olsa da legal olduğu için bazı biçimsel kurallara uymayı gerektirir. Bu kök kazıcı kirli savaşçılar ise kendilerine engel olacak hiçbir şey istememektedir. Düşündüklerini mutlaka anında uygulamalıdırlar. 1990'lı yıllarda Kürtlere uygulananları hiçbir kavramla izah etmek mümkün değildir. Zaten sonraları hiç kimsenin sahip çıkmaması bu nedenledir. Öte yandan bu kire herkes o kadar bulaştırılmıştır ki, daha sonra bu dönemin karar alıcı ve uygulayıcılarından olan Mehmet Ağar, bu olanlar için "bir tuğla çekilse tüm devlet çöker," diyebilmiştir. Zaten bu adam devlet için 1000 eylem yaptık diyerek meşrulaştırmıştır. Hiçbir yasa, hukuk, yönetmelik ve tüzüğe bağlı olmadan yapılan eylemlerdir. Devlet için yapılmışsa normaldir! Zaten şimdi neredeyse tüm Türk siyasetçileri vatan söz konusu ise gerisi teferruattır diyerek her türlü hukuksuzluğu meşrulaştırmaktadırlar. CHP lideri Kılıçdaroğlu da bu kavramı kullanmaktadır. Zaten Erdoğan da Kürtler üzerinde yürütülen politikaların uygulayıcıları için yasayı, mevzuatı kendinize engel görmeyin, demiştir. Vatan söz konusu olduğunda… dedikleri de Kürtlerin hak ve özgürlükleri konusudur.

Öcalan'a yapılan uluslararası komplo Türkiye'de yeni bir durum ortaya çıkarmıştır. Bu kompoloyla Kürtlerle Türkiye arasında yüzyıl sürecek bir savaş öngörülmüştür, bununla bazı amaçlarına ulaşmak isteyen güçler var, diyen Öcalan böyle bir senaryoyu bozmak için gerilla güçlerini Türkiye sınırları dışına çıkarmıştır. Savaş ortamı olmayınca bazı güçler bu ortamdan cesaret alarak kendi siyasi amaçları doğrultusunda yararlanmıştır. Siyasal İslamcı çevreler Türkiye'deki halkların 22 yılın cenderesinden çıkmak ve demokratik bir yaşama kavuşmak istediğini görmüşlerdir. ABD ve AB'de ANAP, DYP, CHP gibi partilerle öngördükleri Türkiye'ye ulaşamayacaklarını görerek yeni kurulan AKP'ye ve lideri Tayyip Erdoğan'a destek vermişlerdir. Yeni kurulan siyasal İslamcı bu parti demokrasiden, insan haklarından, özgürlüklerden ve emekten yana olacağını belirten söylemlerle Türkiye halklarının karşısına çıkmıştır.

AKP iktidarı demokrasiden ve özgürlüklerden söz ettiği için bir kesim Kürtler, demokrasi güçleri ve liberaller de bu iktidara destek vermiştir. AKP bu toplumsal desteği sürdürmek için özgürlük ve demokrasi konularında bazı yumuşamalara gitmiştir. Bir kısım Kürtler'de de acaba AKP Kürt sorununu çözebilir mi, yaklaşımı ortaya çıkmıştır. 2005'de gittiği Amed'te Kürt sorunu benim de sorunumdur, diyerek bu konuda adımlar atacağı mesajı vermiştir. Barzani KDP'si ile de ilişki kurarak bu imajını güçlendirmek istemiştir. Hatta 2006'da hem İmralı hem de PKK ile ilişkiler kurulmuştur. Böylece ateşkes olmasını sağlamıştır. Ancak Öcalan AKP'ye her zaman bir kayıt koyarak yaklaşmıştır. AKP'nin

zaman kazanarak iktidarını pekiştireme kaygısını dile getirmiştir. Hatta 2010'da yazdığı 'Soykırım Kıskacında Kürtler-Demokratik Ulus Çözümü' adlı kitabında AKP'yi 12 Eylül'ün liberal versiyonu olarak tanımlamıştır.

Öcalan buna rağmen acaba bir adım attırabilir miyim, diye çok çaba sarf etmiş; AKP iktidarına 2011 12 Haziran seçimi öncesi çok makul öneriler sunmuştur. Ama Tayyip Erdoğan bunu reddetmiş, 2011 seçimini kazandıktan sonra Sri Lanka modeli denen tasfiye saldırısını başlatmıştır. Bu temelde 2011 sonbaharından başlayarak tüm 2012 boyu çok şiddetli çatışmalara sahne olmuştur. AKP, iktidarını sürdürmeyi demokratikleşmede değil; Türkiye'nin en temel demokratikleşme sorunu olan Kürt sorununu Kürtlerin örgütlülüğünü ve özlemleri için mücadelesini ezerek halletmeye yönelmiştir.

Türkiye'de demokrasi mücadelesi verilmeden, Türkiye demokratikleştirilmeden Kürt sorununun şu bu iktidarla çözüleceğini sanmak tarihi bir yanılgıdır

Ancak AKP iktidarı 2011-2012'de yürüttüğü savaştan sonuç alamayınca çok zor duruma düşmüş; yıkılmayla karşı karşıya kalmıştır. Öyle ki kongresine Mesut Barzani'yi davet etmiş; İmralı'ya da giderek savaşın durdurulmasını istemiştir. Öcalan AKP'nin savaştan sonuç almadığını ve zorlandığını görerek bu süreci demokrasi güçlerini güçlendirmek için değerlendirmek istemiştir. AKP'nin bir çözüm politikasının olmadığını, hep zamana oynadığını gördüğünden çatışmasızlık sürecini esas olarak demokrasi güçlerini güçlendirme, Türkiye'de demokratikleşme mücadelesini geliştirme; Kürt sorununu bu eksende çözme stratejisi çerçevesinde ele almıştır. Her zaman bu stratejiyi esas almış olsa da iktidar ve devlette de bazı değişimleri sağlamayı bu stratejinin başarısı için önemli görmüştür. Gelinen aşamada toplumda ve çeşitli çevrelerde yarattığı etkiyle demokrasi güçlerini daha da inisiyatifli kılarak demokratikleşme yolunda gelişme sağlamayı hedeflemiştir.

2012 sonundaki ateşkes ve 2013 Newroz'undaki çağrısı böyle bir amaç doğrultusunda gündeme getirilmiştir. Önemli bir etki de yapmıştır. Bu yaklaşım çerçevesinde hem Kürtlerde hem Türkiye'de demokrasi güçlerinin 2013 ve 2014 yıllarında belli bir güce kavuşması durumunu yaratmıştır. Ancak bu yıllar aynı zamanda Türk devlet gerçeği ve Kürtlere yönelik politikasında ciddi yanılgıların yaşandığı, hatta derinleştiği yıllar olmuştur. Kürtlerde ve Türkiye'deki demokrasi güçlerinde bu süreç demokrasi mücadelesini geliştirme ve buna hazırlanma biçiminde değil de iktidar ve devlete çağrı yapma ve çözümün böyle sağlanacağını bekleme biçiminde bir gafletin yaşanmıştır. Kuşkusuz bu süreç Kobanê ve Rojava'da, Şengal'de, Başurê Kürdistan'da DAİŞ'e karşı mücadelede önemli sonuçlar ortaya çıkarmış ama, Türkiye'de mücadele temelinde değerlendirilip bazı sonuçlara ulaşma sağlanamamıştır. 2015 yılı ve 7 Haziran sonrası demokrasi güçlerinin daha aktif olması gerekirken, AKP-CHP hükümet kursun gibi olmayacak yaklaşımlarla; AKP'nin 7 Haziran seçimlerine darbe yapmasına fırsat verilmiştir.

Bunları Türkiye'de Kürt sorunu nasıl çözülmez ve nasıl çözülür konusunun doğru anlaşılması ve Kürt sorununun çözüm stratejisinin doğru kurgulanması için belirttik. Dikkat edilirse 2015 7 Haziran seçimlerinden bir yıl önce 2014 yaz sonunda Çöktürme Planı hazırlanıyor. Zaten Ahmet Davutoğlu 24 Temmuz'da onlarca uçakla imha saldırıları başlatıldığında bir yıl önce asker ve polisimize hazırlık yapılması talimatını vermiştim, diyerek 24 Temmuz 2015'te başlatılan savaşın arka planını gözler önüne sermiştir. O günden bugüne yürütülen imha saldırılarının kararı ve hazırlığı o yıllara dayanmaktadır. Zaten Tayyip Erdoğan 28 Şubat 2015'te Dolmabahçe'de yapılan mutabakatı reddederek, İmralı'da 5 Nisan'da tecridi uygulayarak bu savaş kararının gereğine göre hareket etmiştir.

Şu netleşmiştir; Türkiye'de demokrasi mücadelesi verilmeden, Türkiye demokratikleştirilmeden Kürt sorununun şu bu iktidarla çözüleceğini sanmak tarihi

bir yanılgıdır. Türk devlet gerçeğini ve bugünden geçerli olan ulusal stratejilerini anlamamak olur. Kuşkusuz bu Türklerin de Türkiye'nin de hayrına olmayacak bir hedeftir, bir stratejidir. Yanlış ve tarihteki Türk-Kürt ilişkilerine, Türkiye-Kürdistan coğrafyasının diyalektiğine ters bir stratejidir. Devlet karakterinden dolayı Türkiye'de Kürt sorunu dünyanın herhangi bir yerindeki siyasi bir sorunmuş gibi ele alınamaz. Kürtlerin varlığı kabul edilmiyor, zamana yayılarak ortadan kaldırılmak istenen bir olgu olarak görülüyor. Bu çok ciddi bir zihniyet sorunudur. Bu zihniyet köklü değişime uğramadan Kürt sorunu çözülemez. Mevcut siyasal partilerin ve devlet elitinin zihniyeti Kürt varlığını yok etmeye dayalıdır. Bu açıdan mevcut devlet zihniyeti ve partilerle Kürt sorununu çözmek mümkün değildir. Türkiye demokratikleşmeden herhangi bir partiyle Kürt sorunu çözülebilir yaklaşımı mevcut gerçekliği anlamamak ve ciddi bir yanılgı içine düşmek olur.

Açık söylenmese de tüm uygulamalar Kürt varlığını zaman içinde yok etmeye yöneliktir

A. Öcalan geçmişte Kürtler üzerinde uygulanan sömürgeciliği ve bu sömürgeciliği uygulayan zihniyetin farklılığını belirtmek için Güney Afrika'daki Apartheid ve İsrail'deki Siyonist rejime benzetirdi. Şimdi bu çarpıcı benzetmelerin bile Türk devlet politikasını karşılamadığı görülmektedir. Öyle ya, Apartheid rejimi siyahların derilerini yüzüp beyaz haline getiremezdi. İsrail, Filistinlileri Yahudileştirmek istemiyor. Kuşkusuz Batı Şeria ve bazı bölgeleri yeni yerleşim ile Yahudi yaşam alanı yapmayı hedefliyor. Bu da ciddi bir sorundur, ama burada da bir çözüm bulunabilir. Türkiye'de ise köklü bir zihniyet değişimi ve demokratikleşme yaşanmadan Kürt sorunu çözülemez. Çünkü Kürtler dili, kültürü ve kimliği ile bu toprakların kalıcı halkı olarak kabul edilmiyor. Açık söylenmese de tüm uygulamalar Kürt varlığını zaman içinde yok etmeye yöneliktir. Türk devleti ya da herhangi bir parti bu amacından vazgeçmiş mi? Ya da Kürtler vardır, Kürtlerin kimliği, dili, kültürü resmi olarak kabul edilmeli, bu varlığın sürdürülmesi için doğal ve temel hakları (anadil, eğitim, kültür özgürlüğü ve siyasi irade olarak kendi kendini yönetmesi, özyönetim ve özerkliği) olsun diyebiliyor mu? Eğer bunu demiyorlarsa temel devlet politikasını benimsemişler demektir. Özgür kürsü denilen meclis kürsüsünde bile Kürt illeri, Kürdistan demek yasak. Sadece zaman zaman hiçbir değeri olmayan Kürt kavramı ya da Kürt kardeşlerimiz diyorlar. 1000 yıl beraber yaşadık diyorlar.

Türk devletinin Kürtlere yaklaşımı nedeniyle Türkiye'de demokratikleşme olmadan Kürt sorunu çözülmez. Zaten Kürt sorununun çözülmemesi için demokratikleşmeye karşı direniliyor. Gerçek demokratikleşmeye hizmet edecek hiçbir şey kabul edilmiyor. Dolayısıyla demokratikleşme de bu devlet, iktidar ve zihniyetine karşı verilecek demokratik mücadeleyle sağlanır. Tüm partileri aşacak bir demokratikleşme gerekir. Bu toptancı bir yaklaşım olarak görülemez. Kuşkusuz demokrasi birden gelmeyecektir. Bir mücadele sürecinin sonucu gerçekleşecektir. Ama nitelikli bir demokratikleşme gerçekleşmezse, sadece nicel bir süreç Kürt sorununun çözümünü gerçekleştirmeye yetmez.

AKP iktidarının 17 yıllık dönemi ve son yıllardaki uygulamalar demokratikleşme mücadelesinin zorunlu olduğunu gözler önüne sermiştir. Türkiye'deki siyasi elitin kapsamlı demokratikleşme mücadelesi verilmeden değişmeyeceği netleşmiştir.

Şu andaki AKP-MHP ve destekçilerinin Kürtlerin mücadelesini ezme ve Kürtleri soykırıma uğratma politikası Türkiye Cumhuriyeti tarihinde görülmedik biçimde daha ağır bir duruma gelmiştir. Devlet şimdiye kadar ağırlıklı olarak devlet gücüyle amacına ulaşmak istiyordu. Bu politikayı belli yönleriyle topluma kabul ettirmiş ve benimsemişti. Ancak toplum hiçbir zaman bu düzeyde aktif biçimde bu Türkleştirme sürecine dahil edilmemişti. Hatta toplumsal destek sınırlı kalmıştı. 12 Eylül faşizmi bu nedenle siyasal İslam'ı devlet için alıp onları da Kürtleri soykırıma uğratma politikasında kullanmak istiyordu. Müslüman Türk halkı şimdiye kadar bu soykırıma destek vermemişti ya da desteği

çok sınırlı kalmıştı. Şimdi AKP iktidarı, Müslüman Türk halkını Kürtlere yönelik saldırı politikasının destekçisi yapıyor. Kürtler bir yönüyle de Müslüman oldukları için Türkiye'nin şimdiye kadar yürüttüğü politikalar tam sonuca ulaşamamıştı. Şimdi AKP milliyetçiliğe İslam toplumunu da ekleyerek Kürt'ü özümseme politikasını sonuca götürmeye çalışıyor. Zaten dünyada şimdiye kadar işlenmiş soykırım suçlarında milliyetçilik ve dinin buluşturulduğunu görüyoruz. Ermeni tehciri mi dersiniz, büyük felaket mi dersiniz, soykırım mı dersiniz nasıl tanımlarsak tanımlayalım milliyetçilik dinle buluşturularak Ermeniler hedef haline getirilmiştir. Yahudi soykırımında da aynı gerçekliği görüyoruz.

Devleti AKP-MHP iktidarı şahsında Kürt halkının özgürlük mücadelesini boğmak ve tasfiye etmek istiyor. Bunun en somut kanıtını milletvekilleri, belediye eş başkanları, binlerce siyasetçiyi zindanlara atmasında, Afrin ve Rojava'ya yönelik askeri harekatlarda açık görüldü. Suriye'de Kürtlerin kazanım elde etmesini Kürtlere yönelik politikaları açısından beka sorunu olarak görmektedirler. Beka sorunu dedikleri bu politikasının beka sorunudur; dolayısıyla AKP-MHP iktidarının ve bu gerici zihniyetin beka sorunudur. Bu zihniyetler ve uygulamaları demokrasi mücadelesiyle püskürtülmezse saldırılar sürecektir.

Güçlü Bir Demokrasi Mücadelesi Vermeden Çözüm Kolay Değildir

Türkiye'de Kürt sorunu çözümsüzdür. Suriye'de hala çözümsüzdür. Irak'ta kısmen çözülmüştür. Irak'ta da herhangi bir siyasi güç sorunu çözmemiştir. Saddam Hüseyin'in Kuveyt'e müdahalesi, Ortadoğu'da siyasi güç olmak istemesi, yanlış hesaplar, yönlendirmeler sonucu ortaya çıkan 1. ve 2. Körfez Savaşı sonrası; Saddam Hüseyin iktidarının yıkılması ortamında Kürtler siyasi kazanım elde ettiler. Tam bir demokratikleşme ve demokrasi mücadelesi sonucu ortaya çıkmadığından KDP'nin yaptığı bağımsızlık referandumunda ve Kerkük krizinde kazanımların nasıl tehlikeye girdiği görüldü. Tüm bu gerçekler özellikle Türkiye'deki siyasi zihniyet ve bu temelde şekillenen devlet ortamında Kürt sorununun çözümünü farklı bir strateji ile ele alması gerektiğini ortaya koyar. Kuşkusuz beklenmedik alt üst oluşlar farklı durumlar ve çözüm yolları ortaya çıkarabilir. Ancak demokratikleşme olmadığı takdirde yine de gerçekleştiği sanılan herhangi bir çözümün garantisi yoktur. Özellikle Türkiye'deki zihniyet değişmedikçe, Türkiye demokratikleşmedikçe ne Türkiye'de Kürt sorunu çözülür ne de Suriye ve Irak'ta Kürt sorununun kalıcı çözümü sağlanabilir.

Şu açıktır ki; Kürdistan'ın dört parçaya bölünmesi Kürtlerin özgürlük mücadelesini çok zorlu hale getirmiştir. Kürtler üzerinde egemenlik kuran ülkelerin ulus-devlet zihniyetinde olmaları Kürtlerin varlığını tehlikeye atmaktadır. Bu açıdan Kürtlerin mücadelesi her şeyden önce bir var olma mücadelesidir. Varlık ve özgürlük mücadelesi iç içe geçmiştir. Aslında ulusların varlığını güvenceye alan uluslararası birçok sözleşme vardır. Birinci, İkinci ve Üçüncü kuşak denen haklar vardır. Dil ve kültür hakkı da yaşam hakkı gibi evrensel bir hak olarak görülmektedir. Bu haklar Avrupa Birliği ülkeleri açısından daha somut hale getirilmiştir. İslam kültürü ve değerlerinde de farklı kültürlerin yaşama hakkı Allah tarafından her halka verilmiş bir hak olarak görülür. Ancak Kürtler için ne bunlar uygulanır, ne de insanlığın binlerce yıldır oluşturduğu ahlak ve vicdan uygulanır. Sanki ahlak ve vicdan, birçok uluslararası kurum tarafından kabul edilen haklar Kürtler dışında tutularak oluşturulmuş! Bu nedenle bir zamanlar Kürtler için "avukatsız halk" denilmesi daha anlaşılır olmaktadır.

Kürtlerin on yıllardır yürüttükleri mücadele ile Kürtler üzerinde uygulanan soykırım sisteminin nasıl bir uluslararası sistem, bölge düzeni ve egemen güçlerle karşı karşıya olunduğunu gözler önüne sermiştir. Kürtler kendi üzerlerinde uygulanan politika konusunda çok bilinçlendikleri gibi tüm insanlık da Kürtler üzerinde uygulanan politikaları çok iyi anlamışlardır. Kürtler üzerinde uygulanan sömürgecilik gerçeğini öğrenmişlerdir. Kuşkusuz bu gerçekleri ortaya çıkaran bir mücadele olduğu gibi bu mücadeleyi ortaya çıkaran Özgürlük Hareket ve düşüncesi Kürt gerçeğinin ortaya çıkarılmasında aydınlatma rolü oynamıştır.

Kürt sorununun devletçi çözümünün Kürt, Kürdistan ve Ortadoğu gerçeğinde hem gerçekçi

hem de doğru olmadığı görülmektedir. Ortadoğu'da bugün yaşanan tüm sorunları kapitalist modernite ve onun ulus-devlet zihniyeti ortaya çıkarmıştır. Ortadoğu halklar ve inançlar mozaiği olan bir coğrafyadır. İnsanlığın toplumsal yaşamının bir üst aşamaya sıçradığı ve toplumsal değerlerin büyük bölümünün ortaya çıktığı, bin yıllar hem demokratik uygarlığa hem de devletçi uygarlığa beşiklik yaptığı bir coğrafyada, böyle bir mozaiğin oluşması anlaşılır bir durumdur. Kültürel ve toplumsal değerlerde zenginleşme aynı zamanda farklılaşmanın da zeminidir, döl yatağıdır. Bu gerçeklik Ortadoğu'da halklar ve inançlar açısından doğal bir federasyon yaşamını ortaya çıkarmıştır.

Ortadoğu'da milliyetçilikler başka milliyetçilikleri, mezhepçilikler başka mezhepçilikleri körüklemektedir

Devletler ve en baskıcı yönetimler bile zaman zaman baskılar ve katliamlar yapmış olsalar da bu farklılıkları ortadan kaldırmayı düşünmemişlerdir. Böyle bir hedefleri olmamıştır. Yahudiler iki defa sürgün yaşamış olsalar da ne Babiller ne de Romalılar Yahudileri ortadan kaldırmayı düşünmüşledir. Sadece Ortadoğu'da değil, dünyada imparatorluk kurmuş olanlar bu farklılıkları kabul ettikleri için imparatorluklarını sürdürmüşlerdir. Ulus-devlet ve onun milliyetçilik anlayışı Ortadoğu'nun toplumsal düzenini de siyasal düzenini de bozmuştur. Yarattığı tekçi zihniyet doğal olarak tek inanç yaratma anlayışını da beraberinde getirmiştir. Böylece Ortadoğu etnik ve inanç çatışmalarının coğrafyası haline gelmiştir. Binlerce yıl yan yana yaşayan topluluklar birbirlerine düşman edilmişlerdir. Bu durumdan başta Müslüman olmayan halklar büyük bir zarar gördüğü gibi, en büyük zarar gören halklardan biri de Kürtlerdir. Bu açıdan bir çözüm ararken tüm Ortadoğu'nun ve Kürtlerin başına bela getiren ulus-devlet anlayışının hayır getirmeyeceği açıktır. Kürtlerin ulus-devlet arayışı ve bunun için mücadele yürütmesi Ortadoğu'nun kangren olmuş sorunlarına yeni sorunlar eklemekten başka sonuç vermeyecektir. Ortadoğu'da milliyetçilikler başka milliyetçilikleri, mezhepçilikler başka mezhepçilikleri körüklemektedir. Düşmanlıklar azalmamakta, artmaktadır. Zaten Kürtler üzerinde dört ulus-devletin egemenliği ve uyguladığı politikalar düşünüldüğünde bu ulus-devlet anlayışını yaratan milliyetçilikler kavga ve savaşın körüklenmesi demektir. Yeni bir ulus-devlet anlayışına dayalı savaşın ve mücadelenin iyi sonuçlar vermeyeceği, sorunları çözmekten çok ağırlaştıracağı açıktır. Kürtler sık sık dört ulus-devletin kendilerine karşı birleştiğini söylemektedir. O zaman bu halklar ve toplumlar için bir yük olan ve hayır getirmeyen bu güçleri bir araya getirmeyecek ve onları zayıf düşürecek bir siyasi stratejiye ve mücadele tarzına ihtiyaç vardır. Öte yandan Kürtlerin, Kürdistan'ın her parçasında birkaç şehir üzerinde, halk üzerinde bir egemenlik aracı olacak ve Kürtlerin çoğunluğunu dışta bırakacak bir devlete değil, tüm Kürtleri özgür ve demokratik yaşama kavuşturacak bir çözüme ihtiyaç vardır.

Ulus-devlet başta Kürtler olmak üzere tüm halklara zarar verdi ve büyük acılar getirdiyse bunun tek alternatifi mezhepçiliğin ve milliyetçiliğin olmadığı bir siyasi zihniyet ve bu temelde bulunacak çözümlerdir. Öcalan hem Ortadoğu'daki hem dünyadaki sorunlara çözüm olacak yeni bir ulus zihniyeti öneriyor. Tekçi ve milliyetçi ulus zihniyetin bırakılarak ulus-devleti esas almayan bir ulus anlayışı ve buna dayalı siyasi sistem önermektedir. Buna da 'Demokratik Ulus' çözümü demiştir. Böylece halklar ve mezhepler boğazlaşması yerine birbirine güç veren topluluklardan oluşan bir demokratik ulus yaratılacaktır. Böyle bir uluslaşmanın olduğu devletlerde hiçbir etnik ve inanç topluluğunu esas almayan, onlara ayrıcalık tanımayan, demokrasiye duyarlı bir yönetim gerçeği var olacaktır.

Böyle bir çözümü de başta Türkiye'de olmak üzere Ortadoğu'da demokrasi mücadelesi yaratır. Güçlü bir demokrasi mücadelesi vermeden Ortadoğu'da böyle bir çözümü yaratmak kolay değildir.

Kürtler birlikte yaşadıkları halklarla ortak demokrasi mücadelesi verebilirler. Demokratikleşme Kürtler

açısından Kürt sorununun çözümü anlamına geleceği gibi diğer halklarla birlikte özgür yaşama kavuşmayı da sağlayacaktır. Milliyetçiliğin ve ulus-devletin birbirinden uzak tuttuğu halklar demokratikleşme hedefinde bir araya gelerek hem Kürtlere hem halklara zulüm yapan devletler karşısında daha güçlü hale geleceklerdir. Bu aslında Kürtlerin özgürlük mücadelesi verirken kendilerini zayıf düşüren bir durumu da aşmaları anlamına gelmektedir. Kuşkusuz ulus-devletler halklarını milliyetçilikle zehirlediği gibi halkların ortak mücadele içine girmemesi için her türlü yol ve yönteme başvurmaktadırlar. Dikkat edilirse Türk devleti daha önce mecliste grup kuran Kürtlerden, demokratik partilerden daha fazla HDP'ye düşmanlık yapmaktadır. Kürt halkının demokrasi güçleriyle Türkiye'nin devrimci demokrasi güçlerini bir araya getiren bu adımı sabote etmek için her yol ve yöntemi denemektedir. Bu projenin ne kadar doğru bir adım olduğu tüm Kürt düşmanlarının saldırısından da görülmektedir.

Şu açıktır ki, gerçek bir demokratikleşme tüm sorunların çözümü demektir. Toplumcu demokratikleşme milliyetçiliğin de mezhepçiliğin de cinsiyetçiliğin de ölümü demektir. Kadının tümden özgürleşmesi bu yönlü demokratikleşme ve özgürlük anlayışının toplumda derinleşmesine bağlı gerçekleşecektir. Ancak genel bir demokratikleşme kadın özgürleşmesi için de büyük bir adımın atılması anlamına gelir. Mevcut Türk devlet zihniyetinin hem Türkiye'de hem Ortadoğu'da demokrasi karşıtlığının nedeni de buydu. Bu açıdan Kürtler Ortadoğu'daki her devrimci demokratik mücadeleyi kendilerinin özgür ve demokratik yaşam mücadelesi olarak görebilmelidir. Ortadoğu'nun demokratikleşmesi Kürtlerin özgür ve demokratik yaşamını sağlayacak doğru yoldur. Kürtlerin eğer bir özgür ve demokratik yaşam stratejisi olacaksa; varlıklarını güvenceye alacaksa bu da başta Türkiye olmak üzere Ortadoğu'yu demokratikleştirme stratejisi olmalıdır. Kürtler bu stratejiyi bilinçli biçimde seçmeli ve tüm politikalarını, ilişkilerini ve ittifaklarını bu stratejinin pratikleşmesi doğrultusunda yapabilmelidir. Bunun dışında benimsenecek her strateji bir sapma olacağı gibi Kürtleri özgür ve demokratik yaşama kavuşturmayacaktır; varlıklarını güvenceye almayacaktır. Zaman zaman siyasal konjonktürün el vermesiyle bazı imkanlara kavuşabilirler, mevziler kazanabilirler. Bunların da kalıcı olması ancak Ortadoğu'da demokratikleşme gerçekleştiğinde sağlanabilir.

Dış güçlerle ilişki, şu ya da bu dış gücün desteği de ulus-devlet zihniyetinin varlığını sürdürdüğü ortamda Kürtlerin özgür ve demokratik yaşamı için güvence olamaz. Özellikle kapitalist modernite çağının çıkar dünyasında dış bir gücün bölge devletleriyle hangi çıkar ilişkisine girip Kürtleri kurban edeceği bilinmez. Kuşkusuz tüm dış güçlerin ve bölge güçlerinin her alan için politikalarının ne olduğu bilinerek çelişkilerden yararlanılabilir. Kürdistan'ın jeopolitik konumu, halkın örgütlü gücü ve mücadelenin yarattığı siyasi etki bir diplomatik güç olarak ele alınarak çeşitli güçlerle kurulacak siyasi ilişki Kürt halkının özgür ve demokratik yaşam mücadelesi için değerlendirilebilir. Ancak tüm bunlar stratejik bir güvence olarak ele alınamaz. Tek sağlam ve kalıcı güvence ancak toplumcu demokratikleşme olabilir.

Ortadoğu'nun demokratikleşmesi Kürtlerin özgür ve demokratik yaşamını sağlayacak doğru yoldur

Liberal demokrasi sadece egemen sınıflar ya da kapitalist modernist güçlerin ihtiyacı olan bir demokrasi modelidir. Halkın güç olduğu bir demokrasi değildir. Bu açıdan böyle sınırlı ya da bazı biçimsel kurumların var olduğu demokraside tam güvence olmaz. Ortadoğu'nun tarihsel toplumsal dokusuna uygun toplumcu demokrasi gerçekleştiğinde Kürtlerin varlığı da kazanımları da güvenceye alınmış olur.

Türkiye'de de Irak'ta da Suriye'de de İran'da da Kürtlerin gerçek özgürlüğünü isteyenler böyle bir demokratikleşme stratejisine sahip olanlardır. Kendine milliyetçi diyenler, böyle Kürtlük yaptığını

sananlar Kürtlerin gerçek özgürlük ve demokrasi mücadelesini verenler değildir. Hatta tek tek ülkelerin ve Ortadoğu'nun demokratikleşmesine güç katmadıkları, zarar verdikleri oranda da Kürt halkının özgür ve demokratik yaşam mücadelesine de zarar verenlerdir. Kürtlerin özgür ve demokratik yaşamını güvenceye alacak bir demokrasi mücadelesi vermek ve hedeflenen demokrasiyi gerçekleştirmek için Kürtlerin en başta da kendilerini örgütlü güç haline getirmeleri gerekir. Kürtler örgütlü bir irade olduklarında komşu halkların demokrasi güçleriyle birlikte doğru ve etkili bir mücadele yürütebilirler.

Türkiye demokratikleşme için kilit önemdedir. Türkiye demokratikleştiğinde Ortadoğu'nun demokratikleşmesi çorap söküğü gibi gelecektir. Bu açıdan Türkiye'de demokratikleşme mücadelesi vermek çok önemlidir. Kürtler, kendi özgürlük mücadeleleri ile demokratikleşme mücadelesini iç içe yürütebilmelidir. Her ikisini ihmal etmeden bütünlüklü mücadeleyi yürütmeleri önemlidir. Zaten Türkiye'de demokratikleşme mücadelesinde Kürtler motor güç haline gelmişlerdir. Kürdistan'daki özgürlük ve demokrasi mücadelesiyle Türkiye'deki devrim mücadelesini buluşturmanın ötesinde Türkiye'nin metropollerinde ve önemli alanlarında yaşayan milyonlarca Kürt, Türkiye'nin demokratikleşme mücadelesinin önemli toplumsal gücü haline gelmişlerdir. Son yerel seçimlerde Türkiye'nin tüm önemli şehirlerinde AKP-MHP ittifakının kaybetmesi bu gerçekliği gözler önüne sermiştir.

Türkiye halklarının da önemli bir demokrasi mücadelesi birikimi ve geleneği vardır. Bugün ulus-devleti korumak ve Kürtler üzerindeki soykırım politikasını gerçekleştirmek için ağır baskıyla bu potansiyel iteklenmiş olsa da, Kürt halkının özgürlük ve demokrasi mücadelesiyle gerçek anlamda buluştuğunda Türkiye'deki demokrasi düşmanı güçleri yenilgiye uğratacak gücü gösterebilecektir. Kürtler on yıllardır yürüttüğü mücadeleyle bir demokratik devrim gerçekleştirmişlerdir. Bu her zaman hem Türkiye'nin temel demokratik gücü olacaktır hem de Türkiye'deki demokratik güçlerin yeniden ayağa kalkışı için bir zemin sunacaktır.

Irak'ta Kürtler elde ettiği konumla hem kendi bölgelerini demokratikleştirebilirler hem de Irak'ın demokratikleşmesinde rol oynayarak elde ettikleri kazanımları gerçek anlamda güvenceye kavuşturabilirler. Irak'taki Kürt federasyonu kendi içine çok kapanarak, Irak'ın demokratikleşmesi konusunda oynayacağı rolü oynamayarak tarihi bir hata yapmaktadır. Yıllarca bir devlet olma hedefiyle böyle bir fırsatı ve tarihi rolü kaçırmışlardır. Aslında hala da rollerini oynayabilirler. Özellikle istikrarsızlığın sürdüğü, tek çözümün demokratikleşme olduğu Irak'ta bu yönlü bir hamle yaparak hem Irak siyasetinde etkili ve inisiyatifli hale gelebilirler hem de kazanımlarını kalıcı hale getirebilirler. Demokratikleşme Irak genelinde gerçekleştiğinde tartışmalı bölgelerde de Kürtlerin gücü ve etkinliği artacaktır.

Demokratikleşmenin ve kadın özgürlüğünün öne çıktığı bu çağda da Kürtler halk olarak öne çıkmıştır

Rojava'da Araplar ve Süryanilerle bir demokratik sistem kurmuşlardır. Baştan beri Suriye'nin bütünlüğünü esas almaları, bu çerçevede Süryaniler ve Araplarla Kuzey-Doğu Suriye'de bir yönetim olmaları hem kendilerini Suriye'nin demokratikleşmesinin temel gücü haline getirmişlerdir; hem de Suriye'nin demokratikleştirmesinde güçlü bir zemin yaratmışlardır. Kuzey-Doğu Suriye'deki kadın özgürlükçü toplumcu demokratik konfederal halk örgütlenmeleri Şam, Halep dahil Suriye'nin tüm alanlarını etkilemiştir. AKP-MHP iktidarı desteklediği çetelerle Suriye'deki bu gelişmenin önüne geçmek istese de, artık tüpten çıkan macunu geriye döndürmenin mümkün olmaması gibi Suriye'nin demokratik gelişmesi de durdurulamayacaktır.

İran güçlü bir devrim yapmış ülkedir. Sık sık halk hareketi ortaya çıkıyorsa bunu sağlatan da devrim yapmış bir halk olmasıdır. Orada da Kürtler özgür ve demokratik yaşama kavuşmak istiyorsa devrim yapmış halkla birlikte yeni bir demokratik devrim

mücadelesi vermeleri en doğru yoldur. Herhangi bir dış güçten beklenti içine girmeden İran içindeki toplumsal güçlerin demokrasi istemiyle Kürtlerin özgür ve demokratik yaşam mücadelesini buluşturmak İran'da Kürt sorununu da çözecek bir değişim ortaya çıkaracaktır. Kürtlerin de çok önemli bir demokratikleşme gücü vardır. Bunu İran içindeki demokratik güçlerle buluştururlarsa o zaman İran'da Kürtlerin özgür ve özerk yaşamının gerçekleşeceği bir siyasi düzen ortaya çıkarılır. Burada önemli olan Kürtlerin İran'ın bütünlüğü içinde sorunlarını çözmeyi hedefleyen bir özgürlük ve demokrasi çizgisine sahip olmalarıdır.

Demokratikleşmenin her yerde yükselen değer haline geldiği çağımızda Kürtler hem zihniyet hem örgütlenme hem toplum hem yarattığı örgütlenmelerle çok önemli demokrasi gücü haline gelmişlerdir. Kadın özgürlük çizgisi, ekolojik toplum anlayışı, devlet ve iktidarı dışlayan ideolojik-siyasi çizgileriyle dünyada demokratik zihniyette, demokratikleşme projesinde öncü hale gelmişlerdir. Her çağda bazı halklar insanlığa örnek ve öncü olmada öne çıkmışlardır. Demokratikleşmenin ve kadın özgürlüğünün öne çıktığı bu çağda da Kürtler halk olarak öne çıkmışlar. Yani tarihin akışına uygun zihniyet ve toplum yapısıyla bu çağın öncü halkı olacak konumdadır. Bu, bir halk için en büyük güçtür. Kürt halkı bu karakteriyle Ortadoğu'da da demokratikleşmenin öncüsü durumundadır. Kürtler için özgür ve demokratik yaşamın güvencesi demokratikleşme ise o zaman Kürtler kendilerinde var olan bu demokratikleşme gücünü iyi değerlendirmelidir. Kürtlerin demokratik toplum gücü demokratikleşme mücadelesini geliştirecek büyük imkandır.

Kürtler üzerinde ciddi bir soykırım tehlikesi vardır. Ancak bu bunun tehlikesini ortadan kaldıracak iyi bir stratejiye ve bu doğrultuda imkanlara sahiptir. Her halk amaçları için en büyük gücü ne ise onu kullanır. En temel hedefine ulaşmak için bu avantajına dayananır. Bazı halklar para gücüne, bazıları silah gücüne, bazıları nüfus gücüne, bazıları teknik gücüne, bazıları jeopolitik konumuna dayanarak amaçlarına ulaşmaya çalışır. Bugün Kürtlerin en büyük gücü ne denilirse; demokratik zihniyeti ve bu temelde oluşmuş toplum gerçeği ve bu yönde yürüttüğü mücadeledir. Kürtler özgür ve demokratik yaşama ancak demokratikleşme ile kavuşacakları gibi, Ortadoğu'daki tüm sorunların çözümü de demokratikleşmeye bağlıdır. O zaman Kürtler de kendisinin en büyük gücü olan demokratikleşme gücünü ve imkanlarını her yerde demokratikleşme stratejisi, politikası doğrultusunda harekete geçirerek bu ortamı kendi amacı doğrultusunda değerlendirebilir. Bunu yaptığında Ortadoğu'nun yükselen halkı olarak tarihteki yerini alacaktır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Lozan ve Kemalizm'in Anlayışında Kürtler

Savaş Dede

Akademik yazının kısıtlayıcı diline düşmeden şunu iddia ederek başlamak istiyorum: Lozan Antlaşma metninde veya sonrasında antlaşma üzerine kurulan düzende Kürtler[1] yoktur. Hatta antlaşmanın hazırlık, imza gibi süreçlerinde de Kürtlerin politik varlık veya güç olarak bulunmadığı rahatlıkla söylenebilir. Lozan heyetinde bulunan Kürtler ise Göldaş'ın da ifade ettiği gibi (2009, s. 37) Kürdistan'ı değil Kemalist hizbin Kürtlerini temsil etmek için orada bulunmaktaydı.

Lozan, herhangi bir devlet için "bağımsızlık" olarak da ifade edilen, fiziki ve siyasi sınırların temel çerçevesinin çizilmesidir. Bahsi geçen "bağımsızlık" antlaşması, tamamen devletin "dış dünya"ya karşı ilan ettiği "kendi içerisindeki halklar üzerinde sınırsız tasarrufta bulunma" anlaşmasıdır. Yani devlet merkezli uluslararası hukukun tanımladığı anlamda bir bağımsızlıktır; halkın özgürleşmesiyle ilgisi bulunduğunu iddia etmek zordur. Pazarcı'ya göre (2005, s. 18-19) bağımsızlık "devletlerin uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde serbestçe davranma yetkisi" şeklinde tanımlanmaktadır ve egemenlik kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılabilmektedir. Burada "uluslararası hukuk" olarak belirtilen uluslar halk iradesini değil devletleri ve onların oluşturduğu sistemdeki güç hiyerarşisini, hukuk ise bu güç ve hiyerarşi ilişkisinin "sabitlenmesi"ni (Denk, 2015, s. 131; 178-179) ifade etmektedir. Çağdaş dünyada hukukun bir etik içeriğe sahip olması gerektiği ve uluslararası sistemin tek öznesinin ulus-devlet olmadığını özellikle 1960 ve sonrasında gelişen halk direnişleri gösterecektir. Malcolm Shaw ise hukukun toplumsal ve tarihsel kökenlerine de geniş şekilde yer verdiği kitabında[2] devlet merkezli bağımsızlık anlayışını "iç işlerine müdahalenin önüne geçme veya müdahalenin koşullarını belirleme" olarak tanımlar[3] (2008, s. 212). Tanım, Pazarcı'nın tanımına benzer gibi görünse de arada çok temel hatta kurucu ilke açısından farklılık bulunmaktadır. Pazarcı'nın tanımında devlet, varlığı sorunsallaştıran, tartışılan bir kavram değildir. Shaw'un tanımında ise devlet iddiası ile ortaya çıkan siyasal varlığın önce belirlenmesi gerekmektedir. Buradan devlet bağımsızlığının iki temel aşaması olduğu görülüyor: Öncelikle dış sınırları belirleme ya da dış egemenliğin koşullarını belirleme ve sonrasında ise ülke olarak tarif edilen alanda, çerçevesi çizilen bağımsızlığın izin verdiği ölçüde tasarrufta bulunma veya egemenlik kurma. İşte Lozan, bu aşamalardan ilkini oluşturmaktadır. Modern bir ulus-devlet kurma çabası içerisindeki Kemalist rejim, sınırları içerisindeki nüfusu mümkün olduğu kadar homojen hale getirmeye çalışan Osmanlı mirasını devraldığı için "sorun yaratabilecek" güçteki etnik kimliklerden en çok Kürtleri yeni kurulacak devlet için risk olarak görmekteydi. Çünkü Osmanlı, soykırım ve katliamla diğer etnik kimliklerin çoğunun politik gücünü kırmıştı ve bu katliamalar 1920-1923 arasında da yoğun şekilde devam ettirilmiştir (Bozarslan,

1 Kürt kelimesi kuruluş yıllarında bilinçli olarak tercih edilmiştir. Örneğin bkz: (Göldaş, 2009, s. 24)

2 Örneğin uluslararası hukukun temel üç kaynağından biri olan teamül, devletlerin düzenli eylemlerinden çok (ki çoğu uluslararası hukukçu böyle kabul eder) ilkesel toplulukların izin-yasak sisteminin gelişiminden kaynağını alır (Shaw, 2008, s. 72-76).

3 "Müdahale" veya "iç işlerine karışmama" ilkesinin klasik uluslararası hukuktaki temel istisnası Birleşmiş Milletler Şartı'ndaki düzenlemelerdir (Madde 51 ile Bölüm 7). Fakat özellikle insan hakları hukukunun gelişimiyle ilke farklı şekillerde "aşınmıştır".

2013/2015, s. 264)[4]. Dolayısıyla Lozan "Kurtuluş" Savaşı'na birlikte girilen ve "asli kurucu unsur" kabul edilen başta Kürtler olmak üzere diğer halkların önce "kapsanması" yani dinsel temelde tek bir millet olarak kabul ettirilmesi sürecinin dış politik yönünü oluşturmuştur. Lozan sürecinde sık sık kullanılan "Biz Türkler ve Kürtler" (Öcalan, 2001, s. 325; Göldaş, 2009) ifadesinin temel amacı da öncelikli olarak, bağımsızlığı dışarıda tartışmasız hale getirebilmek, yani içerideki tüm entiteleri "kapsamaktır".

Lozan, herhangi bir devlet için 'bağımsızlık' olarak da ifade edilen, fiziki ve siyasi sınırların temel çerçevesinin çizilmesidir

Fakat kurulması hedeflenen ulus-devletin mantığı gereği Türkiyelilik veya Türklük kimliği içerisine alınan kimlikleri kapsama, "içeride "dışlanma"yı da beraberinde getirmekteydi. Yaratılmaya çalışılan tek tip vatandaş tanımının, yani Türk ve Sünni kimliğin Kürtler açısından ortak bir aidiyet yaratma ihtimali çok düşüktür. Çünkü Kürt toplumu dilsel ve kültürel olarak Türklükten çok farklı olduğu gibi kültürel faktörlerin sonucu olarak dinsel açıdan da çok farklı olduğu rahatlıkla söylenebilir (Jwaideh, 2016). Bu nedenle sosyolojik tahayyülünü tek tip vatandaş üzerine kuran Türk ulus-devletinin dış politikada "kapsadığı kimlikler"i içeride dışlaması da kaçınılmaz olacaktı. Çünkü ulus-devletin yaratmaya çalıştığı ortak kimlik veya jeo-kültürün (Wallerstein, 2004/2014, s. 110) etnik kırılmaları beraberinde getirmesi kaçınılmazdı. Lozan Antlaşması başka bir yönüyle Batılılaşma hedefinin temel kurucu belgesidir. Bu yönüyle Lozan'da kabul edilen "bağımsızlık", Batı'ya rağmen değil, onun onayıyla tescillenmiştir. Çünkü Lozan, Avrupa devletlerinin imzalayıp onayladığı ve Avrupa'daki kurumların "olduğu gibi" Türkiye'ye aktarılmaya çalışıldığı bir "felsefi doktrin"dir (Öcalan, 2001, s. 302). Her iki Lozan Konferansı arasında geçen süre içerisinde yapılan İzmir İktisat Kongresi'nde Batı sistemine "özne olarak" entegre olunacağı ilan edilmiş bu durumda I. Lozan Konferansı'nda ortaya çıkan pürüzlerin aşılmasını sağlamıştır (Oran, 2009, s. 218). Modernleşme süreci bir yana bırakılırsa, Lozan, Türkiye'de toplumsal ve siyasal yapılarda radikal düzenlemeye gidildikten sonra 1947 Truman Doktrini ile mutlak olarak Batı Bloğunda yer almaya varan düzenlemelerin "kuruluş belgesi"dir. Fakat ülkenin kuruluş sürecinde aktif olarak yer alan Kürtlerin Lozan'ın kurduğu düzende özne olduğunu söylemek imkansızdır ve aşağıda da değinileceği gibi sadece Türkiye'deki Kürtlerin değil "dört parça"daki tüm Kürd halkının siyasal haklara sahip olmasının önüne geçmiş en temel uluslararası belgedir. Lozan'a hazırlık sürecinde, gerek meclis tartışmalarında ve gerekse konferans sürecinde, Kürtlerin varlığının siyasi olarak inkar edilmediği görülse de süreç aynı zamanda "Kürt varlığını inkarın hazırlık süreci"dir (Göldaş, 2009, s. 52). Yani Kürtlerin sosyolojik varlığı "problemi" barış sonrasına ertelenmiş, şimdilik sadece uluslararası alandaki siyasi varlıkları Türkiyelilik kimliği içerisinde eritilmişti. Lozan'la birlikte elde edilen bağımsızlığın, içeride çoktan başlamış tekleşme sürecinin yardımıyla mutlak egemenliğe dönüşmesi[5] yani "asli kurucu unsur"lardan Kürtlerin "kurucu öteki"ye dönüştürülmesi; Kürtlere göre daha zayıf konumda olanların ise ancak "vatandaşlık itibariyle Türk" sayılması (T.C 1924 Anayasası, m. 88) yani bağımsızlığın mutlak egemenliğe dönüştürülmesi ise 1924 Anayasasıyla olacaktır.

Lozan Antlaşması Sınırları Çoğunlukla Muğlak Bıraktı

1921 Anayasası'nın tanıdığı (1921 Anayasası m. 11 ve devamı) ve Mustafa Kemal'in 1923'te, Lozan'dan sonra hazırladığı taslakta neredeyse aynı şekilde yer alan yerel özerklik (Sevinç & Demirkent, 2017, s. 41-44) 1924 Anayasası'nda yer almamıştır. Yani dış politikada ortak bir kimlik iddiasıyla pasifize edilen Kürtlerin sosyolojik varlığı da yavaş yavaş

4 1921-24 yılları arasında faaliyet gösteren Meclis'in eleştirisi için de aynı kaynağa bakılabilir.

5 Örnek olarak bkz: (Sevinç, 2010, s. 8-9); (2012, s. 7-12) ve özellikle dönemin Meclis tutanakları.

inkar edilmeye başlanmıştır. Yeni Anayasada sadece özerklik kaldırılmamış, devletin ve ülkenin tek kimliği olduğu ve bu kimliğin Türk olduğu defalarca vurgulanmıştır. Meclis görüşmelerine de bakıldığında Türklük tanımının -ki aksi de çok tartışmalıdır- belli bir milleti hatta ırkı temsil maksadıyla kullanıldığı görülmektedir. Kısacası Özbudun'un iddiasının aksine[6] (Özbudun, 2008, s. 43) 1921 Anayasasındaki özerklik halkçılık ilkesinin sonucu değil sosyolojik görünümün ve Kürt toplumunun siyasi gücünün bir yansıması olarak yer almıştır ve 1924 yılında anayasadan çıkarılarak Türklük ve Sünniliğin tek "makul kimlik" kabul edildiği üniter bir sisteme geçilmiştir. Zaten Özbudun da başka bir kitabında (2012, s. 71-72) Mustafa Kemal'in Kürdleri ikna etmek için özerkliği kabul ettiğini, başından beri milli ve merkeziyetçi devlet kurma peşinde olduğunu kabul etmiştir. Yıldız da (1996, s. 89-90) Mustafa Kemal'in 16-17 Ocak tarihli ünlü İzmit konuşmasını, Lozan'da azınlıklar ve Musul konusunda sıkışmış heyetin işini kolaylaştırmak için yaptığını söylemiştir. Lozan'ın "dış"a karşı bağımsızlık, iç egemenliğe yönelik hazırlık olarak ele alındığının en iyi göstergesi yine antlaşma metnidir. Savaştan yeni çıkmış ve Mudanya'da ateşkes imzalamış bir siyasal varlığın en temelde amacının sınırlar olması gerekmektedir. Çünkü uluslararası hukukun devlet tanımına göre ülke, yani sınırları belli toprak parçası, devlet olmanın en temel üç koşulundan biridir [7]. Fakat Lozan'a baktığımızda sınırların çoğunlukla muğlak bırakıldığı, çoğunun daha sonra değiştirildiği görülmektedir. Yunanistan sınırı Trakya'da Meriç Nehri'nin ortak hattı olarak belirlenmiştir. Bu durum aynı zamanda mübadele sorunu yaratacaktır ki tarafların İstanbul'un sınırlarından çok farklı şeyler anladığı ortaya çıkacak ve büyük soruna dönüşen durum ancak Ocak 1930'da hall edilebilecektir. Ege sınırı ise halen çözülemeyen bir sorun olarak kalmıştır. Lozan'da Kürdistan sınırı ise neredeyse tamamen çözümsüz bırakılmıştır. Antakya bugün bile -en azından Suriye açısından- çözülmüş değildir, Musul sorunu 5 Haziran 1926 Antlaşmasıyla çözülebilmiştir. İran sınırındaki Küçük Ağrı çevresi ise "eşkıyalık" bahane edilerek -İran sınırında olmasına rağmen- bu sefer de Türkiye tarafından işgal edilmiştir[8]. Sınır sorununun bu olayların sonucunda hall edildiğini söylemek yine güçtür. Türkiye özellikle yaklaşan savaş tehlikesini bahane ederek II. Dünya Savaşı öncesinde birçok paktla sınırları "Kürd tehdidine karşı" güvenceye almıştır. Bu nedenle Türkiye'nin statükocu olduğu söyleyemeyeceği gibi "yurtta sulh, cihanda sulh" özdeyişinin de şu şekilde yorumlanması daha doğru olacaktır: Türkiye soyut bir özne olarak devletliliğini Batı'ya kabul ettirmiştir ve batı coğrafyasına yönelik politikasında statükocu[9] davranmıştır.

1924 yılında anayasadan çıkarılarak Türklük ve Sünniliğin tek 'makul kimlik' kabul edildiği üniter bir sisteme geçilmiştir

---

Fakat tam da bu ittifakın verdiği avantajlar ve yaklaşan savaş tehlikesi bahanesiyle "Batı dışındaki ülkelere karşı politik zorlamaya gitmiş yani revizyonist olarak hareket etmiştir. Aynı şekilde içerideki halklar üzerinde de sonsuz tasarrufta bulunma hakkını kendinde görmüş ve ona göre davranmıştır. Sonuç olarak "yurtta sulh"un ülke içerisindeki Türk-sünni kesimi, "cihanda sulh"un ise Batı dünyasını kapsadığını söylemek mümkündür. Bu politik tutumun sonucunda da Antakya Türkiye'ye bağlanmış, Kürdistan'ın bir kısmı Irak

6 Özbudun'un 1921 Anayasası'na yaklaşımı ilginçtir. Bir yandan Anayasa'yı "Türk Devletinin temellerinin atıldığı" metin olarak kabul etmekte (2008, s. 1) fakat bir sonraki sayfada ise (s. 2) "milli iradeyi layıkıyla temsil eden meclis tarafından yapılmış olan" tek tek anayasa olduğunu söylemektedir.

7 Diğer ikisi ise insan topluluğu veya halk ile üst kamu otoritesidir. Fakat 1933 tarihli Montevideo Sözleşmesi, dördüncü kriter olarak "öteki devletlerle ilişki kurma yeteneği"ni de eklemiştir.

8 Kars, Ardahan ve Batum ise II. Dünya Savaşı sonunda tekrar sorun olacaktır. Fakat bu durum daha çok o dönemdeki politik kamplaşmalarla ve SSCB'nin Türkiye'yi sıkıştırma politikasıyla ilgilidir.

9 Dar anlamıyla I. Dünya Savaşı'nı bitiren antlaşmaları reddeden veya değiştirmeye çabalayan ve iki savaş arası dönemde Almanya'nın temsil ettiği anlayışa revizyonizm, tersi görüşe ise statükoculuk olarak adlandırılmaktadır (Oran, 2009, s. 46).

ve TC arasında bölünmüş ve İran sınırları Türkiye zoruyla değişmiştir. Ülke içerisinde de Kürtler başta olmak üzere birçok kimliğe karşı soykırım ve katliamlar yaşanmış; Lozan'la başlayan "bağımsızlık ve egemenlik" ülküsü bu şekilde ancak 1940'larda tamamlanmıştır. Madem ki Lozan'a "biz Türkler ve Kürtler" olarak gidildi, antlaşmanın tümünün de doğal olarak Kürtlerle ilgili olması gerekmektedir. Fakat genel çerçevesi bu şekilde çizilebilecek olan Lozan'ın doğrudan Kürtleri ilgilendiren ya da Kürtlerle ilişkilendirilebilecek iki bölümü bulunmaktadır: Sınırlar ve azınlıklar. Bilindiği gibi Musul meselesi Milletler Cemiyeti'ne havale edilerek kaderi bir nevi İngiltere'nin isteğine bırakılmıştır. Lozan'ın 37-45 maddeleri arasında düzenlenen azınlık hakları ise Kürtlere siyasi bir hak verilmiştir. Buradaki düzenlemeler tüm azınlıklarla beraber -ki azınlık tanımından kaynaklı[10] olarak Kürtlere en temel haklar bile verilmeyecektir- belli hakların kullanımı ile alakalı olup herhangi bir siyasi statü tanıdığını iddia etmek imkansızdır.

Lozan'da Türkiye'nin Musul Konusundaki Tavrı Çok Net Değildir

Lozan düzenine karşı ilk sistematik tepki Şêx Seid önderliğinde gelişmiştir. Antlaşma İle adeta politik sahadan silinen Kürtler, 3 Mart 1924 günü çıkarılan kanunla kültürel hayattan da silinmeye çalışılmış ve sıkı bir asimilasyon politikası uygulanmaya başlanmıştı. "İki farklı dilin iki farklı insan yaratacağı ve bunun ulus devlet mantığıyla bağdaşmayacağı" gerekçesiyle çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu Kürdlerin okul, örgüt, dernek ve yayınlarını yasaklamıştır (Izady, 2013, s. 134). "Yurtta sulh"un Kürtler üzerinde katı bir asimilasyon ile gerçekleştirilme çabasına Şêx Seid ve Albay Halit Bey önderliğinde verilen bu tepki maalesef günümüzde sol ideolojiye mensup bazı kesimlerce bile salt "gerici" bir ayaklanma olarak yansıtılmaktadır. 3 Mart'ta çıkarılan kanunla aynı zamanda hilafetin de kaldırılması nedeniyle böyle bir yorum yapılması Kürtlere karşı girişilen siyasal işgal ve kültürel asimilasyonun görmezden gelmesine neden olmaktadır. Başkaldırının İngilizlerin kışkırtmasıyla olduğuna dair iddianın ise maddi bir temeli bulunmamaktadır (Oran, 2009, s. 266). Kaldı ki diplomatik ilişki ile bir ulusun kurtuluş mücadelesi yürütmesi günümüzde de sadece işgal ve sömürü altındaki toplumlar için yadırganan bir durum olmaktadır. Örneğin Rojava'daki Kürd hareketinin Rusya veya ABD ile müzakere etmesi çoğunlukla "emperyalist maşa" olmakla değerlendirilirken ülkesinin büyük çoğunluğu ve hükümeti Rusya kontrolünde olan Esad rejimi için Rusya'nın Suriye'de bulunmasının kabul edilmesi "reel politik" bir hamle olarak görülmektedir. Lozan'da Kürtleri doğrudan ilgilendiren bir diğer konu da Musul konusudur. Musul ile azınlıklar konusu karşılaştırıldığında sadece TC hükümetinin değil, itilaf devletlerinin de çelişkileri ortaya çıkmaktadır.

Azınlıklar meselesi tartışıldığında Kürtleri din faktörü nedeniyle Türk olarak kabul eden İngiltere'nin Musul üzerine yapılan tartışmalarda Kürtleri ayrı bir soy olarak gördüğü ortaya çıkmıştır (Uzgel & Kürkçüoğlu, 2009, s. 261). Azınlıklar konusunda Türkiye'nin sicilinin kötü olduğunu vurgulayan İngiliz temsilcisi Lord Curzon, azınlıklar konusu görüşüldüğünde "Kürtlerin Türklerin yönetimi altında yaşama arzusuna inanmak istemekle" yetinirken ve yer yer Türk tarafının "uzlaşmacı tavrını" överken (Lozan Barış Konferansı Tutanaklar-Belgeler, 2001, s. 301) Musul görüşmelerinde Türk tarafının Kürtlerin "turaniyülasıl" olduğu tezini kesin olarak reddetmekte ve bu iddiayı ilk defa Türk tarafının, üstelik o dönemde başka kimse tarafından kabul görmeyen bir kaynaktan alıntı ile ortaya attığını söylemektedir[11] (Lozan Barış Konferansı Tutanaklar-Belgeler, 2001, s. 359). Açıkça çelişkili olan bu durum, hem Türk tarafının hem de İngiltere'nin Kürtleri Lozan'da bir müzakere kozu ve nesnesi olarak gördüklerini ve kullandıklarını göstermektedir. Kaldı ki Milletler Cemiyeti'nin (MC) sorunla ilgili kurduğu komisyon coğrafi ve etnik açıdan yaptığı incelemenin verilerini Irak'tan almasına karşın Kürtlerin ne Arab ne de Türklerin yönetimini istemedikleri, bölgedeki şeyh ve aşiret reislerinin ise ekonomik faktörlerden dolayı

10 Azınlıklar din temelinde tanımlandığı için (gayri müslim) Kürtler azınlık tanımının ve tanıdığı hakların dışında bırakılmıştır. Türkiye bunu gerekçe göstererek Kürtlerin bu bölümdeki hakları kullanabilmesine halen de tam olarak müsaade etmemektedir.

11 Tutanaklar incelendiğinde Lord Curzon'un Türk Meclisinde yer alan "Kürd vekiller"in seçilmiş değil atanmış olduğuna inandığı da görülecektir.

İngiliz himayesini istedikleri sonucuna varmıştır. Komisyon, verdiği kararda Musul'un Irak'a ilhakını kabul etmekle birlikte 25 yıl MC mandası altında kalacak olan Irak'ın bu sürecin sonunda Kürtlerin özerkliğini kabul etmemesi durumunda halkın Arablar yerine Türkleri tercih edebileceklerini belirtmiştir (Uzgel & Kürkçüoğlu, 2009, s. 263-264).

Rapordan kolayca şu sonuç çıkarılabilir: İngiltere, Kürtlerin özerklik hakkı ve isteği ile Irak'ın "egemenlik hakkı"nı kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır. Türkiye ise Musul'u alamaması durumunda bağımsız bir Kürdistan'ın kurulması yerine Musul'un Irak ile paylaşımına rıza gösterecektir ve "Misak-ı Milli sınırları içerisindeki" bir bölgenin alınmamasını iç politikada daha kolay açıklayabilecektir. 5 Haziran 1926 günü Türkiye, Irak ve İngiltere arasında yapılan antlaşma incelendiğinde bu niyet çok daha net ortaya çıkmaktadır. Fakat raporda Kürtlerin niyetinin ne en azından mutlak olarak özerklik olduğu da anlaşılmaktadır.

Hem Türk tarafının hem de İngiltere'nin Kürtleri Lozan'da bir müzakere kozu, nesnesi olarak gördüklerini ve kullandıklarını göstermektedir

Diğer taraftan, Musul görüşmeleri yakından incelendiğinde Türkiye'nin tavrının çok net olduğunu söylemek güçtür. Zaten Lozan Heyeti'ne "Süleymaniye, Kerkük ve Musul'un isteneceği ve aksi durum ortaya çıkarsa Hükümetten talimat isteneceği" talimatı verilmiştir. Oysa "Ermeni Yurdu" ve kapitülasyonlar için "gerekirse görüşmelerin kesileceği" talimatı verilmiş (Oran, 2009, s. 217-218) ülkedeki Kürt muhalefeti ve antlaşmanın gidişatının ne yönde olacağı tam kestirilemediği için Musul konusunda tüm olasılıklar tüketilmemiştir. Göldaş'ın da (2009, s. 22-23) naklettiği gibi Lozan delegelerinin seçilmesi sürecinde Meclis'te kendini Kürt olarak tanıtan ya da Kürtlerin temsilcisi olarak gören vekillerin en çok yoğunlaştığı konu, başta Musul olmak üzere diğer iki Kürt kentinin mutlaka sınırlara dahil edilmesi olmuştur. Dolayısıyla Meclis'te ısrarla Kürtlerin turan ırkından geldiğini ve Türklerden ayrılma gibi bir isteğinin olmadığını vurgulayan vekiller için bile en temel sorun Musul olmuştur[12].

Lozan görüşmelerinde ise Musul'a aynı ehemmiyetin verildiğini görmek mümkün değildir. Hatta Göldaş'a göre (2009, s. 98) Musul meselesi "daha ilk günden tarafların görüş birliği içinde olduğu" bir konuydu. Gerçekten de Musul sorununun MC'ye devri, sorunun İngiltere'nin isteği çerçevesinde çözüleceği anlamına gelmekteydi. Rıza Nur da anılarında imkan verilseydi İngilizlerden Musul'u alabileceğini fakat İsmet İnönü'nün kaç defa kendisine "Gel, şu Musul'u verelim de kurtulalım" dediğini, bu şekilde Mustafa Kemal'in "Lozan'a giderken Musul'dan vazgeçin" talimatına uygun davrandığını bile iddia etmiştir (s. 1029-1033). Türk Heyeti'nin Lozan'a Musul'u gözden çıkararak gittiğini söylemek güçtür. Fakat Heyet'in buraya birden fazla planla gittiği ve en temel kaygısının Kürt varlığı olduğu açıktır. "Sorun"un üç ülke -İngiltere, Irak, Türkiye- açısından çözüme kavuşturulduğu antlaşmada bu durum açıkça görülmektedir. Bahsi geçen antlaşmada "sınır güvenliği" gibi Kürdistan'ın parçalanmasının yaratacağı başkaldırıların taraf ülkelerce işbirliği içerisinde nasıl kontrol edileceği düzenlenmiş, özellikle 12.madde ile sadece başkaldırıların değil sınır hattıyla ayrılan Kürt varlığının kontrolü üzerine anlaşılmıştır. Dolayısıyla Uzgel ve Kürkçüoğlu'nun iddiasının aksine (2009, s. 268) önlemler sadece "Kürd aşiretleri" için değil, "Kürd varlığı" içindir.[13]Dönemin "dostluk, güvenlik, işbirliği… " gibi konularında yapılan çoğu antlaşması, Kürdleri hedef almakta ve bölünmüş Kürdistan'ın kontrolü

12 İronik bir şekilde İsmet İnönü Lozan'da Musul'u "Kürtlerin de yaşadığı Türk şehri" olarak savunacaktır.

13 Türk düşün dünyası dönemin sorunlarını genellikle "aşiret yapısı"yla açıklamayı tercih etmektedir. Temel nedeninin feodalite-modernite çatışması çerçevesinde Kürt ayaklanmalarını "gerici" olarak gösterme olduğunu düşündüğüm bu tavır, genel bir çerçeve çizmek gerekirse, en son Dersim Soykırımı için kullanılmış; 1960 ve sonrasında gerilla hareketlerinin yükselişe geçmesiyle de söylem yerini "terörizm" ve "dış mihrakların maşası" söylemine bırakmıştır.

amacını taşımaktadır. Yukarıda bahsedilenlerin yanı sıra 22 Nisan 1926 tarihli İran-Türkiye Dostluk ve Güvenlik Antlaşması, 30 Mayıs 1926 Fransa-Türkiye Dostluk ve İyi Komşuluk Sözleşmesi ve hatta İran, Irak, Afganistan ve Türkiye arasında yapılan Sadabad Paktı'nın amacı budur. Sadabad Paktı'nın, Musollini İtalya'sının Akdeniz'deki yayılmacılığına karşı yapıldığı iddiası ise gerçek dışıdır (Akdevelioğlu & Kürkçüoğlu, 2009, s. 366). Bugün bile Türkiye'nin yaptığı ilgili uluslararası antlaşmalarda en temel çekincesi[14] Kürt varlığı olmaktadır. Rıza Nur anılarında, İsmet İnönü'nün "suyunu em, posasını at" prensibiyle hareket ettiğini belirtmektedir (1967, s. 1027). Bu prensip Lozan'a giden süreçte, Lozan süreci ve sonrasındaki tüm süreçte Türk yönetimine egemen olan prensipti. Lozan'da Batı'ya karşı bağımsızlık garanti altına alınmış, egemenlik ise Türkiyelilik ve Müslümanlık üzerine inşa edilmiştir. Fakat süreç gösterecektir ki eril, tekçi ve hatta ırkçı bir ulus-devlet inşa edilmektedir ve tıpkı Mahmut Esat Bozkurt'un 1930'da dediği gibi "öz Türk" olmayanlara insani herhangi bir muamele hakkı tanınmamaktadır. Bu nedenle Lozan'da temel olarak "Büyük Güçler"le olan sorunlar çözülmüştür. Kürtler başta olmak üzere etnik, dini ve kültürel kimliklerle olan sorunlar bugün de devam etmektedir. Yani Lozan'da Batı'ya ve makbul vatandaşlara "sulh" sözü verilmiştir. Günümüzde uluslararası hukukta herhangi bir temeli olmaksızın: Rojava özelinde örnek vermek gerekirse; bir ulus-devlet olarak sınırlarına aynı şekilde saygı göstermediği Suriye ve yıllardır inkar ettiği Kürt realitesi Rojava'da iç içe geçmiş bulunmaktadır. Türkiye nazarında Kürt halkı herhangi bir siyasi kurumsallaşma hakkına sahip olmadığı gibi Suriye'de sınırlarına gerekli ehemmiyet verilecek bir devlet olarak görülmemektedir. Bugün Irak ve Suriye işgalinde kalan Kürdistan topraklarına bu kadar rahat müdahale edilebilmesinin en temel ideolojik sebebi[15] budur.

14 Uluslararası hukukta bir terim. Buna göre antlaşmaya taraf hukuk süjesi, ilgili antlaşmanın belli maddelerinin kendisi açısından uygulanmaması veya farklı uygulanmasını isteyerek -belli kurallar çerçevesinde -antlaşma metnine *çekince* koyabilmektedir (Shaw, 2008, s. 913-914).

15 En temel maddi neden olarak Kürt statüsü ve bu devletlerin görece zayıf durumu gösterilebilir.

Kaynakça

- Öcalan, A. (2001). Sümer Rahip Devletinden Demokratik Uygarlığa, AİHM Savunmaları (Cilt 2). Köln: Mezopotamya.
- Özbudun, E. (2008). 1921 Anayasası. Ankara: AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi.
- Özbudun, E. (2012). 1924 Anayasası. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Akdevelioğlu, A., & Kürkçüoğlu, Ö. (2009). Orta Doğu'yla İlişkiler. A. Akdevelioğlu, B. Oran, Ç. Erhan, E. Tellal, G. Alpkaya, İ. Uzgel, . . . T. Arat, & B. Oran (Dü.) içinde, Türk Dış Poltikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt 1, s. 357- 369). İstanbul: İletişim.
- Bozarslan, H. (2013/2015). Türkiye Tarihi, İmparatorluktan Günümüze. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Denk, E. (2015). Uluslararası Örgütler Hukuku Birleşmiş Milletler Sistemi. Ankara: Siyasal.
- Göldaş, İ. (2009). Lozan "Biz Türkler ve Kürtler". İstanbul: Avesta.
- Izady, M. (2013). Kürtler: Bir El Kitabı. (C. Atilla, Çev.) İstanbul: Doz.
- Jwaideh, W. (2016). Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi, Kökenleri ve Gelişimi. (İ. Çeken, & A. Duman, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Lozan Barış Konferansı Tutanaklar-Belgeler. (2001). (S. L. Meray, Çev.) İstanbul: YKY.
- Nur, R. (1967). Hayat ve Hatıralarım (Cilt 3). İstanbul: Altındağ. Oran, B. (2009).
- Lozan Barış Antlaşması. A. Akdevelioğlu, B. Oran, Ç. Erhan, E. Tellal, G. Alpkaya, İ. Uzgel, . . . T. Arat içinde, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne
- Olgular, Belgeler, Yorumlar (s. 215-238). İstanbul: İletişim. Pazarcı, H. (2005).
- Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap. Ankara: Turhan.
- Sevinç, M. (2010). Anayasa Yazıları. Ankara: İmaj.
- Sevinç, M., & Demirkent, D. (2017). Kuruluşun İhmal Edilmiş İstisnası; 1921 Anayasası ve Tutanakları. İstanbul: İletişim.
- Shaw, M. N. (2008). International Law. Cambridge: Cambridge University.
- Uzgel, İ., & Kürkçüoğlu, Ö. (2009). İngiltere İle İlişkiler. A. Akdevelioğlu, B. Oran, Ç. Erhan, E. Tellal, G. Alpkaya, İ. Uzgel, . . . T. Arat, & B. Oran (Dü.) içinde, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt 1, s. 258-277). İstanbul: İletişim.
- Wallerstein, I. (2004/2014). Dünya Sistemleri Analizi, Bir Giriş. (E. Abadoğlu, & N. Ersoy, Çev.) İstanbul: bgst.
- Yıldız, H. (1996). XX. Yüzyıl Başlarında Kürt Siyasası ve Modernizm. İstanbul: Nûjen.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

1921 Anayasasında Kürtler

Selami Bulut

"Şimdi veya güncel olan, tarihin kendini sorun ve çözüm olanaklarıyla sunma halinden ibarettir. Tek fark şudur: Geçmişe müdahale edemeyiz, ama şimdiye, güncele müdahale edebiliriz." (Ali Fırat)

Bu yazı 1921 anayasasında Kürtlerin yerini tartışmayı amaçlamaktadır. Bu konuda öncelikle söylenmesi gereken, 1921 anayasasının Türk hukukçularınca birkaç münferit örnek dışında pek ele alınmadığı, bazı özelliklerinin kısaca vurgulanarak geçiştirildiğidir. Bu yazıda da yararlanılan çok az çalışma dışında özgün bir araştırmaya tabi tutulmamıştır. Kürtler ve özerklik bağlamında ise çeşitli metinlere referanslar yapılmasına karşın, siyasal yapının ana çerçevesi olarak anayasanın titizlikle ele alınmadığı fakat yüzeysel yaklaşıldığı gözlemlenmektedir. Bir devleti kuran meclisin yaptığı anayasanın üzerinde bu kadar az durulmasının, kaçınılmaz olarak ortaya konulacak tartışmaların yaratacağı yüksek maliyet ile ilgili olduğunu düşünüyorum. Birinci mecliste yapılan tartışmalar, konumuz bağlamında anayasa yapım sürecinde ortaya konulan tartışmaların içeriği ve düzeyi ile bu anayasanın bugün görmezden gelinmesi karşılaştırıldığında, entelektüel olgunluk ve siyasi kültürde muazzam bir gerilemenin olduğu rahatlıkla iddia edilebilir.

1921 anayasasının ortaya çıkışını 1918 yılından başlayarak ele almak gerekiyor çünkü anayasayı yapan siyasi iradenin oluşumu 1. Dünya Savaşının ertesinde gelişmeye başlamıştır. Savaş sonrası Ortadoğu, konumuz itibariyle ise Anadolu ve Kürdistan, tam bir kaosu yaşamaktadır.

Esasen savaş bu coğrafya için 1918'de bitmemiştir. Galip devletlerin bile siyasal programlarında, ajandaları ve temel hedefleri özsel bir değişmeye uğramasa bile, birkaç yıl gibi kısa bir sürede oluşan nüanslar hiçbir şeyin netleşmediğini ortaya koymaktadır. Öyle ki Mondros Ateşkesi ve devamında Sevr Antlaşması ile ortaya konulan pek çok madde hayata geçirilememiştir.

İstanbul Hükümetinin varlığına karşın, oluşan merkezi idare boşluğu sebebiyle, Anadolu ve Kürdistan'da yerel direniş örgütleri kurulmaya başlanmış, devamında ise onlarca kongre yapılmıştır. Bu kongreler daha sonra Erzurum ve Sivas kongreleri ile bir araya getirilmiştir. Burada oluşan siyasi irade ise Birinci Meclisi kurmuştur. Birinci Meclis 'milli mücadelenin' örgütlenmesi, saltanatın kaldırılması, Lozan Anlaşmasının imzalanması ve nihayet Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması gibi hayati adımlar atmıştır.

Devletin kuruluşuna varan siyasi süreç, mümkün olan en geniş ittifakı kurma çabası ile geçmiştir. Yerellerde var olan bölük pörçük direniş birimlerinin bir araya toplanması ve dışında kalanların direnişe eklemlenmesi temel gaye olmuştur. Örgütlenme sürecinde ortaya çıkan sorunlar için genel olarak iki politikanın geliştirildiğini söylemek mümkündür. Farklı siyasal eğilimler 'ülkenin kurtarılması' fikriyatı ve en geniş temsili mümkün kılacak bir siyasal formasyon projeksiyonu ile bir arada tutulurken; etnik farklılıklar, birden fazla etnik unsurdan oluşan 'İslam milleti' olma durumu ve yine eşit temsiliyet siyasal programı ile bir arada tutmuştur. Geliştirilen bu politikalar bir tür toplumsal sözleşmeye evrilmiş ve 1921 anayasası ile somut olarak ortaya konulmuştur.

Öncelikli olarak Birinci Dünya Savaşı sonrasında Kürtlerin durumu ve Kürt entelijansiyası/ileri gelenlerinin konumlarını ele alarak Kürtlerin büyük kısmının Kemalist harekete destek vermelerinin sebepleri üzerinde durmaya çalışacağım. Devamında Kemalist hareketin Kürtleri ittifaka dahil etme çabalarının sebepleri ve bu amaçla geliştirilen politikaları üzerinde duracağım. Son olarak çerçevesi

1921 anayasası ile ortaya konulan ittifak zemininin ana hatlarını açıklamaya çalışacağım.

Birinci Dünya Savaşı Sonrası Kürtler

Sovyet devriminden sonra, Çarlık Rusya'sına ait gizli belgelerin açıklanması ile birlikte haberdar olunan Sykes-Picot anlaşmasında Kürtlere dair herhangi bir madde yoktur, Kürdistan'ın ise galip devletler arasında paylaştırılması öngörülmüştür. Birinci Dünya Savaşını bitiren Mondros Ateşkes Antlaşmasında Kürtler ile ilgili bir madde bulunmamasına karşın, 'herhangi bir karışıklık çıkması durumunda' Kürdistan'ın işgali öngörülmüştür. 1920 yılında imzalanan Sevr Antlaşması Kürtler için Fırat'ın doğusunda özerklik ve bağımsızlık istenmesi durumunda 1 yıl içerisinde Milletler Cemiyetine başvuru yapılacağı öngörülmüştür. Buna ek olarak anlaşmada ABD başkanı Wilson'a bırakılan inisiyatifle Kürt nüfusun yoğunca yaşadığı şehirlerin bir kısmı (Erzurum, Van, Bitlis) müstakbel Ermenistan'a bırakılmıştır.

Hegemonik güçlerin kendi aralarında yaptıkları anlaşmalarla, masa başlarında cetvelle çizilen haritalar görüldüğü gibi sık sık değişebilmektedir. Kürtler ve Kürdistan konusunda ise 'Ermeni ve Ermenistan' kartının hep diri tutulmaya çalışıldığı rahatlıkla görülmektedir. Bu nedenle Kürtlerin savaş sonrası ana gündemi Kürdistan üzerinde kurulacak bir Ermeni devleti olmuştur. Bu durum hem izlenen politikaların hem de geliştirilen ittifakların temel belirleyeni olmuştur. Diğer yandan muhataplar da bu korkuyu hep diri tutmak için elinden geleni yapmıştır. Bu yolla dönemin Kürt seçkinlerinin, bağımsızlığın da ihtimal dâhilinde olduğu, Kürtlerin ulusal demokratik haklarının garanti altına alındığı bir siyasal formasyon taleplerini zaman zaman geri planda tutarak, kurulacak Ermeni devletini engellemeyi öncelemeleri sağlanmıştır.

Toplumsal ağırlık ve siyasal örgütlülük göz önüne alarak, Kürt seçkinlerini, en geniş bağlamda, ikiye ayırabiliriz. İlk grupta, aşiret reisleri ve özellikle 19. Yüzyıl itibariyle Mirliklerin tasfiyesiyle birlikte ortaya çıkan iktidar boşluğundan yararlanarak güçlenen Şeyhler yer almaktadır. İkinci grupta ise ağırlıklı olarak İstanbul'da yaşayan, Osmanlı'nın 'modern' eğitim veren okullarında eğitim almış ve Osmanlı bürokrasisinde görev almış veya bu çevreyle ilişkili kişiler yer almaktadır.

Aşiret reisleri ve Şeyhlik kurumları geleneksel toplumsal önderler olarak kabul edilmektedir. Geleneksel önderler klasik Osmanlı döneminden, merkezileşme eğilimlerinin ortaya çıktığı 19. Yüzyıl başlarına kadar, yarı-otonom statüde yaşamakta ve Osmanlı'nın geri kalan kısımlarından oldukça geniş yetkilere sahip olarak yönetici pozisyonda bulunmaktadırlar. 1800'lerden itibaren ise devletin merkezileşme çabaları temelinde kademeli olarak tasfiye edilmişlerdir. Bu süreçte alanlarına dönük saldırılara karşı bir tür koruma refleksi biçiminde isyanlar geliştirmişlerdir. Geniş özerkliğin ortadan kaldırılmasına karşın Osmanlı Devletinin bir tür zımni sözleşme oluşturma çabaları son bulmamıştır. II. Abdülhamit döneminde oluşturulan Hamidiye Alayları, Aşiret Mektepleri, ortadan kaldırılan Mirlik yönetici ve ailelerine askeri bürokratik görevler verme ve maaş bağlama gibi politikalarla, eskisine göre sınırlı dahi olsa bir tür özel hukuk oluşturulmuştur. Diğer bir deyişle oldukça geniş ayrıcalıkları ellerinden alınmıştır ama farklı ayrıcalıklardan da faydalanmaya devam etmişlerdir. Osmanlı Devleti ise bu politikalarla hem Kürtleri bölebilmiş, hem bir kısım Kürdü kontrolünde tutabilmiş hem de bazı kirli işlerini bu gruplara yaptırabilmişlerdir.

Bu kesimin özellikle Hamidiye alayları ile Ermeni katliamlarında aktif olarak yer aldıkları biliniyor. Birinci Dünya Savaşından sonra bu kesim arasında yaygın olarak yargılanma korkusunun olduğunu söyleyebiliriz. Mesut Yeğen İngiliz belgelerine dayanarak şu tespiti yapar: "Türkiye Kürtleri ve elitleri 1915'te yaşanan Büyük Felaket'in sorumluları arasındadır ya da öyle addedilmek korkusunu taşımaktadırlar. Bu durumda, yüzlerce sene birlikte yaşadıkları Ermenileri yerinden eden ve kalan malına mülküne el koyanlara kaderlerini Milli Mücadeleyle birleştirmekten başka yol kalmamış görünmektedir."[1]. Sorumlu tutulma kaygısının Kemalist örgütlülüğe angaje olmada temel etkenlerden birisi olduğu görülüyor. Bunun yayında, kanımca daha güçlü olan sebep ise Kürt nüfusun yoğunca yaşadığı alanlarda bir Ermeni Devletinin kurulması olasılığıdır.

1 Mesut Yeğen , İngiliz Belgelerinde Kürdistan 1918-1958, İletişim Yayınları, Ankara, 2012, S.20.

1878 Berlin Anlaşmasından itibaren gelişen Ermeni Devleti ihtimali, savaş sırasında Kürdistan'ın önemli bir kesimini işgal eden Rusya tarafından desteklenmişti. Sevr anlaşmasında da bu görüşe yer verilmesi ihtimali güçlendiriyordu. 19. Yüzyıldan itibaren güçlenen Nakşibendi şeyhlerinin toplum üzerindeki etkileri de göz önünde bulundurulduğunda, Hristiyan bir ulusun tebaası olarak yaşama ihtimali hayli korkutucu görülmüştür. Böyle olunca Türklerle 'İslam milleti' olma düşüncesi çekici hale gelmiştir. Son olarak geleneksel önderlerin temel güdülerinin kendi hâkimiyet alanını korumak olduğunu vurgulamak gerekir. Bu kişilerin dönemin ihtiyaçlarına cevap olacak bir ulusçu fikre hayli uzak olduğu bir gerçektir.

Dönemin Kürt aydınları Kürdistan Prensi olmayı düşlemişlerdir. Fakat bu düşü ülkeden oldukça uzakta kurmuşlardır

Temel yaklaşım genel olarak aşiretini korumak olmuştur. Zaman zaman bu amaç uğruna diğer aşiretlerle işbirliği yapılmıştır. Buna karşın aynı saikle dış bir güce, örneğin Osmanlı Devleti, yaslanıldığı ve diğer Kürt aşiretlere saldırdığı da olmuştur. Hamidiye Alaylarına dahil olmuş aşiretlerin kendi hakimiyetlerini genişletmek için diğer aşiretlere saldırdığı bilinmektedir. Bu nedenle ortak dini referansa dayanarak, kendi hakimiyetlerini konsolide edebilecekleri bir siyasal formasyonun içinde yer almaya seve seve razı olmuşlardır. Kemalist önderlikten bekledikleri de bu olmuştur. Hamit Bozarslan'ın 20. Yüzyıl başındaki Kürt örgütlülüğü için "Kürtlüğü, egemenlik ve bağımsızlık taleplerinde bulunmadan, yenilenmiş bir Osmanlı sözleşmesi fikri çerçevesinde anladılar"[2] tespitinin özellikle geleneksel Kürt önderleri için doğru olduğunu düşünüyorum. Bu yönüyle milli mücadeleye eklemlenmenin karşılığı olarak beklenen 'yenilenmiş bir Osmanlı sözleşmesi' olmuştur.

İkinci grup Kürt aydın grubu dönemin entelektüel tartışmalarından daha fazla etkilenmiştir. Bu grupta ağırlıklı olarak Mirliklerin tasfiyesi ile birlikte sürgünler nedeniyle ya da aşiret mektepleri vasıtasıyla İstanbul'a gelmiş ve orada eğitim almış, devamında Osmanlı bürokrasisinde görev almış kişiler bulunmaktadır. Bu Kürt aydınları üzerinde özellikle Kürdistan'da Ermeni milliyetçiliği, İstanbul'da ise Türk milliyetçiliğinin etkisi yoğundur ve bu nedenle bir Kürt milliyetçiliği fikrinin geliştiği görülmektedir. Bu grup için öncelikli olarak söylenmesi gereken, etkin bir Kürt örgütlülüğünün sağlanamaması ve net bir politik ajandaya sahip kurumsallığa dönüştürülememesidir. Örneğin Savaş sonrasında kurulan ve Kürt aydınları arasında yoğun ilgi toplayan Kürt Teali Cemiyeti net bir fikir birliğine varamamış, örgüt içinde özerkliği savunan etkin isimler olduğu gibi bağımsızlığı savunan kişiler de yer almıştır[3]. İdeolojik olarak netleşememe ise politik manevra kabiliyetini hayli köreltmiştir. Böyle olunca Sevr'de ortaya çıkan otonom Kürdistan düşüncesini destekleyecek bir siyasal örgütlülük söz konusu olamamış, Kürdistan'ın önemli bir bölümünde oluşturulacak Ermenistan ile Kürdistan'ın bölünecek olması da ayrıca tepki çekince örgütün önemli isimlerinden Seyit Abdülkadir Sevr Konferans Başkanlığına bu tepkiyi dile getiren bir telgraf çekmiştir[4]. Paris Konferansında Kürt tarafını temsilen katılan ve esasen Ermeni heyetinin tezlerini çürütmek için çaba sarf eden Şerif Paşa'nın Kürtleri temsil ettiği tüm örgütlerce konferansa bildirilmiştir. Fakat Şerif Paşa iki devletin bağımsızlığını sağlayacak bir anlaşmayı Ermeni heyetle imzalayıp, konferansa sununca yine pek çok örgüt konferansa Paşa'yı kınayan telgrafları göndermiştir. Kürtlerin statüsünün tartışıldığı uluslararası toplantılarda bile ortak bir temsilcinin seçilememesi ve net bir talebin ortaya konulamaması kafaların ne kadar karışık olduğunu ortaya koymaktadır. Bu grubun bir fikir birliği oluşturamamasının en önemli sebebi Osmanlı Devleti ile yaşadıkları ilişkinin doğasıdır. Öncelikle bir Osmanlı, daha sonra Kürt aydını olma durumu

2 Hamit Bozarslan , "Türkiye'de Kürt Milliyetçiliği: Zımni Sözleşmeden Ayaklanmaya 1919-1925", İmparatorluktan Cumhuriyete Türkiye'de Etnik Çatışma. Der. Erik Jan Zürcher, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, S.94.

3 Bozarslan, S. 169-170.

4 Hasan Yıldız , Fransız Belgeleriyle Sevr-Lozan-Musul Üçgeninde Kürdistan, Heviya Gel Yayınları, Köln, 1990, S. 66.

söz konusudur. Hamit Bozarslan "devletin idarî ve askerî aygıtıyla bütünleşik" olma durumunu, Emir Kâmuran Bedirhan'ın, dönemin Kürt aydınları ile ilgili şu sözleriyle örnekler: "Bunların çoğunun bir ayağı Kürt kampında, diğeri de Osmanlı ve Müslüman kampındaydı. Onlar nâzır olmak istiyorlardı."[5]. Osmanlı Devleti'nin 'ıslah' etmek için açtığı okullarda büyümüş ve devlet erkânında verilen görevlerle ödüllendirilmiş aydınlar, bağımsız devlet kurmakla, Osmanlı'da bakan olmak düşünceleri arasında yalpalamışlardır. Bu çelişik durumun hem nedeni hem de sonucu olarak görülebilecek başka bir handikap ise grubun ağırlıklı olarak ülke dışında olmalarıdır. Kürdistan'da şubeler açma çabası olmuştur ama örgütlerin öncü kadroları İstanbul'dan çıkmayı tercih etmemiştir. Adına söz söyledikleri halkın arasına karışmak ve örgütlenmek onlar için uzak bir fikir olmuştur. Belki de bu sebepten toplum nezdindeki etki düzeyleri açığa çıkmamıştır. Örneğin bağımsızlık fikrini savunan ve Bedirhanların öncülük ettiği grup ülkeye dönüp mücadele etmekten ziyade, dış güçlere dayanarak ki bu noktada da ciddi bir diplomatik faaliyet yürütmekten uzaktırlar, Kahire'den sınırlı bazı girişimlerde bulunmaktadırlar[6]. Dönemin Kürt aydınları Kürdistan Prensi olmayı düşlemişlerdir. Fakat bu düşü ülkeden oldukça uzakta kurmuşlardır.

Ele aldığımız dönem içerisinde, Kürtlerde var olan genel eğilimin bir istisnası bulunmaktadır: Koçgiri Ayaklanması. Direniş Dersim-Sivas-Erzincan hattında ortaya çıkmıştı. Ankara hükümetinden Kürt tutsakların salıverilmesi, Kürtlerin çoğunluğu oluşturduğu alanlardan Türk memurların alınması ve özerklik talep edilmişti. Direniş kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Bu durum sert tartışmalara sebep olmuş, bir kısım direnişçi için öngörülen ölüm cezası tartışmalar sonrası verilmemiş, sürgünler için ise kısa süre sonra af ilan edilmiştir. 1923 sonrası sürgün ya da ölüm cezasına çarptırılan Kürt mebusların, direnişi desteklemedikleri ve eleştirel bir tutum aldıkları görülüyor. Buna ek olarak direniş sınırlı bir alanda gelişmiş ve yayılmamıştır. Şunu da eklemek gerekiyor: Koçgiri isyanı "Bağımsızlık bir yana, geniş bir Kürt özerkliğinden çok, yerel bir özerkliği hedefliyordu."[7]. Bu sebeplerle isyanın bir istisnayı teşkil ettiğini ve Kürtler arasındaki genel eğilimin Kemalist hareket ile işbirliği olduğunu düşünüyorum.

Hamit Bozarslan 1919-1920 yıllarında merkezi hükümetin ortadan kalktığını, 1920-21 yıllarında ise merkezi hükümetin oldukça zayıf olduğunu söyler ve ekler: "devlet kurmayı amaçlayan, birleşik bir Kürt hareketi bir dış destek ve meşruiyet kazanabilirdi; buna rağmen, Kürt eşrafının çoğu, Kemalist güçlerle işbirliğini tercih ederek devlet kurmaya çalışmadı." (Bozarslan, 2005: 161)[8]. Kürt aydını, zihin dünyası ve yapısal sebeplerle Kemalist hareketle işbirliğine giderek Kürdistan'da Ermeni devletinin kurulmasını engellemeyi ve klasik dönem Osmanlı düzenine benzer bir özerklik elde etmeyi tercih etmiştir.

Kemalist Hareket

'Kemalist Hareket' ile kastettiğim şeyin 1919-1923 yılları arasında gelişen ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna giden süreci örgütleyen kişi ve kurumlar olduğunu öncelikle belirtmem gerekir. Hareketin içinde yer alan pek çok öncü kadronun 1923 sonrası siyaseten tasfiye edildiğini ve bu dönemde tahayyül edilenden oldukça farklı bir sistemin yaratıldığını da ayrıca eklemeliyim.

Osmanlı devletinin defacto ortadan kalktığı 1919 yılında, Misak-ı Milli olarak kabul edilen sınırlarda otoriteyi yeniden tesis etmek ve bağımsız bir devlet kurmak fikriyle yola çıkan M. Kemal ve arkadaşlarının önünde üç temel problem bulunmaktaydı: 1) Batı sınırlarında ortaya çıkabilecek bir Yunanistan 2) Doğu sınırlarında ortaya çıkabilecek bir Ermenistan 3) Sevr ile birlikte iyice açığa çıkan ve Misak-ı Milli Sınırlarının önemli bir bölümünde kopuşa sebep olabilecek bir tehlike olarak Kürdistan. Yunanistan ihtimaline karşı savaşla çözüm geliştirilmiştir. 'Doğu cephesinde' var olan sorunlara karşı ise çoklu politikalar geliştirilmiştir.

Kemalist Hareketin izlediği esas politika 'İslam milleti' olarak Kürtleri Türklerle ortak hareket etmeye çağırmak olmuştur. 1922 yılana kadar düzenlenen Kongrelerden Birinci Meclise kadar bütün örgütlenmelerde temel hedeflerinden birisi Halifelik kurumunu kurtarmak olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla 'Halifeye bağlılık' fikri ve 'İslam milleti' olma durumu Kürtleri kazanmanın

5 Bozarslan, S. 172.

6 Yıldız, S. 65.

7 Bozarslan, S. 176.

8 Bozarslan, S. 161.

makul yolları olarak görülmüştür. Bununla bağlantılı olarak, Kemalist Hareketin sürekli canlı tutmaya özen gösterdiği husus ise 'Ermeni tehlikesi' olmuştur. Yani 'Kürdistan topraklarında Ermeni devleti kurulacağı' tehlikesi[9]. Kürt ileri gelenleri için olası bir Ermeni Devletinin ne kadar korkutucu olduğunu yukarıda ele almıştım. Milli mücadele kadroları bu korkuyu abartılı bir şekilde işleyerek, Kürtleri 'din kardeşliği' üzerinden, mücadeleye dahil edebileceklerini düşünmüşlerdir ve oldukça da başarılı oldukları söylenebilir. Örneğin Kazım Karabekir "Kürtlük cereyanı" tehlikesinden bahseder ve ekler: "Kürdistan'ın Ermenistan olacağını anlatmakla mesele kolay hallolur."[10]. M. Kemal'in 1919 yılında Kürt aşiret liderlerine gönderdiği mektuplarda da 'Ermeni tehlikesi' fikrinin ustalıklı bir şekilde işlendiği görülmektedir[11]. Temsil Heyeti üyelerinden Mirza Beyzade Hacı Musa Bey'e 3 Aralık 1919 tarihli mektubunda "Kürt asil kavminin mukaddes hilafet makamına dini bağlılığı"ndan bahseder. İşlenen bu 'Ermeni tehlikesi' ve 'hilafete bağlılık' düşüncesinin, Kürtlerin 'Müslüman kardeşleriyle' ittifaka girmesini sağlaması umulmuştu.[12]

Kemalist Hareket açısından oluşturulacak yapıya Kürtleri dahil etmek hayati düzeyde önemli görülmüştür. Hem 'Kürtlük cereyanının' önüne geçmek hem de Ermeni Devleti'nin önüne geçmek için Kürtlerin kazanılması gerekiyordu. Ayrıca batıda Yunanistan'a karşı savaşabilmek için 'Doğu' ile birlik sağlanmalıydı. Bu nedenle oldukça yoğun çabanın sarf edildiğini görüyoruz. M. Kemal Erzurum Kongresinden itibaren geçmişte ilişkide olduğu Kürt ileri gelenlerine ulaşmaya çalışmış. Sivas Kongresine davet etmiş, hatta kongreye gelmeyen kişileri Temsil Heyetine seçmiştir. Kürtlerin temsili konusunda Birinci Mecliste de çaba sarf etmiştir. Bunları başarabilmek için ise Halifelik Kurumu, ortak din olgusu ve Ermeni tehlikesi en çok işlenen konulardır. Bunun yanında Kürtlük tehlikesini yaratabileceği düşünülen her olay ve kuruma da müdahale edilmiştir. Örneğin İngiliz Binbaşı Noel'in Kürdistan gezisinin önüne geçmek için her yol denenmiştir. Yine Kürt Teali Cemiyeti'nin kapatılması da bu kapsamdadır. Bu iki politikaya ek olarak ise Kürtler ve Türklerin ortak vatanı olarak ele alınan Misak-ı Milli sınırları içerisinde, Kürtlerin özerk gelişimlerini sağlayabilecekleri bir siyasal yapının oluşturulacağı taahhüt edilmiştir.

Kemalist Hareketin bu politikaları, Kürt elitlerinin öncelikleri ile birleşince Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşunu sağlayan Kürt-Türk ittifakı gelişmiştir. Bu ittifak kurumsallığını kongreler ve devamında kurulan Birinci Meclis ile kazanmıştır. Yasallığının çerçevesini ise 1921 anayasası yani Teşkilatı Esasiye Kanunu çizmiştir. Zamanın ruhunu ve ittifak zeminini gözler önüne seren anayasanın ilgili maddeleri aşağıda ele alınacaktır.

Kendi Kaderini Tayin Hakkı

Madde 1- Hakimiyet bilâ kaydü şart milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir.

1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun birinci maddesinin ilk cümlesi Türkiye cumhuriyeti anayasalarında da tekrarlanmıştır. Fakat ikinci kısım 1924'ten itibaren kesilip atılmıştır. 'Halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi' neden istenmemiştir? Bu cümlenin ortaya çıkış serüveni sanırım cevabı içermektedir.

Birinci dünya savaşının ertesinde ABD başkanı Wilson'un ortaya koyduğu 14 maddelik prensipler listesi[13] oldukça popülerdir ve dönemin uluslararası konferanslarının temel referans kaynaklarından birisidir. Listenin 12. Maddesi Osmanlı ile ilgilidir ve Türk olmayan halkların mutlak dokunulmaz muhtar (özerk) bir gelişme fırsatına sahip olması gerektiğine ilişkindir. Kürt entelektüellerinin Kürt ulusal taleplerini dile getirirken sıkça başvurdukları dayanak noktalarından birisi budur. Başta Kürt Teali Cemiyetince çıkarılan Jin dergisi olmak üzerek, prensiplerle ilgili olarak pek çok övgü yazısı yayınlanmıştır[14]. Ayrıca dört bir yanda toplanan

9 Sinan Hakan, Türkiye Kurulurken Kürtler (1916-1920), İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, S. 96.

10 Kazım Karabekir, İstiklal Harbimiz, YKY, İstanbul, 2008, S.22.

11 Atatürk'ün Kaleminden 6-Kürtler (2018), Der. Kurtuluş Güran, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2018, S. 52-53.

12 Atatürk'ün Kaleminden..., S.92.

13 Fourteen Points United States declaration. (13 Kasım 2019). Alındığı URL= https://www.britannica.com/event/Fourteen-Points

14 Dilek Kızıldağ Soileau, Koçgiri İsyanı Sosyo-tarihsel Bir Analiz, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, S. 106-108.

onlarca kongrede de prensiplerin önemsendiğini ve buna dayanarak kararlar alındığını biliyoruz[15].

Bir diğer önemli nokta 1917 Ekim Devrimidir. Mecliste defalarca Bolşevik olunmadığı fakat Bolşeviklerle sadece işbirliği yapıldığı vurgulansa da Bolşevik Devrimin halk iktidarı düşüncesi etkili olmuştur. Özellikle Avrupa Devletlerine karşı, yani emperyalizme karşı, ortak bir düşman algısının var olması sebebiyle Sovyetlere karşı bir ortaklık duygusunun geliştiği görülmektedir. Sovyetlerin de M. Kemal önderliğini ve milli mücadeleyi desteklediği unutulmamalıdır. Siyasal bir program olarak sosyalist bir düşüncenin var olduğunu iddia etmek zordur. Buna karşın anayasa taslağının sunuş bölümünde "emperyalizm ve kapitalizm tahakküm ve zulmundan" kurtulmak için yapılan mücadele çağrısının oldukça coşkulu bir şekilde vurgulandığını göz önünde bulundurarak, halkçılık düşüncesi üzerinde Sovyet Devriminin etkili olduğunu düşünüyorum[16.]

1921 Anayasasında ise Kürt olmak meşru, Kürt olarak kendini gerçekleştirmek... bir hak olarak görülmüştür

Bu etkenler literatürde genellikle halkçılık ile ilişkilendirilmiştir fakat doğası üzerinde pek durulmamıştır. Halkçılık düşüncesinin doğal sonucu olarak, halkın kendi kaderini belirleme fikri hakimdir. 1921 anayasasında halkçılık fikrinin "egemenliğin halka verilmesi, özerk vilayetlerde halk tarafından kullanılması olarak kavrandığını" anlıyoruz[17]. Halkçılığın bu biçimi 1924 ve devamında tamamen terk edilmiştir. Halkın kendi geleceğini kendisinin belirlemesi, kendini yönetmesi fikri temel yaklaşım biçimidir. Görüşmeler sırasında üzerinde en çok durulan konulardan birisi baskıcı devlet idaresi olmuştur. Örneğin İsmail Suphi Soysallı halkın yüzyıllardır baskı altında sömürüldüğünü anlatır ve çözümün halkçılıkta olduğunu söyle[18]. Görülüyor ki halkçılık devlet baskısına set çekebilecek, halkın kendini yönetebileceği bir kavram olarak ele alınıyor.

Bu etkenlerin özünde ortaya çıkan gerçek ise farklı kesimleri bir arada tutma çabasıdır. Dinçer Demirkent anayasa yapım süreci ve tartışmalarından yola çıkar halkın etnos değil demos olarak ele alındığı belirterek ekler: "Halk hem sınıfsal olarak hem de etnik olarak parçalı ve çatışmalı bir birliktelik olarak kavranmıştır."[19].

Birinci Mecliste önemli oranda sosyalist ve Müslüman ile farklı etnik kimliklerden kişiler yer almaktaydı ve bu kişiler var olan kimlikleri ile oradaydılar. En geniş oranda temsili hayati önemde gören meclis, parçalı halkı en kapsamlı bir şekilde içinde barındırmanın yollarını aramaktadır. Burada egemenlik konusuna yaklaşımda ilkesel bir tutum ve farklılık var gibi görünmektedir. Fakat bunun da ötesinde yapısal sebeplerle egemenliğin bu şekilde ele alınması gerekiyordu. Çünkü Birinci Meclisi mümkün kılan ve eğer muvaffak olunursa kurulacak ülkeyi mümkün kılacak olan, oluşturulmuş geniş bir ittifaktır. Bu ittifak çok etnikli, çok sınıflı ve çok fikirlidir. Bunları bir arada tutacak formül ise 'halkın kaderini bizzat idare etmesi' fikriyle hayat bulmuştur. Halkçılığın bu biçiminin 1924 sonrası benimsenen biçiminden oldukça farklı olduğu görülüyor. Halen anayasada yer alan halkçılık ilkesi, herhangi bir farklılığı barındırmayan, sınıfsız, tek-etnili toplum kabulüyle, ulaşılması gerekli bir varış noktasını değil, düşmanı bol bir yalanı anlatır. Bu kurguda Kürt olmak ilkeyi ihlal etmek, halka düşman olmak anlamına gelir. 1921 Anayasasında ise Kürt olmak meşru, Kürt olarak kendini gerçekleştirmek ise bir hak olarak görülmüştür.

Türkiye Halkı

Madde 3- Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve hükûmeti "Büyük Millet Meclisi Hükûmeti" unvanını taşır.

15 Bülent Tanör, Türkiye'de Yerel Kongre İktidarları (1918-1920), Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., S. 130.

16 Murat Sevinç ve Dinçer Demirkent, Kuruluşun İhmal Edilmiş İstisnası 1921 Anayasası ve Tutanakları, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017, S. 60.

17 Sevinç ve Demirkent, S. 21.

18 Sevinç ve Demirkent, S. 75.

19 Dinçer Demirkent, "Türkiye'de Cumhuriyetin Kuruluşu Sorunu: 1921 ve 1924 Anayasaları", Ayrıntı Dergi, Alınındığı URL: http://ayrintidergi.com.tr/turkiyede-cumhuriyetin-kurulusu-sorunu-1921-ve-1924-anayasalari/#_ftnref15

1921 anayasasında herhangi bir etnik grubun isminin geçmemesi ve devletin adının Türkiye olarak zikredilmesi ayırıcı özelliklerden birisidir. Bu konunun üzerinde duran ender Anayasa hukukçularından Bülent Tanör şunu ifade etmektedir: "'Türkiye Devleti' ibaresi, etnik kökeni, dili ve kültürü ne olursa olsun, belli bir siyasal coğrafya (Misak-ı Millî sınırları) içinde yaşayan insanların siyasal birleşmesinin en üst noktası olan devleti, bütün kucaklayıcılığıyla ifade ediyordu" [20]

Bu konuyu önemsiz bir ayrıntı olarak gören hukukçuların dönemin hakim zihniyet dünyasını ele almadıklarını ya da almak istemediklerini açıklıkla söylemek gerekir. Çünkü dönemin siyasi kadroları Türk yerine Türkiye ifadesinin kullanılmasına açıkça anlam yüklemektedirler. Örneğin anayasayı hükümet adına sunan İsmail Suphi Soysallı Türkiye köylüsü ifadesini şöyle açıklar: "Türk köylüsü, Kürt köylüsü, alemun bu memleketin köylüsü"[21]. Türkiye ifadesinin Türk etnik kimliğini değil sınırlar içerisinde yaşayan bütün etnik unsurları kapsadığı açıkça vurgulanmaktadır.

Türk yerine Türkiye ifadesinin kullanılmasının en önemli sebebi, ülkenin sınırlarının sadece Türklerin yaşadığı yer değil Türk ve Kürtlerin çoğunluğu oluşturduğu yer olarak belirlenmesidir. İstanbul Hükümeti ile Heyet-i Temsiliye arasında imzalanan Amasya 2. Protokolünde şu ifadeler yer almaktadır: "Osmanlı Devleti'nin tasavvur ve kabul edilen sınırı Türk ve Kürtlerle meskûn olan araziyi ihtiva eylediği…"[22]. Erzurum Kongresinde "üst kimlik tanımlamasında 'Türklük'e ya da bir etnik aidiyete vurguda bulunulmamış, 'Müslümanlık' temelinde bir birliktelik tasavvuru ortaya konulmuştur"[23]. Yine misak-ı milli'nin 1. maddesinden de birden fazla ırktan mürekkep bir ülke öngörüldüğü açıkça anlaşılıyor[24]. Ele aldığımız dönemin son aşamalarından olan Lozan görüşmeleri sırasında İsmet İnönü'nün, Britanya heyetinin tezlerine karşı öne sürdüğü en büyük argüman ülke sınırlarının Türk ve Kürt nüfusunun çoğunluğu oluşturduğu alanı kapsadığıdır. Dolayısıyla ülke sınırı konusunda tek bir ulusun hakim olduğu alan kesinlikle düşünülmemiştir. Türkiye kelimesinden de birden fazla ulusun bir arada yaşadığı ve hakim kimliğin Müslümanlık olduğu bir devlet adı anlaşılmıştır. Ülke sınırlarının dayanağının ise Kürt ve Türk nüfusun çoğunluğu oluşturduğu alanlar olduğu defalarca dile getirilmiş ve yazılı olarak kayıt altına alınmıştır.

M. Kemal'in Türkiye kelimesinden ne anlaşılması gerektiği ile ilgili çokça beyanı bulunmaktadır. 24 Nisan 1920 tarihli meclis konuşmasında ülke sınırlarından bahsederken şu ifadeleri kullanmaktadır: "fakat bu sınır dahilinde tasavvur edilmesin ki, İslami unsurlardan yalnız bir cins millet vardır."[25]. Yine Türkiye halkının farklı milletlerden oluştuğunu 1 Mayıs 1920[26] ve 16 Ekim 1921[27] tarihli meclis konuşmalarında dile getirmektedir. Son olarak 2 Şubat 1923 tarihinde, İzmir'de halka yaptığı bir konuşmada Türkiye halkının farklı ırklardan oluştuğunu söylediği görülmektedir[28].

Milli Mücadelenin birden fazla etnik ulusu bir araya getirirken kullandığı ana tez Müslümanlık olmuştur. İttifakın zemini 'islam milleti' olma şiarıyla oluşturulmuştur. Fakat her ulusun kendi kaderini elleriyle belirleyeceği de defalarca dile getirilmiştir. Bunun yasal zeminini kongreler sürecinde karar tutanakları, Meclis sürecinde ise anayasa olmuştur. Kürtler ve Türklerin yaşadığı coğrafyayı ülke sınırı olarak belirlemek, Misak-ı Milli'de belirlenen hedeflere ulaşmak için, uluslararası görüşmelerde kullanılabilecek yegâne tezdir. Fakat bunun da ötesinde Kürtleri Milli Mücadeleye dahil etmenin yegane yolu da budur. Nitekim Musul'dan vazgeçilmesi sonrası Kürdistan'ın parçalanmasının sonuçları çok geçmeden ortaya çıkmış ve direnişler dönemi hemen başlamıştır. İkinci olarak Kürtler ve Türkler dışında da farklı etnik kimliklerin bu sınırlar içerisinde yaşadığı kabul edilmektedir. Örneğin Çerkezler milli mücadelenin önemli bir unsurudur ve mecliste temsil

20 Bünelt Tanör, Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri, YKY, İstanbul, 1998, S. 211.1998, S. 211.

21 Sevinç ve Demirkent, S. 76.

22 Atatürk'ün Kaleminden..., S. 83.

23 Hakan, S. 216.

24 Hakan, S. 329.

25 Atatürk'ün Kaleminden..., S.103.

26 Atatürk'ün Kaleminden..., S. 104-105.

27 Atatürk'ün Kaleminden..., S. 124.

28 Atatürk'ün Kaleminden..., S. 132.

edilmektedir. M. Kemal'in meclis konuşmasında dile getirdiği gibi dönemin ittifakı 'yalnız bir cins milletten' oluşmuyordu. İşte Türkiye ifadesi bu nedenle birden fazla etnik unsuru tanımlayabilecek bir kelime olarak kullanılmaktadır. Son olarak, Türkiye ifadesi, anayasanın hiçbir yerinde Türk kelimesinin geçmemesi ile birlikte ele alınmalıdır. 1924 anayasasında da ülke adı Türkiye Cumhuriyeti olarak belirlenmiştir fakat anayasada defalarca geçen Türk kelimesinden, resmi dil ve vatandaşlık gibi maddelerden Türkiye sınırları içerisinde yaşayan halkın tek bir etnik gruba indirgendiği görülmektedir. Görülüyor ki birden fazla etnik unsuru kapsadığı, bizzat anayasayı yapanlarca çokça dile getirilen Türkiye ifadesi, 1924 yılına gelindiğinde etnisist bir anlamı ihtiva eder hale gelmişti.

Özerklik

Madde 11- Vilâyet mahalli umurda manevi şahsiyeti ve muhtariyeti haizdir. Harici ve dahili siyaset, şer'i adlî ve askeri umur, beynelmilel iktisadî münasebat ve hükûmetin umumi tekâlifi ile menafii birden ziyade vilâyata, şâmil hususat müstesna olmak üzere Büyük Millet Meclisince vaz edilecek kavanin mucibince evkaf, Medaris, Maarif, Sıhhiye, İktisat, Ziraat, Nafia ve Muaveneti içtimaiye işlerinin tanzim ve idaresi vilâyet şûralarının salâhiyeti dahilindedir.

1921 anayasasını diğer anayasalardan temelde ayıran nokta belki de özerklik konusudur. Anayasanın yarısından fazlası (23 maddenin 14'ü) özerk idareler konusuna ayrılmıştır. Metinde açıkça muhtariyet ifadesi kullanılmıştır. Taslakta yer alan 'tam muhtariyet' ifadesinden 'tam' kelimesi, bağımsızlık olarak algılanabileceği gerekçesiyle uzun tartışmalar sonucunda çıkarılmıştır. Ayrıca vurgulanması gereken diğer bir nokta herhangi bir ulusa özerklik tanınmadığı ve fakat idare usulü olarak özerkliğin ilkesel olarak benimsendiğidir. İdare usulü olarak özerklik hususu ise kongreler döneminin yerelliği öne çıkaran karakteri, yine yukarıda değinilen Sovyet etkisi ile yakından ilgilidir. Yani halkçılık düşüncesi özerklikle somutluk kazanacaktır.

Üzerinde durması gereken nokta birinci meclisin farklılıkları barındıran karakterinin optimum yönetim biçimi olarak özerkliği dayatmasıdır. Şunu iddia ediyorum; 1923'e giden yolda yan yana durması gereken geniş kitlenin bağlanma noktası özerklik fikriyle mümkün olabilmiştir. Burada sadece özerklik ifadesi değil, özerkliğin ele alınış biçimi, özellikle anayasa görüşme tutanaklarında üzerinde sıkça durulan konular da ittifaklar politikasının etkisini gözler önüne sermektedir.

Özerklik ile yerelin şuralar (Sovyetik örgütlenmeden etkilenilmiştir) aracılığıyla yönetilmesi öngörülmüştür. Askeri, adli işler, iç-dış siyaset ve uluslararası ilişkiler gibi alanlar merkezi yönetime bırakılarak, Meclisçe yürütülmesi öngörülürken; eğitim, sağlık, ekonomi, bayındırlık gibi pek çok alan yerel idarelere bırakılmıştır. 12. maddede şuraların 2 yılda bir, vilayet halkınca seçilecek üyelerden oluşması kararlaştırılmıştır. Böylece toplumun birçok sorununu kendi seçeceği kişiler vasıtasıyla yerelde çözebileceği; Meclis'e seçeceği vekiller aracılığıyla da bütünün kopmaz bir parçası olacağı öngörülmüştür.

Birinci Meclisi oldukça renkli bir yapıya sahipti ve çatışan görüşleri içerisinde barındırmaktaydı. Ergun Özbudun'un 1921 anayasasını milli iradeyi gerçekten temsil eden tek anayasa olarak nitelemesi bu bağlamda oldukça yerindedir[29]. Böyle bir meclisin temsilde çeşitlilik konusunu hayati önemde görmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle anayasa yapım sürecinde en çok tartışılan konuların başında temsil konusu gelmekteydi. Mümkün olan en geniş düzeyde temsiliyetin gerçekleşmesi amaçlanmıştır. Yerel özerklik ise katı merkeziyetçi uygulamalara duyulan tepki ve merkezdeki çeşitliliğin yereldeki yönetim serbestisi ile sağlanacağına duyulan inançla ilgilidir. İdarenin baskısı altında sömürülen yoksul halk kitlelerinin kendini gerçekleştirmesinin önü bu şekilde açılacaktı. Görüşmelerde güvenlik konusunun yerel idareye bırakılması dahi tartışılmış fakat güçsüz halkın kendini koruyamayacağı gerekçesiyle kabul görmemiştir (S.265)[30].

Daha önce de değindiğim gibi anayasada hiçbir etnik grubun adı geçmemektedir. Bu bağlamda 1921 anayasasında herhangi bir ulus için özerklik statüsünün öngörülmemiş fakat anayasa ile bütün

29 Ergun Özbudun, 1921 Anayasası, AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2008, S. 2.

30 Sevinç ve Demirkent, S. 265.

etnik grupların özerk bir idareye sahip olacağı radikal demokratik sayılabilecek bir sistem ortaya konulmuştur. Özerklik konusunda Kürtlerin ön plana çıkmasının sebebini anlamak için ise birkaç noktanın altını çizmek gerekiyor.

Yukarıda ifade edildiği gibi Kürtlerle ittifak için geliştirilen 'Ermeni tehlikesi' ve din kardeşliği politikaları, 'Kürtlerin özerk gelişimlerini' sağlayabilecekleri bir siyasal formasyon ile tamamlanmıştır. M. Kemal ve arkadaşlarının, Kazım Karabekir'in 'Kürtleri kazanmak için Ermeni tehlikesini anlatmak yeterlidir' görüşüne katılmadıkları anlaşılmaktadır. Öncelikle, Kürtlerin Wilson prensipleri çerçevesinde serbest gelişim hakkının tanınacağı defalarca dile getirilmiştir. Misak-ı Milli'nin birinci maddesi ırkların karşılıklı saygı içerisinde yaşayacakları ve ırki ve sosyal haklara sahip oldukları belirtilmiştir[31]. Misak-ı Milli sınırlarının Türk ve Kürtlerin çoğunlukta oldukları yerleri kapsadığını bir kez daha hatırlatalım. Amasya 2. Protokolde "Kürtlerin serbestçe gelişmesi temin edecek" bir hukuk sisteminin yaratılacağı taahhüt edilmiştir[32]. M. Kemal'in Mebus Kamil Bey'e yazdığı 28 Mayıs 1919 tarihli mektup oldukça ilginçtir: "İdare usulü, ırkların haklarının korunması gibi arada halledilebilecek aile meselelerinin…"[33]. Anlaşılıyor ki Kürtler için özerklik o tarihlerde aile içerisinde çözülecek basitlikte bir konudur. M. Kemal Cemil Paşazade Kasım Bey'e 16 Haziran 1919 tarihinde yazdığı mektupta ise şöyle demektedir: "Kürt kardeşlerimin hürriyeti ve refah ve ilerlemesinin vasıtalarını sağlamak için sahip olmaları gereken her türlü hukuk ve imtiyazın verilmesine tamamen taraftarım."[34]. 23 Haziran 1919 tarihli Erkanı Harbiyesi Umumiye Reisi Cevat Paşa'ya yazılmış mektupta ise şu ifadeler yer almaktadır: "Kürdistan'ın refah ve mutluluğuna kefil olacak bir idare tarzının temini için her vakit amadeyiz."[35]. Tarihlerden anlaşılacağı üzere arzulanan ittifaka dönük ilk adımların atıldığı dönemdir.

Millet Meclisi açıldıktan bir gün sonra M. Kemal tarafından yapılan şu konuşma, öncesinde taahhüt edildiği üzere farklı ulusların haklarının korunacağını vurgulamaktadır: "Bu vatan sınırı dahilinde yaşayan İslami unsurların her birinin kendine mahsus olan muhitine, adetlerine, ırkına mahsus olan imtiyazları bütün samimiyetle ve karşılıklı kabul ve tasdik edilmiştir."[36]. M. Kemal bunun artık kabul edildiğini söyler fakat konunun "mevcudiyetimiz kurtarıldıktan sonra" detaylandırılacağını da ekler[37]. Bu kabul ve tasdik 1921 anayasası ile yasal güvenceye kavuşmuştur. Detaylar ise kurtuluştan sonraya ertelenmiştir. Fakat bunun öncesinde de bazı adımların atılmış olduğunu anlıyoruz. Bu konuda şimdiye kadar açığa çıkan en önemli belgelerden birisi Meclis Vekiller Heyetinin El Cezire Cephesi Kumandanlığına gönderdiği, oldukça önemli bir belge olan 27 Haziran 1921 tarihli talimattır. M. Kemal tarafından imzalanan talimatla "milletlerin kendi mukadderatlarını bizzat idare etmeleri hakkı"nın bütün dünyada olduğu gibi BMM'ince de tanındığı; Kürtlerin bu hak kapsamında doğrudan halk tarafından yönetilen mahalli birimler kurma haklarının olduğu ve "Kürdistan'daki bütün mesainin bu gayeye müstenit siyasete tevcihi Elcezire kumandanlığına aittir." denilerek özerklik inşa görevinin kumandanlığa verildiği görülmektedir[38]. Dolayısıyla 1921 anayasası ile çerçevesi çizilen özerklik modelinin oluşturulması için savaşın bitmesi beklenmeden, bu yönde sınırlı bir takım adımların atılmak istendiği söylenebilir.

Kurtuluştan sonra sayılabilecek bir tarihte, 16/17 Ocak 1923 tarihinde, M. Kemal bir gazetecinin Kürtler ile ilgili sorusuna, Kürtler ve Türklerin oldukça iç içe geçmiş bir coğrafyada yaşadıklarına işaret ederek, şöyle cevap vermektedir: "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu gereğince zaten bir tür mahalli muhtariyetler teşekkül edecektir."[39]. Görüldüğü gibi M. Kemal anayasanın özerk sistemler üzerine kurulduğunu, dolayısıyla Kürtlerin de yerel özerkliğe sahip olacağını belirtmektedir.

Yukarıda anılan belgeler sebebiyle 1921 anayasasındaki özerklik hususu genel olarak Kürtlerle

31 Hakan, S. 329.
32 Atatürk'ün Kaleminden..., S. 83.
33 Atatürk'ün Kaleminden..., S. 40.
34 Atatürk'ün Kaleminden..., S. 43.
35 Atatürk'ün Kaleminden..., S. 49.
36 Atatürk'ün Kaleminden..., S. 103.
37 Atatürk'ün Kaleminden..., S. 103.
38 TBMM Gizli Celse Zabıtları, Cilt 3, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,A Ankara, 1985, S. 550-551.
39 Atatürk'ün Kaleminden..., S. 130.

ilişkilendirilmiştir. Anayasada Kürtlere özerklikten bahsedilmediği, fakat bütün etnik grupların kendi kaderlerini idare edebilecekleri bir tür özerklik modelinin yer aldığını bir kez daha hatırlatalım. Fakat şunu da eklemek gerekiyor; özerklik taahhüdü Kürtleri kazanma konusunda geliştirilmiş en etkili politikadır. Özerklik modelinin terk edilmesinin üzerinden çok geçmeden isyanların başlaması bunun göstergesidir. Tekçi bir söylem ile Kürtlerin milli mücadeleye dahlini sağlamak pek mümkün olmayacaktı. Bu nedenle, sadece Kürtler için oluşturulmasa da, anayasada yer alan özerklik modelinin Kürtlerin ittifaka dâhil edilmesinin önemli bir etkeni, bir tür ön koşulu olarak ele almak doğru görünmektedir. 1925 yılında Şeyh Said direnişi sonrasında idam edilen Dersim Mebusu Hasan Hayri Bey, Dersimli 20-30 bin vatan evladının vatan savaşına katılması için bir an önce anayasanın meclisten geçmesini ve uygulamaya konulmasını istediğinde, aslında Kürtlerin ittifaktaki konumlarını ve anayasanın Kürtler için ne anlama geldiğini çok net ortaya koymaktadır.[40]

Sonuç

Bu yazının konusu 1921 anayasası ve Kürtler ile sınırlıdır. Dolayısıyla 1924 anayasası ile birlikte yukarıda anılan hususların tamamen terk edilmesinin nedenleri üzerinde durmayacağız. Fakat şunu belirtmekte fayda var: M. Kemal'in hazırladığı 1924 anayasası taslak metninde özerklikle ilgili maddeler aynen korunmuştur. "Bu da demektir ki 1923'ün sonbahar-kış aylarında dahi Mustafa Kemal'in önerdiği idari yapı, 1921'deki gibi vilayet ve nahiyelerin özerkliğine dayanmaktadır"[41]. 20 Nisan 1924'te yürürlüğe giren anayasa ile birlikte ise özerklik ile ilgili maddeler tamamen çıkarılmış ve Anayasada Türk kelimesine defalarca yer verilerek vatandaşlık anlayışı köklü bir değişikliğe uğramıştır. Anayasanın önemli bir kısmını oluşturan özerklik konusunda Hamit Bozarslan farklı bir noktaya daha işaret etmektedir: "Ağustos 1924'te –Şeyh Sait Ayaklanması'ndan sadece altı ay önce bir Kürt delegasyonu Diyarbakır'da devlet temsilcileriyle görüştü ve yerel özerklikle ilgili bazı ılımlı milliyetçi talepleri sundular; bu hareket, devletin misillemesine, şiddet ve baskısına yol açmadı."[42]. 1925 Şeyh Sait Ayaklanmasından sonra ise bu politikaların tamamen terk edilerek, tekçi ve otoriter bir sistem inşasına girişildiği ve çok geçmeden Kürtçe konuşulmasının bile yasaklandığı bir siyasal sistem inşa edilmiştir Bugüne kadar açığa çıkan belgeler[43] gösteriyor ki, 1918-1923 yılları arasında Kemalist Hareket ile Kürtler arasında, yeni bir ülkenin kuruluşuna varacak, bir ittifak gelişmiştir. İttifakın oluşumunda iki taraf açısından farklı sebepler bulunmaktaydı. Fakat sonuç olarak Kürtlerin büyük kısmı M. Kemal'in öncülüğünde gelişen harekete eklemlenmişti. M. Kemal ise bu ittifakı mümkün kılacak bir siyasal örgütlenmeyi Birinci Meclis ile kurumsallaştırmıştı. Siyasal programın çerçevesi anayasa ile çizilmişti. Nitekim 1923 yılında Kürtlerle ilgili soruya, anayasayı referans göstererek cevap veren M. Kemal, ittifak metninin ne olduğuna işaret etmektedir. Anayasada yer alan, 'Türkiye Devleti' ifadesi ile çok-etnili yapıyı esas alan ülke ve vatandaş tanımı; halkçılık ilkesinin bir gereği olarak halkın kendini yönetmesinin garanti altına alınacağı bir idari yapı ve bunun somutluk kazanacağı özerklik ittifak zemininin ana hatlarını oluşturur. 1923 sonrasında ise artık işler değişmiştir. Etnisist bir anlayışa dayanan yeni bir anayasa yapılmış, Kürt ve Kürdistan ifadeleri zamanla yasaklanmış, buna karşı gelişen itirazlar ise kanlı şekilde bastırılmıştır. Ana politika tedip ve temsil, itiraz edenler için ise tenkil olmuştur. İttifakın ortadan kaldırılması, kaçırılmış bir fırsat gibi görünmektedir. Fakat epigrafta Ali Fırat'ın dediği gibi geçmişe müdahale şansımız bulunmuyor. 1921 anayasası ise bugünün sorunlar yumağını çözmek isteyenlere, tüm canlılığıyla bir yığın çözüm olanağı sunmaktadır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

40 Sevinç ve Demirkent, S.204.

41 Sevinç ve Demirkent, S. 43.

42 Bozarslan, S. 180.

43 Resmi tarihin temel görevlerinden birisi olayları çarpıtmak olagelmiş. Bu sebeple bugüne kadar ortaya çıkan pek çok belgenin ne kadar sansüre uğradığını bilmiyoruz. Örneğin İzmit konferansının sansür serüveni için bkz. Ayşe Hür, Öteki Tarih II Mondros'tan İzmir Suikastı Davası'na, Profil Yayınları, İstanbul, 2013, S.280-281. Başka bir örnek ise 1924 anayasasının ilk taslağının 'yanlışlıkla ortaya çıkması' bkz. Murat Sevinç ve Dinçer Demirkent, Kuruluşun İhmal Edilmiş İstisnası 1921 Anayasası ve Tutanakları, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017, S.41. Henüz ortaya çıkmamış ne kadar belge olduğunu da bilmiyoruz. Fakat Kürtler konusunda devletin 'kozmik odalarında' herkesten gizlenen belgeler olma olasılığı oldukça yüksektir.

1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında Kürtlerin Hukuk Dışına İtilişi

Av. Ayşe Acinikli

Anayasa, TDK'da "Bir devletin yönetim biçimini belirten, yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını gösteren, yurttaşların kamu haklarını bildiren temel yasa" olarak tanımlanmaktadır. Fakat, bu tanımın oldukça dar olduğu açık. Elbette, anayasa iktidarı elinde bulunduran kesimin istediği yönetim şeklini hakim kılmasını, yönetim ve özellikle yargıyı istediği şekilde düzenlemesini ve lütfedebileceği hakları kayıt altına almasını sağlar. Ancak, bu yolla asıl elde edilmek istenen toplumu şekillendirmek, dönüştürmek ve istediği kalıba sokmaya çalışmaktır. Anayasalarda kullanılan dilin ve yapılan tanımların yapılan kanunlardaki, yargı sistemindeki ve hatta yargı mensuplarındaki etkisi oldukça büyük olduğu için kullanılan dil de oldukça önemlidir.

Anayasa nedir? Sorusuna verilecek karşılıkların kişilerin yaşadıkları ile doğrudan ilintili olacağı hususunu da unutmamak gerekir. Özellikle baskıcı sistemlerde anayasa hak vermez, sorumluluk yükler. Hatta bir yandan senin özgür olduğunu iddia ederken, öte taraftan olmadığın bir şey olduğuna ikna etmeye çalışır ve bunun dışına çıktığında cezalandırılacağını da unutturmaz.

Anayasa ister kazuistik yöntemle, ister çerçeve anayasa şeklinde düzenlenmiş olsun, oluşturulan yasaların anayasaya aykırı olamayacağı ilkesi esastır. Bu nedenle, anayasa derken bahsedilen şey sadece anayasa metni değil, aslında koca bir hukuk sistemidir. Fakat, yine de bu metnin kendisinin yazılış biçimi, kullandığı dil ve sözcükler, başlangıç metinleri dahi tek başına oluşturulmaya çalışılan sistemi anlamakta önemli yer tutmaktadır.

Bu açıklamalardan sonra belirtmek gerekir ki, anayasa Kürtler için hak vadeden bir şey olmaktan uzaktır. Zira, Kürtler hiçbir anayasada kendilerini göremedikleri gibi, genel olarak hakların kısıtlanabileceğine, askıya alınabileceğine, özel düzenlemelerin yapılabileceğine dair hükümlerin kendileri için yazıldığını bilirler ya da daha da kötüsü bunu yaşarlar.

1921 Anayasası'na Kısa Bir Bakış Açısı

Derginin bu sayısında 1921 Anayasası ile ilgili başkaca bir yazı olduğu için ayrıntılı olarak açıklamalar yapmasak da bu konuyla alakalı olarak birkaç noktaya değinmekte fayda bulunmaktadır. 1921 Anayasası esnek, adem-i merkeziyetçi bir Anayasa olarak Türkiye anayasaları içerisinde özel bir yer tutmaktadır. Aslında, Kürtlerin Türkiye halklarıyla beraber yaşamalarına ve kendilerini yönetmelerine, dillerini, kültürlerini, inançlarını korumalarına imkan sağlayacak olan bu Anayasa şu anda hiç kimse tarafından anılmamakta ve sanki böyle bir şey hiç olmamış gibi davranılmaktadır. Kürtlere özerklik vaadinin somut delili olan bu anayasayı oluşturan koşullar değil de çarpıtılmış bir tarih anlatılmaktadır.

Öyle ki, bu yazıyı hazırlarken okuduğum yazılardan birinde yazar "23 maddelik bu kısa Anayasanın toplam 14 maddesinin (m.10- 23) merkezî idarenin taşra teşkilâtına ve yerel yönetimlere ayrılması hayret vericidir." Şeklinde bir cümle kuruyor.

Bu Anayasa'da ırk üzerinden yapılan bir vatandaşlık tanımı olmadığı gibi, sadece iki yerde Türkiye sözcüğü geçtiğini görmek de hayret vermektedir.

Dünya Anayasalarında Vatandaşlık

Anayasa'dan bahsedilince akla ilk gelecek olan şeylerden biri de vatandaşlık tanımıdır. Oluşturulmaya

ya da dizayn edilmeye çalışılan topluma göre yapılan vatandaşlık tanımı da değişmektedir. Zira, baskıcı yönetimlerde anayasaların temel olarak "makbul vatandaş" oluşturmak önem arz etmekte ve buna göre de yapılan tanım değişmektedir. Fakat, ulusallık sancılarını bitirmiş ve artık bununla ilgili bir sorunu olmayan ülkelerde dahi etnisite üzerinden tanımlara rastlandığını söylemek mümkündür. Fakat, bu tür toplumlarda asimile edilmeye çalışılan yerli bir halk olmadığı için, yapılan bu tanımın kimseyi etkilemediği ve yapılan tanıma rağmen nispeten bir eşitlik durumu oluştuğu dahi söylenebilir.

TBMM Araştırma Merkezi Yayınları'ndan çıkan "Karşılaştırmalı Anayasa Çalışmaları" isimli yayında 26 ülkenin anayasası karşılaştırıldığında vatandaşlığın soy bağıyla tanımlanması yönünde bir eğilim olması haricinde, genel geçer bir sonuca ulaşmanın mümkün olmadığı belirtilmiş ise de; az sayıda ülkenin etnisite tanımı kullandığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, İrlanda, Litvanya, Slovakya, Estonya, Finlandiya, Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerde ise devlet isminin zikredildiği bir vatandaşlık tanımı yapıldığı görülmektedir. Avusturya anayasasında "yurttaşlar" terimi kullanılmakta; Belçika Anayasası'nda ise Belçika'nın "Flaman topluluğu, Fransız topluluğu ve Almanca konuşanlar topluluğu olmak üzere üç topluluktan oluştuğu" belirtilmektedir.

Özetle, dünya anayasalarında Türkiye'ye örnek olabilecek pek çok değişik modelin var olduğunu ve bunun TBMM eliyle araştırıldığını söylemek mümkündür.

Vatandaşlık

İçinden geçtiğimiz şu dönemde mültecilik gibi bir sorunun görmezden gelinemeyeceğini ve vatandaş olmanın ve mülteci olmanın arasında bir fark olmadığını söylemenin imkansız olduğu doğrudur. Özellikle de, Türkiye'deki uygulamaları göz önünde bulundurduğumuzda. Bu açıdan, vatandaş olmanın bir hak olduğu muhakkak. Dünya anayasalarında da vatandaşlığı "hak etmekten" veya vatandaşlık hakkında "mahrum bırakılamamaktan" bahsedilmesinin de bu açıdan normal olduğu aşikardır. Fakat, baskıcı yönetimlerin vatandaşlık tanımının aynı zamanda oldukça fazla görev yüklemesi ve insanların olmadıkları şeylere dönüştürülme çabası kendini belli etmektedir. Bunun yanı sıra temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmaması, hukuk güvenliğinin sağlanamaması da ayrıca sorun oluşturmaktadır.

"Kürt" sözcüğünün hiçbir anayasada geçmemesi, üstelik Türk olmaya zorlanmanın vatandaş gibi hissettirmesi elbette mümkün değil. Asimilasyonun başladığı yer aslında bunun kanıksanması da diyebiliriz.

Düşman Ceza Hukuku

Kürtlere vatandaş olduklarını söylendiği halde, eşit oldukları söylendiği halde çoğu zaman eşit bir muamele görmediklerini söylersek az bile söylemiş oluruz. Alman Ceza Hukukçusu Prof. Günther Jacobs'un Düşman Ceza Hukuku kullanımından bu yana yıllar geçti. Jacobs'a göre vatandaşa ve düşmana uygulanacak ceza hukuku aynı olamaz, bu kişilerin tamamı yasalarda eşit olsa ve devletin vatandaşı olarak kabul edilseler dahi. Jacobs'un teorisine göre iki tür ceza hukuku vardır: vatandaş ceza hukuku ve düşman ceza hukuku. Bu teoride düşman, örneğin terörist, pozitif genel önlemenin kapsama alanına dâhil değildir. Düşman, yani terörist prensip olarak ve aktif bir şekilde hukuk düzenine karşıdır ve düzenin rakibidir. Devletle diyaloga (iletişime) giren, devletin ceza hükmü vermesiyle karşılık verdiği, hak ve yetkilere sahip olan vatandaşın yerine tehlikeli ve tehlikeli olduğu için de kendisiyle savaşılan birey geçmektedir. Bu bireye karşı her şeyden önce çok etkili hareket edilmeli ve mümkün olduğunca çok önceden onun yolları kesilmelidir. Bunun sonucunda da iletişim yerine tehlike mücadelesi, vatandaş ceza hukuku yerine düşman ceza hukuku ortaya çıkmaktadır.

Burada özellikle dikkati çeken şey tehlikenin yeterli görülmesi ve tehlike sezisine dahi ağır cezalar verilmesidir. Yine, bu teoride devletin vatandaşlarına karşı yükümlülükleri ortadan kalkmakta, devlet vatandaşı rakip ve düşman olarak görmekte ve ona karşı savaşmaktadır. Bu durumda elbette ki başta eşitlik ilkesi olmak üzere, "masumiyet karinesi", "şüpheden sanık yararlanır ilkesi", "savunma hakkı", "tabi hakim ilkesi", "yargı bağımsızlığı", "delillerin yasallığı", "silahların eşitliği", "orantılılık ilkesi" gibi

ilkeler askıya alınmak ve düşman tehlikesiz/etkisiz hale getirilmeye çalışılmaktadır. Düşman ceza hukuku o denli tehlikeli ve muğlaktır ki zamanla uygulandığı yerde etkisini arttırdığı gibi vatandaş ceza hukukunu da etkilemekte ve bir müddet sonra hukuku ortadan kaldırmaktadır.

Cumhuriyetin kuruluşundan beri Türklere ve Kürtlere uygulanan hukukun aynı olduğu savunulamaz. Takrir-i sükun yasası, istiklal mahkemeleri ilk akla gelen örneklerdir. Terörle Mücadele yasaları düşman ceza hukukunun somut görünme alanlarından biridir ki Türkiye'de 1991 yılında çıkarılan 3713 sayılı terörle mücadele kanunu halen yürürlükte olup hak ve özgürlüklerin gelişmesindeki en büyük engellerden biridir. Bu yasa, Kürtlerin hukuk dışına itilişine ve Kürtlere uygulanan düşman ceza hukukuna da en güçlü yasal dayanağını oluşturmaktadır.

Kürtler açısından cezalandırma boyutuyla düşman ceza hukukuna sayısız örnek verebiliriz ki halen içinde geçtiğimiz dönemde örnekleri yaşamaktayız. Ama, düşman ceza hukukunun kendini gösterdiği bir diğer alan ise "cezasızlık politikası"dır. Yani, Kürtleri ve Kürt çocuklarını öldürenlerin hiçbir zaman ceza hukukundaki cezayı almamaları, hiçbir zaman tutuklanmamaları veyahut zamanaşımı nedeniyle cezalandırmadan kurtulmaları.

"Kürt çocukları" sözünü özellikle kullandığımı belirtmek isterim. Zira, Kürdistan'da Türkiye'den farklı bir şekilde panzerle ezilerek ya da panzerle vurularak öldürülen çocuklar diye ayrı bir ölüm şekli var. Bu ölüme sebebiyet verenler ise neredeyse hiçbir zaman tutuklanmıyor ve hiçbir zaman bir çocuğu öldürme cezası almıyorlar. Oysa, Türk Ceza Kanununda öldürme suçunda ölenin çocuk olması ağırlaştırıcı neden olarak sayılmakta ve çocuğu öldürmek suçunun cezası ağırlaştırılmış müebbete tekabül etmektedir. Bu cezasızlık politikası ise elbette işlenecek yeni suçların önünü açmaktadır.

1924 Anayasası ve Kürtler

Osmanlı İmparatorluğu milliyetçilik akımını ve milliyetçiliğin ne demek olduğunu oldukça geç anlamışsa da Osmanlı'nın son döneminde İttihat ve Terakki Cemiyeti, Türk Milliyetçiliğini savunmakta ve buna göre hareket etmekteydi. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kadroları Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus-devlet modelini benimsediğini 1924 Anayasası ile adeta ilan etmişlerdir. 1924 anayasası oldukça katı bir anayasadır. Anayasa'da ne Kürtler ne de diğer halklar hiçbir şekilde zikredilmemiş, beraber savaştıkları bu halkı 1921 Anayasası ile ikna etmişken, bu halkları yok saymış ve 1921 Anayasasını da yürürlükten kaldırmışlardır.

"Bu kanunun, Devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki birinci maddesinde değişiklik ve başkalama yapılması hiçbir türlü teklif dahi edilemez(madde 102)." Maddesi ile yeni kurulan rejimin ve ulus-devletin başkaca sorunları da olduğunu göstermişlerdir.

Bu anayasada çoğunlukçu demokrasi anlayışı hakim kılınmış ve çoğunluğun yönetme hakkının mutlak olduğu vurgulanmıştır. Bu mutlaklık hakkına sahip olan çoğunluk ise elbette ki Türklerdir. Anayasada en çok geçen sözcük "Türk" sözcüğüdür.

1924 Anayasasının temel hak ve hürriyetlerini düzenleyen bölümü "Türklerin Kamu Hakları" başlığını taşımaktadır. Yani, temel hak ve hürriyetlerin sadece Türklere ait olduğu ve Türk olmayanların hak sahibi olmadığı gibi bir anlatım ortaya çıkmıştır. Bu başlıktan sonra ise 68.maddenin metni "Her Türk hür doğar, hür yaşar. Hürriyet, başkasına zarar vermeyecek her şeyi yapabilmektir." Şeklinde devam etmektedir.

Eşitlik hakkının tanındığı 69.madde ise "Türkler kanun karşısında eşittirler ve ayrıksız kanuna uymak ödevindedirler. Her türlü grup, sınıf, aile ve kişi ayrıcalıkları kaldırılmıştır ve yasaktır." Şeklinde yazılmıştır. Bu yasada dikkat çeken husus din ayrımcılığı ile ilgili 75.maddede düzenleme olmasına rağmen, Anayasa'nın tamamında ırk ayrımcılığı ile ilgili herhangi bir düzenleme olmayışıdır.

1924 Anayasasında vatandaşlık ise tamamen ırk üzerinden tanımlanmıştır. "Türkiye'de din ve ırk ayırt edilmeksizin vatandaşlık bakımından herkese "Türk" denir."(madde 88)

Dil ile ilgili ise 2.maddede "Devlet dili Türkçedir" şeklinde düzenleme mevcuttur. Sadece bu da değil anayasada genel olarak "Türk kadınları", "Türk devleti", "Türkler" yazılı tanımlamalar neredeyse her maddede mevcuttur.

Hal böyleyken 1924 anayasasının Türk olmayan herkesi dışladığı açık bir şekilde ifade edilebilir. Türk olmayan herhangi bir bireyin kendisini vatandaş ve ait hissedebilmesi ise neredeyse imkansızdır. Bu Anayasa, ulus-devlet algısını yerleştirmek için bu sertlikte yazılmış ve dönüşü neredeyse imkansız bir algı ile nesiller yetiştirilmiştir.

Üstelik, bu Anayasa'da doğal hakim ilkesi benimsenmediği gibi, hakim güvencesi de yoktur. Anayasa Mahkemesi olmadığı için yasaların denetim mekanizması da bulunmamaktadır. Bu nedenlerle de, ceza yargılamaları için özel mahkemeler kurulabilmiş, idam kararları verilmiş ve infazlar yapılmıştır.

Bir üst paragrafta anlattığımız özel yasalar, mahkemeler ve bunların uygulamalarını da bu bölümde anlatmak gerekecektir. Yaşananlardan ve yapılanlardan sonra 49'lar davasına kadar kimsenin "Kürt" kelimesini kullanmaya cesaret edemeyişi ve Kürt varlığının yok sayılmasının nedeni tabiki burada yatmaktadır.

1924 Anayasası'nın çıkarılmasından sonra kendilerine verilen sözler tutulmayan en başta Kürtler olmak üzere farklı kesimler bu konudaki itirazlarını dile getirmeye başlayınca rejim kendi belirlediği yolda ilerleyebilmek, baskıcı yapısını sürdürmek için çözümü, daha çok baskı yapmak, zor kullanmak ve öldürmekte bulmuştur. Bunu da öncelikle asker, sonrasında ise kanun ve mahkeme yoluyla yapmıştır. Özerklik konusunda verilen sözlerin tutulmayışı nedeniyle Kürtler pek çok kere isyan etmiş ve bütün bu süreler boyunca öncelikle ordu, sonrasında ise mahkemeler ve yasalar yoluyla susturulmuş ve öldürülmüşlerdir.

Takriri Sükun ve İstiklal Mahkemeleri

Şeyh Sait önderliğinde ayaklanan Kürtlere karşı 4 Mart 1925 tarihinde Takrir-i Sükun kanunu çıkarılmıştır. Biri Ankara'da biri Diyarbakır'da olmak üzere İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur. Ordu, Kürtlerin üzerine gönderilmiş ve on binlerce Kürt katledilmiş ve Şeyh Sait'in de içerisinde bulunduğu 47 kişi "yargılanmış" ve idam edilmiştir. Yapılan yargılama 1 ay sürmüş, hiç kimsenin avukat tutmasına izin verilmemiş ve jet hızıyla idam kararları verilmiştir.

Takrir-i Sükun kanunu, 1927 yılında 2 yıl daha süresi uzatılarak 1929 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Şeyh Sait isyanı bu dönemdeki tek isyan olmadığı gibi resmi kaynaklara göre, isyan bölgesindeki İstiklal Mahkemeleri, 12 Nisan 1925'ten 1 Mart 1927'ye kadar 5.110 kişi yargılanmış, 420 idam, 1911 çeşitli hapis cezası verilmişti. 1927'de çıkarılan bir sürgün kanunu ile Diyarbakır ve Bayazit (Ağrı) Vilayeti'nden 1400 kişi Batı illerine sürülmüş, bunların yerine Dobruca'dan, Bulgaristan'dan, Kıbrıs'tan, Kafkasya'dan gelen Müslümanlar yerleştirilmişti. Takrir-i Sükun kanunu sayesinde rejim kendisine karşı çıkan işçi sınıfını ve irticacı olduğunu iddia ettiği kesimleri de susturmuş ve muhalefeti bu şekilde önlemek istemiştir.

Dersim İsyanı

Dersim isyanının bastırılması yani Dersim katliamı da yine bir kanuna dayanılarak yapılmıştır. Bu kanun ise 1935'te çıkarılan "Tunceli Kanunu'dur. Bu kanun kapsamında Kürtlerin üzerine asker gönderilmiş ve katliamlar yapılmıştır. Çıkarılan bu kanun ile Dersim'e komutan ve vali olarak aynı kişi atanmakta, bu kişi vekil yetkilerine de sahip olmakta ve belediye reisini dahi değiştirebilmektedir. Özetle istediği her şeyi yapabilme yetkisine sahiptir Dersim katliamında, isyan öncüsü olarak 7 kişi "yargılanmış" ve hepsi hakkında idam kararı verilmiştir.80'ine merdiven dayamış olan Seyid Rıza için farklı bir muamele yapılmış ve nihaî karardan evvel yaşı 54'de indirilmiştir. Aynı şekilde, 17 yaşlarında olan oğlu Hüseyin'in yaşı 21'e çıkartılarak peş peşe idam edilmiştir. Dersim'e yönelik yapılan iki harekatta öldürülenlerin sayısı net olarak bilinmezken, 50.000 civarı Kürt'ün öldürüldüğü iddiası en çok dillendirilen iddiadır.

1961 Anayasası ve Kürtler

Her ne kadar Türkiye anayasaları içerisinde en özgürlükçü anayasa olduğu iddia edilse de 1961 Anayasasının da Kürtler açısından büyük bir fark yarattığını iddia edemeyiz.1961 Anayasa'sında 1924 Anayasası'nda olduğu gibi her satırda "Türk" sözcüğü geçmese de ve her ne kadar Anayasa'nın kullandığı dil konusunda bazı değişiklikler yaşansa da bu durum ulus-devletin inşa edildiğine olan güvenin bir yansıması olarak da değerlendirilebilir.1924 Anayasasını yapanların tamamı Kürtlerden ve asimilasyondan

haberdar olmalarına rağmen 1961 Anayasasının yapım sürecinde Kürt sorununun asimilasyon ile çözüldüğünü düşündürtecek bir ortamın varlığından bahsedilebilir. Bu anayasa başlangıç hükümlerinde "Türk Milleti'nin bütün fertlerini, kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, millî şuur ve ülküler etrafında toplayan ve milletimizi, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak millî birlik ruhu içinde daima yüceltmeyi amaç bilen Türk Milliyetçiliğinden hız ve ilham alarak" Anayasayı vatandaşlarının bekçiliğine emanet ettiğini belirtmektedir. Yani, bu anayasa ile ulus-devletin kurulduğu ve yerleştirildiği kabul edilerek bu kabul üzerinden yürünmektedir. Bu Anayasada, anayasa metnine başlangıç hükümleri kısmı eklenmiş ve 1982 Anayasasında da bu durum devam etmiştir.

1961 Anayasası sosyal ve ekonomik haklar ve ödevleri ilk defa anayasal düzeyde tanıyan Anayasadır, yine Yüksek Hakimler Kurulunu ve ilk defa Anayasa Mahkemesini kurmuştur. Kuvvetler ayrılığı ilkesini derinleştirmiştir. Bunlar olumlu özellikler olarak not edilse de ortalama bir Türk ve ortalama bir Kürt açısından asla aynı anlamı taşımayacaktır. Bu Anayasanın Kürtler açısından sağladığı fayda belki de toplumun ve öğrenci hareketlerinin örgütlülüğünün artmasının yansıması ve Kürtlere etkisidir.

1961 Anayasasında da vatandaşlık yine ırk üzerinden tanımlanmıştır. Anayasa'nın 54.maddesinde "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür." denmektedir.

1961 anayasasında ilk defa devletin hukuk devleti olduğu belirtilmiş ve aynı zamanda demokratik olduğu eklenmiştir. Fakat, demokratik sözcüğünün başında kullanılan "milli" sözcüğü şüphesiz ki standart ve kapsayıcılık açısından sorun teşkil etmektedir.

1961 Anayasası, 12 Mart 1971 muhtırası ile büyük oranda törpülenmiş ve pek çok maddesi değiştirilmiştir.

1982 Anayasası ve Kürtler

12 Eylül 1980 darbesi ile 1961 Anayasası'nın askıya alındığı ilan edilmiş ve baskının, işkencenin, ölümlerin yaşandığı uzunca bir dönem başlamıştır.

1982 Anayasası Kürtlerin asimilasyonunun tamamlanamadığının bilinciyle hazırlanmış olup, bu durumun etkisi Anayasa metninde net bir şekilde görülmektedir.

1982 Anayasasında da vatandaşlık yine ırk üzerinden tanımlanmıştır. Anayasanın 54.maddesinde "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür." denmektedir.

1982 anayasasının başlangıç hükümlerinde; Türk vatan ve milletinden bahsedilmekte, Türk devletinin bölünmez bütünlüğü anlatılmakta, millet iradesinin mutlak üstünlüğü ve egemenliğin kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu belirtilmektedir.

1982 anayasasında büyük oranda 1924 anayasasına dönüş olduğunu söyleyebiliriz. Kullanılan dili incelediğimizde özellikle başlangıç hükümleri açısından bu durum apaçık kendini göstermektedir. Durumu alıntılarla anlatacak olursak ; "hiçbir faaliyet Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının devleti ve ülkesi ile bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin…", "her Türk vatandaşının bu anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür..", "topluca Türk vatandaşlarının milli gurur ve iftiharla" diye devam eden kısımlarında açık bir şekilde "Türk" sözcüğünün ve "milliliğin" vurgulandığı ve bu şekilde Kürtlerin ve başkaca halkların görmezden gelindiği açıktır.

1924 ve 1961 anayasalarından kendini belirgin olarak gösteren rejim kaygısı, 1982 anayasasında da devam etmiş fakat yön ve şekil değiştirmiştir. Bu anayasada kaygılanan şey şeriat değil; komünizm ve Kürtlerdir. Bu nedenle, bu Anayasadan sonra ılımlı İslam devlet eliyle desteklenmiş; ama kontrol altında da tutulmaya çalışılmıştır.1982 Anayasasında değiştirilemeyecek ve değiştirilmesi teklif dahi edilemeyecek madde sayısı artmış; dil, bayrak ve başkent de eklenerek ulus-devlet perçinlenmeye çalışılmıştır.

Her ne kadar Anayasanın 2.maddesinde "Türkiye Cumhuriyeti demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir." Şeklinde bir düzenleme mevcut ise de temel hak ve hürriyetlerin askıya alınabilmesi konusundaki düzenlemeye de değinmekte fayda görmekteyiz. Zira, Anayasanın 13.maddesinde, temel hak ve hürriyetlerin kanunla sınırlandırılabileceği hüküm altına alınmıştır. Bunun devamı niteliğinde olan 14.maddede ise temel hak ve hürriyetlerin kötüye

kullanılması, 15.maddede ise temel ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması düzenlenmiştir. Yapılan bu düzenlemelerin bir hukuk devleti ile bağdaşmayacağı açık olduğundan, aslında "hukuk devleti" tanımı askıya alınmakta ve boşa düşürülmektedir. 13,14 ve 15.maddedeki düzenlemelerin Kürtler ve komünizm tehlikesi nedeni ile yapıldığı ise tartışmasızdır.

Terörle Mücadele Kanunu

1991 yılında çıkarılan Terörle Mücadele Kanunu, Kürtlere uygulanan düşman ceza hukukunun somut bir halidir. Bu kanunda yapılan terör tanımı ise esnekliği nedeniyle hemen her şeyin "terör" olarak tanımlanması sonucunu doğurmaktadır. Güncel haliyle bu tanım şu şekildedir: "Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir."

2.maddede düzenlenen terör suçlusu ise "Birinci maddede belirlenen amaçlara ulaşmak için meydana getirilmiş örgütlerin mensubu olup da, bu amaçlar doğrultusunda diğerleri ile beraber veya tek başına suç işleyen veya amaçlanan suçu işlemese dahi örgütlerin mensubu olan kişi terör suçlusudur. Terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenler de terör suçlusu sayılır" şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu kanun nedeniyle hakkında cezai işlem yapılan her Kürt "suç işlemese dahi", "örgüte mensup olmasa dahi" terör suçlusu olarak cezalandırılabilmektedir.

Kürtler ve OHAL

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren Kürtlerin sürekli olarak bir olağanüstü hal içerisinde bırakıldıklarını söylemek zannederiz yanlış olmaz. Her ne kadar bu OHAL durumunun vahametinin arttığı ve azaldığı dönemler olsa da OHAL hep devam etmiştir. Bu vahamet derecesini belirleyen şey ise sadece ölümler, sürgünler ve hapis cezaları da değildir. Vahametin arttığı süreçler Kürtlerin derin bir sessizlik içerisinde bırakıldığı süreçlerdir.

Şark Islahat Kararnamesi, Takrir-i Sükun Kanunu, Tunceli Kanunu, Türkçeden Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkındaki Kanun, Terörle Mücadele Kanunu ilk akla gelen ve değişik OHAL süreçlerini başlatan düzenlemelerdir.

1980 darbesi sonrasında bütün Türkiye için geçerli olan sıkıyönetim hali ise, 1987'de sadece Kürtler için geçerli olacak şekilde değiştirilmişir.15 yıllık dönemde toplam 13 ili kapsayan OHAL bölgesi ilan edilmiştir. OHAL ilk etapta Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Hakkari, Mardin, Siirt, Tunceli ve Van'da geçerli olmuş, daha sonra bu listeye Adıyaman, Bitlis ve Muş mücavir (Komşu) iller olarak eklenmiştir.1990'da il olan Batman ve Şırnak da OHAL bölgesine dahil edilen son iki ildi. Bu süreçte 5.000'in üzerinde sivilin öldürüldüğünü de hatırlamak ve hatırlatmak gerekir. Yine, bu süreçte yapılan "OHAL Valiliği" düzenlemesinin 1935 yılında "Tunceli Kanunu'nda yapılan düzenleme ile paralel ve benzer olduğunu belirtmek de gerekir.

Kürtlere verilen özerklik sözlerinin tutulmayışı ve sonrasında ulus-devlet sürecine girilmesi sonrasında Kürtler bizzat anayasalar ve kanunlar yoluyla yok sayılmış, dillerini ve kültürlerini yaşamaları engellenmiştir.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Söz Konusu Kürtlerse Hukuk Teferruattır

Kazım Bayraktar

Bir ülkede egemen ulus-ezilen ulus çatışması varsa, özellikle siyaset, hukuk, ahlak, din gibi üst yapı kurumları sınıfsal egemenliğin yanında ulusal baskı ve egemenliğin de araçlarına dönüşürler. Sınıfsal egemenlikte dahi mübah olmayan bir çok şey bir ulusun ezilmesi, asimile edilmesi söz konusu olduğunda mübah hale gelir. Hukuk kuralsızlaşır, ahlak ahlaksızlaşır, siyaset (iktidar/devlet) sürekli bir istikrarsızlıkla malul hale gelir. Baskı ve zulüm katlanarak artar ve yeni biçimler kazanır. Örneğin;

- Düşünceyi dile getirmek hapislik bir suçsa, Kürtçe ifade etmek idamlık suçtur. (49'lar davası)

- Siyasal muhalifler" terörist"se Kürtler "bölücü terörist"tir. (Kürt siyasetçiler hakkındaki tüm soruşturma ve davalar).

- Katliam kitlesel bir sindirme aracıysa, Kürtler için mübah sayılan soykırımdır (1925, 1937-38 katliamları)

- Cezaevlerinde baskı ve zulüm varsa, Kürtler için vahşet ve toplama kampı vardır (12 Eylül dönemi Diyarbakır hapishanesi)

- Siyasal sürgünlük mahkeme kararı ile uygulanan bir baskı ve zulüm biçimiyse, Kürtler söz konusu olduğunda kitlesel göç zorbalığıdır (Toplu iskan kanunları)

- Seçmek ve seçilmek haksa, Kürtler için suçtur (Seçildikleri için tutsak edilen Kürt milletvekilleri, belediye başkanları).

- Sanık ayağa kalkarak savunma yapmak zorundaysa, Kürt sanık esas duruşta "emret komutanım" dayatmasıyla "savunma" yapar (12 Eylül Diyarbakır dava duruşmaları).

- Eğitim bir haksa, Kürtler için ana dili unutmak ön şarttır.

- "Vatandaş Türkçe konuş" şartı dayatıldığında Türkçe bilmeyen Kürt "vatandaş" için hayat durur. Hiçbir şey işlemez hiçbir hak kullanılamaz olur. Ya kendi kabuğuna kapatılıp toplumsal gelişmenin dışına atılacaktır ya da ana dilini unutacaktır. (Şark Islahat Planı) Örnekleri çoğaltmak mümkün.

Kürtlerin 'Hukuksal Ayrıcalığı'

Ezilen ulus, ırk, inanç söz konusu olduğunda baskı ve zulüm neden sınır tanımaz hale gelir? Hukukla ilişkisi nedir? Soruların yanıtlarını yazının sonuna bırakarak, birlikte mücadele ettiğimiz büro arkadaşlarımla 12 Eylül darbe sürecinde genelde Türkiye'de, özel olarak Diyarbakır'da tanık olduğumuz, baskı ve zulümle örülmüş hukuk pratiğinden söz etmek istiyorum.

Kürtlerin mücadelesine ilk olarak, 1975-80 arasında üniversite devrimci gençliği içindeyken fiilen tanık oldum. Yeni filizlenmekte olan bu Kürt siyasetinin adı o dönemde "Apocular" olarak bilinirdi. Başka Kürt siyasi yapıları da vardı ancak kitleselleşmekte olan grup Apoculardı. İkinci tanıklığım 12 Eylül darbesinden itibaren mahkemelerde ve hapishanelerde gerçekleşti. Darbeden 4 ay önce avukatlık ruhsatını aldım. Darbeden sonra avukatlık faşizme karşı mücadelenin öne çıkan araçlarından biri haline geldi. Mesleki pratiğim 12 Eylül faşizminin askeri mahkemelerinde başladı. Dev-Yol ve TİKB merkezi davalarında, ayrıca Kurtuluş, TDKP, TKP/ML, MLSPB, DEV-SAVAŞ örgütlerinin Ankara ağırlıklı davalarında avukatlık yaptım. Aynı büroda bir araya gelen 6 avukat (Tuğrul Çakın, İbrahim Açan, Aykut Başçıl, Hüsnü Öndül, Ahmet B. Çağlar) bu davaları mücadelenin bir alanı olarak takip ettik. Bir süre sonra PKK'nin Diyarbakır ana davasında da görev aldık.

12 Eylül faşizminin baskı ve zulmü Emniyet binalarında, hapishane denilen bir tür toplama kamplarında ve darbecilerin meşruiyet sağlama amacına hizmet eden mahkemelerde yoğunlaşmıştı. Yargısız infazlar, işkenceler, işkence tezgahlarında öldürülen devrimciler, kitlesel tutuklamalar, faşist "rehabilitasyon" merkezlerine dönüştürülmüş hapishaneler... Direnişler, teslimiyetler, ihanetler... Bu karanlığın içinde, işkencelerden geçirilmiş insanlara yanlarında olduğumuzu hissettirmek, dış dünya ile bağlantılarını sağlamak, yaşadıklarına tanıklık etmek, kayıtlara geçmesini sağlamak, tarihsel mücadele ile kazanılmış hukuksal yol ve yöntemleri yıkılmış Anayasal düzenin yıkıntıları arasında ısrarla savunmak faşizme karşı mücadelenin o yıllarda oldukça önemli bir parçasıydı. 1981 ortalarına kadar avukatlık "mesaimiz" zulmün batı yakasındaki mekanlarda; İstanbul 1. Ordu Komutanlığı'na bağlı Selimiye kışlasında, 4. Kolordu Komutanlığı'na bağlı Ankara Mamakta, Ege Ordu Komutanlığı'na bağlı İzmir'de kurulan sıkıyönetim askeri mahkemelerinde ve bu mahkemelerin tutsak aldıkları insanların doldurulduğu Metris, Bayrampaşa, Mamak askeri hapishanelerinde geçiyordu. Her türlü savunma hakkı kısıtlandığı yargı alanında bazı haklar tamamen yok edilmişti. Örneğin; işkenceli sorgulamalara olanak sağlamak için gözaltı süresi 90 güne çıkarılmıştı. Müvekkillerimizle tüm görüşmelerimiz ensemizde soluklarını hissettiğimiz askerler tarafından dinlenerek ve sık sık müdahale edilerek gerçekleşiyordu. Görüşme süremiz önceleri 5-10 dakika ile sınırlanmıştı. Dava açılıncaya kadar dosya inceleme hakkımız yoktu. Görüşme sırasında tutsakların yaşadıkları işkenceleri anlatmaları halinde görüşme derhal kesiliyordu. Tutuklanıp hapishanelere konulanlar keyfi bir biçimde tekrar emniyet binalarına işkence için götürülebiliyor, savcıya intikal etmiş soruşturma dosyalarına konulmak üzere işkence ile imzalatılan yeni belge ve kayıtlar düzenlenebiliyor, savcılık ve hakim önünde reddedilen emniyet ifadeleri yeniden düzenlenip imzaltılıyor ve dosyaya konuluyordu. Sıkıyönetim komutanlarının sıkıyönetim askeri mahkemelerin tüm kararlarını temyiz yetkileri vardı. Mahkeme başkanları hukukçu değil rütbeli subaylardı. Bu mahkemelerde verilen idam cezalarından 50'si infaz edilmişti.

Zulmün batı yakasında bunları yaşarken doğu yakası olan Kürdistan'da neler olup bittiğini dolaylı duyumlar dışında bilmiyorduk. 1981 ortalarında PKK ana davasını takip etmemiz istendiğinde, hiç tereddüt etmeden kabul ettik. Diyarbakır'daki avukatlara yönelik yoğun baskı ve tehditler, bazılarının polis tarafından aranır duruma düşürülmesi vb. nedenlerle davayı takip edecek avukat bulmakta zorluk yaşanmıştı. Kemal Pir, Mazlum Doğan, Rıza Altun, Mehmet Hayri Durmuş, Mustafa Karasu, Akif Yılmaz, Ali Çicek ile birlikte, sonradan eklenenlerle yaklaşık 25 müvekkilimiz olacaktı.

Mahkeme başkanları hukukçu değil rütbeli subaylardı. Bu mahkemelerde verilen idam cezalarından 50'si infaz edilmişti

---

Diyarbakır'a ilk adımımızı attığımız andan itibaren polis takibi ile karşılaşınca 12 Eylül faşizminin Kürtlere özgülenmiş "ayrıcalığı" ile fiilen tanışmış olduk. Batıda tanık olduğumuz baskı ve zulüm, Kürtler söz konusu olunca bir başka biçime bürünüyor, çeşitleniyordu. Diyarbakır'a sırayla giderek davayı toparlamaya çalıştığımız arkadaşlarım Hüsnü Öndül ve Aykut Başçıl'dan o döneme ilişkin yaşadıkları ve tanık oldukları olaylardan bir kaçını yazmalarını istedim. Hüsnü Öndül "Ah Diyarbekir" diyerek başladığı yazısında hatırladığı bazı kesitleri özetle şöyle anlatıyordu:

"Diyarbakır'a ilk kez 1981 yılının temmuz ayında gitmiştim. Rızgari /Ala Rızgari davaları için.

...

O tarihler 12 Eylül askeri darbesi dönemiydi ve bütün Türkiye'de sıkıyönetim uygulanıyordu. Bugünden geriye bakıldığında 1923 yılından 2020'ya kadar geçen 97 yılın neredeyse yarısı sıkıyönetim ya da OHAL koşullarında geçmiş.

…

1981 Temmuzunda ve sonrasında Diyarbakır

Cezaevinde durum vahimdi.Artık bir dakika mı desem en fazla üç dakika mı desem, avukat-müvekkil görüşmelerinin süresi böyleydi. Biz Mamak'tan ve Metris'ten biliyoruz 12 eylül zindanlarını. Ama Diyarbakır çok daha ağır koşulların yaşandığı bir yerdi. 5 nolu cezaevi avukat görüş yerine giderken 'Türkçe konuş, çok konuş' levhası vardı. Görüşme sırasında avukat olarak bizim yan arkamızda iki asker ve müvekkilin arkasında iki asker bizi dinliyordu. Ve daha birkaç cümle etmeden avukat bey süre tamam diyorlardı. Askeri mahkeme, 7.Kolordu içindeydi. Askeri araçlarla getirilen tutuklular, bir keresinde tanık oldum, birbirine bağlı şekildeydiler ve araçtan inerken birbirleri üstüne düştüklerini gördüm.

Duruşma salonu büyük bir kapalı spor salonu şeklindeydi. Adeta 'savaş hali' hükümleri uygulanıyordu ve tutuklular duruşma sırasında mahkeme başkanı söz verdiğinde adlarını soyadlarını ve memleketlerini yüksek sesle söyleyerek söze başlıyorlardı. Elleri bacaklarına bitişik, hazırol pozisyonunda konuşuyorlardı. Avukat sıralarında otururken hemen önümüzde tutukluların başlarında askerler duruyordu.Tutuklular otururken elleri dizlerinin üzerindeydi. Bir seferinde bir sinek tutuklulardan birinin burnuna kondu.Tutuklu, elini kaldırıp sineği kovamadı. Çünkü yasaktı. Kafasını bir o yana bir bu yana hafifçe oynatmaya çalışarak sineği kovmaya çalıştı.

Açlık grevleri ve ölüm oruçları gündeme geldi 1981, 1982 ve 1984 yıllarında. Mustafa Karasu'nun babasıyla Diyarbakır'daydık. Babasına, cezaevi idaresi tarafından, 'oğlun öldü, cenazesi hastane morgunda , gel al' demişler. O da morgda oğlunu aramış. Sonra da hastanede oğlunun yaşadığını öğrenmiş. Hüzün sevince dönüşmüştü. Diyarbakır'dan Ankara'ya, otobüsle birlikte döndük.

1984 ölüm orucu sonrasında Diyarbakır'dan 8 anne, Ankara'ya gelmişlerdi. Bizim büroda misafir ettik, daktilolarla çeşitli dilekçeler yazdık. O 8 kadından hatırladığım kadarıyla sadece Cemal Arat'ın annesi Türkçe biliyordu. Ankara'da ANAP'a, Halkçı Partiye gitmişlerdi. Oturma eylemi yapmışlardı. 'Dilekçeleri size kim yazdı?' diye sorguya çekmişlerdi. Ölüm orucunun talepleri kabul edilsin diye mücadele ederken oğlunun ölüm haberini almıştı Sakine Arat.

Benim o karanlık dönemde unutamadığım annelerden birisi de Hatice Altun'dur. Çok sayar ve severdik birbirimizi. 5 yıl önce kaybettik. Cenaze töreninde sağolsunlar, ailesi, benim de birkaç söz söylememi istedi. Ne diyeyim, işte bir vesile daha doğdu, ellerinden öperim Hatice ana, mekanın cennet olsun!"

Aykut Başçıl Gölcük, Ankara ve Diyarbakır sıkıyönetim mahkemelerinde, Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde yaşadığı, ve tanık olduğu olaylardan şu örnekleri anlatıyordu yazısında:

"Gölcük Donanma ve Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde görülmekte olan bir davanın duruşmasına dört avukat birlikte girdik. Davada dört sanık, TCK 146/1 Maddesi gereğince idamla yargılanıyorlardı.

Duruşmada kimlik tespiti, iddianamenin okunması ve sanık ifadelerinin alınmasının ardından duruşma yargıcı (Bursa Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı iken sıkıyönetim mahkemesine atanmış) avukatlara dönerek önümüzdeki celse savunmalarımızı hazırlamamızı söyleyince ilk itiraz o zamanki Bursa Baro Başkanı olan meslektaşımız Oğuz beyden geldi:'

Sayın yargıç bizim tevsi-i tahkikat(soruşturmanın genişletilmesi) taleplerimiz var' deyince duruşma hakimi askerden daha asker bir cevap verdi:

'Sivil mahkemelerde ileri sürdüğünüz tevsi-i tahkikat gibi cıvık talepleri burada ileri süremezsiniz'

...

Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesinde açılan PKK ana davası sanıklarından Mazlum Doğan'ı görmek üzere Diyarbakır'a gittim. Ertesi gün sabah saat 9.30'da Diyarbakır Askeri Cezaevine ulaştım.

Cezaevi idaresindeki görevli askerler, Ankara Barosu'na kayıtlı avukat olduğumu gösteren kimliğimi verip Mazlum Doğan ile görüşmek istediğimi vekaletname ibraz ederek söylediğimde, 'vay be müvekkil olarak amma adam seçmişsin' deyince sadece gülümsedim. O tarihte aileler çocuklarının disiplin cezası almaları gerekçe gösterilerek görüştürülmüyorlardı. Tutuklularla sadece avukatları görüşebiliyorlardı. Ben de Mazlum Doğan'ın sağlık durumu hakkında kendisinden bilgi alıp ailesini bir nebze de olsa rahatlatmak amacıyla görüşecektim.

Yaklaşık 3 saat bekledim. Mazlum'u görüş yerine getirmediler. Bu durumu tespit için tutanak tutmaya başladığımı görünce 'tamam avukat bey müvekkiliniz geldi görüşebilirsiniz' deyip beni görüşme kabinine aldılar. Mazlum ile aramda sık gözenekli demir kafes vardı ve ben arkada ışık olmadığı için Mazlum'u ve arkasında bekleyen askeri ancak silüet olarak seçebiliyordum.

Kendimi Mazlum'a tanıttım, sağlığını sordum, ailesinin selamını ilettim, o da cevaben iyi olduğunu söyledi. Bu konuşma tahminen 30 saniye kadar sürdü. Askerler 'görüşme bitti' diyerek görüşmeyi sonlandırmak isteyince, ben büyük bir tepki göstererek itiraz ettim. Mazlum 'avukat bey ben artık gideyim' deyince çok şaşırdım.

İşin aslını sonra öğrendim. Görüşmeye çıkacak tutukluları askerler, görüş yerine gelinceye kadar sırtlarına binerek getiriyorlarmış. Görüşme sırasında tutuklunun arkasında bekleyen asker de tutukluyu sürekli tekmeliyormuş. Bütün bunları ve Diyarbakır Askeri Cezaevinde yaşananları, askerlikten arkadaşım olan diş hekimi rahmetli Ata Vesek'ten öğrendim. Kendisi kan davası sonucu öldürüldü. Ata Vesek 12 Eylül darbesi sırasında Cizre'de diş hekimi olarak çalışmakta iken Cizre Belediye Başkanı olan abisi ile birlikte gözaltına alınmış ve emniyette 65 gün çeşitli işkencelerden geçirildikten sonra tutuklanıp, Diyarbakır Askeri Cezaevine 7-8 tutuklu ile birlikte konulmuştu.

Ata Vesek 1,5 yıl tutuklu kaldıktan sonra Ankara'ya geldiğinde büromda bana aynen şunları anlattı; 'Bizi doğrudan cezaevi müdürü Esat Oktay Yıldıran'ın makamına götürdüler. 65 gün emniyette kaldığımız için üstümüz başımız perişan ve hepimiz bitliyiz. Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran yüzüme bakıp hepimize geçmiş olsun dedi ve askere dönüp 'arkadaş kirlenmiş götürün güzelce banyo yapsınlar' diye emir verince, askerler bizi önlerine katıp mahzene indirdiler. Orada kanalizasyon sularının toplandığı havuza hepimizi attılar, sular taa boynumuza kadar geliyordu. Askerler ayakları ile boynumuza bastırarak suyun altında tutmaya çalışıyorlardı. Bu banyo faslı 15-20 dakika sürdü. Bizi tekrar Esat Oktay' ın yanına götürdüler. Halimize bakıp 'sıhhatler olsun bak tertemiz olmuşsunuz' diyerek dalga geçti.'

Ata Vesek tahliye olduktan sonra emniyet güçleri tarafından Cizre'yi terk etmesi aksi takdirde öldürülebileceği yönünde tehdit edildiğini söyledi.

...

PKK Ana davasının karara bağlanmasından sonra gerekçeli kararı almak üzere Diyarbakır'a gittiğimde, Mahkeme kaleminde kararın tebliğine ilişkin işlemler yapılırken bir asker komutanının beni görmek istediğini söyledi. 'Senin komutanın kim' diye sordum 'Emrullah binbaşı' dedi. Emrullah binbaşı duruşma hakimiydi. Asker önümde binbaşının odasına gittik.

Binbaşı 'kararı tebellüğ etmeye mi geldiniz?' diye sordu, evet diye cevap verdim.

'Vekili olduğunuz bu sanıkların vekaletini nasıl aldınız?' dedi. Ana davanın Kemal Pir, Mazlum Doğan, Mehmet Hayri Durmuş gibi önde gelen isimlerinin bize nasıl ulaştıklarını sorgulamaya kalkıyordu aklınca. Ben de tek kelime ile cevap verdim.

'Noterden!'

Binbaşının yüzündeki şaşkınlık görülecek şeydi.

...

Yine Diyarbakır'a gittiğimde bir avukat arkadaşın eşiyle yaptığım sohbette 100'den fazla şüpheli hakkında Kürdistan Ulusal Kurtuluşu (KUK) örgütüne üye olmak ve çeşitli suçlamalar ile açılmış davanın iddianamesini vererek bir göz atmamı istedi. İddianame çok ilginçti. İddianame Kayseri' den gelen havacı yüzbaşı bir savcı tarafından hazırlanmıştı. İddianamede devletin resmi kurumlarından alınan sosyo ekonomik verilerle (nüfus doğum oranları, çocuk ölümleri, gelir dağılımı, toprak mülkiyeti, işsizlik gibi veriler) bölgenin tahlili yapılıyor ve sonuç olarak bu verilere göre bölgeden bu tür örgütlenmelerin çıkmasının doğal olduğu sonucuna varılıyordu.

Avukat arkadaş daha da ilginç olan durumu, iddianameyi incelememden sonra açıkladı. İddianame, dosyada vekaleti olan avukatlara dağıtıldıktan üç gün sonra avukat büroları güvenlik güçleri tarafından basılmış ve tüm iddianameler toplanmış. iddianameyi hazırlayan savcı Kayseri'ye geri gönderilmiş ve yeni bir iddianame hazırlanarak, kendilerine tebliğ edilmiş."

Diyarbakır'a gitme sırası bana geldiğinde, yaptığımız

iş bölümüne göre Kemal Pir ve Rıza Altun ile görüşecektim. Bir otele yerleştikten sonra taksiye binerek Diyarbakır Askeri Cezaevi'ne gittim. Taksi nizamiyeye yaklaşırken zorla söyletilen şoven marşların sesleri yükseliyordu duvarların arkasından. Tutsakların henüz direniş örgütleyemedikleri ilk dönemdi. Kapıda nöbetçi askere kimliğimi gösterip görüşeceğim müvekkilerimin isimlerini bildirdim, elindeki bir kağıda yazdı ve gitti. Uzun bir bekleyişten sonra geldi ve beni takip edin dedi. Hapishane binasının içinde değil, dış duvardan içeri doğru girintisi olan bir yere götürdü beni. Büyük bir demir kapı, bir de küçük mazgalı vardı. "Görüşme süreniz 1 dakika" dedi asker. Benden önce giden arkadaşların deneyimlerinden dolayı "sürprizlere" hazırlıklıydım. Yine de itiraz ettim, komutanla görüşmek istediğimi söyledim. Komutan böyle emrediyor, görüşmek istemiyor diye cevap verdi. Komutan dediği kişi insanlıkla tüm ilişkilerini kesmiş, faşist ve nazi ruhlu bir yüzbaşı olan Esat Oktay Yıldıran'dı. Diyarbakır hapishanesini nasıl bir toplama kampına çevirdiğini o günlerde duymaya başlamıştık.

'Duvarları kan boyalı Diyarbakır zindanında başlayan direnişler Kürt halkının yeniden ayağa kalkacağı yeni bir tarihsel sürecin başlangıcı oldu

Bir süre sonra mazgal açıldı. Loş bir mekandı. Omuzlarını ve yüzlerini silüet halinde görebiliyordum. Kemal Pir ve Rıza Altun'a kendimi tanıttım. Diğer müvekkillerimizin isimlerini ve Rıza'nın abisinin adını referans olarak verdim, selamlarını ilettim. Yanlarında olduğumuzu davalarını takip edeceğimizi söyledim, onaylarını aldım. Sağlıklarını sorduğumda mazgal şak diye kapandı, asker "görüşme bitmiştir" dedi.

Bu ziyaret, 12 Eylül boyunca Diyarbakır Askeri Cezaevine ilk ve son gidişim oldu. Görüşmeye gitmek demek müvekkillerimize yeni işkence seansları yaşatmak demekti. Görüşmeye geliş gidişleri sırasında dövülüyorlar, aşağılayıcı işkence biçimlerine tabi tutuluyorlardı. Mesajımızı vermiştik, mücadeleyi mahkemelerde yürütecek, tanık olduğumuz, yaşadığımız baskı ve zulmü elimizden geldiğince kaydedip teşhir edecektik.

Görüşmelerimizden bir süre sonra Kemal Pir, Mazlum Doğan, Mehmet Hayri Durmuş, Akif Yılmaz, Ali Çiçek Diyarbakır Askeri Cezaevi'de devrimci onur ve insani değerleri ayağa kaldırmak için direnişe geçtiler, öncü oldular, ölümsüzleştiler. Aynı süreçte Ferhat Kurtay, Eşref Anyık, Mahmut Zengin ve Necmi Önen direnişe kıvılcım olmak için kendilerini ateşe verdiler; komünist şair Adnan Yücel'e ilham olup "Dörtlerin Gecesi" destanını yazdılar. "Duvarları kan boyalı" Diyarbakır zindanında başlayan direnişler Kürt halkının yeniden ayağa kalkacağı yeni bir tarihsel sürecin başlangıcı oldu.

Hukukun genel olarak ezilen uluslar, özel olarak Kürtlerle ilişkisi, onun evrensel özünü kavramak açısından da önemlidir. Kürtler söz konusu olduğunda Cumhuriyet kanunları, güvenlik ve yargı kurumları devletin topraklarının bir kısmının bölünüp ayrılacağı korkusu üzerinden dizayn edilirler. Bu korkuya uyarlanmış baskı, sömürü ve zulüm biçimlerinin hukukta "ayrıcalıklı" bir yeri vardır. Tarihte örneği çoktur.

En çarpıcı örneklerden biri, 13 Şubat 1925'de başlayan Şeyh Sait isyanından sonra yürürlüğe konulan Şark Islahat Planı Kararnamesidir. Egemen ulus (burjuvazisi) ve devletinin "bekaası" için başka bir ulusu yok etmenin önde gelen koşullarından birinin o ulusun ana dilini yok etmek olduğu egemen sınıfın iktidardaki siyasetçileri tarafından çok iyi bilinen bir gerçekliktir. Kararnamedeki şu cümleler bu gerçekliği çok açık bir biçimde anlatır:

"Aslen Türk olup Kürtlüğe mağlup olmaya başlayan bervech-i âtî Malatya, Elaziz, Diyarbekir, Bitlis, Van, Muş, Urfa, Ergani, Hozat, Erciş, Adilcevaz, Ahlat, Palu, Çarsancak, Çemişgezek, Ovacık, Hısn-ı Mansur (Adıyaman), Behinsi (Besni), Arga (Akçadağ), Hekimhan, Birecik, Çermik, vilayet ve kaza merkezlerinde hükûmet ve belediye dairelerinde ve sair mücessesat ve teşkilâtta, mekteplerde, çarşı ve pazarlarda Türkçeden maada lisan kullananlar

evâmir-i hükûmete ve belediyeye muhalif ve mukavemet cürmile tecziye edilirler." (madde 13)

"Aslen Türk olan fakat Kürtlüğe temessül etmek (benzemek) üzere olan bulunan mevkide ve Siirt, Mardin, Savur gibi ahalisi Arapça konuşan mahallerde Türk Ocakları ve mektep açılması ve bilhassa her türlü fedakârlık iktiham olunarak (gösterilerek) mükemmel kız mekteplere rağbetlerinin suveri adîde (fazla miktarda) ile temîni lazımdır. Hassaten Dersim, tercihan ve müstacalen (acil olarak) leyli iptidailer (yatılı ilkokullar) açılmak suretiyle Kürtlüğe karışmaktan bir an evvel kurtarılmalıdır." (madde 14)

"Fırat garbındaki vilayetlerimizin bazı akvamında dağınık bir surette yerleşmiş olan Kürtlerin Kürtçe konuşmaları behemahal men edilmeli ve kız mekteplerine ehemmiyet verilerek kadınların Türkçe konuşmaları temin olunmalıdır." (madde 16)

Ezilen ulusun kitlesi, gelenek ve kültürü ne kadar yaygın ve güçlüyse, yaşadığı coğrafya egemen burjuvazinin sermaye birikimi için ne kadar çok kaynak ve pazar vaadediyorsa, o ulusun yok edilmesinin araç ve yöntemleri de o kadar şiddetli, yaygın ve derindir; iktidar sözcülerinin gerekçeleri de bir o kadar ırkçı, açık ve cüretkardır:

"Bu ülkede sadece Türk ulusu etnik ve ırksal haklar talep etme hakkına sahiptir. Başka hiç kimsenin böyle bir hakkı yoktur" (Başbakan İsmet İnönü, Milliyet, 31 Ağustos 1930)

"Biz Türkiye denen dünyanın en hür ülkesinde yaşıyoruz. Mebusunuz inançlarından samimiyetle bahsetmek için buradan daha müsait bir ortam bulamazdı. Onun için hislerimi saklamayacağım. Türk bu ülkenin yegâne efendisi, yegâne sahibidir. Saf Türk soyundan olmayanların bu memlekette tek hakları vardır; hizmetçi olma hakkı, köle olma hakkı. Dost ve düşman, hatta dağlar bu hakikati böyle bilsinler!" (Adalet Bakanı M. Esat Bozkurt, Milliyet 19 Eylül 1930)

Yok etme araçlardan biri de sürgün yasalarıdır. 1927'de çıkarılan sürgün kanunu ile Diyarbakır ve Ağrı'dan 1400 kişi batıdaki illere sürülmüştü. 1927-1930 arasında gelişen Ağrı İsyanının kanlı biçimde bastırılmasından sonra bir "İskân Kanunu" daha hazırlanır. Tasarı 5 Mayıs 1932'de TBMM'ye kabul edilir. 14 Haziran 1934'te kabul edilen 2510 Sayılı sürgün kanununu da dikkate alıp özetlersek:

* Türkiye belli zorunlu iskan bölgerine ayrılacak;

* Aşiretlere hiçbir manevi kişilik tanınmayacak; var olan her hak, mahkeme kararlarına veya başka belgelere dayansa dahi ortadan kaldırılacak; reis, bey, ağa ve şeyhlerin yetkileri hangi karar ve belgeye dayalı olurlarsa olsunlar gelenek ve göreneklere dayanan bütün kurumlar ortadan kaldırılacak;

* Kanunun yürürlüğe girme tarihinden önce aşiretlerin manevi şahsiyetlerine ait olan bütün taşınmaz mallar, hangi hüküm ve belgeye dayalı olurlarsa olsunlar, devletin mülkiyetine geçecek; bu taşınmazlar, Bakanlar Kurulu'nun kararıyla ve hükümet kararnameleriyle toprağa ihtiyacı olan göçmen ve çiftçilere dağıtılacak;

* İçişleri Bakanı, Bakanlar Kurulu'nun kararıyla bu kanunun yayınlanmasından önce reis, bey, ağa veya şeyh olanları, sınırlarda casusluk yaptıkları şüphesini uyandıranları, Doğu'da hakim olan şahısları ve ailelerini, iki numaralı bölgeye sürme ve orada iskan ettirme yetkisine sahip olacak;

* Türkçe'den başka bir dil konuşanların yeni köy veya mahalleler, sanatkar, memur veya sınıf birlikleri kurumları, veyahut bir köyü, bir mahalleyi, bir meslek örgütünü veya bir iş dalını, sadece kendilerine bağlı olanlara ayırmaları yasak olacak;

* Türk kültürüne bağlı olmayanlar veya Türk kültürüne bağlı olup da Türkçeden başka dil konuşanlar hakkında, harsî, askerî, siyasî, içtimaî ve inzibatî sebeplerle, icra vekilleri heyeti kararı ile Dâhiliye Vekili, lüzumlu görülen tedbirleri almağa mecbur olacak; toptan olmamak şartı ile başka yerlere nakil ve vatandaşlıktan ıskat etmek [çıkarmak] de bu tedbirler içinde olacak;

* Kimlerin ve hangi memleketler halkının Türk kültürüne bağlı sayılacağı İcra Vekilleri (Bakanlar Kurulu) Heyeti kararı ile tespit olunacaktır.

Bu hükümlerden özellikle mala ve manevi şahsiyete ilişkin olanlar isyana katılan, hükümetle işbirliği yapmayan aşiretlere uygulanırken işbirliği yapanlara uygulanmadı. İşbirliği yapan aşiretlerin varlıkları, diğerlerine karşı kullanılmak başta olmak üzere, başka siyasal amaç ve çıkarlar çerçevesinde korundu.

"Toprağa ihtiyacı olan göçmen ve çiftçiler" ise Türk kökenli müslümanlar. Bölgenin bin yıllık demografik yapısı zor yoluyla değiştiriliyordu.

Yasa ve kararnameler böyleyken mahkemelerde başka bir baskı ve zulüm hüküm sürüyordu. Ankara İstiklal Mahkemesi Reisi Kel Ali (Çetinkaya)'nin şu cümleleri, 1920-30'lu yılların yargılama zihniyetini özetlemeye yeter: "İnkılap yalnız suçluların, hainlerin değil, suç'a istidadı olanların, hıyanet edebileceklerin, hatta şu veya bu sebeple vücudu zararlı olanların kısacık mahkemelerden sonra öldürüldükleri zaman oluyor!"[1]

Bir başka örnek 49'lar davasıdır. Musa Anter'in tutuklanmasına tepki gösteren 50 Kürt aydını Aralık 1959'da gözaltına alınır. İçlerinden hasta olan bir kişi gözaltı sırasında tedavi edilmeyerek ölünce davanın adı 49'lar davası olarak tarihe geçer. Musa Anter "Kımıl" başlıklı şiiri nedeniyle tutuklanmıştır. İddianamede TCK'nun 125. maddesinin uygulanması istenmektedir. 125. maddede devletin topraklarının bölünmesini suç olarak tanımlanmaktadır ve yaptırımı idamdır. Bir şiirden yola çıkarak 49 Kürt aydını hakkında idam cezası istenmesi, Kürtlere yönelik tarihsel baskı, asimilasyon ve yok etme politikasının 1959 yılındaki derinliğini gösterir. Gözaltı sürecinde yaşanan bir olay egemen sınıfın ırk düşmanlığının boyutlarını yansıtmaktadır:

" 'Garip bir dava' nitelendirmesi yaparken, 'edebiyat yapmıyorum' Nazmi Balkaş'ın kardeşlerinin, ziyaret konusunda hapishane görevlileriyle münakaşa etmelerinden dolayı, birkaç gün sonra tutuklanıp aynı hapishaneye getirilmelerinin canlı şahitleriydik. Diğer bir garip olay da :Emin Batu'nun oda arkadaşı Feyzullah Demirtaş'ın, 'arkadaşımızı nereye götürüyorsunuz?' sorusuna, 'Merak ediyorsan bizimle gel' karşılığı verilerek, Ankara Siyasi Şube'ye götürülmesi ve tutuklanmasıdır" [2]

Yok edilemeyen Kürt halkının yok sayılmasının yargıya yansıyan örneklerinden biri de DDKO (Devrimci Doğu Kültür Ocakları) davasıdır. 12 Mart darbesinden bir kaç ay sonra yüzlerce Kürt genci tutuklandı ve bu dernek adıyla bilinen davada yargılandılar. Davanın arkasındaki siyasal amaç ve ırkçı zihniyet iddianameye çok açık bir biçimde yansıtıldı. Gökhan Çal, Hukuk Politik dergisinde yayınlanan yazısında iddianameden şu tespitleri özetleyerek aktarmaktadır:

"Türk ulusundan ayrı olarak Kürt ulusu yoktur. Kürtler Turani bir kavimdir.

Kürtçe olarak tanımlanabilecek ayrı bir dil yoktur. Kürtçe kendi grameri olmayan Farsça – Arapça – Türkçe kelimelerin karışımından oluşan bir kelimeler grubudur.

Kuruluş ve eylemlerinin gizli bir hedefi vardır. Bu hedef, müstakil bir Kürt Devleti kurmaktır.

DDKO dış ülkeler ile (esas olarak Doğu Avrupa'daki sosyalist ülkeler, Batı Avrupa ülkeleri ve Irak'ta Barzani hareketi kastediliyor) ilişki içindedir ve casusluk faaliyeti yapmaktadır."

Kürtler hakkında açılan davaların iddianameleri ve gerekçeli kararları Kürt ulusu diye bir ulusun mevcut olmadığına dair akıl ve bilim dışı saçmalıklarla doludur.

12 Eylül sonrasında, parlamentoda ve diğer yasal alanlarda, barışçı yollardan belli bir gelişme kaydeden, demokratik mevziler kazanan Kürt siyasi hareketine yönelik davalara tanık olduk. Kazanılan tüm demokratik haklar, alanlar darbeleniyor, Kürt siyasal ve kültürel kurumları ile ilişkilenenler hapishanelere dolduruluyor ya da infaz ediliyordu. 21. yüzyıla girerken Kürt halkı boşalan alanları doldurmakta gecikmedi ve yeni kazanımlar da elde etti. 90'lı yıllardan bu yana DEP, HADEP, KCK, HDP davaları, seçilmiş milletvekillerinin ve yerel yöneticilerin tutuklanmaları, belediyelere kayyum darbeleri, Kürtlere yönelik "ayrıcalıklı hukuk"un güncellenmiş örnekleri oldular. Kuşkusuz bir çok siyasi ve ekonomik ahlaksızlığı da içinde barındırarak.

Hukukun Kürtlerle İlişkisi

Arkasında belli siyasal kararlar olan, tarihsel, sürekli ve sistemli, yazılı-yazısız, evrensel bir hukuk uygulanmaktadır ezilen uluslara, halklara. Sınıfsal baskı zemininde ayrıca ulusal baskıyı düzenleyen bu hukuk, önceden kararlaştırılmış ya da anlık koşullara göre fiilen de belirlenebilen, ezilen ulusun zorla asimile edilmesine dönük belli hedefleri olan ve yaptırımlar içeren, "tek millet, tek dil, tek devlet" iddialı bir toplumsal düzene özgü kurallardan oluşur;

genel hukuk kavramının kapsamı içinde yer alır.

Hukukun genel olarak ezilen ulus ve halklarla, özel olarak Kürtlerle ilişkisinden söz ederken hukuk kavramı ve tanımı açısından bir parantez açmak gerekiyor.

Üretim tarzı ile toplumsal düzen arasındaki ilişki, insanın bilinçli varlığa doğru evrilmeye başlaması kadar eskidir. Toplumsal düzen kurallarının tanrıların işi olduğu inancı (yanılsaması) insan bilincinin belli bir gelişme aşamasında ortaya çıkar. Kendi geçim araçlarını üretmeye başlamalarından itibaren insanlar hayvanlardan ayrılırken, sürü durumundan insan topluluğuna doğru evrimleşme sürecine girerler. Evrimin, insanlığa geçişteki bu ilk aşamasında, toplumu sürüden ayıran bir başka özellik de, aralarında sıkı bir ilişki olan alt yapı-üst yapı biçimlenmesiyle birlikte toplumsal bir düzenin oluşmaya başlamasıdır.

Dil ve pazar; ulus-devletlerin kurucu unsurlarından ikisidir

İnsanların toplu yaşamalarını zorunlu kılan iki maddi nedenden biri, doğada bulunan maddi yaşam araçlarını elde etmek, doğanın zorluklarını aşmak ve kendi öz savunmasını güçlendirmek için duyulan güç birliği ihtiyacı; diğeri kan bağıdır. Birincisi üretim tarzının, ikincisi toplumsal ilişkilerin biçimlendiği alandır. Kan bağına dayanan toplumsal ilişkiler (akrabalık sistemi) tarihte ilk üst yapı kurumu olarak; çok eşli aile yapılanması ve doğada bulunan yaşam araçlarını elde etme eylemi ilk maddi altyapı olarak ortaya çıkar.

Hukuksuz (ama düzensiz-kuralsız değil) ilkel komünal toplumlar arasında başlayıp, toplumların içine atlayarak gelişen trampa sözleşmesi, hukukun embriyon halidir. Kullanım-değerleri, kullanım-değeri elde etme (doğrudan tüketim) amacıyla mübadele edilmektedir. "... kullanım değerinin kullanım değeri olmaktan çıkarak, değişim değeri, meta olması onun tüketim için talep edildiği ölçüyü aşmış olmasındandır".[3] Kullanım-değeri elde etme sınırının aşılması ve değişim değerinin kullanım değerinden ayrışarak bağımsızlaşmasıyla birlikte komünal mülkiyet çözülmeye, özel mülkiyet gelişmeye başlar. Özel mülkiyet, özel mülkiyetin koşullandırdığı tek eşli aile ve devlet, en sonu sermaye birikimi hukukun gelişiminin ve düzenleyici içeriğinin temel tarihsel başlıklarından önde gelenlerini oluşturur.

İnsan emeği açısından bakarsak, emeğin nesnel koşullarından (emek araçları) kopuş aynı zamanda kan bağına dayanan komünal üretim tarzından ve onun toplumsal düzen kurallarından kopuşun başlangıcıdır. Bu kopuşla birlikte, emek ile onun nesnel koşulları arasındaki doğal maddi ilişkinin yeri alan yeni ilişki biçimi (özel mülkiyet), kendi toplumsal düzen kurallarını zaman içinde belirlemeye ve sistemleştirmeye, diğer bir deyimle hukuk olarak tanımladığımız yeni toplusal düzen kurallarını oluşturmaya başlar. Hukuk en yüksek biçimine kapitalizmde ulaşır, çünkü kapitalizm emeğin nesnel koşullarından kopuşunun da doruğudur. Kopmakta, erimekte olan insan-doğa, emek-nesnel koşullar ilişkisi bu kez hukuksal sözleşmelerle yeniden kurulur. Emek ile doğa (emeğin nesnel koşulları) arasına özel mülkiyetin girmesiyle birlikte biçimlenen altyapıda iktisadi ilişkiler sistemi de oluşmaya başlar.

Hukuk, insanlığın doğayı doğal sahiplenmesinin (komünal doğal mülkiyetin) uzun bir evrim süreci içinde çözülmesiyle birlikte gelişmeye başlayan, doğal olanın yerini almakta olan meta değişimi ve özel mülkiyet ilişkilerinin düzenlendiği kurallar bütünüdür. İktisadi olan hukuksaldır. Ahlak da bu süreci takip ederek biçimlenir.

Hukuk insanın-doğaya, insanın-insana ve insanın-topluma olan tüm yabancılaşmalarının, yabancılaşmış ilişkilerinin (iradi ya da zor yoluyla) sözleşmelere bağlanmış ifadesidir. Hukuk yabancılaşma ilişkisini sözleşme ilişkisine dönüştürür. İnsanın yabancılaştığı şeyle ilişkisi hukukla düzenlenir.

"Elden çıkarılma, yabancılaşmanın pratiğidir. Dinsel kuşatılmışlığı süren insanın, özünü, ancak yabancı ve düşlemsel bir öz kılarak somutlayabilmesi gibi, egoist gereksinimin egemenliğinde de o, yanlızca pratik olarak ortaya çıkabilir, yalnızca, etkinliği gibi ürünlerini de yabancı bir varlığın egemenliğine bırakıp, onlara, yabancı bir varlığın - paranın –

anlamını bahşederek, pratikte nesneler üretebilir.

Eksiksiz pratikte, hıristiyanın göksel saadet egoizmi, zorunlu olarak, yahudinin maddi egoizmine, göksel gereksinim yersel gereksinime, öznelcilik de özel çıkarlara dönüşür. Yahudinin direngenliğini, diniyle değil, ama, tersine dininin insani temeliyle - pratik gereksinimle, egoizmle - açıklıyoruz." [4]

Meta ve özel mülkiyet ilişkilerinin ve bunlardan yansıyan çelişki ve çıkar ilişkilerinin konu edildiği, çözüme bağlandığı her sözleşme aynı zamanda bir haklar ve ödevler (yükümlülükler) manzumesidir. Hakların ve yükümlülüklerin taraflar arasında dağılımını iktisadi gelişimin hareket yasaları, sınıflar mücadelesi ve mücadele zemininde oluşan güç ilişkileri belirler. Sınıfsız komünal toplum sonrası ilk sınıflar hukuksal ayrıcalıkları ile birlikte tarih sahnesine çıkarlar.

Özel mülkiyet sistemlerinde her çözüm yeni bir soruna kaynaklık eder. İlkel komünal dönemde farklı bir içeriği olan din, işte bu geçiş sürecinde, özel mülkiyet ilişkilerinin gelişmesiyle birlikte biçimlenen yeni düzenin meşruiyet aracı, çözümsüzlüklerin çözümü olarak devreye girmeye, içeriği ve biçimi (tek tanrılı dine doğru) değişmeye başlar. Feodal çağda, sınıf ayrıcalıklarını da düzenleyen hukuk dinsel kurallar biçiminde varlık gösterir.

Feodaliteyi ve sınıf ayrıcalıklarını hukuk ve akılla yıktığını zanneden burjuvazi, peşinden gelen proletaryada kendi sonunu görmeye başladığında hukuk da, akıl da burjuva siyasetin ve sermaye birikim yasalarının kendi gerçekliğine dönüştü. Burjuvazi dünyaya egemen olduğunda "hukukun üstünlüğü" ve "hukuk devleti" ile birlikte onun "özgürlük, eşitlik, kardeşlik, cumhuriyet" vb. yıldızları da yeryüzüne indi. Özgürlük, sermayenin birikim çarkına koşulmak üzere emekçinin toprağa bağımlılıktan kurtarılması, emek gücünün serbestçe alınıp satılabilmesi; eşitlik, yasalar önünde eşitlik; kardeşlik, sermaye ile emeğin uzlaştırılması, diğer bir anlatımla sömürü koşullarında sınıfsal barış; cumhuriyet, "genel oy hakk"ı ile tesis edilmiş meclisli siyasetti. Hepsi hukukun kanatları altında güvenceye alındı ve hukuk devlete, devlet de burjuvaziye teslim edildi. Sonuçlarına bugünün siyasal ve ekonomik pratiğinde yaşayarak tanık oluyoruz.

Kapitalist dünyanın hem yerel iç ilişkilerinde hem de uluslararası ilişkilerinde başvurduğu tarihsel geleneksel siyaset tarzlarından biri olmakla birlikte, burjuvazinin sınıfsal ve ideolojik egemenliğinin elde kalmış son meşruiyet araçlarından biridir hukuk. Burjuvazinin "hukuk devleti", "hukukun üstünlüğü" gibi kavramlara, toplumda egemen olan sınıflar üstü hukuk algısını/yanılsamasını diri tutmaya her daim ihtiyacı var, çünkü kapitalizm çağında burjuva dünyanın toplumsal düzen kurallarının meşruiyetlerini eskiden olduğu gibi tanrıbilimden alma koşulları tarihsel olarak artık yok; hala var olanlar kalıntılarıdır. Ancak yaşadığımız bu yüzyılda hukuk da kapitalizm ve burjuvazi ile birlikte çürümekte; gittikçe daha fazla çıkar çatışmaları üreten kapitalist sistem, hukuku içinden çıkılmaz devasa bir labirente dönüştürmekte; her çözüm ayağına dolanan yeni ve daha büyük bir sorun olarak geri dönmektedir.

'Kürt sorunu' çözülmedikçe istikrarsızlık bataklığında debelenme devam edecek

İktidarı ele geçiren her sınıf kendinden önceki iktidar sınıflarının bazı kavramlarını ödünç olarak alır, kullanır, anlamlarına müdahale eder, maddi-toplumsal koşullar oluştuğunda ya anlamlarını tümüyle değiştirir ve yeni anlamlarıyla kullanılmalarını sağlar ya da tarihe iade ederek yerlerine kendi kavramlarını üretir. Sınıflar mücadelesi kavram savaşlarında da yansımasını bulur. Hukuk da bunlardan biridir:

"... Nasıl ki eskiden burjuvazi, soyluluğa karşı savaşımında geleneğe uygun olarak tanrıbilimci dünya anlayışını belli bir süre daha beraberinde sürükledi ise, başlangıçta proletarya da hasmından hukuksal kavramları aldı ve burjuvaziye karşı buradan silahlar sağlamaya çalıştı. İlk proleter siyasal oluşumlar gibi bunların teorisyenleri de, salt 'hukuksal olan' üzerinde durdular: tek fark, onların hukuksal alanlarının burjuvazininkiyle aynı olmayışıydı." [5]

Bugün hukuk kavramını burjuvaziden ödünç alarak kullanıyoruz; günü geldiğinde tarihin müzesine

kaldırılacak, insanlık kan bağına dayanan ilk doğal toplumdaki komünal düzeni, geriye dönerek değil, bu kez tarihsel-toplumsal birikimlerden gelen bilinçle ve en gelişmiş bilimsel-teknolojik araçların kolektif sahiplenilmesiyle, insanın doğaya dönüşüyle, başta sınıfsal ve ırksal olmak üzere tüm yabancılaşma biçimlerinin sönümlenişiyle yeniden kuracaktır. Kurulacak sınıfsız, devletsiz dünyanın düzen kuralları ya hukuk olarak ifade edilemeyecek ya da hukukun anlamı değişecektir.

Parantezi burada kapatıp, hukukun Kürtlerle ilişkisine dönebiliriz.

Kürt halkına geçen yüzyılın başından bu yana uygulanan hukuk ve arkasındaki siyasi kararlar belli bir iktisadi zemin (özel mülkiyete dayanan üretim ilişkileri) üzerinde, dolayısıyla belli iktisadi amaçlar etrafında gelişmektedir. İktisadi zemin, 19. yy'dan bu yana gelişmekte olan kapitalizm; iktisadi hedef, Türk ulus-devletinin sınıfsal altyapısını oluşturması gereken Türk burjuvazisinin sermaye birikimi, birikim amaçlı pazar ve kaynak ihtiyacı; siyasi amaç, bu birikimin önündeki tüm siyasal, sosyal ve ekonomik engellerin tasfiye edilmesidir. Kürt halkının ve yaşadığı toprakların Türk burjuvazisi ve ulus-devleti için asıl anlamı budur ve bu anlam ulus-devletler açısından evrensel bir özelliğe sahiptir:

"Bütün dünyada kapitalizmin feodalizme karşı sonal zaferi dönemi ulusal hareketlerle ilgili olmuştur. Bu hareketlerin iktisadi temeli, meta üretiminin, tam zaferini sağlamak için yurt-içi pazarı ele geçirmek zorunda olması, aynı dili konuşan bir halkın yaşadığı bölgeleri siyasal bakımdan birleştirme zorunda olması gerçeğinde yatar, ve bu dilin gelişmesini ve yazınsal alanda kök salmasını önleyen bütün engeller ortadan kaldırılmalıdır. Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan en önemli araçtır. Modern kapitalizme uygun ölçüde, gerçekten özgür ve geniş ticari alışveriş için, ayrı ayrı sınıflar halinde özgürce ve geniş ölçüde gruplandırılabilmesi ve ensonu, pazarda, büyük ya da küçük, satıcı ya da alıcı durumunda her meta sahibiyle ayrı ayrı sıkı bağlar kurabilmek için en önemli koşullar, dil birliği ve dilin engelsiz gelişmesidir.

Onun için, her ulusal hareketi eğilimi, modern kapitalizmin gereksinimlerinin en iyi karşılanabileceği ulusal devletlerin oluşumuna doğru bir eğilimdir. En derin iktisadi etkenler bizi bu amaca doğru sürükler, ve bundan ötürü, bütün Batı Avrupa için, hayır, bütün uygar dünya için kapitalist dönemin tipik, normal devleti, ulusal devlettir." [6]

Dil ve pazar; ulus-devletlerin kurucu unsurlarından ikisidir. Öte yandan, aynı pazara hitap eden veya etme ihtimali olan ancak farklı dilden konuşan diğer toplulukların pazarı paylaşmalarını ya da egemen olmalarını engellemek ve bu amaçla onların ana dillerinden başlayarak tüm farklı özelliklerini yok etmek, yasaklamak, yetmiyorsa ulusal soykırımdan geçirmek veya tehcir, burjuva ulus-devletlerin diğer yüzlerini oluşturur. Ancak bunun da bir bedeli vardır:

"... Buna karşı, bir tek ulusun – daha doğrusu onun egemen sınıfının – öbür uluslar üzerindeki egemenliği üzerine kurulu çok uluslu devletler, ulusal baskı ve ulusal hareketlerin ilk yurdu ve başlıca alanını oluştururlar. Egemen ulusun çıkarları ile bağımlı ulusların çıkarları arasındaki çelişkiler, öyle çelişkilerdir ki, bunlar çözümlenmedikçe çok uluslu bir devletin kararlı varoluşu olanaksızdır. Çok uluslu burjuva devletin trajedisi şudur ki, o, bu çelişkileri çözebilmek durumunda değildir, özel mülkiyet ve sınıf eşitsizliğini sürdürerek ulusları 'eşitleştirmek' ve ulusal azınlıkları 'korumak' için yaptığı girişimlerin hepsi, genel olarak yeni bir başarısızlığa, ulusal çatışmaların yeni bir kızışmasına yol açar." [7]

Çok uluslu Türk ulus-devletinin Kürt halkına uyguladığı "ayrıcalıklı hukuk", içerde ve dışarda onun süreklileşmiş siyasi istikrarsızlığının, baskı ve zulmünün yansımalarından biridir. "Kürt sorunu" çözülmedikçe istikrarsızlık bataklığında debelenme devam edecek.

Kaynakça

(1) İstiklal Mahkemeleri, prof. Dr. Ergun Aybars

(2) 49'lar Davası, Yılmaz Çamlıbel

(3) Ekonomi Poltiğin Eleştirisine Katkı, K. Marks

(4) Yabancılaşma, Yahudi Sorunu, K. Marks, Sol yay.

(5) Hukukçular Sosyalizmi, F. Engles

(6) Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı, Lenin, Sol. Yay.

(7) Marksizim ve Ulusal Sorun ve Sömürgeler Sorunu, J. Stalin, sol yay.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Kadın Eksenli Demokratik Ulus Hukuku Ne Vadediyor?

Ruşen Seydaoğlu

Toplumdan koparılmış bireyler ve devlet olmak üzere iki odaklı ve bu odakların ilişkilerini yasalar aracılığıyla düzenleyen sistem olarak hukuka baktığımızda, sonuçları açısından iflah olmayacağı belli bir sistemle yüzleşiriz. Bu sistemde, bireylerin, özel mülkiyet ilişkileri, borçları, evlilikleri, boşanmaları gibi tekil, sözde "kişisel" meseleleri yahut ulus-devletin hükümranlarına olan sorumlulukları vardır. Birbirleriyle kurdukları toplumsal ilişkiden koparılarak yalnız bırakılanlar hukuk aracılığıyla adeta uhrevi bir güce dönüşmüş ulus-devletle karşı karşıya kalır. Binlerce kural-yasa ile çarpıtılmış bir ahlakı yaşamak ve yaşatmak zorunda bırakılanlar, yasaları bilmek zorundadır ama ulus-devletin hukuk sistemini yönetenler, toplumsal olanı ya da toplumsal olandan kopmanın arka planını sorgulama yükümlülüğünü taşımazlar. Aksine temsil ettikleri erkek egemen sistemin, toplumsallığı yok etmeye çalıştığının bilincindedirler.[1] Aslında ne ailenin kurulması ne de çözülmesi esas meseleleri değildir; erkekliğin bekası için kadınların zapturapt altına alınması, savaş planları olduğu için insan sayısının kontrol altında olması gerekir. Birileri daha zengin olmak için doğaya göz dikmeyene, bina ya da baraj yapılmayana değin kimin arazisi nerededir umursamazlar, zaten devlet dışında kimse bir "şeyin sahibi olamadığı için özel mülkiyet de gölge oyunundan fazlası değildir. Bu denklemde doğa ve içindeki varlıklar sadece "kalkınmak" için gündeme alınabilir. Dönemin iktidar güçlerinin ideolojik konjonktürü neyse hukuki faaliyetler ve bu faaliyetlerin gerekçeleri de o olur.

İktidarların, savaştıkça süreklileşen kriz halini sorguladıkça toplumsal düzeninin sağlanması adına devlet ve hukuk sisteminin mecburi organizasyonlar olduğu iddiasının, tersyüz edilmiş bir anlamlandırma, toplumsallık karşıtı bir inşa ve manipülasyon olarak ileri sürüldüğünü görürüz. Bireylerin birbirleriyle olan sorunlarını, diyalog yoluyla çözme ihtimalini bile ellerinden alarak devlet ismiyle bu ilişkilerin merkezine yerleşmek, yaşamın her alanında tekelini hissettirmek ve bireylerde bu fikri içselleştirmek için hayli mesai harcanmıştır. Motivasyon, devlet teorisinin ve devletin sahiplerinin garanti altına alındığı bir sistemin kurallarının ortaya konmasıdır; hukuk, devletin nasıl düzenlendiği ve bu düzenin nasıl korunacağı kaygısı ile inşa edilmiştir.[2] Hal böyleyken toplumsal ilişkileri düzenlemek adına, toplumun geçmişini, deneyimlerini, açığa çıkardığı değerleri ve kendini tüm bunlarla birlikte geleceğe taşıma iddiasını hayata geçirebilecek bir hukuk sisteminin imkânı var mıdır? Bu soruyu, soruda sıralanan niteliklerin neredeyse tamamının erkek egemen iktidarların ve ardılı olan ulus-devletin yasaları ile ortadan kaldırıldığını görerek ele almak gerekir.

Kadın Tarihinin Çarpıtılması: Politikasızlığı Hukuk ile Perdelemek

Kentleşme-sınıflaşma-devletleşme süreçlerinde açığa çıkan ahlak-hukuk çelişkisi ile I. ve II. cinsel kırılma arasındaki bağı görünmez kılan, kendisini erkek egemen sistemler ile başlatan tarih yaklaşımı, hakikati perdelemekte büyük bir ustalık gösterir. Ancak bu ustalık karşısında bilhassa kadın eksenli tarih araştırmaları açısından jineolojî, 9000 yılda 9 katman şeklinde ele aldığı tarih bilgisi ile bizden saklanan bir hakikat üzerine, kadın tarihi üzerine yeniden

düşünmenin imkanını yaratıyor.[3] Tarihi kendisiyle başlatan erkek egemen sistem öncesinde de bir yaşamın, toplumsal bir yaşamın var olduğu bilgisi, kendisini yakın geçmişe ve bugüne dayandıran yerleşik bilgiyle çetin bir mücadele yürütüyor. Bugünün bilimi, sanatı ve hatta tarihi kendisiyle başlatan Batı dünyasının bencil "medeniliği" ya da yozlaştırılmış "ahlakı", tek başına özgürlük ortamını sağlamaya yetmezken jineolojî ile açılan kapı, yaşanılan krizin kaynağına daha fazla yaklaşan, bugünü ve geleceği o kaynağı sorgulayarak kurmayı öneren bir yerde duruyor.

Bütün "ötekilerin" dünyanın her yerinde yükselttikleri mücadeleler ve bu direnişlerin, iktidarın yoğun şiddetiyle karşılaşması, sistemlerin artık yürümediğinin kanıtı iken; bireyin ve parçası olduğu toplumun, iktidarların sistemli saldırıları karşısında tarihsel olanı elden bırakmayan bütünlüklü düşünüşe ve örgütlü eyleme, sistem öğretilerine razı olmamaya her zamankinden daha fazla ihtiyacı var. Tam burada, jineolojînin, hikâyenin öğretildiği gibi başlamadığını bu yüzden düşünce ve pratiklerin, kurtuluş için iktidarla yenişmekten fazlasını açığa çıkaran, alternatifi de inşa eden, eş zamanlı, uzun soluklu ve gücünü tarihsel toplumdan alan bir sisteme kavuşturulması önerisine kulak vermek gerekiyor. Tarihsel toplumun izini sürmek, kadın değerlerinin neler olduğunu hatırlamak ve bu değerlerin belirleyici olduğu dönemlerdeki "düzen" ile bugünün kadınsız-politikasız düzeninin-kaosunun farklarını doğru temelde tartışmak, nasıl başlamalı sorusuna; yok sayılan ama aslında kapitalist modernitenin üstüne basarak yükseldiği kadın tarihinde, kadınların hangi yöntemlerle direnmeye devam ettiğini, bu yolda erkek egemen sistemlerin karşı yöntemlerinin neler olduğunu anlamak da nasıl yürümeli sorusuna cevap olabilir.

Toplumsal ahlakın çarpıtılarak hukuka dönüştürülmesi de bu sorulardan ve cevaplarından bağımsız olmayacaktır. Hukuk metinlerinde bireylerden bahsedilir ama devletin muhatabı erkektir, erkeğin taraf olabilme statüsü ise devlete olan koşulsuz bağlılığıyla devam edebilir. Bu bağlılığın ispatı, devletin evdeki ve sokaktaki yansıması olabilmekten geçer. Hukuk tartışması açısından itirazı, ulus-devlete yönelten bir yerden, alternatifinin ne olduğunu açığa çıkarmak, bu sistemin en güçlü görünmezleri olan kadınlar için hayati bir anlam taşır. Çünkü erkek egemen iktidarın ilk saldırısı kadınlara olmuştur. Birkaç yüzyıldır ulus-devlet formunda kendini yaşatan bu aklın, istikrarlı olarak sürdürdüğü tek şey kadınla olan savaşıdır. Yaşama özgür olarak başlayan kadının sonrasında köle kadına dönüştürülmesi tesadüf olamayacak denli planlı bir saldırıdır. Tanrıçalardan, direnen kraliçelerden, Lilith'ten Havva'ya, hazreti kadına, metaların kraliçelerine evirilmek, hangi sıfatıyla olursa olsun, kadınların toplumu dönüştürebilme kabiliyetinin yansımalarıdır. Erkek egemen sistemlerin de farkında olduğu bu yetenek sebebiyle yaratmak istedikleri toplumun nitelikleri neyse merkeze aldıkları kadının nitelikleri de o olmuştur. Özgür kadın-özgür toplum arasındaki göbek bağı ile itaatkâr toplum- itaatkâr kadın arasındaki göbek bağı, yaratımları bambaşka olsa da aynı tarihsel bilginin ürünüdür.

Birkaç yüzyıldır ulus-devlet formunda kendini yaşatan ... aklın, istikrarlı olarak sürdürdüğü tek şey kadınla olan savaşıdır

---

Ahlaki değerlerin korunması ve metafizik özelliklerinin tatmin edilmesi sebebiyle manevi ihtiyaçların ve korunma, barınma, beslenme gibi zorunlu-fiziksel ihtiyaçların daha kolay karşılanması için birlikte yaşamayı tercih eden toplumlar, kolektif varlıklarıyla sürdürdükleri sistemli yaşam anlayışından, insan merkezli ve iktidarcı anlayışa kolayca meyletmemişlerdir. Politikayı/siyaseti, birey ve toplum birlikteliğinin iyiyi, doğruyu ve güzeli yaratan ve yaşayan, bunları toplumsal olarak koruyan söz ve eylem bütünlüğü olarak ele alıyorsak; bu meylin politikasız/siyasetsiz kalma anlamına geldiğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

Kadın eksenli doğal toplum yaşamının, merkezi

uygarlığa dönüştürülmesi de kadını toplumdan kopararak ve bu koparma ile toplumu politikasız bırakarak gerçekleşmiştir. Yüzlerce mitolojik anlatıda bunun örnekleriyle karşılaşırız. Bir tarafta İnanna'nın tecavüze uğraması sonrasında yaşadığı toplumdan bu suçun hesabının sorulmasını istediği ve akabinde tecavüzcünün toplum tarafından kentten kovulduğu, diğer tarafta Medusa'nın tecavüze uğradığı için tanrılar panteonu tarafından tecavüzün müsebbibi olarak suçlanması ve kovulması anlatıları, vardır.[4-5] Sadece bu iki mitos bile değişen anlayışın kodlarını taşır ve hikâyeden çok daha fazlasıdır. Kadının sözünün/beyanının, ahlaki bir değer olarak, toplum tarafından garanti altına alınması ile iktidarcı mekanizmaların keyfi kararlarıyla kaderine terk edilmesinin farkını ve sonuçlarını ortaya koyar. Bugünün iktidarlarının yasaları da tecavüzü, salt bir cinsel saldırı suçu olarak ele alırken benzer bir politikasızlık içinde olunduğunu gösterir. Kendi özgül değeri açısından bir kadın bedenine saldırmak, kadın değerleri kıblesiyle açığa çıkan toplumsallığa, ürettiklerine ve özgürlüğüne saldırmak anlamına gelirken bunu münferit bir suç olarak ele almak, yasal koruma oluşturma gayesinden değil aksine yaygınlaştırılmaya çalışılan kadın düşmanlığındandır. Yaşadığı saldırıyı ispat etmeye çalışırken bir kez daha kimliğinden uzaklaştırılan kadın ve erkek eliyle işlenen bu suçların yaygınlaştırılması toplumun zihniyetiyle oynamak içindir. Sadece tecavüz suçlarında değil kadına dönük bütün pratiklerde karşılaştığımız budur. Toplumsal cinsiyet rolleri ile modern kölelikler üretilir; kadın, kimliğinden ve siyasetten koparılır, cezaevlerine, tımarhanelere, evlere, örtülere hapsedilir ve bu kapatılmaların gerekçeleri, yasalarla/yargılamalarla oluşturulur. Toplumun garantisindeki kadın değerleri artık birkaç alelade yasaya dönüştürülmüş, bu yasaların uygulanması da erkek egemen zihniyetin tekeline/denetimine bırakılmıştır; toplumsal ahlakın yerine hukuk konulmuştur.

Yasaların değişen lafzı, hukukun tarihsel dönüşümünü doğru anlayabilmek açısından önemli bilgiler verir. Arkeolojik araştırmalar ve kazılarla ortaya çıkan tabletler, lanetli kadın, günahkâr kadın, suça sebep kadın fikrinin peyderpey yayıldığını gösterir. Örneğin "Asurlularda bakire bir kıza tecavüz eden evli bir adam suçlu olarak görülürken, asıl cezayı karısı çekerdi. Hukuk, kadının tecavüz edilsin diye kurbanın babasına teslim edilmesini öngörüyordu." Diğer taraftan evlilik içi tecavüz suç sayılmaz, yaşanılan olağan görülürdü. "Kocalar elbette eşlerine tecavüz etmekle suçlanamazdı; bu fikir delice bulunmasa bile anlaşılmaz bulunurdu. Erkekler eşlerinin sahibiydi ve keyiflerine göre onları kullanma özgürlüğüne sahipti." Aslında kadınların tamamının köle olarak görüldüğü bu sistemlerde bazı kadınlar açıkça köle statüsüyle anılır, eşya muamelesi görmeleri hukuki dayanağa bağlanırdı. "İnsanın kendisini efendisinin kollarına teslim etmesi iş(kölelik) tarifinin bir parçasıydı. Hukuk açısından mesele başka özgür bir adamın kölesiyle izin almadan cinsel ilişkiye girmesi durumunda ne yapılacağıydı." Babil'de, Hamurrabi'de ve Nippur Meclisi'nde adeta mala zarar verme suçu olarak ele alınan bu şikayetler neticesinde sadece para cezasına hükmedilirdi.[6] Tüm bu pratikler, felsefecilerin, din düşünürlerinin kadına dair kara propagandaları ile günden güne kurumsallaşan ve kendini bugüne kadar taşıyan aklı besledi. Nanşe'den Puhudepa'ya toplumsal adaletin simgesi olan özne kadınlar, anlaşmazlıklarda çözüm gücü olan kadın aklı ve varlığı, artık erkek egemen sistemlerinin değersiz nesneleri haline getirildi, hukuki metinlerle bu görünmezlik pekiştirildi.[7] Bugün hala dünyanın hemen her yerinde ulus-devletler ve yasa uygulayıcıları, tecavüzcüsüyle evlendirilen, kürtaj yasaklandığı için ölümcül yollara başvuran, yaşamak için öldürmek zorunda kalan, siyaset ürettiği, direndiği için beton duvarlar arasında çürümeye bırakılan kadınların gizli katilleri olarak jinosite devam ediyor. Ve elbette karşılarındakinin ne olduğunu, kim olduğunu bilen kadınların mücadelesi de büyüyerek sürüyor.

Yakın Dönem Hukuk Deneyimleri ile Demokratik Ulus Hukukunun İlişkisi

Dünyanın her yerinden yükselen itirazlarla ortaklaşan ama sadece haksızlıkla mücadele etmeyi değil, haksızlığa sebep olan erkek egemen aklın-iktidarların sisteminin parçası dahi olmamayı savunan Kürt Özgürlük Hareketi, alternatif bir yaşam için alternatif bir sisteme ihtiyacımız olduğunu söylüyor. Bir bakıma politikasız bırakılmış bir toplumun yeniden politika

üretmesinin kanallarını açıyor. Bu tespiti ve model önerisi; Hareketin en büyük bileşeninin Kürt Kadın Hareketi, aklının ve omuriliğinin de kadınlar olması açısından kadın eksenli bir karakter taşıyor. Kadın Hareketi, en başından beri kadının, kendi özgür iradesini açığa çıkarabilmesi ve bu özgür iradeyle toplumsallığını inşa edebilmesi için örgütlü ve özerk bir mücadeleyi esas aldı. Diğer taraftan tarihin en istikrarlı direnişçileri olarak kadınların varlığının ve dönüştürücü gücünün ancak toplumlar tarafından garanti altına alınması ve savunulmasıyla sahici bir dönüşüm yaşayabileceğimizi vurguladı, vurguluyor. Bu vurgu aynı zamanda demokratik modernitenin ve demokratik ulusun yani önerilen sistemin ve dönüştürülmesi gereken toplumun, saldırı altındaki kadın değerlerini korumasını ve kadın değerleri ekseninde toplumsal bir kimlik yaratılmasını içeriyor. Kadın mücadelesinin ve toplumsal savununun eş güdümlü devam etmesi gerektiği yaklaşımı, temellerini yine tarihsel toplumdan alıyor. Çünkü var olanın kabaca reddedilmesi tek başına bu sistemden kurtulmaya yetmiyor, "böyle değilse nasıl bir yaşam" sorusu bağrında tarihte neler oldu sorusunu taşıyor.

Ulus-devletlerin toplumu yeniden dizayn ederken hukuku, toplumsal geçmişten koparması stratejik bir yaklaşımdır

Beslendiği kaynak, geldiği aşama ve yarattığı sonuçlar açısından hukuk sistemi, adeta iktidarların tek taraflı sözleşmesi gibi uygulanırken; toplumsal sözleşmeyle başlayan tarihsel geçmişinde izini sürmek gerekiyor. Tarafların, halk ve yönetim olarak sunulduğu ama yönetenlerin belli bir zümreyi temsil ettiği, kadınların görünmez, köleliğin zaruret olduğu, hukukun mahkemelere sıkıştırıldığı Rousseau tipi bir sözleşmeden bahsetmiyoruz.[8] Doğanın, insanların ve diğer varlıkların birlikte barış içinde yaşamasını, sorunların tüm bu varlıkların hakikati gözetilerek çözülmesinin esas alındığı toplumsal sözleşmeyi, analık hukukunu kastediyoruz.[9-10] Siyaset ile hukuk arasındaki direkt ilişki açısından başlangıcın adını koymak, sonrasının karakterini anlamayı kolaylaştırıyor.

Devletlerin güçlenmeye başladığı dönemin hukuk sistemlerinde "insan aklının eriştiği soyutluk ölçüsü oranında gerçeklikle bağını kaybeden cansız şekiller yaratmaktan başka herhangi bir marifeti yokmuş gibi soyutlama ve tümdengelimle işleyen" bir yöntem görürüz.[11] Eugen Ehrlich'in Batı hukuk tekniğine dair bu belirlemeleri, devlet dışı hukukun imkânı, toplum ve yasalar arasındaki kopukluk üzerine önemli vurgular taşır. İnsanların kültürel geçmişleri, yetiştirilme biçimleri, toplumla olan iletişimleri sebebiyle öğrendikleri gündelik davranışları bile hukuka konu yaparken, tüm bunlarla aslında ilgilenmiyor olmak tam da devletin hukukunun ne olduğunu açıklar. Devleti toplumdan bağımsız gören ve sözleşmenin taraflarını keskin bir şekilde birey ve devlet olarak ele alan hukukçular da geçmişte hukukun devlet tarafından yaratılmadığına emindir; bununla örf ve âdet hukukunu kastederken bile bugün uygulanacak hukukla örf ve âdet hukukunun arasında mesafe olması gerektiğini söylerler. Hukukun toplum tarafından oluşturulmuş kaynaklarından olması sebebiyle tıpkı analık hukuku gibi örf ve âdet hukukunun da demokratik ulusun hukuku ile ilişkisi açılmaya, tartışılmaya muhtaçtır. Ulus-devletlerin toplumu yeniden dizayn ederken hukuku, toplumsal geçmişten koparması stratejik bir yaklaşımdır. Toplumsal yaşamın devlet hukukunda yer bulmamış bütün kuralları olarak ele alabileceğimiz örf ve âdet hukuku, toplumsal bir aradalığın nasıl sağlandığı, toplumların değerlerini hangi yöntemlerle koruduğu, aralarında çıkan uyuşmazlıkları çözerken izledikleri yolları içerir. Kralın, padişahın, hükümdarın, devlet başkanının ya da hâkimin olmadığı bir alanı işaret eder. Kültürün, geleneklerin aslında toplumsallığın kendisini geleceğe taşıma yöntemi olarak da ele alınabilir. Bu yönüyle demokratik ulus hukukunun inşasında, örf ve âdetlerin turnusolünün kadına yaklaşımları olduğunu ihmal etmeden, bugüne taşıdığı değerlerin gözetilmesi gerekir.

Başta analık hukuku ve örf âdet hukuku olmak üzere

içinde kadın değerlerini ve toplumsallığı bulunduran bütün bilme biçimleri ve deneyimler, iktidarların sunduğu ve şiddet zoruyla uyguladığı hukuk sisteminin mutlak yol ve bilgi olmadığını gösterirken; alternatifi inşa etmenin de bir o kadar mümkün olduğuna dair doneler sunar. Yaşanılan savaşlarla gelen büyük yıkımlar ve toplumsal grupların kitlesel isyanları artık sadece toplumları değil, ulus-devletleri de ayakta kalamaz hale getirdiğinde, mecburi bir yol olarak uluslararası hukukun üretilmeye başladığı, insan haklarına kör bakılamayacağının farkına varıldığı bir döneme girilir. Ulus-devletler koalisyonu olarak ortaya çıkan Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği, savaşlardan aldıkları ders sonucunda köleliğin yasaklanması ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması ile insan onuruna yakışır bir yaşam için hukuki sorumluluğun devletlerde, denetimin ise bu üst koalisyonlarda olduğu sistemler şeklinde kendilerini örgütlemeye başlamışlardır. Bileşenlerin ulus-devletler olmasına dair itirazımızı saklı tutmak üzere bileşik hukuk sistemi şeklindeki bu çıkışın, hakların korunması ve adaletin sağlanması için taşıdığı kaygı ve çaba çok kıymetlidir. Hakları ve suçları tek tek sıralayan ulus-devlet yasalarına karşı kolektif tartışmalarla bağlayıcı sözleşmelerin yapıldığı, komitelerin, konseylerin kurulduğu ve bunların ülkeler düzeyinde düzenli denetimler yaptığı uluslararası insan hakları mekanizmaları, çıkışları itibarıyla ahlaki ve felsefi niteliği güçlü yapılar olarak görülebilir. Ancak kuruluşlarından bu yana taşıdıkları en büyük dezavantaj, bileşenleri olan ulus-devletler aracılığıyla bu mekanizmalara sirayet eden, kapitalist modernitenin para ve güç ilişkisine içkin bürokrasisi olmuştur. Bilhassa devletlerin toplumlara karşı işlediği suçlar açısından yeterince cesaret sergileyemeyen, ulus-devletlerle ilişkilerini kaybetmemek adına istisnalar yaratan kararlar, bahsettiğimiz bürokrasinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Hak savunucularının, hukukçuların ve hatta devrimcilerin hak ve adalete dair ihlaller karşısında etkili savunmalar üretmesinde, toplumların farkındalığının artmasında bu mekanizmaların yarattığı literatürün ve onlarca bireysel başvuru kararının yadsınamayacak kadar büyük bir payı vardır. Baskı ve sömürünün bilhassa yöneldiği kadınlar, çocuklar ve diğer ötekilerin haklarını görünür kıldıkları, devletlerin haksızlıklarını belgeledikleri ve ülkesel düzeyde tavsiye belgeleri hazırladıkları, üstelik tüm bu çalışmaları devlet dışı bileşenlerle temas kurarak yaptıkları su götürmez gerçeklerdir. Ancak bütün bu kazanımlara rağmen çözümü yine devletlerin insafına bırakan yaklaşımları, bu mekanizmaların da etkili bir toplumsal dönüşümde yetersiz kaldıklarını göstermektedir. Ulus-devletin dogmaya dönüşmüş ideolojik temelleri ve yapısallığı, gücünü azaltacak bir sisteme elbette ki çarçabuk razı olmayacaktır. Kölelik, ırkçılık, kadın kırımı ve doğa katliamları gibi hak ihlalleri, arka planları hayli derin sorunlarken, bu sorunların sadece uyarı ve tazmin ile ortadan kaldırılamayacağını öngörmek gerekir. Toplumsal mücadelelere güç veren, hukukun üretilmesinde ve uygulanmasında toplumun temsili değil radikal varlığına yer açan zeminlere duyulan ihtiyaç maalesef bu mekanizmaların gündemi dışında tutulmuştur.

Kazanımlar, devletin lütfundan değil örgütlü kadın mücadelesi karşısında çaresiz kalmasındandır

Kadın hareketlerinin, feminist hareketlerin ve bireysel kadın direnişlerinin erkek egemen sistemler karşısında yürüttükleri mücadele, politik karakteri açısından hukuku da etkileyen ve dönüştüren devasa bir alanı oluşturur. Saldırı altındaki değerleri, kimlikleri ve hakları için verdikleri mücadele tarihi aslında kadınların tarihinin özeti gibidir. Bir yandan nasıl yaşamak istediklerine dair politika üreten kadınlar diğer taraftan bu politikalarla kazandıkları hakların korunması için direnmişlerdir. Saldırının sürekliliği direnişin de sürekliliğini getirmiştir. Özgürlük ve eşitlik talebiyle yola çıkan birçok kadın, seçme ve seçilme hakkı, çalışma hakkı, eğitim, sağlık vb. hakların kazanılması için binlerce kayıp vererek ama mücadeleden vazgeçmeyerek yola devam etmiştir. Bu direnişin gücünü tarihselliğinden

aldığını tam da bu sebeple ayakları yere basan en güçlü sistem karşıtı hareket olduklarını belirtmek gerekir. Kendilerinden nelerin, hangi yöntemlerle çalındığının farkındanlığıyla örgütlendikleri için ekonomiye, sağlığa, kültüre ve tarihe dair politikalar üretebilmeyi ve bu politikaların önemli bir kısmının uygulanmasını sağlamışlardır. Seçme ve seçilme hakkı, çalışma hakkı, eğitime erişim hakkı ve daha nice hakkın kadınların kapatılma tarihine güçlü cevaplar olduğunu görmeliyiz. Kadınlar, evlere, tapınaklara, fabrikalara, cezaevlerine hatta artık bedenlerine kapatılmalarına, sokağa çıkarak, kovuldukları alanı geri alma mücadelesi vererek karşı dururlar. Kazanımları, devletin lütfundan değil örgütlü kadın mücadelesi karşısında çaresiz kalmasındandır. İtiraz, örgütlü bir şekilde geldiğinde karşısında hiçbir gücün duramayacağının en büyük ispatı, kadın direnişidir.

Kadın hareketleri ve feminist hareketler, sistem karşıtı birçok hareketten farklı olarak hem neye karşı itiraz ettiklerini açıkça ortaya koyma hem de ürettikleri politikalarla nasıl bir yaşam istediklerini gösterme kabiliyetini taşırlar. Direniş, hem tekil hak ihlallerine, faillere hem de bu ihlallere zemin hazırlayan erkek egemen zihniyete dönüktür. Kendini küçük bir devlet organizasyonu olarak var eden ama derin bir kadın düşmanlığı ile inşa edilmiş ailede başlayan özgürlük kavgasını, mahkeme salonlarına, sokaklara, parlamentolara taşıyarak erkek egemen iktidar ideolojisinin bütün zincirlerini ifşa eder. Kadınların hukuk alanında verdikleri mücadele de bu temelde ele alınabilir. Hukuk sistemiyle statüsü pekişen, mutlak özne olarak sunulan devletin-erkeğin yerine kadın öznelliğini, korunması gerekenin kadınlar ve değerleri olduğunu koymak da mücadelelerinin bir parçasıdır. Bu parça, kadın eksenli toplumsallık parçalanırken kullanılan hukuk aracına karşı bir hamle olarak ele alındığında özgür bir toplum ihtimalini güçlendirme potansiyeli taşıyabilir; ancak kendini salt hukuki metinlerdeki öznelere dönüştürmek ulus-devletin topluma saldığı derin kökleri koparıp atmaya yetmeyecektir. Çünkü uluslararası sözleşmeler, anayasalar ve diğer binlerce yasa, özgürlük ve haklarla donatılmış, ideal metinler görüntüsündedir. Asıl sorun, bunca metni uygulayanların taşıdıkları zihniyettedir. Haliyle yasa metinlerini değiştiren mücadele eş zamanlı olarak topluma empoze edilmiş erkek egemen zihniyeti değiştirme sorumluluğunu da taşımalıdır .[12]

Demokratik Ulusun Garantisi: Kadının Toplumsal Sözleşmesi [13]

Başlangıçta sorduğumuz, toplumsal ilişkileri düzenlemek adına, toplumun geçmişini, deneyimlerini, açığa çıkardığı değerleri ve kendini tüm bunlarla birlikte geleceğe taşıma iddiasını hayata geçirebilecek bir hukuk sisteminin imkânı var mıdır, sorusunu hukukun tarihselliği ve siyasetle olan bağı üzerinden ele almaya çalıştık. Bilgi kaynaklarının ve bilme biçimlerinin, kadın aleyhine çarpıtıldığı tarih ve siyaset deneyiminde, hukuk sistemlerinin toplumsallığı aşındırmak için kullanılan bir araç haline getirildiği, çıkardığımız sonuçlar arasındaydı. Yaşananlar karşısında toplumsal farkındalık sağlanmaksızın ve zihniyet dönüşümü yaşanmaksızın tek başına hukuk sistemlerinin değiştirilmesi, etkili bir yol olarak görünmediğinden, tartışmanın siyaset alanına taşınması ihtiyacı açığa çıktı. Eril karakterli hukuk sisteminin, toplumsal olana ters bir diyalektikle sürdürülmesi ve cinsiyetçilikle beslenmesi tesadüf değildi. Bunlar toplumsal olana açılan savaşla yani siyasetsiz kalmayla ilgiliydi. O halde alternatifin, güçlü bir siyasi dayanağa kavuşturulması ve ancak bu dayanak sağlandıktan sonra, dayanağın korunması adına hukukun inşası düşünülebilirdi.

Demokratik ulus önermesi, toplumsal sözleşme üzerine yoğunlaşır. Ancak söz konusu toplumsal sözleşme, klasik sözleşmeci yaklaşımın farklı bir okuması gibidir. Klasik sözleşmeci yaklaşımın, sözleşmeyi adeta bir dogma gibi katı kural ve kabuller bütünü olarak ele alması demokratik modernitenin diyalektiğe tanıdığı alan açısından kabul edilemezdir. Alternatifin tartışmasında, sözleşme kabul edildikten sonra etkisiz ve edilgen hale getirilen topluluklar yoktur, devletin değil toplumsal olanın mutlak suretle korunacağı siyasi bir ilke söz konusudur. Carole Pateman, toplumsal sözleşmeye dair yürüttüğü tartışmalarda, sözleşmelerin (özellikle cinsel sözleşmenin), genel sözleşmeci yaklaşımın dayattığı; özgürlüğün bile sözleşme ile devredilebileceği fikrinden uzaklaştırılarak, sözleşmenin ilgili

hakların ve ilişkilerin yenilenmesi/tanınması ve korunması temelinde ele alınabileceğini belirtir.[13] Bunu belirtirken Rousseau tipi erkek egemen zihniyetin ürünü olan sözleşmeleri ve bunlara tabî olmayı kastetmez. Bu tip toplumsal sözleşme tartışmalarının arka planda ikinci bir sözleşmenin yani cinsel sözleşmenin sürdürüldüğünü görmek gerekir. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişki, iktidarcı zihniyetiyle ilk karşıtlaşmayı kadın-erkek ve kadın-toplum arasında kurmuştur. Pateman'ın, "İlk bakışta özel alanın yaratılmasına hiç gerek yokmuş gibi görülebilir; zira erkeklerle kadınlar arasındaki cinsel ilişkiler, evlilik ve aile, doğa durumunda da zaten vardır. Ama ilk sözleşme "sivil toplumu" ortaya çıkarır ve özel alanın nasıl kurulduğunu ve kamusal alandan ayrılmasının neden gerekli olduğunu açıklamak için cinsellik sözleşmesinin hikayesini anlatmak gerekir" değerlendirmesi, sonrasında ilk olmadığını öğrendiğimiz ama ilkmiş gibi sunulan toplumsal sözleşmenin sözde özel-kamusal alan ayrımıyla kadını yaşamdan peyderpey koparan eril karakterini vurgular. O halde demokratik ulusun toplumsal sözleşmesinin klasik sözleşmeci yaklaşımdan ayrılması gereken bir diğer özelliği, kadın özgürlükçü yaklaşımı olmalıdır, diyebiliriz.

Fatmagül Berktay'ın, "Politika, başka şeylerin yanı sıra, bireylerin birbirleriyle etkileşim ve ortaklık içinde giriştikleri özgür, gönüllü eylemler aracılığıyla kendilerini yarattıkları, ortaya koydukları bir sahne; politikanın yer aldığı kamusal alan da her şeyden önce, insanların birbirlerini tanıması ve söyleşmesi üzerine kurulu "insanlararası bir alan"dır…" şeklindeki değerlendirmesinde ve daha birçok toplumsal özgürlükçü yaklaşımda bireylerin bir arada yaşayabilmesi, toplumsal olanı yani siyaseti kurabilmesi için ahlaki bir değer olarak özgürlüğün referans alındığını görürüz.[15] Demokratik ulus yaşamında da hukukun ortadan kaldırılması yerine kadın özgürlükçü toplumsal normlara dönüştürülmesi ve denetiminin yine bu ölçüyle hareket eden topluma bırakılması öngörülür. O halde özgür ve katılımcı bireylerin söz ve eylem birlikteliği ile toplumsal sözleşme ayakta kalabilecektir.

Kürt Kadın Hareketi, demokratik ulus inşasına sunduğu kadın özgürlükçü toplum perspektifiyle hem bir yaşam/yönetim alternatifi hem de siyasi bir tavır olarak açığa çıkardığı Kadının Toplumsal Sözleşmesi ile başka bir yaşamın mümkün olduğunu göstermeye çalışır. Bu metnin, zihniyet dönüşümünü esas almasının yanında yaşamı organize edebilecek mekanizmalar da önerdiğini görürüz. Bu mekanizmalar içinde hukukun nasıl üretileceği, nasıl icra edileceği de işlenir. Bilindik suç-ceza ayrımlarından öte bireylerin yaklaşımlarının toplumda yaratacağı etkiler üzerinde durulur. Örneğin kadına saldırmanın, topluma karşı işlenmiş suçlar olarak ele alınması, ulus-devletlerin zihniyet kurgusunu ve hukukunu alaşağı etme potansiyelini taşır.

Siyasi bir mecra olarak ahlaki-politik toplum, tarihsel çöküşün sebeplerini unutmamalı ve kadın değerleriyle inşa edilmelidir

Ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamın, ancak kadın eksenli bir icrayla eşitlikçi, etik-estetik ve demokratik ölçülere kavuşturulabileceği vurgulanır. Siyasi bir mecra olarak ahlaki-politik toplum, tarihsel çöküşün sebeplerini unutmamalı ve kadın değerleriyle inşa edilmelidir. Bu tutumun reddi toplumsal olanı reddetmek şeklinde addedilir. Burada kastedilen biyolojik bir kadın varlığı ve yöneticiliği değildir. Kadın eksenli düşünüş ve yaşam, toplumsal bir kimliği ifade eder. Bu sebeple toplumu oluşturan herkesin özne olarak kabul edileceği ve bu alternatif sistemin tamamının demokratik ve kolektif pratiklerle yine tüm toplum tarafından yürütüleceği savunulur. Bireyselliği güçlendirirken bu gücün toplumsallığa akmadığı her pratiğin iktidarcı bir eğilim taşıdığı vurgusu önemlidir. Ne toplum karşısında görünmezleşmiş bireyler ne bireyci/bencil yaşamın öne çıktığı deneyimler, bu sistemin parçası olarak kabul edilmez. Birlikte yaşam için sorunların, birbirini görerek ve dayanışarak çözülmesini esas yöntem

olarak sunar. Kaderine terk edilmiş kadınların değil toplumdan aldıkları güçle üreten kadınların sistemi olarak kendini ortaya koyar. Karşıtlaştırılan kadın-erkek ve kadın-toplum arasındaki ilişkinin ahlaki ve politik ölçülerle yeniden kurulması için önerilen ilişki biçimi sözleşme ve önerdiği sistem açısından özgür eşyaşamdır. Bu kavramın kapsamı sadece cinsel ilişkiler sınırlı değildir ama cinsel ilişkilerin de sömürü sisteminin saptırdığı alanlardan olduğunu görür. Birlikte yaşamı kadın ve erkek açısından imkânsız kılan tüm pratiklere karşı özgür eşyaşamın savunulması, kadın-erkek, kadın-toplum arasında yeniden kurulacak özgürlükçü ilişkiler içindir. İlişki, erkekle, ailede, siyasette ve üretimde devam ederken eşyaşam, eş yönetim, eşbaşkanlık gibi modeller aracılığıyla sürmeli ve toplumsal hukukla garanti altına alınmalıdır.

Bireyler olarak tek tek içimizde ve toplumsal yaşamın diyalektiğinde, karanlık ve aydınlığın, iyilik ve kötülüğün, güzel ve çirkin olanın beraber akıyor oluşu hem saldıran hem de saldırılan olmakla sürekli karşılaşmamızın nedenlerindendir. Bu düalizmin, kaderciliğe sürüklemesini kabul etmeyen kadın yaklaşımı, hayatta kalmanın ve hayatı ahlaki ve politik ölçülerle örgütlemenin yolu olarak özsavunmaya işaret eder. Özsavunma, haksızlık karşısında gösterilen bireysel tutumlar ve bu tutumların kolektif ifadesi olarak açığa çıkan kitlesel, toplumsal refleksler olabileceği gibi bilgiye erişmek, doğadaki tüm varlıklar için bu bilgiyi kullanmak ve eylemi böylesi entelektüel bir aydınlanmayla gerçekleştirmek olarak da yorumlanabilir. Yani özsavunma, demokratik ulusun tüm öznelerinin kendini ve toplumsal olanı koruyabilmesi, sürdürebilmesi önündeki engellere karşı çok yönlü direnişi olarak görülebilir.

Tarihselliğini, itirazlarını ve alternatiflerini ana hatlarıyla ifade etmeye çalıştığımız, demokratik ulus-demokratik toplum siyaseti ve hukuku, yerel-bölgesel bir ihtiyacın karşılanmasından daha büyük bir iddiası olduğunu belirtir. Kadının Toplumsal Sözleşmesi ile siyasi ve hukuki dayanağını oluşturan demokratik modernite, bütün kadınları, halkları, inançları, kültürleri, hareketlerin, bu tezi zenginleştirmeye, Demokratik Dünya Konfederalizminin ve Kadın Konfederalizminin inşasına ve beraber inşa edilecek sistem içerisinde yine beraber yaşamaya çağırır. Bu çağrı, yaşadığımız yüzyıl açısından oldukça cesur ve fakat örgütlü gücün değiştirebileceklerinin farkındalığına dayandığı için ütopik olmayan bir çağrıdır.

KAYNAKÇA

1- Catharine A. MacKinnon, Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru, Metis Yayınları, Birinci Basım, 2003

2- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Çözümü II, Kapitalist Uygarlık Maskesiz Tanrılar ve Çıplak Krallar Çağı, Amara Yayınları, Birinci Basım, 2015

3- Jineolojî Akademisi, Jineolojîye Giriş, Aram Basım, Yayın ve Reklamcılık, Birinci Basım, 2015

4- Samuel Noah Kramer, Tarih Sümerde Başlar, Kabalcı Yayıncılık, Üçüncü Baskı, 2018

5- Merlin Stone, Tanrılar Kadınken, Payel Yayınları, Birinci Baskı, 2000

6- Eric Berkowitz, Seks ve Ceza Arzuyu Yargılamanın Dört Bin yıllık Tarihi, Kolektif Kitap, Altıncı Basım, 2017

7- Veli Ünsal, Eski Anadolu'da Teokratik Devlet Düzeni Hitit ve Urartu, Berikan Yayınevi, Birinci Baskı, 2013

8- Roger Cotterrell, Hukukbilimin Politikası Hukuk Felsefesine Eleştirel Bir Giriş, Pinhan Yayıncılık, Birinci Baskı, 2018

9- Evelyn Reed, Kadının Evrimi Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye I, Payel Yayınları, İkinci Baskı, 1994

10- Gordon Childe, Tarihte Neler Oldu, Kırmızı Yayınları, Beşinci Baskı, 2009

11- Eugen Ehrlich, Hukuk Sosyolojisinin Temel İlkeleri, Pinhan Yayıncılık, Birinci Basım, 2019

12- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Çözümü III, Özgürlük Sosyolojisi Tekrar Özgürlük Ütopyalarıyla Yaşama Çağı, Amara Yayınları, İstanbul 2015

13- 21. Yüzyıl Kadın Özgürlük Manifestosu, Hevi Yayınları, Birinci Baskı, 2002

14-Carole Pateman, Cinsel Sözleşme, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, Birinci Baskı, 2017

15- Fatmagül Berktay, Politikanın Çağrısı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Üçüncü Baskı, 2012

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Anayasal Yurtseverlik

Ahmet Çiçek

Son zamanlarda tartışılan kavramlardan birisidir "anayasal yurtseverlik" Bu kavramın halen tartışıldığını ve bir sonuca ermediğini varsayarak, bu tartışmaya katılalım istedik. Bu yazıda amaç bir formül üretmekten çok, olabilirliği/ nasıl oluru tartıştırmaktır. Çünkü anayasal yurtseverliğin özünde iletişime dayalı müzakere vardır.

Yurtseverlik kavramı, bizde yeni bir kavram değildir. Uzun yıllardır Kürt Hareketi bu kavramı kendini ifade etmekte kullanmıştır. Bu kavramı Kürtler, kendi toprağına, kültürüne, diline; kısacası kendine sahip çıkmak boyutuyla kullanmışlardır.

"Yurtseverlik kavramı, tarihin bir kesitinde, bir biçimde yan yana gelmiş ve ortak bir alanda yaşamak durumunda olan insanların tamamını kapsayan bir kavramdır. Bu anlamıyla bütünleştirici bir içeriğe sahiptir. Ortak ülke olarak tanımlanan bir coğrafyada birlikte yaşayan insanlar, ortak yaşanılan alanın daha iyi koşullara sahip olması, daha kendine özgü olması ve daha yaşanılır olması için bir duygu taşımalarıdır. Yurtseverlik, birlikte yaşayan insanların tarihsel olarak hangi milletten ve etnik kökenden geldiklerine bakmaksızın, yurttaş olarak kabul eder. Tüm sorunları ve çözümlerini bütün bu yurttaş kitlesi için ele alır ve yaşama taşımaya çalışır. Kader birliği bu anlayışın hareket zeminidir."

(Ömer Ödemiş, Milliyetçilik ve Yurtseverlik)

Kısacası yurtseverlik yaşadığın coğrafyaya ve bu coğrafyanın insanlarına bağlılıktır diyebiliriz.

Anayasayı, en anlaşılır tanımıyla, toplumsal sözleşme ve bir toplumun yaşamını düzenleyen normatif yazılı değerler olarak ele alalım.

Anayasal yurtseverlik, nasıl ve hangi amaçla kullanılmış ve bizde nasıl karşılık bulur/ bulabilir. Anayasal yurtseverlik beraberinde "anayasal yurttaşlığı" da getirmektedir.

Ulus-devlet kurumlarının ve sınırlarının giderek daha fazla sorgulanır hale gelmesi, ulus-devletlerin politik meşruiyetinin aşınmasına neden olmaktadır. Çünkü insan hakları normları ve dünyada gelişen kültürel ve ulusal temelli hak talepleri ulus-devletleri sıkıştırmakta ve ulus- devletler buna yanıt olamamaktadır. Bu meşruiyet kaybı, ulus-devletleri gündelik yaşama daha fazla müdahale eden/ tekçi anlayışa dönüşüne - Türkiye'de olduğu gibi- neden olmuştur. Bu durum daha fazla sorunun oluşmasını, kaosu ortaya çıkarmıştır.

Anayasal yurtseverlik kavramı, Almanya'da gelişmiştir. Çünkü Almanya'da, Nazizimden sonra, millet kavramının ulusal bütünlüğü ve bağlılığı sağlama olanağı kaybolmuştu. İnsanların "kendilerini evlerinde hissetme" duygusu zedelenmişti. Bunların tekrar sağlanabilmesi için yurttaşların kendilerini devlete bağlı hissedecekleri bir anayasa hazırlanmalıydı. Böyle bir anayasanın gerekliliğini görüp anayasal yurtseverliği ilk kullanan Alman siyaset bilimci Dolf Steinberger'dir. 1960'ların ilk başlarında "devletle dostluk" sözcüğünü geliştirdi. "Anayasal yurtseverlik" kavramı 1970'te ortaya çıktı. Steinberger, vatandaşların kendilerini demokratik devletle özdeşleştirmelerini, devleti düşmanlara karşı savunmalarını amaçlıyordu. Bu amaç, onu radikal bir anayasa savunuculuğuna götürdü. Rejime gelebilecek sağ ve sol tehditlere karşı Anayasa mahkemesince, militan demokratik bir tavrın takınılmasını istiyordu. Bu, "Steinberger'in korumacı anayasal yurtseverliği anlayışıdır…Bu korumacı yurtseverliğin ahlaki özü

yurttaşlığa dayalı (civic), Aristotolesci ahbablık anlayışıydı. Bu anlayış aracılığıyla yurttaşlar birbirinden talepte bulunabilecekler ancak devlet de yurttaşlardan talepte bulunabilecekti… Steinberger'in anayasal yurtseverliğinin içerdiği duygusal bağların, esas olarak, yatay olmaktan ziyade dikey olduğu söylenebilir… O halde, bu görüşe göre yurtseverlik, basit bir aidiyet meselesi ya da tabii karşılanabilecek bir tür kendini evinde hissetme sorunu değildi; aksine, yurtseverlik, siyasi bir başarıya ve demokrasinin gerçek ya da varsayımsal düşmanları ile kurulacak düşmanca bir ilişkiye –ki bu daha az önemli değildir- dayanıyordu. Sonuçta sadakat, belirli bir anayasal geleneğin somutlaşmış görünümü olarak siyasi ve hukuki kurumlara yönelikti." (Anayasal Yurtseverlik, Jan-Werner Müller)

Anayasalarda etnisiteye dayalı vatandaşlık tanımlarına ihtiyaç yoktur. Böyle oluşturulmuş bir anayasa, anayasal vatandaşlık temelinde bir bağlılık sağlar mı?

Steinberger'den hemen hemen bir çeyrek asır sonra Jürgen Habermas, anayasal yurtseverliği, 1986'da tarihçilerin münakaşası adlı tartışma sırasında, geniş kesimlerce tanınır hale getirdi. Bu kavram, özellikle Avrupa Birliği için bir anayasa oluşturma çabaları esnasında gündeme gelmiştir. Anayasal değerler etrafında Avrupa Birliği Yurttaşlarını birleştirerek farklılıkların bir arada yaşaması ve yaşatılması amaçlanmaktadır.

Habermas, anayasal yurtseverliği temellendirir. Ona göre bireysel düzlemde, toplumsal bir etkileşimle kimlik merkezsizleşmelidir, yani post-geleneksel kimlikler, olabildiğince tarafsız bir bakış açısını benimsemeyi, kendi arzularından ve toplumun ve belirli toplumsal geleneklerin karşılarına çıkardığı geleneksel toplumsal beklentilerden geri adım atmayı öğrenirler. Bireyler isteklerini ve diğerlerinin kendilerinden beklentilerini daha geniş ahlaki düşünceler doğrultusunda göreceliléştirmelidir. Bu durum, aile değerlerinin ya da diğer göreneksel yapıların terki anlamında değildir. Bunları evrensel değer, normlar ve temel haklar ışığında yeniden yorumlanmalıdır. Yerini dinamik ve karmaşık kimlik oluşumu süreçlerine bırakmalıdır. Diğer bir temel, kolektif kimliklerin aklileştirilmesidir. Bunun için iletişimsel süreçler ağına ihtiyaç vardır. Kimlikler olabildiğince geçirgen kamusal alanda yeniden müzakere edilmelidir. Böylece, anayasal yurtseverliğin oluşabilmesi için özgür kamusal alana, iletişime ve müzakereye ihtiyaç vardır. "Kimlik devletçi bir anlayışla anlaşılmamalıdır. Yurttaşlığa ilişkin daimi bir öz-sorgulama, geçmiş hakkında yürütülen açık tartışma ve son ama önemli derecede bir unsur olarak sorunlu devamlılıkların temizlenmesi aracılığıyla kuruluyordu. Yani bir süreç olarak işliyordu." (Müller, A.Y)

Jan Werner Müller, Anayasal Yurtseverlik adlı eserinde, Anayasal yurtseverliğin ne olduğu ve olmadığını anlatır. Ona göre anayasal yurtseverlik, yurttaşlığa dayalı her derde deva çözüm değildir. Ama bir dereceye kadar, mevcut siyasi birimlere dayanmak zorundadır. Aynı zamanda kendi başına ayakta duran, siyasi sınır tesisine ilişkin bir teori de değildir. Anayasal yurtseverlik, bir tahakküm biçimi değil, bir kültür bağlamıdır. Temelde bir anayasaya bağlıdır. Ama ihtilaf odaklı olduğu için tartışma, konuşma, sohbete açıktır. Evrensel normatif değerlerden etkilenir ama sadece o değildir. Vatandaşlar kendilerini adil ve eşit bir biçimde görürler ve bunun kültürünü içselleştirirler.

Anayasal yurtseverliğin hedefi, tüm somut tarihsel özgüllüğü ile (yazılı olan ya da olmayan) anayasa değildir. Aksine mesele yurttaşların siyasi yönetimi karşılıklı olarak birbirlerinin gözünde haklılaştırmasıdır ve böylelikle, konunun yalnızca insanlara bir şeyler yapma gerekliliği ile ilişkili olmadığına dair bir ahlaki sezgidir. Sorunu, kim kime tahakküm eder, olarak ele alan anlayışa karşı çıkar.

"Eleştirel yurttaşlık kavrayışının can alıcı bir parçası olarak anayasal yurtseverlik bir model olarak hizmet edebilir. Anayasal yurtseverler her zaman anayasal kültürlerden daha fazlasını talep etmeye, muhalefet

etmeye, siyasi sisteme karşı eleştirel düşünce patlamasının fitilini ateşlemeye ehildirler. Sınır durumlarda anayasal esaslar adına sivil itaatsizlik olasılığı da mevcuttur… Anayasal yurtseverlik, hem eleştirel düşünce hem de karmaşık duygusal bağlılıkla ilgili bir sürecin bunu güçlendirebileceğini iddia eder. Bu, her halükarda, anayasal yurtseverliğin vaadi- ve bazılarına göre muhtemelen tehlikesidir."(Jan-Werner Müller)

Anayasal yurtseverliğin AB'nin Anayasasının oluşumunda ortaya çıktığını ve ortak bir AB Anayasası oluşumuna katkı sunmak amacı taşıdığını biliyoruz. Bu açıdan bakıldığında AB'yi oluşturan her bir ulus-devletin/ ulusun bir üst yapılanmayla ilişkilenerek, deneysel, yeni bir Avrupalılık kimliği oluşturmanın tartışılması sürecine hizmet eder. Tartışmalar halen devam etmektedir. AB vatandaşlığı oluşturulmaya çalışılır.

Her ne kadar anayasal yurtseverlik bir model önerisi değilse de bir modele ulaşmak için gerekli olan süreçlerin kendisidir

---

Anayasal yurtseverliği Kürtler açısından düşündüğümüzde, karşımıza birçok sorun çıkar. Kürtler sadece bir devlette yaşamamaktadırlar. İran, Irak, Suriye, Türkiye'de yaşayan halktırlar. Bazı ülkelerdeki hakları, eşitlik ve özgürlükleri diğerlerine göre daha fazladır. Yaşadıkları her ulus-devlette sırf kimlik, dil ve kültürel hak taleplerinden dolayı birçok sorun yaşamaktadırlar. Yaşadıkları ülkelerin anayasalarında bir karşılık bulamamışlardır. Irak'taki durum, bu sorunu (federatif yapılanma gereği) bir parça aşmış görünse de hala sorunlar yaşanmaktadır. Suriye'deki sorun ise küresel güçlerin katılımıyla girift bir çıkmaza girmiş görünmektedir. İran ve Türkiye'deki Kürtler "tekçi anlayışla" reddedilmekte, bu devletlerin anayasalarında bir karşılık bulamamaktadırlar. Son geldiğimiz noktada Kürt meselesi uluslararası bir nitelik kazanmıştır.

Kürtler, anayasal yurtseverlik boyutuyla düşündüğümüzde; Habermas'taki ifadesiyle, yaşadıkları ülkelerdeki anayasalarda ifadesini bulan ulusa dayalı kimliklerin merkezsizleşmesi ve kolektif kimliklerin aklileştirilmesi için mücadele etmeleri gerekir. Bu sadece Kürtlerin sorunu değildir. Aynı zamanda ötekileştirilen tüm kimliklerin (kadın, gençlik, LGBTİ, Alevi, sol-sosyalistler, engelli bireyler…) de sorunudur. Bunun için gerekli olan her kesimin iletişime açık olması, özgür bir kamusal alanın olması ve müzakereci bir yöntemin bulunmasıdır . Ne için eleştiri yapılacak ve itiraz edilecektir? Bu soruya verilecek yanıt mücadelenin boyutunu ve yöntemini de belirler. Kürtlerin ve diğer sosyal grupların kendilerini bulacakları, görecekleri ve ona ait hissedecekleri bir toplumsal sözleşme, anayasa olmalıdır. Temelini çoğulculuk oluşturmalıdır. İnsan Hakları Normlarının 2. ve 3. Kuşak haklarının anayasalara girmesi ve korunaklı olması toplulukların ve farklı etnisite ve inançların kendilerini bulmalarını sağlar. Anayasalarda etnisiteye dayalı vatandaşlık tanımlarına ihtiyaç yoktur. Böyle oluşturulmuş bir anayasa, anayasal vatandaşlık temelinde bir bağlılık sağlar mı?

Kürtlerin dört ülkede bulunmalarına rağmen, yazılı olmasa da yüzyıllardır biriktirdikleri sözlü, tarihi ve kültürel birikimlerinin ve kendi coğrafyalarında yaşıyor olmalarından kaynaklı, birbirleriyle ilişkilerindeki (ekonomik, sosyal…) zihinlerindeki sınırları kaldırmaları ve ulusal kimliklerini kendi kamusal alanlarında tartışmaları ve uluslararası normları aktif kullanmaları gerekir. Kürt meselesi, artık uluslararası bir nitelik kazanmışsa tartışma alanları (kamusal alan) artık her yerdir diyebilir miyiz? Bu kadar çok devletin ulusal sınırları içinde bulunmak, meseleyi uluslararası normları toplumsal sözleşme olarak kabul etmeyi gerektirmez mi?

Sonuç olarak, her ne kadar anayasal yurtseverlik bir model önerisi değilse de bir modele ulaşmak için gerekli olan süreçlerin kendisidir. Ama durağan bir sonuçtan bahsetmiyoruz, dinamik ve sürekli değişen ve gelişen bir süreçten söz ediyoruz.

İçindekiler İçin Tıklayınız...